

หนังสือเรียนภาษาไทย

ชุดทักษะสัมพันธ์

ประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น เล่ม ๑

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

บ 495.91
ม.1 3 ก
2 546.11
ก.บ (2520)

เพลงชาติ

ประเทศไทยรวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย
เป็นประชารัฐไผทของไทยทุกส่วน
อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล
ด้วยไทยล้วนหมายรักสามัคคี
ไทยนี้รักสงบแต่ถึงรบไม่ขลาด
เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่
สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี
เถลิงประเทศชาติไทยทวีมีชัย ชโย .

เลขทะเบียน	บ 00735 ค. 6
เลขที่	บ 19591 ส. 1 รท 2546 น
วันที่	27 เม.ย. 2544

เพลงสรรเสริญพระบารมี

ข้าพระพุทธเจ้า
เฝ้ามโนและศิระกราน
นบพระภูมิบาลบุญญัตติเรก
เอกบรมจักริน พระสยามินทร์
พระยศยิ่งยง
เย็นศิระเพราะพระบริบาล
ผลพระคุณ ๕ รักษา
ปวงประชาเป็นสุขศานต์
ขอบันดาล ๕ ประสงค์ใด
จงสถุณต์ดังหวังวรหฤทัย
ดุษฎีวายชัย ชโย

หนังสือเรียนภาษาไทย
ชุดทักษะสัมพันธ์

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เล่ม 1

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง 500,000 เล่ม

พ.ศ. 2520

ปกกระดาษราคาเล่มละ 15.00 บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของคุรุสภา
พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

52 ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำหนังสือเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ ชั้น
มัธยมศึกษาตอนต้น เล่ม 1 ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาต
ให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ 27 มีนาคม 2521

(นายรังสฤษฎ์ เชวณศิริ)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

หนังสือชุดนี้ ประกอบด้วยบทที่คัดัดัดตอนมาจากหนังสือไทยหลายประเภท และแบบฝึกหัดการใช้ทักษะภาษาไทยหลายแห่ง โดยมุ่งให้นักเรียนได้ประสบการณ์ที่ประสานสัมพันธ์กัน ทั้งการอ่านในใจ อ่านออกเสียง การฟัง การพูด และการเขียนแบบต่าง ๆ ในการคัดเลือบทที่จะนำมาให้อ่านและใช้เป็นแกนกลางสำหรับเสริมทักษะต่าง ๆ นั้น ใช้หลักการคัดเลือกดังต่อไปนี้

1. ให้นักเรียนได้อ่านหนังสือที่มีรูปแบบต่าง ๆ กัน
2. ให้นักเรียนได้คุ้นกับการใช้ศิลปะเชิงภาษาด้วยกลวิธีต่าง ๆ กัน มีการเลือกเฟ้นถ้อยคำที่เหมาะสมเป็นต้น
3. ให้นักเรียนได้เห็นแบบอย่างภาษาไทย อันเป็นที่รับรองว่าดีพอสมควรและบางเรื่องก็ดียิ่ง
4. ให้นักเรียนได้ใช้บทที่คัดมาให้อ่านนั้น สำหรับสร้างสรรค์ให้เกิดความสามารถในการฟัง พูดและเขียน
5. ให้นักเรียนได้ร่วมทำงานกับเพื่อน ๆ ขยายความคิดนึก ขยายประสบการณ์ และจินตนาการให้กว้างขวาง

เราควรทำความเข้าใจว่าภาษาไทยเป็นภาษาของชาติไทย สำหรับคนที่ดำเนินชีวิตในภาคต่าง ๆ ของประเทศใช้สื่อความหมายร่วมกัน ภาษาไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนี้เป็นภาษาที่พัฒนาขึ้นมาตามความเจริญของชาติไทย มีใช้ภาษาของคนไทยเฉพาะถิ่นหนึ่งถิ่นใด การที่คนไทยปัจจุบันมีภาษาไทยใช้ร่วมกันนี้ เป็นพยานว่าเราดำรงชีวิตและมีวัฒนธรรมร่วมกัน ประชาชาติในประเทศอื่น ๆ อีกหลายประเทศไม่มีภาษาของตนเองใช้ ต้องอาศัยภาษาของคนชาติอื่น

ภาษาไทยของเรานั้นใช้ในกิจการสำคัญ ๆ ของประเทศชาติได้เป็นอย่างดี เราใช้ภาษาไทยออกกฎหมาย ใช้ในการประชุมรัฐสภา ใช้ในศาลสถิตยุติธรรม ใช้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ ใช้ในการประพันธ์บทเพลง ใช้ในวรรณคดีร้อยแก้วร้อยกรอง ตลอดจนใช้สนทนาปราศรัยในโอกาสต่าง ๆ

ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่นี้ นักเรียนจะใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดีตามวัยและประสบการณ์ของนักเรียน ยิ่งนักเรียนเจริญวัยขึ้นก็จะได้เรียนรู้วิธีการใช้ภาษาในรูปแบบต่าง ๆ กันมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดทักษะและสามารถใช้ภาษาไทยในการสื่อข้อความให้เกิดประโยชน์ในการเสริมสร้างความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อกันในหมู่ชนชาติเดียวกัน หากนักเรียนสนใจเอาใจใส่ในเรื่องการใช้ภาษา นักเรียนก็จะได้ประโยชน์มากขึ้น กว้างขวางขึ้น ความคิดนึกก็จะพัฒนาขึ้น ๆ ขึ้น

เราเรียนวรรณคดีไทย เพื่อว่าจะได้เข้าใจความรู้สึกและความนึกคิดของเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะที่ร่วมชาติของเราและเพื่อเข้าถึงศิลปะการใช้ภาษา เพื่อนคนไทยของเรามีชีวิตอยู่ในอดีต ในปัจจุบันและจะมีต่อไปในอนาคต ผู้ที่มีประสบการณ์ต่างจากเราก็มียาก และที่คล้ายคลึงตัวเราก็มียาก การพยายามเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของเพื่อนร่วมชาติและเพื่อนมนุษย์ทำให้เราเข้าใจตนเองมากขึ้นด้วย หนังสือที่นักเรียนใช้ในการเรียนภาษานั้นจะเป็นอุปกรณ์ให้นักเรียนได้มีความเข้าใจและมีทักษะทางภาษามากขึ้น

ในการใช้หนังสือเล่มนี้ ครูอาจเลือกสอนบทใดบทหนึ่งก่อน หรือจะใช้ไปตามที่ลำดับไว้ในหนังสือก็ได้
แล้วแต่ความเหมาะสมแก่นักเรียนและดุลพินิจของครู โดยผู้มีหน้าที่ประสานงานการสอนภาษาไทยประชุมปรึกษา
และตกลงกัน นักเรียนควรอ่านหนังสืออีกหลายเล่ม และอาจทำแบบฝึกหัดการใช้ภาษา นอกเหนือจากที่มีในหนังสือ
ชุดนี้ด้วยถ้าโอกาสอำนวย

หนังสือชุดนี้อาจจะยังมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง กรมวิชาการยินดีรับคำทักท้วงและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุง
แก้ไขให้หนังสือนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

รายชื่อผู้จัดทำหนังสือเรียนภาษาไทยชุดทักษะสัมพันธ์ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เล่ม 1

1. นางสาวช่อนกลิ่น พิเศษสกุลกิจ	2. นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ
3. นางนิตยา มาตะวิสุทธิ์	4. นางบุญชื่น ทองอยู่
5. หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ	6. นางบุญนาค คำเมือง
7. นางประคอง นิมมานเหมินท์	8. นางปราณี บุญชุ่ม
9. ร.ต. ไพโรจน์ อุปพงศ์	10. นางยุพา ส่องศิริ
11. นางสาวลัษณ์ อติแพทย์	12. นายสวณิต ยมาภัย
13. หม่อมหลวงเสริมแสง พันธุมสุต	14. นายอภิวัฒน์ ปรีชาประศาสน์
15. นางสาวใจ อินทร์มพรรย์	16. นางสมศรี ทักษ์รัตนครุณย์
17. นางสาวประณม กนิษฐนาคะ	18. นางสาวศิริรัตน์ ตรีธรรม
19. นายสุชาติ วงศ์สุวรรณ	20. นางสาวพรรษา นิลวิเชียร

กรมวิชาการ

มีนาคม 2521

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
คำแนะนำนักเรียนในการใช้หนังสือเรียนชุดทักษะสัมพันธ์	1
1. ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร	ม.จ. พูนพิศมัย ดิศกุล 4
2. สัตวภิธาน	พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) 11
3. นิด ๆ หน่อย ๆ	ดอกไม้สด 19
4. พระร่วงสรวรรคโลก	พระยาโกมารกุลมนตรี 28
5. พระยาไชยบูรณ์	คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ 57
6. นิราศสัตหีบ	พลเรือตรี จวบ หงสกุล 68
7. ไชยภาษา	อ.น.ก. 82
8. รามเกียรติ์	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก 97
9. ผู้ชนะสิบทิศ	ยายอบ 130
10. คุณค่าพฤษชาติ	เกหลง พานิช 151
11. แม่ศรีเรือน	ทิพย์วาณี สนิทวงศ์ 158
12. เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว	หยก บุรพา 163
13. นิทานสุภาพดี	สุชีโว ภิกขุ 173
14. บทร้อยกรอง	184
เรื่อง วอนขอ รोजันท์แจ่มแสง	
กวีกับจันทร์เจ้า	กุลทรัพย์ รุ่งฤดี
เรื่อง รุ่งอรุณแห่งหัวใจ	จินตนา ปิ่นเฉลียว
สังเขปประวัติผู้แต่ง	192
ศัพท์านุกรม	200
ภาคผนวก	232

คำแนะนำนักเรียนในการใช้หนังสือชุด ทักษะสัมพันธ์

ดังได้กล่าวแล้วในคำนำ หนังสือชุดนี้ประกอบด้วยงานเขียนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เลือกสรรมาให้ให้นักเรียนได้รู้จักหลายชนิดหลายประเภท ก็เพื่อให้นักเรียนรู้จักหนังสือไทยอย่างกว้างขวาง โดยคาดหมายไว้ว่า นักเรียนจะมีโอกาสศึกษาหนังสือ หรืองานเขียนบางเรื่องบางเล่มอย่างลึกซึ้งอีกโสดหนึ่งด้วย ขอชี้แจงวิธีการที่จะใช้หนังสือนี้ให้มีประโยชน์มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังต่อไปนี้

1. หนังสือชุดนี้ มีหลายเล่ม เลือกให้นักเรียนระดับมัธยมต้นได้อ่านในใจและอ่านออกเสียง และมีแบบฝึกหัดเป็นส่วนสำคัญของกิจกรรมที่นักเรียนจะกระทำในห้องเรียน ในคาบเรียนภาษาไทย

2. แบบฝึกหัดและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เสนอแนะในหนังสือนี้ ให้แล้วแต่ครูจะเห็นสมควรสอนมากน้อยเพียงใด เพราะตามธรรมชาติ ในการเรียนภาษาของตนเอง คนเราบางคนจะเรียนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้เร็วมาก บางคนก็ปานกลาง บางคนต้องใช้เวลา

3. ครูอาจเลือกสอนบทที่เรียงไว้ข้างหลังก่อนบทที่เรียงไว้ต้นเล่มก็ได้ เพราะความสนใจของนักเรียนต่างถิ่นต่างท้องที่คงจะไม่เหมือนกัน และความชำนาญของนักเรียนที่มาจากโรงเรียนประเภทต่าง ๆ กัน ก็อาจไม่เสมอกันด้วย

4. ที่กล่าวว่า รูปแบบ นั้น ขอชี้แจงดังนี้คือ งานเขียนของไทยเราในเวลานี้ มีรูปแบบมากขึ้นทุกวัน บางรูปแบบเรามีมาแต่โบราณ บางรูปแบบเราเพิ่งจะรับมาจากชาวตะวันตก รูปแบบ คือลักษณะต่าง ๆ ที่ประกอบกันขึ้นเป็นงานเขียนประเภทหนึ่ง ซึ่งอาจแบ่งย่อยเป็นชนิดต่าง ๆ อีกก็ได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้ พอเป็นสังเขป รูปแบบบทละครรำ เรื่อง รามเกียรติ์ ประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้ ใช้กลอน (สุภาพ) มีการขึ้นต้นบทของกลอนตามลักษณะของบทละคร เช่น เมื่อนั้น บัดนั้น มีบทสำหรับให้ละครที่นำไปใช้เล่นได้รำงาม ๆ และร้องเพราะ ๆ

นิยาย เรื่อง พระอภัยมณี ประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้ ใช้กลอน (สุภาพ) ไม่ขึ้นต้นบทอย่างบทละครรำ มีการบรรยายเรื่องตลอดไป

นิทานเทียบสุภาษิต เรื่อง ฝนทิ้งให้เป็นเขม

ประกอบด้วยลักษณะต่อไปนี้ ใช้ร้อยแก้ว เล่าเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจสุภาษิต

ทั้งสามรูปแบบที่กล่าวข้างบนนั้น มีลักษณะเหมือนกันที่ยังไม่ได้ระบุคือ มีโครงเรื่อง มีเหตุการณ์ในเรื่อง (เนื้อเรื่อง) มีตัวในเรื่อง (หรือเรียกเพื่อสะดวกว่า ตัวละคร หรือ บุคคลในเรื่อง) ตัวละครมีลักษณะนิสัยแปลกแตกต่างจากกัน ลักษณะนิสัยของตัวละครก่อเรื่องขึ้นมา ทำให้มีเหตุการณ์ต่อเนื่องกันไป ตัวละครมีการสนทนากันเป็นต้น

งานเขียนในรูปแบบอื่น ๆ ก็มีอีก เช่น บทความ (ที่ผู้เขียนเจตนาให้มีผู้อ่าน) บทความสำหรับออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียง และบทความชนิดอื่น บทความย่อมมีลักษณะหรือส่วนประกอบผิดแผกไปจากบทละครรำหรือบทละครพูด นอกจากนั้น ในหนังสือชุดทักษะสัมพันธ์นี้ ยังมีชีวประวัติ บทกลอนที่ไม่ใช้นิยาย บทพรรณนา ลักษณะพืชตามแบบวิทยาศาสตร์ บทพรรณนาสภาพธรรมชาติตามแบบกวี และอื่น ๆ

ในการเรียนอ่านงานเขียนรูปแบบต่าง ๆ นั้น สำหรับระดับนี้ ไม่พึงเล็งให้นักเรียนรู้จักบอกรูปแบบ หรือส่วนประกอบของรูปแบบ ซึ่งเป็นการเรียนสำหรับระดับสูงขึ้นไป หนังสือชุดนี้มุ่งหมายให้นักเรียนเกิดความคุ้นเคยเท่านั้น

5. แนะนำวิธีการอ่าน การอ่านหนังสือนั้น ถ้าอ่านเป็นก็มีประโยชน์มาก ถ้าอ่านไม่เป็นก็มีประโยชน์น้อย แต่ก็ยังมีมากกว่าไม่อ่านเลย มีวิธีการที่นักเรียนน่าจะใช้ดังต่อไปนี้

5. 1 อ่านเพื่อให้เข้าใจเนื้อเรื่อง
5. 2 เมื่อเข้าใจเนื้อเรื่องแล้ว ก็พิจารณาแยกแยะต่อไปว่า มีข้อความรู้อะไรที่เราอาจจำไปใช้เป็นประโยชน์ได้บ้าง
5. 3 มีข้อคิดเห็นอะไรที่ผู้เขียนแสดงไว้ ที่น่าจะนำมาคิดนึกต่อไป หรือถกเถียงกันระหว่างเพื่อนในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ได้ตามความคิดนึกของผู้ใหญ่ เช่น ครู หรือผู้ปกครอง
5. 4 ทำนองของผู้เขียนนั้นเป็นไปเพื่อ ชี้ออกความรู้ ยั่วให้คิดเพิ่มเติมต่อไป เตือนสติ ให้คติชีวิต ยั่วเย้าหรือให้ความบันเทิงใจ หรือผู้เขียนรำพันความในใจของตนเพื่อขอความเห็นใจ หรือแสดงความสามารถในศิลปะการประพันธ์ หรือเป็นไปในทำนองอื่นหรืออย่างไร
5. 5 เมื่อได้อ่านแล้ว คิดแล้ว ถกเถียงกับเพื่อน ๆ ได้ตามผู้ใหญ่แล้ว เรามีความคิดไปในทางใด จะใช้ความรู้หรือความคิดที่ได้จากการอ่านมาเป็นประโยชน์แก่ชีวิตของเราเอง หรือเพื่อเพื่อนหรือญาติของเราบ้างได้หรือไม่ อาจทำให้เราบำเพ็ญประโยชน์ให้ประเทศชาติเพิ่มขึ้นได้หรือไม่
5. 6 ในการเก็บข้อความรู้และข้อคิดเห็น เราจะพบว่าคนเราจะไม่เข้าใจตรงกัน ไม่คิดเห็นในเรื่องใดตรงกันเสมอไป จะเป็นในเรื่องความไพเราะของกาพย์กลอน หรือในเรื่องความดีความชั่ว ความควรไม่ควรก็ตาม เราควรรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นไว้เสมอ ในบางโอกาสเราอาจเห็นสอดคล้องไปกับผู้อื่น ในบางโอกาสเราจะยึดความคิดของเราเองไว้ ความรู้สึกและความคิดเห็นของมนุษย์นั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัยโดยธรรมชาติ เราจึงยังไม่ควรปฏิเสธสิ่งใดเด็ดขาดหรือลงความเห็นเชื่อมั่นในสิ่งใดเด็ดขาด นอกจากจะได้ใช้เหตุผลหลายด้านหลายทาง แต่ทั้งนี้เราย่อมไม่ประพฤติดังไปทางใด อันจะนำมาซึ่งความรอนใจแก่ตนเอง หรือผู้หนึ่งผู้ใดที่เรามี

ความสัมพันธ์อยู่ด้วยกับเรา ทั้งที่เป็นผู้ใกล้ชิดหรือห่างไกลอย่างไร

6. ในการอ่านหนังสือนั้น เราย่อมพยายามอ่านทั้งที่ง่ายและทั้งที่ยาก หนังสือหรืองานเขียนที่อ่านยากนั้น ถ้าเราพ้นจากโรงเรียนไปแล้ว ก็จะหมดโอกาสอ่าน เพราะจะหาผู้ช่วยให้ความเข้าใจยาก เราจะต้องอ่านหนังสือที่ใช้ภาษาเก่า และที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพราะเราจะต้องรู้ว่าภาษาของเราได้เปลี่ยนแปลงมาทีละเล็กทีละน้อยอย่างไร ในการอ่านหนังสือเก่า เราย่อมพยายามเข้าใจชีวิตเก่าของไทยเรา เพื่อจะได้เข้าใจชีวิตปัจจุบันของเราให้แจ่มแจ้งขึ้นว่า เหตุใดเราจึงมีแบบแผนการดำรงชีวิตเช่นนี้ การอ่านหนังสือเก่า ทำให้เราเข้าถึงอารมณ์ของบรรพบุรุษของเรา ทำให้เราเข้าใจความเสื่อมความเจริญของชีวิตในด้านต่าง ๆ

7. เรามีวรรณคดีที่เป็นมรดกไทย วรรณคดีประเภทนี้ อาจมีเนื้อเรื่อง มีบทสนทนา มีลักษณะนิสัยของตัวละคร แปลกไปจากที่เราเคยชิน แต่วรรณคดีที่เป็นมรดกของไทยนี้ พิสูจน์ให้เราเห็นว่า ภาษาไทยเป็นภาษาใช้ได้ ในระดับสูง ดังที่กล่าวไว้ในคำนำหนังสือชุดนี้ และพิสูจน์ว่า คนไทยเรามีอารมณ์ในระดับสูง ไม่ใช่คนที่รู้สึกเฉื่อย ๆ เรื่อย ๆ บทที่ได้อ่านในหนังสือชุดนี้ เลือกมาเฉพาะที่นักเรียนในวัยนี้พอจะเข้าถึงได้ แต่เรามิงานเขียนระดับสูงอีกมาก วรรณคดีมรดกไทยนั้น กวีหรือผู้เขียนมุ่งหมายให้ผู้อ่านที่เป็นผู้ใหญ่ ที่รู้ดีรู้ชั่วอ่านในฐานะที่เราเป็นนักเรียน ได้มีโอกาสรับการศึกษาในโรงเรียน เราจึงอ่านบ้าง พอได้รู้สเท่าที่อาจรับได้เพียงส่วนน้อย ต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ เราจึงจะเข้าถึงงานเขียนระดับสูงได้อย่างเต็มที่ วรรณคดีย่อมมีประโยชน์แก่ชีวิตคนทุกสมัย แต่ต้องอาศัยการตีความที่ค่อนข้างจะลึกซึ้งในระดับมัธยมตอนต้นนี้ เราอ่านแต่เพียงเกิดความคุ้นเคย และรับความบันเทิงเท่าที่จะทำได้

8. นอกจากอ่านบทต่าง ๆ ที่บรรจุในหนังสือนี้แล้ว นักเรียนจะได้ใช้บทที่อ่าน เป็นสะพานเชื่อมโยงไปถึงทักษะอื่น ๆ เช่น ฝึกการพูดโต้ตอบกันอย่างสุภาพ ไม่โกรธกันเพราะความเห็นไม่ตรงกัน รู้จักขึ้นต้นคำพูดและจบลง เพื่อให้เกิดความเข้าใจแจ่มชัดแก่ผู้ฟัง พูดเพื่อให้เกิดไมตรีจิต เราจะต้องฝึกทักษะเขียนให้เกิดความคล่องความชำนาญ ทำความเข้าใจแจ่มแจ้งและน่าชื่นชม เราจะสังเกตว่าภาษาของเรามีวิธีการใช้อย่างไรบ้าง การสะกดตัว การเรียบเรียง ถ้อยคำในประโยคดำเนินไปตามหลักการอย่างไร และเราอาจใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องสื่อความหมายโดยทั่วไปด้วยความนึกคิดที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นให้ดีที่สุดได้อย่างไร

ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร

ม.จ. พูนพิสมัย ดิศกุล

นำเรื่อง

เรื่องความสนุกในวัดเบญจมบพิตร นี้ เป็นงานเขียนประเภทสารคดีที่เจตนาให้ความรู้และในขณะเดียวกัน ผู้อ่านก็ได้ความบันเทิงด้วย โดยผู้เขียนใช้วิธีเขียนแบบบันทึกจากประสบการณ์ของตนเอง ผู้อ่านย่อมเกิดความรู้สึกประจักษ์ว่าอยู่ในสถานที่และเวลาที่กล่าวถึงนั้นด้วย

งานเขียนนี้มีลักษณะเป็นพรรณนาโวหาร สำนวนภาษาที่ใช้เป็นสำนวนที่อ่านเข้าใจง่าย ชวนให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกตามไปในขณะที่อ่าน

วัดเบญจมบพิตร เป็นวัดที่ได้ชื่อว่ามีคามประณีตงดงามในด้านสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมต่างๆ เป็นที่นิยมยกย่องของชาวต่างประเทศที่ได้มีโอกาสมาชม จนมีคำเรียกกันติดปากว่า “The Marble Temple” แปลว่า “วัดหินอ่อน” การที่นักเรียนได้อ่านเรื่องนี้ จะทำให้ได้ทราบเบื้องหลังส่วนหนึ่งของการสร้างวัดเบญจมบพิตรนี้ว่า ต้องใช้วิธีการอย่างไรจึงสามารถหาเงินมาสร้างวัดให้เสร็จสมบูรณ์ได้ งานวัดเบญจมบพิตรที่กล่าวถึงในเรื่องนี้ ช่วยสะท้อนภาพสังคมไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ให้คนรุ่นหลังได้ทราบตามสมควร

วัดเบญจมบพิตร

ม.จ.หญิง พูนพิศมัย ดิศกุล

ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร

เจ้าหน้าที่สมาคมสำนักเบญจมบพิตรต้องการให้ข้าพเจ้าเล่าเรื่องในวัดเบญจมบพิตรให้แก่หนังสือเบญจมบพิตรสัมพันธ์ที่จะออกในวันที่ 23 ตุลาคม 2494 ข้าพเจ้าจึงส่งจิตกลับไปตรวจค้นตั้งแต่ได้รู้จักวัดเบญจมบพิตรมาแต่เด็ก ๆ ได้ความดังจะเล่าให้เด็กที่ไม่เคยเห็นเช่นตัวข้าพเจ้าฟังดังต่อไปนี้

งานที่สนุกที่หนึ่งในวัดเบญจมฯ คืองานออกร้านในวัดนี้ อันเป็นงานประจำปีในฤดูหนาว เพื่อเก็บเงินบำรุงวัดซึ่งยังไม่แล้วเรียบร้อยดี เรียกกันในสมัยนั้นว่า “งานวัด” ร้านต่าง ๆ มีตั้งแต่ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเจ้านายทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้น้อย สุดแต่ใครมีกำลังจะทำได้ จนถึงชาวต่างประเทศผู้เป็นนายห้างใหญ่ ๆ บริเวณร้านอยู่ในเขตรั้วเหล็กแดงเท่านั้น ต่อมาทางตัวพระอุโบสถก็มีแต่พวกร้านขายรูปเทียน ดอกไม้และทองเปลว สำหรับผู้ที่จะไปบูชาพระและทำบุญ พวกเราเด็ก ๆ มิได้เคยไปทางนั้นเลย ข้ากลัวว่ามีดอีกด้วย เราพากันวิ่งเล่นอยู่แต่ทางร้านต่าง ๆ ซึ่งเห็นในเวลานั้นว่าใหญ่โตมโหฬารสุดล้ำฟ้าเขียว ข้ายังมีสถานที่ที่เรียกว่า... สำเพ็ง... อยู่นอกรั้วแดงทางถนนราชดำเนินอีกเมืองหนึ่ง มีทั้งโรงโขนชั่วคราวและเขาวงกตที่เข้าไปแล้วออกไม่ได้ จนกว่าจะเดินถูกทาง ร้านในแถวสำเพ็งอย่างเดียวกับงานภูเขาทอง ผิดกับข้างในวัดอย่างเทียบกันไม่ได้ เพราะความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความนิยมผิดกัน ทุกคนที่ก้าวเข้าประตูเหล็กแดงเข้าไปแล้วจะรู้สึกเหมือนเมือง ๆ หนึ่งที่เต็มไปด้วยความสนุกสนาน ผู้คนแต่งตัวสวย ๆ งาม ๆ ร้านจัดกันอย่างประณีตและเรียบร้อยไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครม นอกจากเสียงดนตรีเบา ๆ พอได้ยินพูดกันได้ไม่ต้องตะโกน ไม่มีคนแน่นจนถึงเบียดเสียดกัน ไม่มีใครมาถ่มขากปล่อยเชื้อโรคข้าง ๆ ตัว และสิ่งที่วิเศษยิ่งก็คือ.... ไม่มีขโมยเลย ฉะนั้นทุกคนที่มีเพชรนิลจินดา ก็แต่งกันได้วับวับ (ที่ไม่มีอาจจะยืมเขามาบ้างก็คงมี) ทุกคนหน้าตาเบิกบานเสียงทักทายกันแต่ว่า “ร้านอยู่ไหน? เดี่ยวไป” เพราะร้านของใครก็พาครอบครัวไปนั่งเป็นเจ้าของร้าน เป็นผู้ชาย ทั้งนี้ก็เพราะทุกคนจะได้เฝ้าในหลวงของเขาทั่วหน้ากัน ใครอยากเฝ้าก็นั่งอยู่หน้าร้าน เวลาเสด็จผ่านทาง หยุดทอดพระเนตรและทักทาย เจ้าของร้านทั้งครอบครัวก็ได้เฝ้า ใครอยากทูลอะไร อยากถวายอะไรก็ถวายได้ ทุกคนจึงรู้สึกว่าเป็นหลวงเป็นของตัวและตัวเป็นของในหลวงด้วยกันทุกคน อีกอย่างหนึ่งในสมัยนั้นพวกนักเรียนเมืองนอก กำลังเรียนจบกลับบ้านทยอยกันมาทุกปี ท่านพวกนี้เปรียบเสมือนเทวดาตกลงมาจากสวรรค์ ความคิดของท่านไม่ยอมให้... คลุมถุงชน...นั้นเป็นแน่ ฉะนั้น “งานวัด” นี้ จึงเป็นที่หนุ่มสาวเขาเลือกคู่กันเอง แต่เขาไปนั่งคุยกันตามร้านไม่มีไปไหนด้วยกันได้ พวกเราเด็ก ๆ ขนาด 11 - 12 ขวบ อยู่นอกเกณฑ์ก็วิ่งเล่นกันอย่างสนุกแทบตาย ความสนุกนั้นคือไปเที่ยวตามเด็กรุ่นเดียวกันไปเที่ยวดูร้านตุ๊กตา แม้จะแพงซื้อไม่ได้เพียงไปนั่งดูก็สนุก ออกจากร้านตุ๊กตาไปร้านดกเบ็ด เขาทำเป็นสระและห่อสลากเป็นรูปสัตว์น้ำต่าง ๆ อยู่ในนั้น มีเบ็ดติดแม่เหล็กไว้ตรงปลาย ใครจะตกเบ็ด

ก็เสีย 1 บาท แล้วยื่นเบ็ดลงไป ในสระ ห่อสัตว์เหล่านั้นมีเหล็กอยู่ข้างในด้วย ก็กระโดดขึ้นมาติดเบ็ด เราชอบเสียจริง ๆ จัง ๆ อีกแห่งหนึ่งก็คือ ร้านที่มีกลไกต่าง ๆ เช่น มีร้านหนึ่งจัดเป็นถ้ำและมีลำธาร พาเรือลำเล็กขนาดหนึ่งคนเดียวล่องเข้าไปในถ้ำแล้วพากลับออกมาเอง เราไปยืนดูเห็นประหลาดหนักหนาว่าทำไมเรือมันไปเองได้ และในน้ำมีอะไรบ้าง อยากรู้เสียจริง ๆ ตกลงนัดกันว่าเราจะลงกันคนละลำ (มีอยู่ 3 ลำ) ถ้าเขาเป่านกหวีดให้เรือออก เราจะเอามือสาวฝั่ง 2 ข้างให้มันไปเร็วเข้าจนเห็นว่า ทำไมเรือมันไปเองได้? เมื่อซื้อตั๋วใบละบาท และลงนั่งในเรือแล้ว พอเขาเป่านกหวีดปล่อยเรือ เราก็นั่งเข้าไปในถ้ำ พอโผล่ก็เจอผู้ชายคนหนึ่งกำลังยกโพงสังกะสีพ่นน้ำดังโพล่ง ๆ เราตะโกนพร้อมกันว่า.... “นั่นแน่” ตาพ่นน้ำหอดตัวกลับเข้าไปในหลังหิน หายเงิบ เราภาคภูมิใจเสียจริง ๆ ว่า จับได้แล้วว่าทำไมเรือมันไปเองได้ กลับออกมาคุยไข่มงจนเจ้าของร้านต้องมากระซิบว่า... อย่าเอะอะไป

ที่ที่สนุกอีกแห่งหนึ่งก็คือ ในเมืองจีนของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มีประตูตีตัวเข้าไปข้างในแล้วมีร้านเป็นห้อง ๆ รอบสี่เหลี่ยม ขายอาหารจีน ขายน้ำชา ขายจันอับ และอะไรต่าง ๆ ที่เป็นจีน มียกพื้นเล็ก ๆ อยู่ตรงกลางเมือง ให้พวกตลกเล่น พวกเราดิฉันละครตลก การเข้าเมืองนั้นเป็นอันไม่ได้ตีตัว เพราะเราคุ่นเคยกับพวกขายตั๋วเสียแล้ว เราก็อ้างเข้าวิ่งออกได้สบาย ส่วนเงินที่ใช้จ่ายบ้างนั้น ถ้าไม่มีหรือหมดก็เที่ยวขอพวกผู้ใหญ่ซึ่งโดยมากเขาให้ เพราะไม่ต้องการให้กวน เป็นอันว่า... งานวัดเบญจมฯ ในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น ทุกคนสนุก เช่น

1. ผู้ใหญ่ ก็ได้พบกันทั่วถึง ทั้งได้เฝ้าในหลวงซึ่งตามธรรมดาแม้จะเฝ้าได้ง่ายก็มักจะเป็นในเวลาการงานไม่เป็นไปรวดเร็วเช่นในงานวัดนี้ และยังได้ทำบุญตามเสด็จในการพระราชกุศลด้วย เพราะงานจะมี 5-7 วันก็ตาม ในวันหนึ่งพระเจ้าอยู่หัวจะทรงนำพระสงฆ์ออกเที่ยวด้วยพระองค์เอง และเจ้าของร้านต่าง ๆ ก็มีของถวายใส่ย่าม เช่นตักบาตร วันไหนเป็นวันพระเที่ยว พวกเราเด็กผู้หญิงก็ถูกเก็บตัวไว้กับร้าน เพราะไม่ให้เข้าไปยุ่ง

2. พวกหนุ่มสาว ก็มีโอกาสดูรู้จักกันพร้อมทั้งผู้ใหญ่ก็รู้เห็น ไม่ต้องลักโมขมิ้นกัน สิ่งที่น่ารำคาญที่มีอยู่ก็คือ สงครามแย่งกัน ใส่ความกัน อย่างน่าสยดสยอง สงครามเวียงขนิณนี้ ข้าพเจ้าเคยเห็นมาตั้งแต่คลุมถุง ไม่คลุมถุง และแม้ฉีกถุงแล้วก็ตาม ทุกสมัยล้วนแต่แย่งกันเป็นมูลเหตุอย่างน่าอนาถ อย่างไรก็ตามหนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็ยังได้สนุกสนานดังใจ แม้พักหนึ่งเท่านั้นเอง

3. พวกเด็กก็สนุก ได้รู้ ได้ดู ได้เห็น ได้ชน สมใจ แต่ชนของเราไม่มีสิ่งสกปรกเจือปนเลย

ทุกครั้งที่ข้าพเจ้านึกถึงงานวัดเบญจมฯ และคุยกันถึงเรื่องงานวัด เราทุกคนที่ทันได้เห็นยังสนุกอยู่ไม่รู้หาย แต่เมื่อผ่านวัดไป หรือแวะเข้าไปกับพวกนักท่องเที่ยวก็ดี ข้าพเจ้าอดหยุดยืนหัวเราะ และนึกขำในใจไม่ได้ว่าเมืองจีนทั้งเมือง ถ้ำเขา ลำธาร มีเรือทั้งลำ ๆ ร้านรวงใหญ่โต ร้านข้างในเป็นแถว ร้านเจ้านาย ขุนนาง นายห้าง พ่อค้า ะลา ดายจริง เนื้อที่เท่านั้นเอง

คำชี้แจงเพื่อช่วยการอ่าน

- สำเพ็ง ย่านการค้า อยู่ระหว่างถนนพหลโยธินกับถนนจักรวรรดิ เป็นที่อยู่และที่ทำการค้าของคนจีน ในเรื่องความสนุกในวัดเบญจมบพิตร เป็นร้านที่ทำจำลองจากร้านค้าจริง ๆ ในสำเพ็ง
- เขนชักกรอก โขน เป็นนาฏศิลป์แบบหนึ่ง มักเล่นเรื่องรามเกียรติ์ มีการรำตามบทพากย์ มีบทเจรจา และมีบทร้อง มีพิพากย์บรรเลง ตัวผู้แสดงเป็นยักษ์และลิง สวมหัวโขนตามบท ผู้ดูจะไม่เห็นหน้าผู้แสดง โขนชักกรอก คือโขนที่มีการชักกรอก ตัวละครทำท่าเหาะโดยมีขอเกี่ยวรัดไว้ที่ด้านหลังของตัวละคร (โดยมักใช้เด็กเพื่อให้หน้าหนักเบา) แล้วมีเชือกชักกรอกให้เคลื่อนผ่านฉาก เพื่อให้ดูเหมือนเหาะจริง ๆ
- เขาวงกต เขาวงกตเป็นชื่อเขาในวรรณคดีเรื่องมหาเวสสันดรชาดก มีทางเข้าออกกวกวนเวียนอาจหลงได้ ในที่นี้หมายถึงร้านที่ตกแต่งให้ดูเหมือนเขาวงกต
- ภูเขาทอง พระเจดีย์สูงซึ่งสร้างไว้ที่วัดสระเกศ ภายนอกปิดทองอร่าม เวลาถึงงานวัดนี้ ประชาชนพากันไปเที่ยวอย่างสนุกสนาน มีการจัดร้านเป็นรูปลักษณะต่าง ๆ จึงเรียกกันสั้น ๆ ว่า งานภูเขาทอง
- วันพระเที่ยว วันที่พระสงฆ์ในวัดเบญจมบพิตร หรือวัดอื่น ๆ มาเดินชมงานในบริเวณวัดเบญจมบพิตร
- ไม้กลุมดุง หมายถึงการไม่ทำตามประเพณีแต่งงานที่ผู้ใหญ่จัดการให้ ฉีกดุง ก็หมายถึง การฝ่าฝืนประเพณีดังกล่าวโดยพลการ
- กลุมดุงชน การแต่งงานที่เป็นไปโดยผู้ใหญ่จัดให้ หนุ่มสาวไม่มีโอกาสเลือกคู่เอง เปรียบเหมือนเอาดุงมาคลุมศีรษะให้ชนกัน จึงพูดเป็นสำนวนว่า “กลุมดุงชน”

กิจกรรม

1. ฝึกทบทวนเรื่องโดยการตอบคำถามด้วยวาจาหรือการเขียน

- 1) งานสนุกที่กล่าวถึงในเรื่องนี้คืออะไร จัดขึ้นด้วยจุดประสงค์อย่างไร
- 2) การออกร้านที่จัดขึ้นในบริเวณวัดเบญจมบพิตร มีวิธีจัดอย่างไร จึงทำให้ผู้เข้าชมที่เป็นเด็กรู้สึกสนุกสนาน
- 3) “ในหลวง” และ “สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช” ที่กล่าวถึงในเรื่องนี้ทรงพระนามว่าอย่างไร
- 4) มีเหตุการณ์อะไรที่ทำให้ผู้เขียนตื่นเต้นมาก เมื่อเข้าไปที่ร้านซึ่งมีเรือพาลอดถ้ำ
- 5) มีใครได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง จากงานออกร้านในวัดเบญจมบพิตรครั้งนั้น
- 6) คำว่า “เบญจมบพิตร” แปลว่าอะไร

2. ศึกษาและสังเกตภาษา

- 1) นักเรียนช่วยกันหาความหมายของคำต่อไปนี้ ตามที่ใช้ในบทความ

- ส่งจิตกลับไปตรวจค้น
- สุดแต่ใครมีกำลังจะทำได้
- คลุ่มธุชชน
- ไม่เป็นไพรเวต
- ทำบุญตามเสด็จในการพระราชกุศล

- 2) เติมคำให้เป็นสำนวนตามที่นิยมใช้กัน (โดยไม่ต้องดูหนังสือ)

ใหญ่โต		สุดหล้า	
ระเบียบ		เพชรนิล	
อีกที			

- 3) รวบรวมคำที่ใช้ไม่ยมก ในเรื่องนี้มาพิจารณาว่า เมื่อไรจึงใช้ ไม่ยมกอันเดียว เมื่อไรใช้ ไม่ยมกสองอัน และรวบรวมคำที่ใช้ไม่ยมกสองอันมาให้ได้มากที่สุด แล้วนำเสนอ

3. ฝึกทำงานเป็นกลุ่ม

อภิปรายและหาคำตอบสำหรับคำถามต่อไปนี้

- 1) งานออกร้านของวัดเบญจมบพิตร มีวิธีจัดแสดงสิ่งต่าง ๆ เป็นประเภทอะไรบ้าง บอกมาเท่าที่สังเกตได้
- 2) ประโยชน์ที่ได้จากการจัดงานออกร้านดังกล่าวมีอะไรบ้าง ให้พิจารณาในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- 3) ผู้เขียนกล่าวถึง “นักเรียนนอก” และ “การเลือกคู่” ในเรื่องนี้ว่าอย่างไร สรุปเป็นข้อสังเกตสั้น ๆ

4. ฝึกหาความรู้เพิ่มเติมในเรื่องต่อไปนี้

- 1) การสร้างวัดเบญจมบพิตร สร้างในสมัยใด ใครเป็นช่างออกแบบก่อสร้าง วัดนี้ได้รับความนิยมยกย่องว่าอย่างไร
- 2) “สำเพ็ง” อยู่ที่ไหน นักเรียนจะหาโอกาสไปที่นั่นได้หรือไม่ ถ้ามีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพฯ หรือมีโอกาสมาเที่ยวกรุงเทพฯ ควรไปศึกษาหาความรู้ในเรื่องนี้ แล้วเขียนเป็นบันทึกประสบการณ์ให้ครูตรวจ

5. ฝึกการเขียน

- 1) อ่านข้อความในอนุচ্ছেตสุดท้ายของเรื่องตั้งแต่ “ทุกครั้งที่ข้าพเจ้า..... จนถึงเนื้อที่เท่านี้เอง” แล้วพิจารณาว่า ผู้เขียนกล่าวถึงเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบันโดยใช้วิธีการอย่างไรและทำให้ผู้อ่านเกิดความคิดคำนึงอย่างไรบ้าง
- 2) ฝึกเขียน “บันทึกการเที่ยวงาน” ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่นักเรียนได้ไปเที่ยวมา อาจเป็นงานประจำปีของจังหวัด งานออกร้านของโรงเรียนหรืองานที่ทางวัดจัด ฯลฯ แล้วแต่กรณี หยิบยกสิ่งที่น่าสนใจที่ให้ความรู้และความบันเทิงมาเขียนเล่าให้ผู้อ่านนึกเห็นภาพ เท่าที่จะสามารถทำได้

กิจกรรมเสริม

6. ทำสมุดภาพวัดเบญจมบพิตรและวัดอื่น ๆ โดยหาภาพถ่าย หรือภาพเขียนมารวบรวมไว้ และเขียนคำบรรยายใต้ภาพแล้วแลกเปลี่ยนกันดูระหว่างกลุ่มต่าง ๆ
7. ถ้ามีโอกาสและมีความสะดวก ก็ควรไปชมวัดเบญจมบพิตรและพิจารณาบริเวณ “ในรั้วแดง - นอกรั้วแดง” ว่าอยู่ทางตอนใดของวัด และร้านต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในเรื่องน่าจะอยู่ที่บริเวณใด

สัตวภิธาน

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

นำเรื่อง

หนังสือเรื่อง สัตวภิธาน เป็นหนังสือประมวลรายชื่อสัตว์ชนิดต่าง ๆ ที่มีในประเทศไทย พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) แต่งไว้ในสมัยรัชกาลที่ 5 มุ่งหมายให้เป็นบทคัดอ่านชื่อสัตว์ต่าง ๆ เท่าที่รู้จักกันในสมัยนั้น

บทที่คัดมาให้เรียนนี้ ว่าด้วยสัตว์พหุบาท หรือสัตว์ที่มีเท้ามากกว่าสี่เท้า อันเป็นสิ่งที่น่าสนใจชวนให้เด็กใคร่เรียนใคร่รู้ นักเรียนจะได้รู้จักและศึกษาถึงรูปร่างลักษณะ ตลอดจนนิสัยชีวิตของสัตว์ประเภทเหล่านี้ต่อไป

ตะขาบ

แมลงวัน

แมลงป่อง

จิ้งจก

แมลงทับ

แมลงปอ

แมลงเม่า

ผีเสื้อ

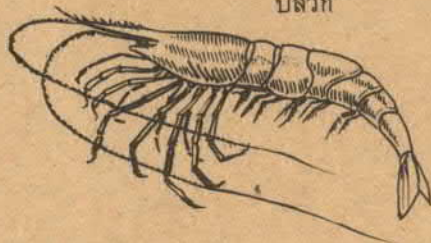
ปลวก

ตั๊กแตน

มดแดง

กุ้ง

แมงดา

แมลงต่าง ๆ

สัตวาทิธาน
สัตว์มีเท้ามากกว่าสี่เท้า

๙ ก.ค. ๒๔

สัตว์	พวกหนึ่งนี้ชื่อ	พหุบาทาเฮย
มี	อเนกสมญา	ยอกย้อน
เท้า	เกินยิ่งจิตวา	ควรรับ เขานอ
มาก	จวบหมื่นแสนซ้อน	สุดพันประมาณ ๖

ฉบับ 16

สัตว์จำพวกหนึ่งสมญา	พหุบาทา
มีเท้าอเนกนับหลาย	
เท้าเกินกว่าสี่โดยหมาย	สองพวกก็ปราย
สัตว์นำสัตว์บกบอกตรง	
ตะบองพล้าใหญ่	อยู่ในป่าดง
ตัวดุจตะขาบไฟแดง	
มีพิษมีฤทธิ์เรียวแรง	พบข้างกลางแปลง
เข้าปล้ำเข้ารัดกัดกิน	
ตะขาบพรรณหนึ่งอยู่ดิน	พรรณหนึ่งอยู่ถิ่น
สถานแลบ้านเรือนคน	
ตะขาบไต่ชอบซอนซอน	กึ่งก็คลานวน
แมงมุมขยุ้มหลังคา	
แมงป่องจ้องชูหางหา	สิ่งใดจะมา
ปะทะก็จะจีแทง	
ตัวแมงกะแท็กลิ้นแรง	แมงสาบอีกแมง
กะซอนก็ซอนธรณี	
แมงทับาววับแวมสี	ดั่งนิลมนี
แกมทองระรองเรืองฉาย	
แมงค่อมคือแมงทับกลาย	สีเลื่อมเหลืองพราย

แต่กายนั้นย่อมกว่ากัน

แมงโยโยโยพัลวัน

ซึ่งเพื่อดักสัตว์บินจร

แมงเฝ้าบินเข้าไฟฟอน

เพราะหมายว่าเพลิงเรืองงาม

แมงวันแมงหรีวูวาม

ราตรีแลสีเรืองเรือง

แมงป่องข้างตัวเขื่องเขื่อง

มลาวประเทศเขตต์ขันท์

แมงดาสองเกทสองพรรณ

ณพแลแมงดานา*

แมงกู่ตัวมิ่งกุมรา

ปะขาวแลตัวเต่าทอง

แมงปอบินไปเป็นกอง

เป็นเหยื่อแลแย่งกันกิน

หมาล่าเหลือบยุ่งบั้งริน

โลहितมนุษย์สุดคัน

ด้วงพรวัวโบยบินผินผิน

คนมักพอใจรับประทาน

ผีเสื้อใหญ่เล็กสัณฐาน

สลัวิไลหลายสี

ดักแดนกายยาวรี

ประมาณก็เหลือคณนา

เป็นตาข่ายขัน

ร้อยพันม้วยมรณ

แมงคาเรืองยาม

มีชุมข้างเมือง

คือแมงดาอรร-

แดนต่อตัวตา

โฉบแย่งยุ่งปอง

ร้านรุมกันกิน

ด้วงโสนดองมัน

ลายหลากหลายการ

ใหญ่เล็กมูลมี

* หมายเหตุ

แมงดาสองเพศสองพรรณ

คือแมงดาอรร-

ณพแลแมงดานา

เราจะออกเสียงวรรคที่สองและวรรคที่สาม ได้สองทางคือ อรร ออกเสียงว่า อัน-ระ และออกเสียง ณพ ในวรรคสาม ว่า นบ อีกทางหนึ่งอาจออกเสียง อรร ว่า อัน และออกเสียง ณพ ในวรรคสามว่า นะ-พะ

ตัวเหนียงนิลดำมลกา	มันคือหมึกทา
ที่ใส่สักหยาดบยล	
กลิ้งก็เกลือกถูกระคน	สัตว์นี้สัประคน
โสโครกบเกลียดอาจม	
เรไรร่ายร้องระดม	หรีงหรีงระงม
เพรียกพฤษ์ที่ในไพรแวง	
* แม่มายลองในกระแสง	เสียงแหวดแหวแรง
ระดมระด้นพื้นไพร	
จักจั่นแจ้วแจ้วจับใจ	จาดจำแจ่มใส
สังคีตประโคมอาร์ญ	
จะร่ำสัตว์ในไพรสันต์	อเนกอนันต์
จะนับจะตรวจเหลือตรา	
มดแดงแฝงใบพฤษา	มดดำคล้าคลา
มดจิ๊ดอีกมดแดงไฟ	
มดตะนอยอีกทั้งมดไร	ตาลานคลานไว
มดเป้งมดคันสัจจร	
* น้ำลายงูเห่าเฝ้าฟอน	ไต่ตอมตัวหนอน
มดง่ามก็คล้าคลาติน	
ตัวปลวกวังดังศิขริน	ตัวชันโรงบิน <i>ตัว - พระ - 150</i>
น้ำนองอเนกเลสหลาย	
* สัตว์ในกระแสดินสู่สาย	มีเท่ามากมาย
คือปูทะเลปูนา	
ปูแสมแลปูอัสว <i>ปู</i>	หมู่เปี้ยวกายา
ใหญ่เล็กหลากหลายมากมี	
กุ้งใหญ่กุ้งฝอยเคยมี	กั้งก้ามโตดี
กระต๊อบกระทั้งกั้งวาน	
พวกสัตว์เหล่านี้นามขนาน	มดธำขาน

ว่าสัตว์พหุบาทา

มีเท้ามากเกินไปจน

คิดประมวลมา

ไว้ให้กุมารอ่านเขียน

หวังเพื่อสอบทานที่เรียน

ระมัดระวัง

มักง่ายจักต้องตีรัน

จบสัตว์มีเท้ามาก

มูลหมาย หมู่เฮย

ลำดับนับเรียงราย

เรียบไว้

นักเรียนทราบบรรยาย

ยลเยี่ยง อย่างนา

จำจบทแบบให้

แน่นแน่นคำสอน

กิจกรรม

1. ฝึกสังเกตและทบทวนความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่อง

1. สัตว์ในสัตว์วาภิธานมีกี่ประเภท ลองเขียนชื่อสัตว์แต่ละประเภทที่นักเรียนรู้จักมาให้ได้มากที่สุด
2. เลือกชื่อสัตว์ในเรื่องให้อยู่ในแต่ละข้อดังต่อไปนี้
 - ก. สัตว์มีพิษ
 - ข. สัตว์มีกลิ่นเหม็น
 - ค. สัตว์ที่ชอบของสกปรก
 - ง. สัตว์ที่ใช้เป็นอาหารได้
 - จ. สัตว์ที่มีแสงสีสวยงาม
 - ฉ. สัตว์ที่ทำให้เกิดเสียงไพเราะเหมือนเสียงดนตรี

2. ฝึกสังเกตวิธีเขียนและความคิดของผู้แต่ง

1. ผู้แต่งมีจุดมุ่งหมายประการใดในการเขียนเรื่องนี้ขึ้น
2. ผู้แต่งมีวิธีการกล่าวถึงสัตว์โดยเรียงลำดับเป็นพวก ๆ อย่างไร

3. ฝึกอภิปรายและแสดงความคิดเห็น

แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามความสนใจในหัวข้อเรื่องดังต่อไปนี้ อภิปรายร่วมกัน แล้วบันทึกความคิดเห็นของกลุ่มไว้

- ก. การศึกษาชีวิตสัตว์จะเกิดประโยชน์อันใดแก่มนุษยชาติ
- ข. เราควรจะปฏิบัติต่อสัตว์ที่มีประโยชน์และสัตว์ที่มีอันตรายต่อมนุษย์ แตกต่างกันอย่างไร เพราะเหตุใด
- ค. เรื่องสัตว์วาภิธาน ให้ข้อคิดในด้านใด และผู้อ่านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หรือไม่ อย่างไร

4. ฝึกสังเกตภาษา

สังเกตเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

1. การใช้คำในบทประพันธ์เพื่อให้เกิดความไพเราะ ผู้แต่งใช้กลวิธีอย่างใดบ้าง ให้นักเรียนหาตัวอย่างมารวบรวมไว้ เช่น

ฤทธิ์เรี่ยวแรง - ซอนซอน - วาววับววม - ระรองเรีอง (สัมผัสอักษร)
2. หาคำซ้อนที่มีอยู่ในคำประพันธ์ เช่น

ป่าดง - เรียวแรง - บ้านเรือน - ไฟฟอน

ข้อ 1. และ ข้อ 2. อาจซ้ำกันได้

กิจกรรมเสริม

5. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับสัตว์ในเรื่อง โดยนักเรียนวาดเองจากตัวสัตว์จริง หรือจากภาพ แล้วจัดภาพเหล่านั้นให้น่าดู หรือนักเรียนอาจจัดหาหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ มาแสดง หรือจะจัดทั้งภาพและหนังสือก็ได้
6. นักเรียนที่สามารถ แต่งกลอนหรือกาพย์เรื่องสัตว์ที่นักเรียนได้ศึกษา สังเกตเท่าที่จะทำได้
7. นักเรียนเขียนเรียงความประมาณ 200 คำ เรื่องสัตว์ที่น่าสนใจ โดยจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ตามหลักของสัตวศาสตร์ หรือตามที่นักเรียนมีความรู้สึกรักต่อสัตว์ เช่น เมตตา กลัว ขยะแขยง เป็นต้น
8. จัดหาหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับแมลง ซึ่งมีภาพประกอบมาแลกเปลี่ยนกันดูในชั้นเรียน

นิด ๆ หน่อย ๆ

ดอกไม้สด

นำเรื่อง

1. เรื่อง “นิด ๆ หน่อย ๆ” ได้ตีพิมพ์หลายครั้ง ครั้งสุดท้ายอยู่ในหนังสือ **ทุกถิ่น** สำนักพิมพ์แพรวพิทยา พ.ศ. 2505 เป็นงานเขียนทำนองเรื่องสั้น ซึ่งมีนิทานอยู่ในเรื่อง ดังนั้นเมื่ออ่านเรื่องนี้ นักเรียนจะได้พบวิธีการเล่าเรื่องสองแบบ แบบหนึ่งเป็นการเล่าแบบนิทาน ส่วนอีกแบบหนึ่ง เป็นการเล่าโดยใช้กลวิธีการเขียนเรื่องสั้น

ใจความสำคัญของเรื่องนี้จะอยู่ที่นิทานที่ปูเล่าให้หลาน ๆ ฟัง แต่นักเรียนอาจสังเกตบางอย่างเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศการเล่านิทาน และสร้างตัวละครในเรื่อง คือ ปู่ ซึ่งเป็นผู้เล่า หลาน ๆ ซึ่งเป็นผู้ฟัง ระหว่างที่อ่าน นักเรียนควรสังเกตวิธีพูด และถ้อยคำสำนวนของตัวละครแต่ละตัวไปด้วย

(บรรยากาศ ในที่นี้หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่คนที่รวมกัน ณ สถานที่แห่งหนึ่งหรือในระยะเวลาหนึ่ง เช่น ในเวลาอ่านหนังสือเรื่องหนึ่ง ๆ เป็นต้น)

2. คำที่นักเรียนควรทราบ

หนา - คำเช่น แล และ นะ หนา ที่ใช้ในภาษาพูดหรือในบทสนทนาไม่มีตัวสะกดแน่นอน ผู้เขียนแต่ละคนจะพยายามหาตัวสะกด ที่ตนคิดว่าใกล้เคียงเสียงที่คนพูดมากที่สุดมาใช้

กระด้างมอญ - กระด้างขนาดใหญ่

หมื่น - เป็นบรรดาศักดิ์ชั้นต้น พระราชทานแก่ข้าราชการในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช
บรรดาศักดิ์ชั้นต่อไป คือ ขุน หลวง พระ พระยา ซึ่งราษฎรที่ไม่เป็นข้าราชการก็ได้รับเป็นบางโอกาส ที่เหนือขึ้นไปอีกมีบรรดาศักดิ์เจ้าพระยา และสมเด็จพระเจ้าพระยา

ผลาญศัตรูปลาค - ปลาค ออกเสียง ปะ - ลาด

3. เรื่องกระต่ายในดวงจันทร์ เรื่องที่เล่ากันเรื่องหนึ่ง มีว่า มีเทพธิดาองค์หนึ่ง (หรือนางฟ้า) ต้องการจะลงใจคน จึงปลอมตัวเป็นหญิงชรา อุดโซ เทียวเดินขออาหาร ปรากฏว่าไม่มีคนใจดีหาอาหารให้หญิงแก่แม่แต่คนเดียว จนในที่สุดมาพบกระต่าย กระต่ายก็บอกว่าตนมีแต่หญ้าเป็นอาหาร หญิงแต่จะกินได้อย่างไร แต่ได้สัญญาว่าจะหาอาหารมาให้หญิงแก่จนได้ ว่าแล้วก็ก่อไฟขึ้นกองหนึ่ง พอไฟลุกโชนกระต่ายก็กระโดดลงไป เพื่อจะให้หญิงแก่กิน เนื้อตนเป็นอาหาร หญิงชรา (หรือนางฟ้า) เห็นใจกระต่ายมาก จึงเอื้อมมือดึงดวงจันทร์ลงมาแล้ววาดภาพกระต่ายไว้ในดวงจันทร์ เป็นอนุสรณ์แห่งคุณความดีของกระต่าย ให้คนได้เห็นโดยทั่วหน้ากัน

นิด ๆ หน่อย ๆ

วันเพ็ญ พระจันทร์สีนวลจำลองแสงอยู่กลางวง รัศมีสีขาว น้ำขึ้นเต็มฝั่ง นิ่งไม่กระดุกกระดิก แต่เป็นเงาแวววาวเหมือนผาเงินใบใหญ่ที่ขั้วมัน ทางฝั่งขวาของแม่น้ำเจ้าพระยาตอนหนึ่งมีต้นลำพูต้นใหญ่ ฝูงหิ่งห้อยอาศัยอยู่บนนั้นพร้อมใจกันส่งแสงสีเหลืองยิบยับไปทั้งต้น ใกล้กับต้นลำพุนั้นมีเรือนผากระดานแผดหลังคากระเบื้องอยู่หลังหนึ่ง นอกชานใหญ่ที่เชื่อมเรือนสองหลังให้ติดกันนั้นปูไม้กระดานแผ่นใหญ่ ๆ และขัดถูไว้สะอาดดี หมิ่นผลาญศัตรูปลาค้างคาวสองชั้นบนเสื่ออ่อน เด็ก ๆ นั่งล้อมวงรอบข้างกลุ่มใหญ่

“คุณปู่คะ พระจันทร์วันนี้สวยเหลือเกินนะคะ?” เด็กหญิงจำนงเอ่ยขึ้น

“ฮือ แหมโตกว่ากะดั่งมอญอีกหนา” หนูรำจวนเสริม “พี่ใหญ่จะ พี่ใหญ่ สีขาว ๆ วงโดนะอะไรนะ?”

“นั่นแหละกลดละ” จำนงว่า “กลดแปลว่าร่ม พระจันทร์ทรงร่มอย่างไรล่ะ”

หนูรำจวนพอใจในคำตอบนั้น แหงนหน้าขึ้นจ้องดูพระจันทร์อยู่ประเดี๋ยวก็ร้องว่า

“กระต่ายกับยายกะตาก็ยังอยู่ในนั้นหนาคะคุณปู่ หนูอยากจะเป็นกระต่ายกับยายกะตาก็ได้อยู่ในพระจันทร์”

“เดี๋ยวอดข้าวหนา” หนูบรรเจิดอายุ 6 ขวบ ท้วงขึ้น “คุณตาฮับ ผมไม่อยากไปอยู่กะพระจันทร์หรอก ผมอยากอยู่กับคุณตาดีกว่าได้ฟังนิทาน”

พอพูดถึงนิทาน ทุกคนหันไปหาคุณปู่ เสียงแจ้ว ๆ ประสานกันขึ้น 5 เสียง แม่จำนงเสียงดังกว่าเพื่อน เอ็ดตะโรขึ้นว่า

“คุณปู่สัญญาไว้ว่า รับประทานข้าวแล้วจะเล่านิทานยังงั้นล่ะคะ?”

หมิ่นผลาญอมยิ้ม มองดูหลาน ๆ อยู่ครู่หนึ่งกระดิกเท้าพลางถามว่า

“จะฟังเรื่องอะไรกันล่ะ เรื่องยายกะตาท่านาบนเขาเอาไหม?”

“อ๊ ไม่เอาค่ะ” รำจวนร้องขึ้นโดยเร็ว พร้อมกับยกมือขึ้นปิดหูไว้แน่นด้วยความไม่อยากได้ยิน เพราะว่าถ้าฟังเข้าแล้ว อะไรที่ยายกะตาส่งในกระเป๋าค่อยมาลงเอเยที่ศีรษะหล่อนเสมอ

“ถ้ายังงั้น ยายกะตาท่านาบนโคกเอาไหมล่ะ?”

“ไม่เอาค่ะ ไม่เอา”

“เอาเถอะฮับ ผมอยากได้โพกหัวรำจวน” หนูบรรเจิดเอ่ยขึ้น

“ไม่เอานะ” รำจวนเอ็ดด้วยความโกรธ “โพกหัวแค้นะซี” แล้วก็เอามือกำอากาศไปใส่บนศีรษะเด็กชาย บรรเจิดปิดมือนั้นโดยแรง หุดหวิดจะได้ร้องไห้ขอพระจันทร์กันอยู่แล้ว หากคุณปู่ยกมือขึ้นกันไว้ แล้ว

ทำเสียงเขี้ยวว่า

“เออะ เออะ ถ้าขึ้นวิวาทกันเข้า จะไล่ให้ไปนอนกันหมดนะ”

เด็กทั้งสองหยุดสนิท บรรดาเจ็ดยกผ่านหน้าหนูขึ้นคลุมศีรษะ แล้วนั่งขัดสมาธิอึดต่อตั้งใจคอยฟังนิทาน หนูรำจวนยังแค้นใจไม่หาย ค้อนบรรเจิดสองวงสามวงซ้อน ๆ กัน

หมื่นผลาญกระแอมที่หนึ่ง เป็นเครื่องหมายที่เด็ก ๆ จำได้ว่ากำลังจะได้ฟังของดี ทันใดนั้นพ่อใหญ่หลานคนโต ซึ่งนอนฟังพาดคางหนูนอนมอมงดูพระจันทร์กับพ่อคนกลางซึ่งนอนแตะเลียบอย่างเพลิดเพลินอยู่นาน แล้วนั้น ก็ลุกขึ้นนั่งพร้อมกันข้างหลังคุณปู่ เด็ก ๆ ในบ้านที่ไม่ใช่ลูกหลานขยับส้อมไถลเข้ามาทุกที จนทางเสื่อเพียงคอกเดียวเท่านั้น คุณปู่มองตรวจดูหน้าหลานทีละคนอาศัยแสงจันทร์ที่กำลังส่องสว่างเต็มที่ส่องให้เห็นดวงตาแจ้วแววของเด็กเหล่านั้นเต็มไปด้วยความที่ หัวบริเวณเรื้อนนั้นสงบเรียบ แม้ใบไม้สักใบเดียวก็ไม่กระดิก สันวลของดวงจันทร์เปล่งรัศมีส่องสว่างลงมายังลานนอกชาน แจ่มกระจ่างราวกับจะจับมัดได้ หมื่นผลาญกระดิกเท้าสองทีแล้วขึ้นต้นว่า

“ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเทพธิดาน้อย ๆ น่ารักคนหนึ่ง อาศัยอยู่บนภูเขาใหญ่ในป่า อยู่มาวันหนึ่ง เทพธิดาเหล่านั้นก็ขึ้นว่าพวกของเธอทำงานไม่เด็ดขาด ไม่เรียบร้อยเพราะไม่มีใครเป็นหัวหน้าควบคุม คิดจะตั้งราชินีขึ้นองค์หนึ่งให้มีอำนาจปกครองสิทธิ์ขาด บังคับใคร ๆ ได้ตามใจ แต่จะต้องเลือกเทพธิดาที่มีความดียิ่งกว่าเทพธิดาองค์อื่น ๆ คิดแล้วจึงนัดกันพร้อมเพรียงและพากันมาประชุมที่ยอดเขา ให้ทุก ๆ องค์ผลัดกันขึ้นยืนบนบัลลังก์ทองทีละองค์ องค์ใดมีความสามารถพิเศษอย่างไรให้แอลงขึ้นให้องค์อื่น ๆ ฟังทั่วกัน องค์ที่หนึ่งคือองค์ที่ได้ขึ้นบัลลังก์ก่อน แนะนำตัวเธอว่า ชื่อความกล้า ความกล้าคืออะไร ใครรูบ้าง?”

“ความกล้า คือ ไม่ขี้ขลาดครับ” พ่อกลางตอบโดยเร็ว

“ถูกแล้ว..... เธอขึ้นอยู่บนบัลลังก์อย่างสง่าภาคภูมิ เปล่งสุรเสียงดัง แสดงว่ามีนิสัยห้าวหาญ เธอพูดว่า “ท่านทั้งหลายรู้จักเราดี เราคือความกล้า เราไม่เคยกลัวอะไรทั้งหมดในโลกนี้ ผีสิง สัตว์ดุ ๆ ยักษ์ร้ายเราก็ไม่กลัว เราอาจจะทำตายต่อสู้กับความตายโดยไม่ครั่นคร้ามสักรัด” เทพธิดาที่ได้ฟังก็พากันตกตะลึงกลัวและนึกชมอยู่ในใจเป็นอันมาก แต่ยังไม่เห็นดีพอที่จะเลือกเป็นหัวหน้าได้ จึงเชิญองค์อื่นต่อไป องค์ที่สองนี้แก่มาก รูปร่างผอมสูง หน้าผากกว้าง แสดงว่ามีหัวคิดมาก เธอใส่แว่นตาด้วย และพูดจาใช้ภาษาสูง ๆ ทั้งนั้น ใจความที่เธอพูดรวมได้ว่าเธอคือตัววิทยาศาสตร์.....

“ตัวอะไรนะพี่ใหญ่?” เด็กหญิงจางกระซิบ

“ความรู้ยังโง่งนะ เหมือนหนังสือบทเรียนด้วยของยังงั้นแหละ” พ่อใหญ่ตอบ

คุณปู่เล่าต่อไป

“เธอว่าตัวเธอเองที่สอนให้มนุษย์รู้จักทำของอะไรต่าง ๆ ขึ้น สอนให้มนุษย์เรียนรู้ความลับของดินฟ้าอากาศ เพราะเธอที่มนุษย์เจ้าโลกบังคับและเรียกร้องธรรมชาติมาใช้ได้ตามใจ.....ใครทายเป็น ตัววิทยาศาสตร์

จะได้เป็นราชินีไหม?”

ไม่มีใครตอบว่าอะไร เด็ก ๆ ไม่รู้จะเข้าใจแจ่มแจ้งนัก ว่า ตัววิทยาศาสตร์จะให้ประโยชน์อะไรกับพวกเขาบ้าง ส่วนพ่อใหญ่ผู้ซึ่งเข้าใจดีนั้นก็เป็เด็กที่มีความไตร่ตรอง ไม่ชอบพูดสิ่งใดให้ผิด จึงพลอยนิ่งเสีย

“ยังงิ่ ไม่มีใครตายหรือ?” คุณปทุม จวยโอกาสที่เด็ก ๆ กำลังมองดูหน้ากันนั่งอยู่นั้นจุดบุหรี่สูบ “พ่อใหญ่ ว่ายังงิ่?”

พ่อใหญ่นั่งอยู่ครู่หนึ่งแล้วตอบว่า “ถ้าผมเป็นเทพธิดา ผมจะเลือกวิทยาศาสตร์นี้แหละเป็นนายของผม เธอเก่งออกยังงั้น แต่ถ้าให้ผมตาย ผมตายว่าเธอไม่ได้เป็น”

คุณปทุม พอใจในคำตอบนั้น

“เจ้าชายถูก” ท่านว่า “ถึงแม้เทพธิดาทุกองค์จะพากันเลื่อมใสและประหลาดใจสักเท่าใด วิทยาศาสตร์ก็ยังไม่ได้เป็นเจ้าของเทพธิดา ที่นี้ถึงองค์ที่สาม แหม เทพธิดาองค์นี้สวยเสียเหลือเกิน เพราะว่าเธอชื่อความสวย ใครเห็นเป็นต้องตะลึงหลงรัก หูตาคม กิริยาท่าทางกระชดกระช้อยจับตาจับใจ แต่พอเธอพูดขึ้น ผู้ได้ฟังจึงนึกขึ้นได้ว่า ความสวยนี้หาอะไรดีไม่ได้สักนิด ทำประโยชน์ไม่ได้สักอย่างนอกจากเอาไว้ดู ต่อจากองค์นั้นมีองค์อื่นขึ้นบัลลังก์อีกหลายองค์ ก็ยังเลือกราชินีไม่ได้อยู่นั่นเอง จนถึงองค์ที่สุด ตั้งใจฟังให้ดีนะ องค์นี้แหละที่จะถูกเลือก”

เสียงขยับตัวและพลิกขาพร้อมกับหายใจยาวค่อย ๆ พอกกลางกำลังหัวถึงที่จับได้เดี๋ยวนั้นเองไว้แน่น

“องค์นี้หน้าตาที่ไม่สะสวย ท่าทางที่เรียบ ๆ แรกเห็นไม่เห็นมีอะไรน่ารักตรงไหน แต่พอเธอยิ้ม ยิ้มอย่างใจดี อย่างซื่อ อย่างน่านับถือ หัวใจของเทพธิดาทุกองค์ที่อยู่ที่นี่ตกเป็นของเธอทันที เธอพูดจาเรียบร้อย อ่อนหวาน เสวยมเจียมตัว เธอบอกว่าเธอชื่ออารี.....ความอารีคืออะไร พอกกลาง?”

พอกกลางกำลังมองดูที่ช่องกำปั้นของตัวเอง ซึ่งมีแสงสว่างวูบ ๆ อยู่ภายใน ครั้นปทุมฟังไม่ถนัด ได้ยินแต่ รี ก็ตอบว่า

“รี คือ ไม่กลม ไม่สี่เหลี่ยมครับ”

พ่อใหญ่เอาศอกกระทุ้งซี่โครงน้องเข้าอีกใหญ่ แล้วรีบตอบแทนว่า

“ความอารี คือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีอะไรไม่หวงครับ”

“ทำอย่างไรถึงจะเรียกว่า หวง”

คราวนี้พอกกลางได้ยินถนัด แต่ผิวย้ายตัวแสงสว่างมันได้ลอดช่องระหว่างนิ้วออกมา แกต้องรีบเอามือซ้ายคว้าไว้ เลยตอบไม่ทัน พ่อหนูบรรเจิดจวยเอาไปตอบแทน

“มีขนมต้องแบ่งให้เพื่อนกินบ้างฮับ”

“พอใช้.....ความอารีเล่าว่าเธอมีความลับอันหนึ่งที่ช่วยให้เธอทำความสุขให้กับมนุษย์ได้เสมอ ความลับ

นั้นอยู่ที่ไม้กายสิทธิ์อันเล็กของเธอ เธอช่วยอุดหนุนมนุษย์ที่มีใจกว้างขอบเผื่อแผ่ ชอบช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้รับความสุข ถึงจะต้องเสียสละความสุขของตนเองก็ยอม เมื่อได้ช่วยแล้ว ผู้ช่วยกับผู้ที่ได้รับการช่วยก็ตรงเข้ากอดกันหัวเราะกัน แล้วทั้งสองก็มีความสุขเท่ากัน เทพธิดาองค์อื่น ๆ ได้ฟังก็พากันตบมือสนั่นหวั่นไหว แล้วพากันหมอบกราบลงเชิญให้อารีเป็นราชินี”

“เทพธิดานะ เป็นตัวอะไรนะฮับ คุณตา?” หนูบรรเจิดถามขึ้นทันที

ที่ ๆ เขาหาขึ้นพร้อมกัน คุณตาหันมาตอบว่าที่หนึ่งแล้วตอบแกมหัวเราะว่า

“ฟังมาเป็นนานยังไม่รู้ว่าเทพธิดาตัวเป็นอะไร แม่จ่านงบอกน้องสิ”

“ตัวเทพธิดาผู้หญิงยังงี้ละ” แม่จ่านงบอก ยินดีที่มีโอกาสให้คำสั่งสอนกับผู้อื่น

“ยังงั้นก็เอะไฉนนะฮับ”

“ก็ยังงั้นนะฮับ”

ขณะนั้นหนูราชวัญกำลังนั่งเฝ้าอย่างเปิดเผย หนูบรรเจิดลุกขึ้นคุกเข่าไขว่คว้าตัวห้อยซึ่งพอลงเป็นผู้ปล่อยได้แล้วก็พยายามจะวางแมลงเล็กนั้นลงบนดั่งจมูกของน้องสาว

“อย่ารังแกน้องนะบรรเจิด” หมื่นผลาญว่า แล้วพนศวันบุหรือออกโขมง เด็ก ๆ ที่นั่งอยู่ข้างหน้าร่นมารวมกันทางข้างหลังทันที ราชวัญทำจมูกย่นเหมือนจะจามแล้วก็หมอบลง

“ไปสวรรค์แล้ว” บรรเจิดพูดอย่างลึงโลดพลางพยายามถอนผมจากศีรษะน้องสาว

“คุณปู่คะ แล้วยังไงอีกล่ะคะ?” จ่านงถามด้วยอัศจรรย์ใจ

“ประเดี๋ยวก่อนสิ อูะ จะไม่ให้หยุดพักบ้างหรือยังไง แสบค้อออกจะตายไปแล้ว”

พอลงกับจ่านงวิ่งแข่งกันเข้าห้อง จ่านงแย่งตัวได้ก่อนก็รินน้ำมาให้คุณปู่ หมื่นผลาญจิบน้ำชาสองจิบแล้วจึงเล่าต่อไป

“ตอนเทพธิดาจบไปตอนหนึ่งละ ที่นี้จะกล่าวถึงพวกยักษ์ ตัวมันเตี้ย ๆ เล็ก ๆ เป็นผีครึ่ง ๆ เราเรียกมันว่าปิศาจดีกว่า รูปร่างมันทั้งน่าเกลียดน่ากลัว พวกมันมีมากมาย มันอาศัยอยู่ในป่าเหมือนกัน วันเดียวกับที่พวกเทพธิดาเลือกราชินี มันก็เลือกพระราชชายของมันบ้าง ในหมู่พวกมันที่มีฤทธิ์มีเดชมากอยู่สี่ตัว ตัวที่หนึ่งชื่อความหึง มันบอกว่ามันทำให้มนุษย์ถือดี ไม่สัสมาคารวะต่อผู้ใหญ่ อดฉลาด อดรู้ อดวิเศษ เห็นว่าใคร ๆ ก็สู้ตัวไม่ได้ ตัวที่สองชื่อว่าความเท็จ มันเป็นปิศาจที่มีสองหน้า แปลว่ามันปลิ้นปล้อน หน้าตามันล่อลวง หลุดไม่ดูตาคนมันเล่าว่ามันทำให้มนุษย์โง่เขลา เห็นผิดเป็นชอบ เห็นของไม่จริงเป็นของจริง มันทำให้พี่น้องเพื่อนฝูงแตกร้างกันหมด มันให้โทษแก่มนุษย์เหลือที่จะพรรณนา.....”

“อ้อ ตาบา” เสียงหนูราชวัญดังขึ้น คุณปู่เข้าใจว่าหลานสาวว่าเจ้าปิศาจนั้นก็พอใจ ที่แท้แม่หนูหล่อนว่า

พ่อบรเจ็ด ผูกอนผมจากศีรษะหล่อนแล้วถึงสามเส้น

“ปิตาจารย์ที่สามชื่อความเกียจคร้าน ได้ยินใหม่พ่อกลาง เกียจคร้านกับขี้เกียจนะคำเดียวกัน คอยฟังให้ตีความขี้เกียจให้โทษอย่างไรบ้าง.....?”

“ทำให้ครูด ต้องยืนเสาคับ” พ่อกลางตอบอย่างแน่ใจ

“ถูกแล้ว นั่นเป็นโทษของความขี้เกียจอันหนึ่ง ปิตาจารย์นั้นมันบอกว่ามันทำให้มนุษย์กลัวงานกลัวการกลัวความลำบาก กลียดธุระปะปัง มันทำให้มนุษย์เกลียดไม่ทำงาน อันเป็นเหตุให้ยากจนขัดสน บางคราวถึงกับต้องขอรทานเขากิน คนที่มั่งมีศรีสุข ถ้าเจ้าขี้เกียจเข้าไปสิ่งอยู่ละก็อาจจะกลับกลายเป็นคนจนไปก็ได้ เห็นไหมว่าอายตัวขี้เกียจนะมันชั่วร้ายเพียงไหน ถึงยังงั้นยังมีปิตาจารย์ที่ชั่วร้ายกว่ามันไปอีก มันคือความตระหนี่.....พ่อใหญ่ความตระหนี่คืออะไร?”

“แปลว่า ความเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียวครับ”

“ตีมาก ถูกเฟงทีเดียว เจ้าตระหนี่เขาพูดอย่างเด็ดขาดว่า เขาควรจะได้รับเกียรติยศมากกว่าปิตาจารย์อื่นทั้งหมด เพราะว่าการที่มีมนุษย์มีความเย่อหยิ่งหัวสูง การที่มีมนุษย์ชอบกล่าวคำเท็จ การที่มีมนุษย์ขี้เกียจก็เพราะเขาเขาทำให้มนุษย์ใจดำคร่ำเครียด หน้าเลือดไม่เห็นทุกข์สุขของผู้อื่น เห็นแต่ตัวคนเดียวเป็นที่ตั้ง เอะอะอะไรก็นึกในใจว่า “เรา ๆ ๆ ๆ จะทำนั้น เราอยากจะเป็นอย่างนั้น เราอยากจะได้แบบนี้” มันบอกว่าขอให้เชื่อมั่นเกิดความคิดง่าย ๆ สั้นนิดเดียวเรียกว่า “เรา” นี่แหละ ถ้าเกิดมีขึ้นในสมองของใครแล้ว ผู้นั้นอาจทำความชั่วได้ทุกชนิดทีเดียวขอให้มนุษย์ฟังเสียงความสนุกสนานของตัวเอง แต่เพียงชั่วครู่เดียวเท่านั้น เขาจะหมดความสุข มีแต่ความทุกข์ทันทึเมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เจ้าปิตาจารย์ตัวนั้นก็ไ้เป็นหัวหน้าของพวกปิตาจารย์ ตั้งแต่นั้นมาไม่มีมนุษย์ใดเสพสุขได้แต่คนเดียวเลย ความสุขสนุกสนานทุกชนิด ถ้าไม่มีเพื่อนมาร่วมแบ่งส่วนแล้วก็ไม่สุขสนุกสนานเต็มบริบูรณ์ ต่อให้เป็นเด็ก ๆ อย่างเจ้านี้แหละเจ้าเจ็ด ถ้าตาซื้อของเล่นให้เจ้าเยอะเยะทีเดียว แล้วให้เจ้านั่งเล่นอยู่คนเดียวเท่านั้น ประเดี๋ยวเดียวเจ้าก็จะเบื่อสิ้นสนุก เจ้าจะต้องหาเพื่อนเล่นด้วยถึงจะพอใจ ราชายองปิตาจารย์กับราชินีของเทพธิดาทั้งสองต่างท่องเที่ยวไปในแดนมนุษย์โลก เยี่ยมบ้านโน้นที่ บ้านนี้ที่ คนมีคณจนไม่เลือก ต้องเหยียบหัวกระไดทุกบ้าน”

เด็กหญิงจ่านงฆ่าเลื่องดูกระไดบ้านที่ลงจรดฝั่งแม่น้ำ แล้วรวบผ้าห่มให้กระชับตัวยิ่งขึ้น

“.....แต่บ้านหนึ่งจะรับทั้งราชินีและราชาไม่ได้ ทั้งสองเป็นอริกันหนักหนา บ้านไหนมีความอารี ความตระหนี่ก็ไม่อยู่ บ้านไหนมีความตระหนี่ ความอารีก็ไม่อยู่เหมือนกัน ต่างก็คอยหลบเลี่ยงกันเอง..... หลาน ๆ ใครจะเลือกรับอารีหรือตระหนี่?”

“ผมเอาทั้งสองตัวยับ ให้ต่อยกัน” บรเจ็ดตอบก่อนเพื่อน หมิ่นผลาญยิ้มในหน้า แต่แม่จ่านงก๊อนน้องชายวงเบื้อเรอ แล้วยกหน้ายกตาพูดว่า

“ดาเจิดละ อะไรก็ไม่รู้ คุณบ่บอกแล้วว่า รับไว้ทั้งสองตัวไม่ได้ ต้องเลือกเอาอย่างหนึ่งซี”

“ผมเอายักษ์ไว้ต่อยขโมย” บรรเจิดตอบอย่างเด็ดเดี่ยว พลังกำมือประกอบ

“ดีแล้ว คนอื่น ๆ จะเอาอะไร?”

“ผมเอาเทพริดา” ฟอกกลางบอก

“หนูก็เหมือนกันละ”

พ่อใหญ่ยิ้ม ๆ มองคูน้อง แต่ไม่ตอบว่าอะไร คุณบู่จึงถามว่า

“ยังงิ่พ่อใหญ่ จะเลือกใครแน?”

“อ้อ ก็ต้องเลือกอารีซีครับ”

บรรเจิดเห็นใคร ๆ พากันเลือกเทพริดาหมดก็ชักตกใจจึงก้มลงที่หูลำจวนแล้วพูดเบา ๆ ว่า

“ลำจวนเอายักษ์นะ นะ ๆ ๆ ๆ ๆ”

ลำจวนยังคงหลับสนิท ได้ยินเสียงจิกจิกอยู่ข้างหู จึงขยับศีรษะออกห่าง บรรเจิดถือกิริยานั้นว่าลำจวนรับคำ รับหันมาบอกคุณตาว่า

“ลำจวนเอายักษ์ฮับ เหมือนผม”

“ดีแล้ว” หมิ่นผลาญว่า “คอยฟังเรื่องตอนจบ ผู้ใดรับความอารีไว้ก็จะเป็นที่รักใคร่ของคนทั่วไป ได้รับความสนุกลสบายเสมอ มีหน้าตาอิมแอ้มแจ่มใส ส่วนผู้ที่รับความตระหนี่ไว้นั้น จะเป็นที่เกลียดชังของคนทั่วไป มีแต่ความร่อนอกร้อนใจ หน้าตาบูดบึ้ง ได้รับความทุกข์ทรมานต่าง ๆ หาเวลาเป็นสุขไม่ได้เลย”

กิจกรรม

1. ฝึกตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อเรื่องเป็นวาจาในห้องเรียน

1. ทำไมเด็ก ๆ จึงเรียกร้องให้หมื่นผลาญศัตรูปลาศ เล่านิทานให้ฟัง
2. ตัวละครสำคัญในนิทานที่เล่าเป็นใคร บอกชื่อหรือลักษณะตัวสำคัญ 2, 3 ตัว (ลักษณะ : หมายถึง ที่ทำ หรือรูปร่าง นิสัยใจคอ ที่นักเรียนแลเห็น)
3. ทำไมพวกเทพธิดากับพวกยักษ์จึงต้องมีการเลือกหัวหน้า จงเล่าถึงวิธีการเลือกหัวหน้าของทั้งสองฝ่าย
4. เหล่าเทพธิดาเลือกใครเป็นหัวหน้า เพราะเหตุใด
5. พวกยักษ์หรือปิศาจเลือกใครเป็นหัวหน้า เพราะเหตุใด
6. ทำไมในบ้านหนึ่ง ๆ จึงรับราชินีแห่งเทพธิดา และราชาแห่งปิศาจพร้อม ๆ กันไม่ได้
7. หลาน ๆ ของหมื่นผลาญฯ เลือกต้อนรับใคร เทพธิดา หรือยักษ์
8. ถ้านักเรียนอยู่ในกลุ่มเทพธิดา นักเรียนจะเลือกใคร
9. ถ้านักเรียนอยู่ในกลุ่มพวกยักษ์ นักเรียนจะเลือกใคร
10. นักเรียนได้ข้อคิดอะไรจากนิทานของหมื่นผลาญศัตรูปลาศบ้าง จงอธิบายย่อ ๆ

2. ฝึกพิจารณาตัวละครและลักษณะนิสัยของตัวละคร ตอบคำถามเป็นวาจา หรือ โดยการเขียน

1. พ่อใหญ่ และพ่อกลาง มีลักษณะนิสัย เหมือนกัน หรือต่างกันอย่างไร นักเรียนชอบคนไหนมากกว่ากัน จงให้เหตุผล พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบ
2. ร้าจวญ จ้างง บรรเจิด นักเรียนเห็นว่าใครเป็นเด็กที่น่ารัก และน่าสนใจกว่ากัน
3. นักเรียนเห็นว่าตัวละครอย่างพ่อใหญ่ พ่อกลาง และน้องมีลักษณะอะไรที่ต่างจากพวกเทพธิดา หรือ พวกยักษ์หรือไม่ นักเรียนมีความรู้สึกต่อตัวละครในนิทานอย่างไร ต่างจากตัวละครที่มีในเรื่องอย่างไร

3. ฝึกค้นคว้าและเล่าเรื่อง

1. ให้นักเรียนเตรียมหานิทานมาผละกันเล่าให้เพื่อนฟัง อาจใช้วิธีจับฉลากว่า ใครจะต้องเป็นผู้ไปเตรียมหา ก็คน ให้ครูช่วยตัดสิน
2. นิทานไทยมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยายกับตาหลายเรื่อง ให้นักเรียนหานิทานประเภท "ยายกับตา" จากการอ่าน ของนักเรียนเอง หรือจากการสอบถามผู้ใหญ่ที่รู้จัก แล้วนำมาเล่าสู่กันฟังในชั้นเรียน ใช้วิธีคัดเลือก ผู้เล่าอย่างในข้อ 1. หรือใช้วิธีอื่นที่ครูเห็นสมควร

4. ฝึกการเขียน

ให้นักเรียนเขียนเป็นเรียงความสั้น ๆ แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหัวข้อ หรือข้อความ ต่อไปนี้ ถ้านักเรียนเห็นด้วยควรขยายความและยกเหตุผลมาอ้าง ถ้าไม่เห็นด้วยก็ให้เหตุผลให้แจ่มแจ้ง (เลือกเขียนเพียงข้อเดียว)

ก. คุณธรรมของผู้เป็นหัวหน้า

ข. “ความสุข สนุกสบายทุกชนิดถ้าไม่มีเพื่อนมาร่วมแบ่งส่วนแล้ว ก็ไม่สุข สนุกสบาย เต็มบริบูรณ์”

ค. หัวหน้าที่ฉลาดและกล้าหาญย่อมดีกว่าหัวหน้าที่มีแต่ความเอื้ออาทร

ง. คินเดือนหงาย (ข้อนี้จะเขียนแสดงอารมณ์หรือเขียนไปทางวิทยาศาสตร์หรือตำนานก็ได้)

กิจกรรมเสริม

5. นักเรียนแบ่งกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5-8 คน หรือมากกว่าแล้วแต่สะดวก ช่วยกันแต่งนิทานโดยให้ตัวละครแต่ละตัว เป็นตัวแทนของนามธรรมต่าง ๆ เช่น ความรัก ความโกรธ ความตาย ฯลฯ บางกลุ่มอาจแต่งเป็นบทละครพูด บางกลุ่มเป็นกลอนหรือเนื้อเพลง

พระร่วงสวรรคโลก

พระยาโกมารกุลมนตรี

นำเรื่อง

บทเสภาที่นักเรียนจะอ่านนี้ ได้คัดมาจากการประพันธ์ของ พระยาโกมารกุลมนตรี ซึ่งท่านได้แนวเรื่องมาจากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา มีอยู่ในหนังสือ พงสาวดารโยนก และ พงสาวดารเหนือ ขอแนะนำและชี้แจงดังต่อไปนี้

1. บทเสภาที่คัดมาไว้นี้ นักเรียนจะอ่านพอให้ทราบเรื่องไปก่อนก็ได้ สำหรับว่าจะได้อ่านกลอนให้ชำนาญขึ้น และทราบเรื่องราวที่คนไทยเราเล่าสืบต่อกันมา หรือถ้าใครจะมีความรู้พื้นฐานก่อน ก็อ่านในหัวข้อความรู้พื้นฐาน ซึ่งอยู่หลังบทเสภาก็ได้ บางตอนของบทเสภาได้ถูกตัดออกไป เพื่อให้นักเรียนอ่านบทเสภาง่ายขึ้น

2. บทเสภา หมายความว่าอย่างไร นักเรียนคงจะอยากทราบ การเล่นเสภา นั้น ก็คือการเล่านิทานอย่างหนึ่ง เป็นธรรมดาของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา ไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนเล็กหรือชุมชนใหญ่ ไม่ว่าจะอยู่ในสังคมที่ก้าวหน้ามีความเจริญหลายด้านหลายทาง หรือจะอยู่ในสังคมที่ยังล้าหลัง ย่อมพอใจที่จะฟังเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องเกิดขึ้นจริง และทั้งที่เป็นเรื่องคนฉลาดแต่งขึ้น เรื่องที่เล่าให้กันฟัง บางทีก็เล่าเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจว่ามนุษย์ควรประพฤติตัวอย่างไร จึงจะอยู่ได้อย่างมีความสุข บางเรื่องก็เล่าเพื่อให้เกิดรักชาติ รักหมู่คณะ บางเรื่องก็เล่าเพื่อความสนุกสนาน ได้หัวเราะเฮฮา ยังมีความประสงค์อีกหลายอย่างในการเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้กันฟังในหมู่คน ทุกบ้านทุกเมือง ทั่วโลกที่เราอาศัยอยู่นี้

3. เสภา นั้น ผู้เล่าเรื่องขับเป็นทำนอง นักเรียนก็อาจเรียนขับได้ การขับเป็นทำนองเสภา ทำให้เรื่องราวที่เล่าน่าฟังขึ้นอีก เพราะผู้เล่าอาจทำเสียงขึ้นลงให้ไพเราะชวนฟัง และเว้นจังหวะช้าบ้างเร็วบ้าง ทำให้เกิดอารมณ์มากขึ้น การขับเสภาเป็นธรรมเนียมของคนไทยภาคกลาง ภาคอื่น ๆ ก็มีการขับร้องเป็นทำนองต่าง ๆ เวลาเล่าเรื่องซึ่งอาจเป็นนิทาน หรือตำนาน นักเรียนควรถามถึงเรื่องการขับเป็นทำนองต่าง ๆ ในท้องถิ่นต่าง ๆ และรวบรวมเรื่องราวไว้ เพื่อว่าต่อไป คนไทยเราจะได้มีนิทานและตำนานเก็บรักษาเอาไว้ ทุกส่วนของประเทศ

4. นิทาน กับ ตำนาน ต่างกัน คือ นิทานเป็นเรื่องแต่ง อาจมีเค้ามาจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง แต่โดยมากผู้เล่าและผู้ฟังรู้ว่า เป็นเรื่องแต่ง ไม่ใช่เรื่องจริง ตำนาน นั้น ผู้เล่าในสมัยโบราณมักเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง แต่มาถึงสมัยปัจจุบัน คนเชื่อว่าเป็นเรื่องเล่า ซึ่งมีเค้าจากความจริงมาก แต่มีการเสริมบางส่วนขึ้น เพื่อให้เกิดความเลื่อมใส จะเชื่อว่าเป็นจริงทั้งหมดก็ไม่น่าจะเชื่อได้ จำเป็นที่จะพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานที่พิสูจน์ได้แน่ชัดขึ้นต่อไป

5. ก่อนที่จะอ่านบทเสภา นักเรียนน่าจะอยากทราบศัพท์ ที่ใช้ในกลอน จะยกมาแต่เฉพาะที่เป็นคำสำคัญ ซึ่งถ้าไม่เข้าใจความหมายของศัพท์ อาจอ่านเข้าใจเรื่องยาก ศัพท์ที่พอจะจะได้จากบท หรือถึงแม้จะ

ไม่รู้ความหมาย ก็คงไม่ทำให้เข้าใจเนื้อเรื่องไม่ได้ นั่น มีเรื่องไว้ตามลำดับตัวอักษรในศัพทานุกรม นักเรียนควรสนใจใจความหมายของศัพท์ เพราะจะทำให้นักเรียนอ่านหนังสือเรื่องอื่น ๆ ได้สะดวกขึ้น มีความรู้กว้างขวางยิ่งขึ้น ๆ ในเวลาต่อ ๆ ไป

6. บทไหว้ครู การไหว้ครูเป็นประเพณีของคนไทย และคนในทวีปเอเชียอีกหลายประเทศ ก่อนที่จะทำกิจการอันหนึ่งอันใด โดยเฉพาะที่เป็นงานศิลปะ เช่น ร้องรำหรือแสดงละคร นิยมไหว้ครู เป็นการรำลึกถึงคุณของท่านที่ได้สอนวิชามาให้ ทั้งนี้ทำให้เกิดกำลังใจที่จะทำงานนั้นด้วยความตั้งใจ ไม่พลั้งเผลอ มีผลดีน่าชื่นชมมิใช่ทำอะไรแต่พอให้เสร็จไป

บทไหว้ครูนี้ มีศัพท์และความคิดที่อาจยากสำหรับวัยของนักเรียน ฉะนั้น นักเรียนจะข้ามไปก่อน เมื่ออ่านรู้เรื่องแล้ว จึงย้อนมาอ่านบทไหว้ครูอีกก็ได้ ศัพท์ที่ค่อนข้างยาก อีกทั้งข้อคิดที่ผู้ใหญ่ว่าใจ แต่อาจยากสำหรับนักเรียน มีต่อไปนี้ ซึ่งอธิบายไว้พอจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจได้พอสมควร

7. อธิบายคำในบทไหว้ครู

อะระหัง	พระอรหันต์ พระผู้พ้นกิเลส การสะกดตัวเช่นนี้ ที่เห็นในกลอน สำหรับให้สะดวกแก่ผู้อ่านกลอน ในการเขียนร้อยแก้วน่าจะเขียน อรห								
วาคะ	ความต้องการเรียกร้องหาความสุข ต้องการเห็นของสวย กินของอร่อย สมหวังในความรักผู้หญิงหรือผู้ชาย วาคะ เป็นกิเลสที่มนุษย์ธรรมดามีแต่ผู้ที่นับถือพุทธศาสนาควรจะระวังให้มีแต่พอสมควร ไม่ปล่อยให้มีอำนาจเหนือจิตใจมากเกินไป								
หลง	ความหลง เป็นธรรมชาติของมนุษย์อีกอย่างหนึ่ง ความหลงคือความไม่รู้ และไม่เอาใจใส่ในความรู้ พระพุทธเจ้าสอนให้คนพยายามเข้าใจตนเอง และสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุดที่จะทำได้ ให้พยายามแสวงหาสิ่งที่ควรรู้ ที่ทำให้คนเราสามารถประพฤติดนดี ไม่ทำร้ายคนอื่น ทำให้เราประกอบอาชีพได้ดี รู้จักหาความสุข เช่น รู้จักทำใจให้ราบรื่นผ่องใส ไม่หวังร้ายใคร ไม่ริษยา นิยมในการที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ผู้นับถือพุทธศาสนาต้องระวังอย่าให้มีความหลงมาก								
หนทางแปดอย่าง	มรรคแปด หรือ ทางเดินไปสู่นิพพานแปดประการ ได้แก่ <table border="0"> <tr> <td>ก. ความเห็นที่ถูกต้อง</td><td>ข. ความเข้าใจที่ถูกต้อง</td></tr> <tr> <td>ค. การใช้ถ้อยคำพูดจาถูกต้อง</td><td>ง. การกระทำตนที่ถูกต้อง</td></tr> <tr> <td>จ. การเพียรกระทำกิจอย่างถูกต้อง</td><td>ฉ. การเลี้ยงชีพอย่างถูกต้อง</td></tr> <tr> <td>ช. การคุมสติอย่างถูกต้อง</td><td>ซ. การเพ่งในธรรมะอย่างถูกต้อง</td></tr> </table>	ก. ความเห็นที่ถูกต้อง	ข. ความเข้าใจที่ถูกต้อง	ค. การใช้ถ้อยคำพูดจาถูกต้อง	ง. การกระทำตนที่ถูกต้อง	จ. การเพียรกระทำกิจอย่างถูกต้อง	ฉ. การเลี้ยงชีพอย่างถูกต้อง	ช. การคุมสติอย่างถูกต้อง	ซ. การเพ่งในธรรมะอย่างถูกต้อง
ก. ความเห็นที่ถูกต้อง	ข. ความเข้าใจที่ถูกต้อง								
ค. การใช้ถ้อยคำพูดจาถูกต้อง	ง. การกระทำตนที่ถูกต้อง								
จ. การเพียรกระทำกิจอย่างถูกต้อง	ฉ. การเลี้ยงชีพอย่างถูกต้อง								
ช. การคุมสติอย่างถูกต้อง	ซ. การเพ่งในธรรมะอย่างถูกต้อง								

มรรคแปด นี้ โดยมากท่านมุ่งถึงหลักการขั้นสูง ที่จะทำให้นุชนไปสู่พระนิพพาน ซึ่งเราจะไปถึงได้โดยดับกิเลส หรือความอยากต่าง ๆ ทั้งหมด สำหรับคนทั่ว ๆ ไป ท่านให้ประพฤติดุทธธรรมเท่าที่เราจะทำได้ให้ดีที่สุด ให้ตั้งต้นจากการไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น ไม่โลภอยากได้สิ่งที่ไม่ควรอยาก และให้เอาใจใส่พยายามทำความเข้าใจตนเองและสิ่งแวดล้อม อีกนัยหนึ่ง พุทธศาสนิกชน จะต้องพยายามทุกเวลาที่จะทำให้มีความโลภน้อยลง ให้มีความโกรธหรือความหวังร้ายต่อเพื่อนมนุษย์น้อยลง ให้มีความหลง หรือความเข้าใจผิดน้อยลง ๆ

ประธานสงฆ์แก่ข้าเป็นนาบุญพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนพระธรรม แล้วจึงเกิดมีสาวก (ศิษย์ผู้เชื่อฟัง) รวมกันเข้า เรียกว่า พระสงฆ์ พุทธศาสนิกชนที่บารุงพระสงฆ์ ได้บุญมาก จึงถือว่า เรามีโอกาสทำบุญ เพราะมีพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นนาบุญ คือเป็นที่เพาะบุญเหมือนนาเป็นที่เพาะพืชและสัตว์

พลา

พลา

ผม

เหมือนในคำ ประคบประหงม คือ ถนอมรักษาให้มีความสุข

พรหมมิตร

ควรแยกเป็นสองคำ พรหม กับ มิตร

พรหม หมายถึงผู้มีใจเป็นธรรมอย่างแท้จริง ผู้นับถือพุทธศาสนาถือว่า พ่อแม่เป็นพรหมของลูก เพราะพ่อแม่รักลูกโดยไม่หวังได้อะไรจากลูก ตั้งใจเลี้ยงและอบรมให้ลูกเป็นคนดี เพื่อว่าลูกจะได้มีความสุข และถือว่าเป็นพรหมคนแรกของลูก เพราะลูกเกิดมาก็พบคนมีใจเป็นธรรม คือ พ่อแม่ ก่อนคนอื่น

มิตร คือผู้หวังดี ตามปกติ พ่อแม่ย่อมหวังดีต่อลูกไม่มีเวลาเสื่อมคลาย

ดับขันธ

ตาย

สันนิบาต

ประชุม

คำแนะนำการอ่านช่วงที่ 1

ต่อไปนี้เป็นศัพท์ในช่วงที่ 1 ที่นักเรียนบางคนอาจไม่เข้าใจ ซึ่งที่จริงอาจสันนิษฐาน (เดาโดยมีหลัก) จากเนื้อความที่แวดล้อมอยู่ก็ได้

รัฐ

ประเทศ แคว้น เขตแดน อาณาจักร

วิบุลย์

รุ่งเรือง งาม ในคำประพันธ์อาจใช้ ไพบุลย์ วิบุลย์ พิบุล หรือ วิบุล แทนก็ได้ ในการร้อยกรอง พ กับ ว มักใช้แทนกันได้

หริภุญชัย	ชื่อประเทศ ประเทศนี้มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่ามีจริง ที่ตั้งอยู่ที่จังหวัดลำพูนในปัจจุบัน
พระอภัยราชคามนี	ในพงศาวดารเหนือ เรียกพระเจ้าแผ่นดินองค์นี้ว่า พระยาอภัยคามนี
คัสกร	คัสกร
พรหมวิหาร	พรหมวิหาร 4 เป็นหมวดธรรมะที่สำคัญในการดำเนินชีวิต คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา (คูอธิบายเพิ่มเติมท้ายบท)
วิเวก	อยู่ในที่สัจ
นิรันดร์	ไม่มีจบ ในเรื่องนี้ความหมายคือ จาคิลจนได้รับความสำเร็จจากศีล
อาวรณ์	ความห่วงกังวล
ฉาน	จิตที่แน่วแน่ จนเกิดเป็นความเข้าใจทางธรรมะ
เจริญฉาน	พยายามให้เกิดฉาน (แต่ฉานยังไม่เกิดก็ได้)
ประชาชี	ราษฎร ทั้งที่เป็นคนธรรมดา ทาเลียงชีพอยู่กับการบวช และนักบวช
ฤทธิธณ	อำนาจในการสู้รบ
บาดาล	ชื่อดินแดนของพระยานาค เชื่อกันว่าอยู่ใต้น้ำ อาจเป็นแม่น้ำใหญ่ หรือทะเล หรือมหาสมุทร
สมัญญา	ชื่อ
กรรมวิบาก	ผลของการกระทำแต่ชาติก่อน

คำแนะนำการอ่านช่วงที่ 2

ช่วงที่ 2 นี้ ขอให้นักเรียนอ่านให้เข้าใจเนื้อเรื่อง คือ รู้ว่ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง เกิดขึ้นแก่ใคร มีผลเป็นอย่างไร ได้คัดเอาศัพท์บางคำที่อาจทำให้เข้าใจเนื้อเรื่องยาก มาอธิบายความหมายไว้ให้บ้าง ดังต่อไปนี้

หริภุญชัยนทร์	หริภุญชัย + อินทร์ คือ ผู้เป็นใหญ่ในหริภุญชัย
พหล	ไพโรพหล ทวยทหาร
นาคานุสรณ์	นาคา + อนุสรณ์ ที่ระลึกถึงนาค
หรดี	ทิศตะวันตกเฉียงใต้
เทวาลัย	เทว + อาลัย ที่อยู่ของเทวดา อาลัย แปลว่า ที่อยู่ เช่น ภูเขา หิมาลัย คือ ที่อยู่ของหิมะ คือ มีหิมะตลอดเวลา ทุกฤดูกาล
เกลา	ทำให้เรียบโดยรอบ มักใช้กับของที่มีรูปกลม เช่น เสา หรือ อ้อยควั่น อาจใช้เป็น

มาน	การเปรียบ เช่น เกลาสำนวน คือทำให้สำนวนภาษา สละสลวย ก็ได้
วัดก็	ใจ ความคิด ความรู้สึก
ขนาด	ช่างก่อสร้าง ช่างไม้
บาทมูล	ที่แบ่งออกเป็นส่วน ๆ เช่น สนวนแบ่งออกเป็นชนิด ๆ
สิ่งหนาท	ที่ใกล้ ๆ กับเท้า ถ้าแปลตรง ๆ ก็คือ ใต้เท้า
ฝ่า	ในกลอนบางแห่งใช้ สีนทาท คือ วาจาของพระเจ้าแผ่นดิน
ชัด	ร้อน
หล่อน	ทั้ง
อคติ	เป็นสรรพนาม (คำใช้แทนคำนาม) มาจากคำ ลูกอ่อน ในภาคพายัพใช้เรียกเด็กว่า ละอ่อน
อนุสนธิ์	ความสำเอียง
ชุดงศ์	ความคิดตั้งแต่เริ่มแรกมา การสืบเนื่อง
ขอม	ดูคำอธิบายในศัพท์านุกรม
เครื่องราง	คนชาติโบราณก่อนไทยเข้าปกครองแผ่นดินในปัจจุบัน มีอำนาจและมีอารยธรรม คนเขมรปัจจุบันสืบสายโลหิตมาจากพวกขอมโบราณ ของขลัง ของศักดิ์สิทธิ์

พระร่วงสวรรคโลก

โหมโรงเพลงครอบจักรวาล

บทไหว้ครู

ประณมหัตถ์น้อมศีรษะอภิวาท
ถึงพระองค์ดับสูญพระคุณยัง
โปรดประทานพระธรรมไว้สำหรับ
แนะหนทางแปดอย่างล้วนทางตรง
ไหว้บิดรที่ได้ให้พืชเกิด
ลูกพลาดพล้ำต่ำต้อยคอยค้ำจุน
ไหว้มารดาคุณหนักรักเอ็นดู
ลูกเป็นทุกข์ทุกข์ด้วยช่วยระทม
ข้าขอไหว้ปวงท่านอาจารย์ครู
ได้ประสาทวิทยาสารพัน

บัดนี้ข้าตักรับขับเสภา
จะขับร้องบรรเลงบทเพลงใด
ให้ผู้มาสนับนิตญาติและมิตร
เจริญ อายุ วัฒนะ สุขะ พลัง

ช่วงที่หนึ่ง

พระอภัย (ขับ)

นครหนึ่งพูนสมบัติรัฐวิบุลย์
พระอภัยราชาคามนี้
พระกมลเลื่อมใสในไตรรัตน์
ราชธรรมประจักษ์พระสันดาน
ยามว่างกิจจากวังอันคั่งคับ
วิเวกจำศีลมั่นนินันดร

วรรณารถพุทธะอะระหัง
ประจักษ์ยังยืนแน่นแทนพระองค์
เป็นเครื่องดับราคะโทสะหลง
ประทานสงฆ์แก่ข้าเป็นนาบุญ
ให้กำเนิดเลี้ยงบุตรรักอุดหนุน
เดือนกระตั้นบากบันหมั่นอบรม
เลี้ยงอุ้มชูเฝ้าถนอมกล่อมผงม
เป็นทั้งพรหมมิตรแท้แต่ตั้งครรรภ์
ทั้งที่อยู่และลับลวงดับขันธ
เป็นทรัพย์อันติดตนจนบรรลือ
อย่าให้ข้าผิดพลาดเคลื่อนคลาดได้
ให้ถูกใจเพราะหู่ท่านผู้ฟัง
ซึ่งตั้งจิตจะสถับอยู่ดับคั่ง
ให้สมหวังทุกข์ภัยอย่าได้มี

หริภุชชัยงามนามกรุงศรี
ครองบุรีดัสกรไม้อรอนราน
น้อมมนัสอบรมพรหมวิหาร
จึงสำราญทั่วหน้าประชาการ
ไปประทับถ้ำใหญ่ในสิงขร
ตัดอวรณ์เพลินฌานบานฤดี

เจริญมานในถ้าทำเป็นนิจ
ทำนุรัฐศาสนาประชาธิ

เสร็จงานกิจแล้วมุ่งเข้ากรุงศรี
ชาวบุรีเกิดเกล้ารักท้าวไท

พระยานาค (แขกมอญ)

ครั้งนั้นมีนาคราชผู้อาจหาญ
มีรีพลพนพิษฤทธิ์เกรียงไกร
เทวดาทุกทิศต่างคิดคร้าม
กระทั้งยักษ์ยอมกลืนทั่วทุกตน
มีธิดาองค์หนึ่งพึงจะรุ่ม
กำพร้าแม่สมัญญาวาอุทัย

ครองบาดาลแค้นแค้นแดนกว้างใหญ่
ไม่มีใครกล้าหาญพานประจัญ
คนยินนามตัวแข็งแสงขน
ฤทธิ์รณลือจบทุกภพไป
เกล็ดละมุนนวลละอองงามผ่องใส
พ้อตามใจสารพัดไม่หัดทาน

นางอุทัย (ข้าบ)

กาลวันหนึ่งธิดาพระยานาค
เกิดเบือหน่ายปราศรัยครั้นชั่ววอล
ทูลว่าลูกรู้สึกนึกกลุ้มใจ
มาทูลสมเด็จพระพ่อจะขอลา

กรรมวิบากคลใจให้พลุ่งพล่าน
เขวมาลย์ขึ้นเฝ้าท้าวเนกา
เพราะอยู่ในบาดาลนานนักหนา
ไปชมป่าเขาให้หายรำคาญ

พระยานาค (ข้าบ)

พระยานาคอนุญาตประสาทให้
อันตรายสิ่งใดอย่าได้พาน

ลูกจงไปเป็นสุขสนุกสนาน
อย่าเที่ยวนานเข้าเนิ่นเกินเจ็ดวัน

นางอุทัย (เชิดฉิ่ง)

นางอุทัยคำนับรับวาที
ออกจากปราสาทแก้วอันแพรวพรรณ
บัดเดียวใจขึ้นสู่ภูวดล
แล้วร่ายมนต์แปลงองค์ของนงคราญ

ดวงฤดีปรีดีเปรมเกษมสันต์
แมลงฤทธิ์ตื่นพลันต้นพันบาดาล
ยังไต่ต้นไม้ใหญ่ร่วมไพศาล
มีทันทนานนาคหายกลายเป็นคน

นางอุทัย (ชมดงนอก)

ลมพัดเฉื่อยชื่นใจเงาไม้ร่ม
ทั้งเล็กใหญ่สูงต่ำล้าละปน

นางเดินชมหมู่ไม้ในไพรสนต์
บ้างมีผลบ้างดอกออกตระการ

นางอุทัย (น้าย่อง)

เพลันมาถึงภูเขามหาพาร
 รุกขชาติครีมีเห็นงามเย็นตา
 เจื่อมชะจุ่มปุมชะง่อนก้อนชะงอก
 บ้างเป็นลานน้ำนิ่งบ้างตั้งชัน

สูงตระหง่านยอดเยี่ยมเทียมเวหา
 ก้อนศิลาเหลี่ยมสลัษับซ้อนกัน
 บ้างลาดไกรกธรรมชาติจลาดบัน
 บ้างเป็นคั่นบ้างทะลุปรุเป็นรู

นางอุทัย (ม้ารำ)

ที่แห่งหนึ่งเวียงชะวากเป็นปากถ้ำ
 ใครผ่านแม้ไม่คิดพินิจดู
 มีหินย้อยแลเห็นเป็นระย้า
 น้ำเป็นเม็ดเกาะพราวเป็นราวไป

ศิลาจำแนงผกมาปกอยู่
 จะไม่รู้ว้าถ้ำอันอำไพ
 ห้อยลงมาทำนองม่านสองไข
 เหมือนถ้ำใหญ่นี้กันม่านมณี

นางอุทัย (จับ)

นางอุทัยพินิจจิตฉงน
 จะเข้าไปค้นดูรู้รายตี
 ภายในห้องแลเห็นเป็นห้องกว้าง
 ด้วยบนถ้ำมีช่องปล่องขึ้นไป
 ไม่มีใครครอบครองเป็นห้องว่าง
 บนแท่นมีอู่ปูไ้วนอน
 เทพเจ้าคงเมตตาข้านี้นัก
 ขึ้นบนแท่นงามปลอดเอนทอดกาย

จะมีคนอยู่บ้างกระมังนี้
 นางนาดีเยื้องย่างเข้าข้างใน
 แสงสว่างส่องตรงลงมาได้
 เป็นช่องใหญ่จึงสว่างกลางคัพภ
 อยู่ตรงกลางห้องนั้นบรรจถรณ์
 สะอาดอ่อนนักรหาน่าสบาย
 จัดให้พักเพื่อเหนื่อยและเมื่อยหาย
 แล้วโฉมฉายเลยม้วยผล็อยหลับไป (ตระบรรทมไพโร)

พระอภัย (ข้างประธานา)

พระอภัยราชาคามนี้
 พอว่างกิจการนครเรื่องร้อนใจ
 ทรงสินธพตัวดีมีที่นั้ง
 อานแผงแต่งงามอร่ามเรือง
 พักปากดงประทับพลับพลารอน
 พระครุฑไธแต่องค์เข้าพวงที่

ประทับที่ปราสาททองอันผ่องใส
 ดำรัสให้เสนารักษาเมือง
 รูปขึงขังพวงพืชนสีเหลือง
 ทหารเนืองนองหลามตามภูมิ
 ให้นักรกลับหลังยังกรุงศรี
 เสด็จที่ทรงศีลถิ่นมิดชิด

พระอภัย (ขับ)

ก้าวเข้าไปในถ้ำอำพนกว้าง
กำลังร่นข้ามน้ำชมชิด

แลเห็นนางที่แท่นแสนหลากหลายจิต
หลับสนิทบนที่ศรีไสยา

พระอภัย (ชมโฉม)

งามทิวสรรพางค์ช่างน่าชม
งามวงพักตร์รูปไฉละไมตา
คิ้วเหมือนช่างเขียนฉลวดวาดให้โค้ง
ขนตาวาวปลายช้อนงอนกระไร
สองแก้มแดงชานักมีลักยิ้ม
งามคอกกลมสมรับกับอินทรี

พินิจมองอนด้างามนักหนา
ฉวีหน้าผุดผ่องนวลยองใย
นาสิกโค้งดั่งสรบันมาใส่
กรรณก็ได้ส่วนจำเพาะเหมาะพอดี
ปากจิมลิ้มแดงไม่ต้องใช้สี
งามไม่มีที่ติตำหนินาง

นางอุทัย (ขับ)

นางอุทัยพินัยเห็นชายอื่น
ใครหนองมกายงามท่าทาง

รีบลุกขึ้นช่วยเขินเดินหลีกห่าง
ซ้ำเลื่องหางตาชะม้อยคอยฟังความ

พระอภัย (สร้อยเพลง)

พระอภัยดูนางยิ้มพลางกล่าว
ตัวของน้องเป็นใครจงไขนาม
ไยมานอนหลับอยู่ในคูหา
จงแจ้งความตามจริงทุกสิ่งไป
เมื่อเจ้ายังไม่ฟื้นตื่นนิทรา
พอเห็นเนตรงามปลื้มแทบลืมหาย

แม่น้องสาวมานี้พี่ชอถาม
หนึ่งโหม่งงามประสงคฺตรงสิ่งใด
คนเดียวมาจากหนตำบลไหน
เชิญปราศรัยพี่อย่ามัววาย
ไม่เห็นตาทั้งสองของโฉมฉาย
คมดั่งสายฟ้าแลบแปลบฤดี

นางอุทัย (ขับ)

นางอุทัยใจหวนด้วยความรัก
แล้วแข็งใจบนอบตอบวาที
ชื่ออุทัยธิดาพระยานาค
ไม่เห็นใครเห็นมีแต่ที่นอน
ถ้าท่านเป็นเจ้าของครองสถาน
หนึ่งท่านนี้มีสมญาว่ากระไร

กระดานักอดเอื้อนเบือนหน้าหนี
ว่าข้านี้เที่ยวมาในป่าดอน
มาถึงปากถ้ำเมื่อยให้เหนื่อยอ่อน
จะพักร้อนสักหน่อยผล็อยเคลิ้มไป
ขอประทานโทษที่มีข้อใหญ่
เป็นพระไพโรหรือนุชย์บุษชน

พระอภัย (โยนดาบ)

อันถ้านี้พี่มาเป็นอาจิน
 เพราะสงัดไกลย่านหมู่บ้านคน
 พี่เป็นคนซื่ออภัยไกรกิตติ
 มีสมบัตินานาสารพัน
 อันความผัดน้องไซร้นั้นใหญ่หลวง
 ต้องปรับให้บังอรนอนอีกที

รักษาศิลเสาะสร้างทางกุศล
 ไกลกังวลรโหฐานสำราญครัน
 เจ้าหริภุญชัยไอศวรรย์
 ยังขาดนั้นแต่ชายาชาตินาคี
 ละลบล่วงเกะกะร่วมพระที่
 และคราวนี้พี่อยู่เป็นคู่นอน

พระอภัยและนางอุทัย (ตวงพระธาตุ)

น้ำค้างจัดลมรวิจวิจน้อย
 ประกายพฤษ์สุกปลั่งดั่งดวงไฟ
 ฝูงวิหคตื่นตาออกหาเหยื่อ
 ทั้งสององค์พลิกพินต้นนิทรา

แจ้วแจ้วเจื้อยไก่เกริ่นเนินไศล
 เสียงเรไรหึ่งร้องก้องพนา
 สว่างเรือแสงทองส่องเวหา
 แล้วไคลคลาจากถ้ำสู่ลำธาร

พระอภัยและนางอุทัย (นำลอดใต้ทราย)

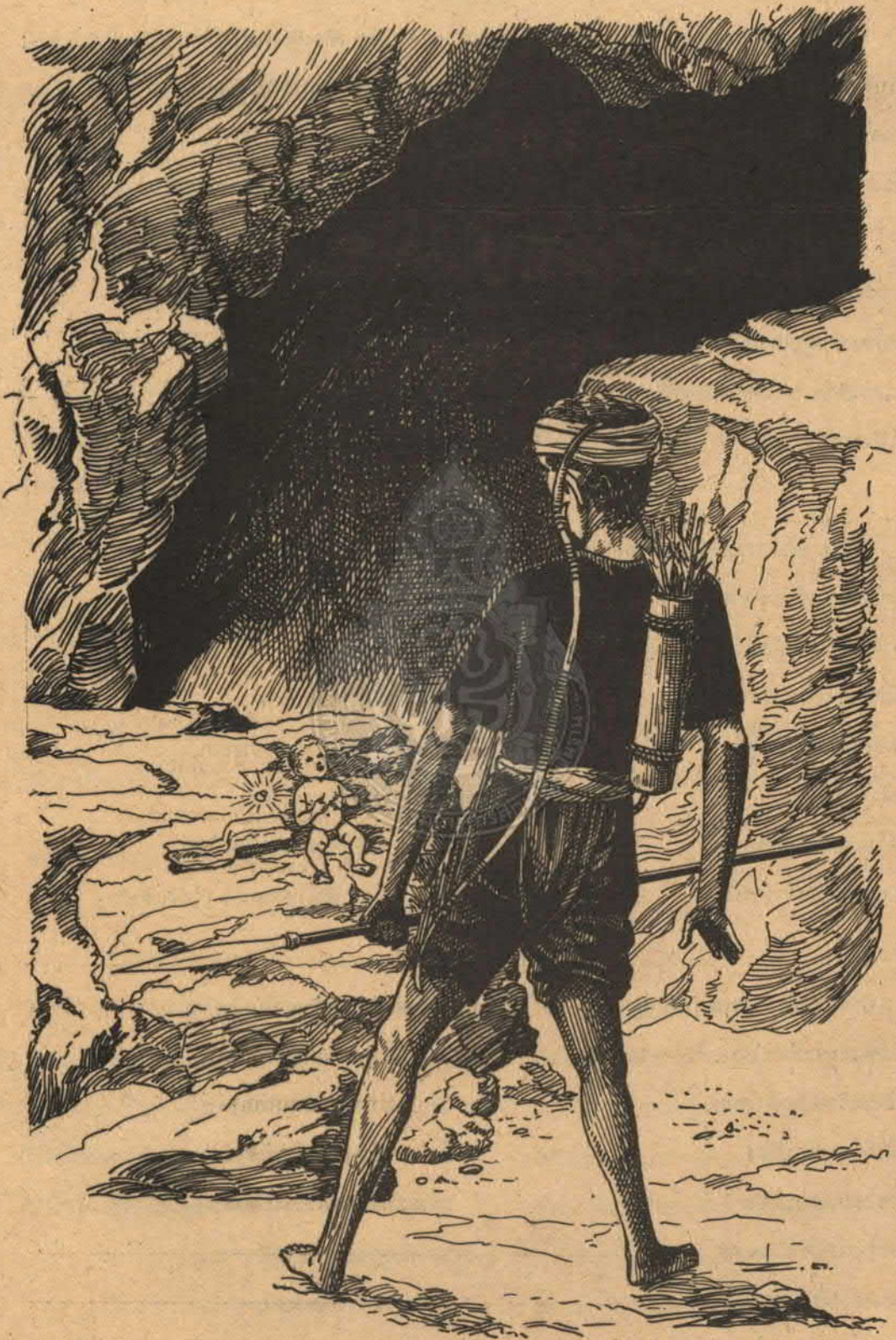
น้ำเย็นเฉียบสะอาดใสไหลรินริน
 ทวนนกหนาอาบไปไม่ได้นาน
 เก็บลูกไม้نانาในปากกว้าง
 เดินคลอเคียงเพลินชมพมวัน

แลเห็นหินเกลื่อนกล่นกันละหาน
 จากसानเลี้ยวเลาะเสาะเผือกมัน
 เสวยพลางพลอดชวนกันสรวลสันต์
 สารพันสัตว์ไม้ในพงพี

นางอุทัย (ขับ)

ครบเจ็ดวันนางอุทัยใจหายวับ
 ให้ฮึดฮัดตันจิตคิดข้อความ
 นางกันแสงชบหน้ากับบ่าผัว
 เจ็ดวันให้รีบรัดนิวัติวัง

จะไม่กลับก็เกรงรู้สึกขาม
 ใจนงรามแทบขาดพินาศพัง
 ใจริกริ้วเล่าปัญญาบิดาสั่ง
 ซึ่งอยู่ยังภพได้ในบาตาล

นางอุทัย (ขับ)

นางอุทัยน่านวันทรงครรภ์แก่
แม้ทราบถึงบิดวงศ์ผู้ทรงชัย
ได้โอกาสรีบหนีขมิ้นมัน
เลื้อยขึ้นแท่นพระอภัยเคยไสยา

ตระหนักแน่คิดเห็นไม่เป็นไข
จะบรรลัยด้วยฤทธิ์พิษนาคา
นางคำตันดินสู่ถ้าภูผา
เศร้าอร่าโฉมฉายเพียงวาววาว

นางอุทัย (นางกรวย)

พระเคยเคลียคลอเคล้าเล่าโลมน้อง
พระเคยโลมเคยลอบเคยจูบปราง
เคยชวนสรวงชวนเสวยเคยพลอดพรา
ยังคิดไปกัลยาอิงจวบัลย์

เคยประคองไม่พรากไปจากข้าง
เคยรักอย่างจะกลืนทุกคืนวัน
ทุกเข้าคำชื่นชมภิรมย์ขวัญ
จนเจ็บครรภ์งามปลอดคลอดโอรส (มหาฤกษ์)

นางอุทัย (ขับ)

เป็นมนุษย์อ่องแอ้งดั่งแก้งหล่อ
ยิ่งพิศลูกยิ่งคะเนถึงทรงยศ
ครั้นสรวังโคกอารมณ์สมฤดี
เทพศักดิ์สิทธิ์ฤทธิ์ทรงจงบ้นดาล
วางกัมพลกับพระชำมรงค์
มีผิวทั้งผิวไว้ในนา
เป็นนาคไม่เจียมตัวมีผิวคน
เวียนจูบลูกกรวยคร่ำรำไพโร

เหมือนพระพ่อนำรักพิศตรหมจด
พราภาสรดเพียงยุพินจะสิ้นปรารถ
นางนาคีตั้งจิตอธิษฐาน
ให้กุมารประสบพบบิดา
ลงข้างองค์จูบซ้ายแล้วย้ายขวา
มีลูกยากี่ร้างไว้กลางไพร
จึงต้องทนทุกข์เทียบเปรียบไศล
แล้วแข็งใจดำดินไปถิ่นนาง (โอดแล้วร้อง)

นายพราน (ขับ)

ประจวบคราวนายพรานชาญพนัส
ไล่ไอแก้มหิงส์กระทิงกวาง
ครั้นมาถึงชะวากปากถ้ำใหญ่
ลูกอ่อนใครโคกในป่าดง
เห็นกุมารโสภณำจูบอด
แหวนเพชรวามีคำผ้าแดงตรู
อันผ้าแดงอย่างตีมนีทอง

เที่ยวล่าสัตว์เพลินมาในป่ากว้าง
แรดเม่นค่างหมูหมีหนีเข้าพง
เสียงร้องให้พานคิดพิศวง
นายพรานตรงเข้าไปใครจะดู
เพ็งแรกคลอดอ้าปากร้องควากอยู่
ของทั้งคู่วางเรียงอยู่เคียงกาย
มิใช่ของธรรมดาหาง่าย ๆ

ชะรอยพ่อบุญปลูกลูกเจ้านาย
อุ้มกุมารเก็บของทั้งสองอย่าง
จูบพัศตร้น้อยจิ้มลิ้มพริมเพราตา

เมียพราน (ขับ)

เมียพรานเห็นผัวมาก็ปราศรัย
หน้ามันกลมตูปงเยี่ยงวงเดือน

นายพราน (ขับ)

นายพรานอึ้งแล้วแฉลงแจ้งยุบล
ตูปะที่ดำกว้างในกลางไพร
หยิบแหวนผ้าคำมากออกจากยาม
เห็นจะเป็นลูกท้าวเจ้าแผ่นดิน

เมียพราน (ขับ)

เมียนายพรานฟังว่าน้ำตาตก
ผิวพ่อเรื่องเหลืองเรือเนื้อละมุน

นายพรานและเมียพราน (ขับ)

พรานผัวเมียผู้ยันช่วยกันเลี้ยง
เมียเซยชมจูบหัวผัวจูบพัศตร์

มีเรื่องอายแม่ร้างกลางพนา
นายพรานย่างเอื้องออกนอกคูหา
เสน่หาพรานอุ้มคุ่มมาเรือน

สัตว์อะไรสูญพามาจากเถื่อน
แฮมมันเหมือนคนจริงลึงอะไร

นี้ลูกคนดอกหนาย่างสงสัย
นอนร้องให้เจ้าจ้ำน้ำตาริน
ชี้แจงความที่คิดในจิตสิ้น
เลี้ยงไว้ถิ่นเราเถิดคงเกิดคุณ

รับทารกกอดไว้ให้อบอุ่น
ลูกท้าวขุนวาสนาอาภัพนัก

ประคองเคียงอุ้มชูเอ็นดูหนัก
ทั้งสองรักพันผูกเหมือนลูกตน (บรเทศ)

ช่วงที่สอง

พระอภัย (ตะแบ)

ในกาลนั้นพระองค์ธำรงบุญ
สถิตในวังสุวรรณอันอำพน
เจ้าเคยร่วมแท่นหมอนนอนร่วมถ้ำ
เจ้าจากไปเป็นตายร้ายหรือดี
ที่จะให้ปลูกสร้างปราสาท
ตำริแล้วอ่าองค์ทรงอาภรณ์

พระอภัย (ขับ)

ประทับบนบรรยงก็ดูองอาจ

หริภุญชัยนทร์ปิ่นพหล
พระกมลคะเนถึงนาคี
ต้องระกำใจพราดไปจากพี่
ไม่ได้รั้วว้าวขาวคราวบังอร
ให้วิลาสเป็นนาคานุสรณ์
บทจรออกหน้าปราสาทชัย (เสมอ)

เสนามาตย์นับร้อยทั้งน้อยใหญ่

ถวายบังคมเฝ้าเจ้าไผท
ในวังด้านหรีตเป็นที่ว่าง
ใส่รูปนาคข่มพระเกลและทวาร
เขียนภาพฝาเป็นป่าหิมพานต์
มีช้างหน้าข้างในให้แบายคาย
ให้อำมาตย์คิลปะเป็นประธาน
ระดมแรงหมายปาวชาวนบุรี

ภูวนายตำรวจราชโองการ
จงจัดสร้างปราสาทให้สูงไพศาล
ให้ตระการแก้วสุวรรณพรรณราย
ภาพเพดานเทวาลัยให้เจิดฉาย
อย่าเสียดายเงินทองใช้ของดี
ตั้งนายด่านจัดสรรบันหนาคี
สั่งเสร็จลิลิตขึ้นคืนข้างใน (เสมอ)

อำมาตย์ (ขับ)

เสด็จขึ้นอำมาตย์ราชเสนี
เขียนแผนผังวางหลักซีกเชือกไป
ตัดต้นไม้ตรงใหญ่ที่ในป่า
เร่งรัดงานไม่พักเลยสักวัน

แล้วถางที่จะสร้างซึ่งปราสาทใหญ่
กะแล้วให้เกณฑ์หมายชายฉกรรจ์
ลากเอามาตากเกลาเป็นเสามัน
จะให้ทันใจท้าวเจ้าธานี

นายพราน (ขับ)

ขณะนั้นกุมารซึ่งพรานได้
ป้อนข้าวน้ำเจ้มากว่าสองปี
เรียกเมียผัวพรานป่าวว่าแอ้ออ
ทั้งข้างพูดข้างเล่นนำเอ็นดู

มาเลี้ยงไว้ถนอมนักรักเต็มที
ผ่องฉวีอวบอ้วนชวนอุ้มชู
ตัวเองก็ไม่ขัดพลัดเป็นอุ
ผัวเมียคู่นั้นหวงดังดวงมาน

เมียพราน (ขับ)

เมื่อถึงคราวของสัตว์จะพลัดพราก
แม่ป่วยไปรักษาพยาบาล

เมียต้องจากเรือนไกลไปต่างย่าน
จากกุมารโศกาน้ำตาพ่าย

นายพราน (ขับ)

เมื่อพรานเข้าเวียงชัยไปฉากเสา
ของมีค่าเอาไปไว้กับกาย

ต้องปิดเห้ากิ้วของเงินทองหาย
อุ้มลูกชายไปไหนไปด้วยกัน

อำมาตย์ (ขับ)

อันงานใหญ่ปลูกสร้างปราสาท
ผองไพร่ฟ้าคั่งคับนับหมื่นพัน

ซึ่งเป็นราชประสงค์จำนงมัน
สิ้นทั้งนั้นสมครสามัคคี

พระอภัย (จันทน์พลานอก)

พระอภัยเกียรติก็องผู้ครองรัฐ
เสด็จออกดูชนัดว์พิทักษ์

พระมนัสผ่องเปรมเกษมศรี
ล้วนแต่ฝีมือกลั่นช่วยกันทำ

พระอภัย (ข้าง)

ยินเสียงคนเกรียวกราวฉาวประหลาด
เหมือนไครแก้งผลึกใสให้กะมา
ติดแก้เสร็จทางซ้ายพอย้ายเอียง
ปราสาทใหญ่ทั้งหลังไม่ตั้งคง
แต่แก้ใหม่เอนใหม่เป็นหลายหน
ถามอำมาตย์คิดปะผู้ประธาน

เห็นปราสาทนั้นเอียงเพียงจะคว่ำ
ต้องจุนค้ำติดขึ้นให้คืนตรง
เดี๋ยวก็เสียงคนก้องร้องเสียงหลง
กลับเอนลงทางขวาหน้าพระลาน
เห็นผู้คนร่นมาถึงหน้าฉาน
เกิดเหตุการณ์อะไรภูไครรู้

อำมาตย์ (ข้าง)

อำมาตย์กราบบาทูลทูลสนอง
มีลูกชายพรานป่าน่าเอ็นดู
พ่อนั้นเกรงว่าแดดจะแผดเผา
ปราสาทเอียงบังให้ในทันที
พอกลัวว่าปราสาทอาจจะทับ
ปราสาททำวิกลพันประมาณ

ว่าในกองคนงานทำการอยู่
อายุหนุ่มรูปงามราวสามปี
จึงอุ้มเอามาวางข้างปรางค์ศรี
มิให้มีแดดส่องต้องกุมาร
จับขยับลูกชายย้ายสถาน
เด็กอยู่ด้านไหนโอนโงนไปตาม

พระอภัย (ข้าง)

ฟังอำมาตย์กราบทูลมูลเหตุ
จำจะสอบสวนดูให้รู้ความ
ดำรัสให้กุมารพรานมาเฝ้า
กุมารน้อยหน้าพริ้มยิ้มละไม
ดูราพรานลูกยาเอ็งน่ารัก
ลูกจริงหรือจงบอกออกตามตรง

พระทรงเดชเน็กไปหทัยหาม
กุมารงามหน่อเนื้อเชื้อผู้ใด
พระผ่านเกล้าพินิจคิดสงสัย
ยิ่งพิศไปยังละม้ายคล้ายพระองค์
ทั้งมีลักษณะชวนคิดพิศวง
ดูทรวดทรงผิดเหล่าชาวพงพี

นายพราน (ข้าง)

นายพรานยินสิ่งหนาพระราชบัญชา
หมอบก้มหน้าเหวี่ยงบาบอบอินทรีย์

ตกประหม่าตัวสั่นมิ่งขวัญหนี
กลัวภูมือกผ่าจากกล่าวคำ

ว่าเด็กนี้เข้าได้ในป่าช้า
เข้ากับเมียเห็นว่าตาดำดำ

พระอภัย (ขับ)

สดับเรื่องพระองค์ทรงถามซัก
มีหลักฐานอะไรมาให้ดู

นายพราน (ขับ)

พรานตอบว่าทูลตามเนื้อความสัตย์
ทั้งอยู่เดียวบนแท่นแผ่นศิลา
ด้วยอำนาจกล่าวถ้วนล้นสัจจา
พลางหยิบของสองอย่างออกวางราย

พระอภัย (สิงโตเล่นทาง)

พระอภัยขึ้นชมโฉมหน้า
เสด็จจากแท่นรัตนชัชวาล
เด็กซึ่งเฝ้าพันผูกนี้ลูกกู
เพราะคุณเอ็งจึงปลอทรอดชีวิต

พระอภัย (ขับ)

โปรดประทานรางวัลนั้นนักหนา
ทรงตั้งขึ้นให้เด่นเป็นขุนนาง

พระอภัย (ป็นตลิ่งนอก)

เสด็จขึ้นเรียกพระมเหสี
ลูกนาคนี้ยอดหญิงอย่างซึ้งซัง

มเหสี (ขับ)

มเหสีงามสรรพสดับสาร
ผิวพ่องามผุดผ่องดังทองเจือ
กรรมหม่อมฉันทำไว้ไรลูกเต้า
มิใช่ลูกหม่อมฉันก็มั่นใจ
จะจัดหาชะแม่แลพระนวม
ขอพระปิ่นประชาอย่าอวรณ์

ลูกเขาชดทั้งไว้ที่ในถ้ำ
อุปถัมภ์ถนอมกลม่ออุ้มชู

ประหลาดนักยังฉงนสนเท่ที่อยู่
จึงจะรู้มิใช่ไปลักมา

ลูกเขาชดเป็นแท่นนักหนา
มีแหวนผ้าวางเรียงไว้เคียงกาย
ความประหลาดพรานนั้นก็พลันหาย
ขอถวายให้เห็นเป็นพยาน

เห็นแน่ชัดประจักษ์ด้วยหลักฐาน
ยกกุมารขึ้นอุ้มกอดจุมพิต
ที่อุ้มชูเลี้ยงมาข้าขอบจิต
กูจะคิดคุณอยู่มิรู้จาง

ทั้งเสื้อผ้าเงินทองของหลายอย่าง
ให้ที่กว้างบ้านใหม่ใกล้กับวัง

แจ้งคดีตามเรื่องแต่เบื้องหลัง
จงเลี้ยงดั่งกุมารเป็นว่านเครือ

ชมกุมารจูบพิศตรึงรักเหลือ
นุมนิมเนื้อเหมือนองค์พระทรงชัย
จะรับเจ้าด้วยจิตพิศมัย
จะรักใคร่เหมือนบุตรในอุทร
ให้ผมผดุงบำรุงสอน
จะเลี้ยงหล่อนแก่กายหมายพึ่งพา

พระอภัย (ขับ)

ได้ฟังตอบขอบมนัสอัชฌาสัย
จะให้นามละม้ายคล้ายมารดา

พระอภัยสมมาดปรารธนา
ตั้งสมญา कुमारว่าอรุณ

มเหสี (ขับ)

อันพระปิ่นสตรีธานีหรื
ถนอมเลี้ยงกุมารมาด้วยการบุญ
ไว้โอรสธิดาสาโลหิต
ได้อรุณกุมารไม่นานวัน
ครรรภ์ครบประสูติพระปิยบุตร
พระชนกชนนีแสนปรีดา

อคติอย่างใดไม่หมกมุ่น
ผลบุญส่งเด่นให้เห็นทัน
จนนางคิดว่าเห็นจะเป็นหมัน
ก็ตั้งครรภ์สมมาดราชชายา
งามผ่องผุดละม้ายคล้ายเชษฐา
ตั้งสมญาลูกนิคฤทธิกุมาร

พระอรุณและพระฤทธิ (สมิงทองมอญ)

สองพระโอรสนั้นครั้นเติบโตใหญ่
ยุทธศาสตร์เจนจัดหัดชำนาญ

ต่างรักใคร่กันนักสมัคสมาน
วิชากรบ้านเมืองเปื่องซ่าของ

พระอภัย (ขับ)

ปลื้มโอรสพระอภัยใจชื่นชุ่ม
ปรึษาพระมเหสีพื่อयाกลง
เป็นการหัดลูกยาให้สามารถ
ให้ศัตรูขามฤทธิไม่คิดรอน

ลูกเป็นหนุ่มเปล่งปลั่งขึ้นทั้งสอง
ให้ลูกครองเขตห่างต่างนคร
แผ่อำนาจออกไปให้กระฉ่อน
ยอดบึงอรจะเห็นเป็นอย่างไร

มเหสี (แขกมอญบางช้าง)

วัดนกันยาราชีนี
อันแม่นั้นไม่อย่าจากลูกไกล
สัตว์โลกทุกชนิดที่คิดถูก
ที่ให้เป็นนั้นชื่อว่าไม่รัก

อัญชลีกรพร้องสนองไข
แต่ทรงชยคิดนี้ดียิ่งนัก
พอเลี้ยงลูกแข็งแรงแล้วไม่กัก
แต่เพื่อจกให้ลูกปลูกสร้างตน

พระอภัย (ขับ)

พระอภัยคามเนินดินัก
เจ้าผู้เรืองบุญอิทธิฤทธิ์ธรม
เมืองหนึ่งปลาข้าวตมียอดม
นามธานีศรีสัตนาลย

เรียกลูกรักแจ้งพระอนุสนธิ์
ทั้งสองคนควรป้องครองเวียงชัย
อยู่ฝั่งยมใหญ่กว้างทางทิศใต้
เจ้าไพทวี่พระธรรมวงศ์

เป็นภษัตริย์ซึ่งขาดทนายทนาย
เมื่อพระมีชันษาขราลง
ละสมบัติบัลลังก์ทิ้งทั้งหมด
ถืออุตงค์สืบสามตามคัมภีร์
สัชนาลัยนั้นสำคัญแสน
ขอมคุมเชิงเราอยู่สุโขทัย
แม้ปล่อยสัชนาลัยให้ไว้เจ้า
อยากให้เจ้าพี่น้องทั้งสองคน

จะสืบสายเชื้อตามความประสงค์
ท้าวเกิดทรงเบือหน่ายในโลก็ย
ออกทรงพรตศรัทธากล้าเต็มที
ปลื้กงศ์หนีโลกสลัดตัดห่วงโย
เพราะต่อแดนปัจจามิตรทางทิศใต้
เราเปลอให้จะบุกรุกประจัญ
พวกขอมเข้ามาได้ไทยจะป็น
เกณฑ์พลรบยกไปปกครอง

พระอรุณ (แขกพราหมณ์)

พระอรุณกุมารชาญฉลาด
กิจานุกิจใดซึ่งให้ปอง
ไม่จำต้องเกณฑ์เขาเหล่าทหาร
เพียงป่าวลูกกับของพระน้องยา

กราบพระบาทนเรนทร์สุทธูลสนอง
ลูกทั้งสองจะทำตามบัญชา
ไม่ต้องการพลไพร่ไปนักหนา
จะทูลลาอย่ารุ่งวันพรุ่งนี้

พระอภัยและมเหสี (กะเรียนทอง)

ไต่ยีนลูกรักพรักพร้อมยอมจะไป
สมจิตหมายมีลูกถูกฤดี

พระอภัยกับพระมเหสี
ต่างเปรมปรีดีโชติช่วงในดวงมาน

พระอภัย (ขับ)

พระอภัยประสาทโอาทสั่ง
จะจากพ่อแม่ไกลไปช้านาน
จะให้เกียรติเกรียงไกรไปทั่วทิศ
ทุกทุกข้อโณมยงจงฟังคำ
ถือไม้เท้าสองอันให้มันไว้
จงถนอมรักษาให้ถาวร
จงทำหน้าที่ให้มีสัพพัตรา
ธรรมดาสืออย่างต่างเป็นภัย
คบบุรุษเจ็ดนายให้ชอบชิด
สัมฤทธิ์สิ่งจงจำไว้แนวทาง

ลูบท้าวหลังสองคนยู่ผู้ใจหาญ
จะไปผ่านปฐพีจึงมีธรรม
มีภาสิตห้าข้อพ่อจะพริ้ว
กำหนดจำแต่งปัญญาเป็นอาภรณ์
จะได้ใช้จุนค้าฟังคำสอน
ถือติดกรให้มันจนบรรลีย์
วางสีหน้าให้รับกับสมัย
ปล่อยตัวให้ลู่อ่านาจักพลาตราง
ไว้เป็นมิตรลูกยาอย่าเหินห่าง
กิจทุกอย่างจะมีแต่ตั้งงาม

พระอภัย (ทองบ่อน)

สุภาษิตห้าข้อที่พ่ออ้าง
จงเจริญปรากฏเกียรติยศนาม

เป็นเครื่องรางกันภัยไม่ต้องขาม
และมีความสุขพิพัฒน์สวัสดิ์

อำนาจย์ (ขับ)

อันกรุงรัตนาลัยสมัยนั้น
เพราะพระผู้ครองรัฐปฐพี
พระบำรุงทหารให้ชาญกล้า
บำรุงพระศาสนาให้ถาวร
พระช่วยเหลือบรรดาพวกวาณิช
ให้ทำทางขุดคลองคลองไปมา
ทั้งเงินทองมั่งคั่งพระคลังใหญ่
เมืองไม่มีผู้ร้ายโจทมิพ

เรียกสวรค์ของไทยได้เต็มที
ทรงปราณีไพร่ฟ้าประชากร
การศึกษาเร่งรัดให้จัดสอน
กลักรพระให้ทำไร่นา
ชาติใกล้ชิดผูกไมตรีดีแน่นหนา
ผลิตสินค้าขายตั้นขึ้นขายกิน
ประชาไม่ยากจนขันทรัพย์สิน
เหล่าอริन्हรไม่กล้ำกลักราวย

ผู้ขับเสภาทั้งหมด (นางนาค)

คำว่า ร่วง ที่ใช้นั้นไทยแท้
คำ อรุณ ภาษาเป็นบาลี
แต่คำนี้จืกรากสนานมากลาย
คนไม่รู้หนังสือดื้อเข้าใจ
แม้จนเมืองสุโขทัยเมื่อภายหลัง
สุโขทัยเรียกท้าวเจ้าธานีรินทร์

เป็นคำแปลนามองค์พระทรงศรี
ชาวบุรีธวายใหม่ให้เป็นไทย
เปลี่ยนความหมายห่างมากถลากไถล
เอาว่าใช้เรียกท้าวเจ้าแผ่นดิน
ไทยเข้าตั้งขอมล้นหน้ทั้งถิ่น
พระร่วงสิ้นทุกคนปนกัน เอย (ร้าว ปิดม่าน)

ความรู้พื้นฐาน

เรื่องทั่วไป

1. เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ - การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบันนี้ใช้หลักฐานจากสิ่งต่าง ๆ หลายอย่าง เป็นต้นว่า ศิลาจารึก จารึกในใบลาน เรื่องราวที่เขียนไว้ในสมุดไทย ทำด้วยกระดาษข่อย เรียกว่า สมุดข่อย (สมุดไทย คือ สมุดที่พับเข้าเป็นกลีบ ๆ เหมือนจีบผ้า ผิดกับสมุดฝรั่ง คือ สมุดที่พับและเย็บเป็นรูปหนังสือที่ใช้กันทั่วไปอย่างในสมัยนี้) นอกจากที่กล่าวนั้น ก็อาศัยหนังสือพระราชพงศาวดาร เป็นเรื่องเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง พระราชพงศาวดาร เป็นบันทึกที่พระเจ้าแผ่นดินองค์ใดองค์หนึ่ง หรือวงราชการรับรอง เมื่อได้ติดตามค้นคว้าข้อเท็จจริง ซึ่งมีหลักฐานประกอบพอเพียงแล้ว นักประวัติศาสตร์ก็จะเรียบเรียงเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ ซึ่งจะบอกข้อเท็จจริงพร้อมด้วยหลักฐาน กับจะแถลงข้อคิดเห็นของผู้เรียบเรียงเกี่ยวกับหลักฐานว่า ควรเชื่อได้มากน้อยเพียงใด อีกทั้งข้อสันนิษฐานที่ยังไม่ยืนยัน เพราะหาหลักฐานไม่ได้พอเพียง และแถลงถึงความขัดแย้งในหมู่นักประวัติศาสตร์ด้วยกันไว้ด้วย ตามหลักฐานของนักประวัติศาสตร์ทั่วไปในโลกปัจจุบัน

2. ตำนาน พระร่วง - นิยาย ตำนาน เรื่องเล่า เรื่องเขียน ที่กล่าวถึงบุคคลที่เรียกว่า พระร่วงนั้น มีเป็นจำนวนมากในบรรดาชนชาวไทย พระร่วงสวรคโลก องค์ที่ไปครองศรีสุทาลัยในเรื่องที่นักเรียนอ่านนี้ บางคนเรียกกันว่า พระร่วงลูกนาค ในตำนานบางเรื่องกล่าวว่า พระร่วงองค์นี้เป็นต้นราชวงศ์พระร่วงที่ครองกรุงสุโขทัย แต่นักประวัติศาสตร์หาหลักฐานยืนยันไม่ได้ ส่วนพระร่วงนายส่วยน้ำ ที่ขอมส่งพระยาเดโชมาจับตัว เพราะกลัวว่าคนไทยจะไม่ยอมอยู่ในอำนาจด้วยเหตุที่มีหัวหน้าเป็นคนสามารถ จนกระทั่งพระร่วงองค์นั้น ได้อุปภิเชกเป็นกษัตริย์สุโขทัยนั้น คงไม่ใช่พระร่วงองค์เดียวกับพระร่วงลูกนาค ตำนานที่เกี่ยวกับพระร่วงจึงไม่ลงรอยกันพอที่นักประวัติศาสตร์จะชี้ให้เห็นว่า พระร่วงองค์ไหนคือใคร เป็นญาติกันอย่างไร

3. ที่นักประวัติศาสตร์ยืนยันโดยมีหลักฐานก็มีว่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 1800 คนไทยที่อพยพมาจากทางเหนือของราชอาณาจักรไทยในปัจจุบันนี้ ได้ตั้งราชธานีเป็นปึกแผ่นขึ้นที่กรุงสุโขทัย และได้ประกาศตนเป็นอิสระ ไม่อยู่ในอำนาจของขมออีกต่อไป ซึ่งนักเรียนและครูทราบแล้วจากประวัติศาสตร์ อีกข้อหนึ่งที่นักประวัติศาสตร์ยืนยันได้ก็คือ ชนชาวไทยมีกษัตริย์สืบสันตติวงศ์ตั้งราชธานีที่กรุงสุโขทัย พระราชวงศ์นี้เรียกว่า ราชวงศ์พระร่วง และนักประวัติศาสตร์หลายคนเชื่อว่า คำ ร่วง มีความหมายว่า รุ่ง จากการค้นคว้าเปรียบเทียบภาษาไทยถิ่นเหนือหลายแขนง เสียง อัว กับเสียง อุ นั้นมักใช้แทนกัน เช่น อยู่เมือง กับอัวเมือง นางโรย ในเรื่องพระลอ ภาษาถิ่นไทยเหนือ ๆ ขึ้นไปใช้ รวย เท่าที่มีหลักฐานมีเพียงเท่านี้ นอกนั้นก็ต้องฟังไว้แล้วค้นคว้าต่อไป

4. แต่ตามหลักความคิดสามัญ ซึ่งสอดคล้องกับที่นักวิชาการ ค้นคว้า จากพฤติกรรม (การกระทำ)

ของมนุษย์ทั่วโลก เมื่อมีตำนานกล่าวถึงบุคคลว่า มีอิทธิฤทธิ์อยู่ที่ไหน เมื่อค้นคว้าไปนาน ๆ ก็จะได้หลักฐานว่ามีบุคคลมีความสามารถจริง ได้รับความนิยมนยกย่อง มีชื่อเสียงโด่งดัง นานเข้าก็มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับบุคคลผู้นี้พิสดารยิ่งขึ้น ๆ พระร่วงคงต้องเป็นบุคคลชนิดที่ว่านี้ และพระร่วงองค์ใดองค์หนึ่ง มีอัจฉริยสมบัติ (มีคุณสมบัติเลิศเฉพาะตน) เป็นที่สรรเสริญแพร่หลายไปในแคว้นต่าง ๆ ที่ชนชาวไทยไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ด้วยกัน จึงเกิดตำนานพระร่วงมีเรื่องเล่ากันต่าง ๆ ดังที่ทราบกันอยู่ทุกวันนี้

5. เนื้อเรื่องที่ละไว้ไม่ได้นำมาลงในหนังสือเรียน จากบทเสภาเรื่อง พระร่วงสวรรคโลก ที่ควรทราบก็มี คือ

เมื่อพระอรุณกับพระฤทธิ์ได้ไปครองกรุงศรีสัตนาลัยแล้ว ปกครองบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข ศัตรูกลัวเกรงไม่มารบกวน อำมาตย์ทูลว่าพระอรุณควรหาพระมเหสี และทูลว่า ธิดาพระเจ้ากรุงจีนมีสติปัญญามาก พระเจ้ากรุงจีนต้องการคนมีฝีมือ ถ้าใครรบกับนางชนะก็จะให้เป็นคู่ครอง พระอรุณก็แล่นเรือไปเมืองจีน ระหว่างทางเรือเล็กถูกพายุ นางอุทัยผู้เป็นมารดาได้ช่วยไว้ และให้นาคนำเรือไปถึงเมืองจีน แล้วจึงได้พระธิดามาเป็นมเหสี ส่วนพระฤทธิ์นั้น ได้ราชธิดาเจ้าเชียงใหม่ พระอรุณได้แสดงเดชานุภาพ จนถึงเจ้าเมืองตองอูในพม่าก็ตกอยู่ในอำนาจ อยู่มาวันหนึ่ง ไปเล่นน้ำที่แก่ง ในลำน้ำยม มีพายุเกิดขึ้น พระอรุณจมน้ำหายไป พระโอรสก็สืบราชสมบัติต่อมา แก่งที่ว่านี้ ปัจจุบันเรียกกันว่า แก่งหลวง อยู่หน้าเมืองสวรรคโลก หรือสัตนาลัย

6. เมืองศรีสัตนาลัย กับ เมืองสวรรคโลก ผู้ประพันธ์ บทเสภาเรื่อง พระร่วงสวรรคโลก ได้หมายเหตุไว้ท้ายเรื่องว่า เมืองสวรรคโลก คือ เมืองชะเลียง พระเจ้าแผ่นดิน ได้ตกแต่งเสริมสร้างขึ้นใหม่ โดยฤๅษีสัตนาลัยเป็นผู้ช่วย เมืองนี้อยู่เหนือเมืองสวรรคโลกปัจจุบันขึ้นไปประมาณ 16 กิโลเมตร ฤๅษีผู้ช่วยเสริมสร้างชื่อ ฤๅษีสัตนาลัย คนโดยมากจึงเรียกเมืองนี้ว่า เมืองสัตนาลัย ตามชื่อฤๅษีด้วย

ใน แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาธำรงราชานุภาพ ตรัสถึงเมืองศรีสัตนาลัยว่า เมื่อครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ในสมัยที่กำลังรุ่งเรือง เมืองศรีสัตนาลัย เป็นเมืองสำหรับมหาอุปราช คุมทัพหน้าดูแลราชอาณาจักร ถือเป็นเมืองสำคัญเทียบกับราชธานี

7. การขับเสภา การขับเสภาคือการเล่านิทานอย่างหนึ่ง แต่ขับเป็นลำนำ มีทำนองและมีจังหวะ มีประเพณีมานาน อย่างน้อยตั้งแต่ปลายสมัยอยุธยา **บทเสภาขุนช้างขุนแผน** ก็มีหลักฐานน่าเชื่อได้ว่าใช้ขับเสภาเป็นเครื่องบันเทิงของประชาชนมาตั้งแต่สมัยนั้น คำเรื่องของ **ขุนช้างขุนแผน** นั้นมาจากเรื่องจริงในสมัยต้นของกรุงศรีอยุธยา บทเสภาน่าจะมีหลายเรื่อง แต่สมัยก่อนมีการพิมพ์หนังสือมักกระจัดกระจายหาสูญหายกว่าในปัจจุบัน ซึ่งก็ยังมีสูญหายกันอยู่ สมัยก่อนมีแต่การคัดลอกลงสมุดไทย ประจวบกับมีสงคราม และเสียกรุงศรีอยุธยา สมุดที่คัดลอกเรื่องราวไว้ ไม่ว่าจะเป็นชนิดใด ก็คงจะสูญหายไปมากต่อมาก จึงเหลือ **บทเสภาเรื่อง**

ขุนช้างขุนแผน ตกลงมาถึงเราในปัจจุบันนี้ จากเรื่องเก่า ๆ ที่น่าจะมี ครั้นมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์การขับเสภา ก็กระทำกันตามบ้านขุนนางและคหบดี และตามบ้านเรือนราษฎร แต่มักใช้เรื่องตามที่ผู้ขับใคร่จะใช้ การเล่นได้ทำให้พิสดารขึ้น โดยใช้การขับร้องและมโหรีเข้าผสม ตอนปลายรัชกาลที่ 5 ท่านองขับเสภา ได้เข้ามาในการแสดงละคร โดยสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงนำมาใช้ในละครดึกดำบรรพ์

มาถึงสมัยหลังเปลี่ยนการปกครองแล้ว การเล่นมโหรีปี่พาทย์ และการบันเทิงแบบไทยเก่า ๆ ก็ค่อย ๆ พ้นความนิยมไป แต่พระยาโกมารกุลมนตรี เป็นผู้นิยมวรรณคดี และศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวรรณคดี มีการขับร้องและการดนตรี ประกอบกับตนเองเป็นผู้มีฝีมือในการประพันธ์ จึงแต่งบทเสภาเรื่อง พระร่วงสวรรคโลก ขึ้น สำหรับเป็นการบันเทิงในหมู่ญาติมิตรที่มีรสนิยมร่วมกัน ในบทเสภาเรื่องนี้ ท่านได้ใช้เพลงที่เคยใช้ในการขับร้องมโหรีมากกว่าที่เคยกระทำกันในการขับเสภา ผู้ขับมักจะเป็นญาติมิตรสนิทที่เต็มใจขับเสภาและขับร้อง ท่านองเพลงที่เหมาะสมกับบทประพันธ์ ในบทเสภาของท่าน จึงมีชื่อท่านองเพลงกำกับบทที่ขับอยู่ทั่วไป ในเวลาที่เล่นจริง ๆ บางครั้งก็ใช้การขับเสภาแทนการขับร้องตามที่ลงพิมพ์ในบทที่เห็นนี้ บางครั้งก็อาจใช้ท่านองเพลงขับร้องมากกว่าการขับเสภาเสียอีก

สำหรับผู้ที่ไม่ทราบว่ ชื่อท่านองเพลงไทยนั้นมีอะไรบ้าง จะขอชี้แต่เพียงว่า ที่อยู่ในวงเล็บก่อนบทของตัวละครตัวใด นั่นคือชื่อท่านองเพลง ตัวอย่าง

แขกมอญ, ม้าย่อง, ม้ารำ, ช้างประสานงา, ชมโฉม, สร้อยเพลง, โยนดาบ (หรือมอญโยนดาบ), โลมนอก, ดวงพระธาตุ, น้ำลอดใต้ทราย, ธรณีร้องไห้, นางควรวุ, ทะแย, สิงห์โตเล่นหาง, ปืนตลิ่งนอก, สมิงทองมอญ, แขกมอญบางช้าง, แขกพราหมณ์, ฯลฯ

กรับเสภา - ทำด้วยไม้ชิงชัน มีความยาวเท่ากันเกือบทุกด้าน ประมาณ 1 คืบ อาจจะมีหน้าง มีข้างละ 2 ซัน ขัดให้เกลี้ยง ระหว่างขับเสภา เขาจะขยิบกรับทั้งสองมือ มือละคู่ เรียกว่า กรับเสภา ด้านที่อยู่ในอุ้งมือจะโค้งเล็กน้อย

ความรู้เรื่องธรรมะ

1. “ถือไม้เท้าสองอันให้มันไว้” ธรรมะที่เปรียบเทียบกับไม้เท้า ได้แก่

- 1) หิริ ความละอายใจที่จะทำบาป
- 2) โอตตัปปะ ความกลัวผลของการทำบาป

ธรรมะสองข้อนี้ได้ชื่อว่า โลกปาละ เป็นเครื่องคุ้มครองโลก ผู้ที่ละอายใจและเกรงกลัวต่อความชั่วจะยับยั้ง ไม่กระทำความผิด เมื่อคนทั้งหลายมีธรรมะสองข้อนี้ทั่วกัน โลกก็จะมี ความราบรื่นร่มเย็น

2. “จงทำหน้าที่ให้มีสี่พักตรา” ธรรมะที่ทำให้บุคคลมีสี่หน้าเหมือนพระพรหม ได้แก่ พรหมวิหารธรรม คือ

- 1) เมตตา ความปรารถนาให้เกิดสุข
- 2) กรุณา ความคิดช่วยให้พ้นทุกข์
- 3) มุทิตา ความชื่นชมยินดีกับสุขของผู้อื่น
- 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง (เมื่อตนเองหรือผู้อื่นประสบความวิบัติ ที่ช่วยเหลือไม่ได้ ก็ไม่ทำใจสลดหดหู่ หรือเมื่อทุกข์เกิดขึ้นตามธรรมชาติก็เช่นกัน ถ้ามีความสุขเกิดขึ้นตามธรรมดาโลก ก็ทำใจเป็นกลางได้)

ธรรมะสี่ข้อนี้ ผู้อยู่ในฐานะประมุขหรือผู้ปกครองคนหมู่มาก กลุ่มใด จะต้องมีการจำใจ มีฉะนั้นคนกลุ่มนั้น หรือพวกนั้นจะดำเนินชีวิตหรือประกอบกิจการใดร่วมกันไม่ได้

3. “ธรรมาสี่อย่างต่างเป็นภัย” ธรรมาหรือธรรมะที่บุคคลไม่ควรจะมีได้แก่ อคติ 4 คือ

- 1) ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่
- 2) โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบหรือถือโทษ
- 3) โมหาคติ ลำเอียงเพราะโง่เขลาไม่พิจารณา
- 4) ภยาคติ ลำเอียงเพราะกลัว

อคติหรือความลำเอียงสี่อย่างนี้ เมื่อมีมากในหมู่มนุษย์ ทำให้เกิดความระส่ำระสาย ดำเนินชีวิตและประกอบกิจการร่วมกันไม่ได้

4. “คนบุรุษเจ็ดนายให้ชอบชด” ในที่นี้เปรียบกับธรรมะ 7 ประการของสัตบุรุษ อีกชื่อหนึ่งว่า สัปปริสธรรม ได้แก่

- 1) ฐัมมัญญตา ความรู้จักเหตุ คือ สิ่งที่ทำให้มีเรื่องราวอันหนึ่งอันใดเกิดขึ้น เช่น อะไรทำให้คนทะเลาะกัน หรืออิจฉากัน หรือสามัคคีกัน
- 2) อัตถัญญตา ความรู้จักผล คือ รู้ว่าการกระทำอย่างใดจะทำให้เกิดผลอย่างไร เช่น เมื่อคนอิจฉากัน แล้วจะเกิดผลเป็นการขาดสามัคคี หรือความลำเอียงของผู้ที่เป็นหัวหน้า จะทำให้เกิดผล คือ ความน้อยใจและจะทำให้คนที่อยู่ในปกครองไม่ตั้งใจทำงาน
- 3) อัตตัญญตา ความรู้จักตน คือ รู้ว่าตนมีความสามารถแค่ไหน มีความบกพร่องอย่างไร มักมีอารมณ์อย่างไร เช่น โกรธง่ายหายเร็ว หรือเป็นคนขี้อิจฉา และรู้ว่าตนอยู่ในฐานะอย่างไร เช่น รู้ว่าเรายังอายุน้อยไม่มีรายได้ของตนเอง จะซื้อของแพงเหมือนผู้ใหญ่ที่เขาหาเงินได้เองไม่ได้
- 4) มัตตัญญตา ความรู้จักประมาณ คือ รู้ว่าจะทำอะไรได้มากน้อยเพียงใด เช่น จะดูหนังสือตลอดคืน จะมีกำลังพอหรือไม่ จะกินอาหารมากน้อยเพียงใด จึงจะทำให้สุขภาพดี จะทำกิจการใหญ่

แค่นั้นแค่นี้ จะเกินกำลังของเราหรือไม่

- 5) กาลัญญตา ความรู้จักกาลเวลา คือ รู้ว่าจะทำกิจการใด เวลาไหนจึงจะได้ผลดี หรือจะพูดเรื่องใด ในเวลาไหนจึงจะเหมาะสม
 - 6) ปุริสัญญตา ความรู้จักประมุขชน คือ รู้ว่าคนเหล่าหนึ่ง พวกหนึ่ง ที่เราจะต้องเกี่ยวข้องกับตัวนั้น เป็นคนอย่างไร มีความนิยมไปทางไหน มีชนบประเพณีอย่างไร
 - 7) บุคลปโรปริญญตา ความรู้จักเลือกบุคคลควรคบหรือไม่ควรคบ เพราะเหตุใด
5. “สัมมุตทิสฺสิจจจำวนําทาง” หมายถึง ธรรมะที่พาไปให้สำเร็จประโยชน์ เรียกว่า อิทธิบาท 4 ได้แก่
- 1) ฉันทะ มีใจรักในการที่จะกระทำกิจอันใดอันหนึ่ง
 - 2) วิริยะ มีความเพียรในการประกอบกิจนั้น
 - 3) จิตตะ เอาใจใส่ฝักใฝ่ในกิจนั้น ไม่ปล่อยปละละเลย
 - 4) วิมังสะ หมั่นตรិตรองพิจารณาหาส่วนดีและส่วนไม่ดี ในการประกอบกิจนั้น เพื่อรู้เหตุผลที่จะแก้ไขปรับปรุงต่อไป

กิจกรรมสำหรับช่วงที่ 1

ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง

ตอบคำถามด้วยวาจาในห้องเรียน หรือเขียนคำตอบเป็นการบ้าน ตอบคำถามหนึ่ง ใช้ถ้อยคำ 2 - 3 ประโยค

- 1) พระอภัยคานนี่เป็นใคร มีหน้าที่อย่างไร
- 2) พระอภัยฯ ชอบทำอะไรในยามว่าง
- 3) วิชาพระยานาค ชื่ออะไร มีลักษณะอย่างไร
- 4) นางอุทัยทำอะไรเมื่อขึ้นมาพ้นบาดาล ก่อนที่จะได้พบกับพระอภัยคานนี่
- 5) สถานที่ที่นางอุทัยเข้าไปมีลักษณะอย่างไร และนางอุทัยปฏิบัติอย่างไร ในสถานที่นั้น
- 6) การกระทำของนางอุทัยในสถานที่นั้นเกิดผลขึ้นแรกและขึ้นต่อไปอย่างไรบ้าง
- 7) เมื่อนางอุทัยกลับไปบาดาลแล้ว นางอุทัยรู้ตัวว่ามีอะไรเกิดขึ้นแก่ตน แล้วนางอุทัยทำอย่างไร
- 8) สิ่งที่นางอุทัยทิ้งไว้ในถ้ำมีอะไรบ้าง
- 9) ใครมาพบสิ่งที่นางอุทัยทิ้งไว้ และทำอะไรต่อสิ่งเหล่านั้น

กิจกรรมสำหรับช่วงที่ 2

1. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง โดยตอบคำถามเป็นวาจาในห้องเรียน หรือเขียนเป็นการบ้าน ตอบคำถามหนึ่ง ๆ ด้วยประโยค 2 - 3 ประโยค

- 1) พระอภัยฯ ระลึกถึงใคร แล้วให้ทำอะไรเพราะเหตุนั้น
- 2) มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นระหว่างที่พระอภัยทำการใน ข้อ 1) อยู่
- 3) พระอภัยฯ กับพระมเหสีได้รับอะไร จากเหตุการณ์ใน ข้อ 2)
- 4) พระอภัยฯ มีไอรสที่องค์ ชื่ออะไร เป็นพี่น้องกันแท้ ๆ หรือไม่
- 5) จงเล่าเรื่องที่พราณบอกพระอภัยฯ
- 6) หลักฐานที่ทำให้พระอภัยฯ เชื่อพราณคืออะไร
- 7) มเหสีของพระอภัยฯ มีอุปนิสัยอย่างไร
- 8) ในตอนท้ายของเรื่อง แสดงถึงความเป็นไปในเมืองศรีสัตนาลยอย่างไรบ้าง และเมืองนี้เกี่ยวข้องกับอย่างไรกับไอรสของพระอภัยคานนี่
- 9) พระธรรมวงศ์เป็นใคร เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่องอย่างไร

2. ฝึกทดสอบความเข้าใจและความจำ

ตอบคำถามต่อไปนี้โดยไม่ดูหนังสือ ด้วยวาจา หรือโดยการเขียน 2 - 3 ประโยค

- 1) เมืองสำคัญในตำนานเรื่องพระร่วงนี้ คือ เมืองอะไร พระราชามีนาม ว่าอย่างไร
- 2) พระราชาชอบประพุดิอย่างไรเป็นครั้งคราว เพราะเหตุใด
- 3) การกระทำเป็นครั้งคราวนั้นทำให้ได้พบใคร และเกิดผลอย่างไร
- 4) จงเล่าประวัติของเด็กที่เกิดในถ้ำอย่างย่อ ๆ
- 5) ในตำนานมีการกล่าวถึงการก่อสร้างปราสาท การก่อสร้างนี้ให้ผลอย่างไร แก่ใคร

3. ฝึกทดสอบความเข้าใจ ความจำเนื้อเรื่อง ศัพท์ และข้อความสำคัญที่ได้อ่านตลอดเรื่องแล้ว

ถ้อยคำต่อไปนี้ มีความหมายว่าอย่างไร พยายามตอบโดยไม่ดูหนังสือ

- ก. ครองบุรีட்சกรไม่รอนราญ
- ข. พี่เป็นคนซื่ออภัยไกรกิตติ เจ้าทริภุญชัยโอศวรรย์
- ค. ประกายพฤษ์สุขปลั่งดั่งดวงไฟ
- ง. ใจริกริ้วเล่าบัญชาบิดาสั่ง
- จ. พร้ากำสรวดเพียงยุพินจะสิ้นปราณ
- ฉ. มีผัวทั้งผัวไว้ในวนา มีลูกยากี่ร้างไว้กลางไพร
- ช. พี่จะปลูกสร้างปราสาทให้วิลาสเป็นนาคานุสรณ์
- ซ. ใส่รูปนาคหุ้มพระแกลแลทวาร
- ณ. เสด็จออกดูชนัดว์คี่
- ญ. ปราสาททำวิกลพันประมาณ
- ฎ. เห็นแน่ชัดประจักษ์ด้วยหลักฐาน “หลักฐาน” หมายถึงอะไร
- ฏ. ออกด้อย่างใดไม่หมกมุ่น

4. ฝึกอ่าน ความรู้เกี่ยวกับข้อธรรมะ นักเรียนอ่านแล้วช่วยกันทบทวนว่าเข้าใจหรือไม่ ถ้าไม่เข้าใจอาจถามครู แล้วจดคำอธิบายไว้

5. ฝึกอภิปราย

- 1) หากเรารู้เกี่ยวกับความรู้เรื่องธรรมะตามที่มีคำอธิบายไว้ อาจแบ่งอภิปรายกลุ่มละ 1 ข้อ หรือ 1 หมวด แล้วแต่ความถนัด เมื่อเข้าใจข้อไหนก็บันทึกไว้ ถ้าไม่เข้าใจก็รอไว้ อาจหาโอกาสซักถามผู้ใหญ่หรือพระภิกษุต่อไป
- 2) ฝึกตั้งคำถาม เช่น

- ก. ในสมัยนี้เราจะเชื่อได้หรือไม่ว่ามีนาคอย่างทีกล่าวในตำนานพระร่วง
- ข. การทำบุญ จะทำให้คนเราไปเกิดในสวรรค์ได้หรือไม่ เมื่อนักเรียน 2 - 3 คน คิดคำถามชนิดนี้ได้สัก 2 - 3 ข้อแล้วให้นักเรียนอื่น ๆ ออกความคิดเห็นตามความเชื่อถือของตน แล้วบันทึกไว้สำหรับรายงานให้ครูทราบ ควรบันทึกทั้งข้อที่เห็นตรงกัน และที่ไม่เห็นตรงกัน จะตั้งคำถามที่ไม่เกี่ยวกับเนื้อเรื่องก็ได้ ให้เป็นในทำนองที่ยกตัวอย่างมา

6. ฝึกเขียน

- 1) ลอกคำอธิบายข้อธรรมะไว้ 1 หมวด ตามความสนใจของนักเรียน
- 2) ผลัดกันเป็นผู้บอกและผู้เขียนตามคำบอก คำอธิบายธรรมะ ตามที่ครูและนักเรียนจะเลือกร่วมกัน
- 3) ลอกคำกลอนตอนที่นักเรียนชอบ สัก 8 คำกลอน หรือ 4 คำกลอน สองตอน
- 4) ผลัดกันบอกและเขียนตามคำบอกคำกลอน (ก่อนที่จะเป็นผู้บอก ควรฝึกหัดการอ่านให้ถูกต้อง ผู้ฟังจะได้เขียนตามคำบอกได้โดยสะดวก)

7. ฝึกการอ่านทำนองเสนาะ อาจฝึกในเวลาเรียนในห้องเรียน หรือหาผู้ชำนาญฝึกให้นักเรียน แล้วอ่านประกวดกัน ทั้งนี้แล้วแต่ครูกับนักเรียนจะเห็นว่า ทำอย่างไรจะเหมาะสม

กิจกรรมสำหรับช่วงที่หนึ่ง และช่วงที่สองรวมกัน

1. ฝึกพูดและเขียน

- 1) นักเรียนทบทวนเนื้อเรื่อง แล้วผลัดกันเล่าเรื่องในห้องเรียน ตั้งแต่ต้นจนจบ
- 2) เขียนเรื่องพระร่วงสวรรคโลก ใช้ถ้อยคำประมาณ 200 - 300 คำ หรือประมาณ 10 - 15 บรรทัด (สังเกตคำ "ประมาณ" หมายถึงว่าไม่ต้องเคร่งครัดถึงกับนับจำนวนคำ หรือจำนวนบรรทัด)

2. ฝึกท่องจำ

- 1) เลือกตอนที่นักเรียนเห็นว่าไพเราะ และท่องให้จำได้ขึ้นใจ และว่ากลอนได้คล่อง ประมาณ 8 คำกลอน แบ่งเป็น 2 ตอน ๆ ละ 4 คำกลอนก็ได้
- 2) แบ่งกลุ่มนักเรียนกลุ่มหนึ่ง ๆ 5 - 6 คน ช่วยกันท่องและว่าคำกลอนตอนที่พระอภัยคามนีสั่งสอนลูกสองคนที่จะไปครองศรีสัตนาคนหุต ว่ากลุ่มไหนจะท่องจำเก่งกว่ากัน

3. ฝึกค้นคว้า นักเรียนอาจค้นคว้าหาความรู้จากผู้ใหญ่ในห้องอื่น เรื่องที่เกี่ยวกับตำนานต่าง ๆ แล้วเล่าสู่กันฟังระหว่างเพื่อน

กิจกรรมเสริม

4. ฝึกหัดขับเสภา และจัดงานแสดง เชิญนักเรียนห้องอื่นมาฟัง อาจใช้ชั่วโมงนอกเวลาเรียน

5. จัดนิทรรศการ วาดภาพแสดงเรื่อง พระร่วงสุวรรณคโลก
6. แต่งบทละครขึ้น แสดงละครรำหรือละครร้อง เรื่องพระร่วงสุวรรณคโลก ตอนหนึ่งตอนใด หรือสองสามตอน อาจขอให้ครูคนใดในโรงเรียนหรือผู้สนใจในท้องถิ่นที่แต่งมาก็ได้
7. นิมนต์พระภิกษุแสดงธรรมเทศนา อธิบายธรรมะหมวดใดหมวดหนึ่ง ตามที่พระท่านจะเลือก หรือตามที่นักเรียนจะขอร้อง ที่มีกล่าวในบทเสภา

พระยาไชยบูรณ์

คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ

นำเรื่อง

เรื่องพระยาไชยบูรณ์ เดิมพิมพ์อยู่ในหนังสือ บุคคลในประวัติศาสตร์ไทยและโบราณคดีไทย ซึ่งคุณหญิงศรีนาถ สุริยะ เป็นผู้เรียบเรียง แต่ก่อนที่จะนำมาพิมพ์ในหนังสือเรียนเล่มนี้นั้น ผู้เรียบเรียงได้นำความรู้ที่เขียนไว้เดิมมาเพิ่มเติม ปรับปรุงให้สมบูรณ์ขึ้น พระยาไชยบูรณ์มีชื่ออยู่ในประวัติศาสตร์ เพราะเป็นผู้ปกครองบ้านเมืองที่มีใจเด็ดเดี่ยว รักษาเกียรติและหน้าที่จนต้องเสียชีวิตในการต่อสู้กับอริราชศัตรู เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ประวัติชีวิตของบุคคลเป็นสิ่งมีประโยชน์ ผู้อ่านผู้ฟังจะได้ข้อคิดและได้รับการถ่ายทอดประสบการณ์จากเจ้าของประวัติ ในการอ่านเรื่องนี้ นักเรียนจะได้รู้ถึงเรื่องราวของคนไทยคนหนึ่ง ซึ่งมีความพากเพียรในการเล่าเรียน ได้ढ़้าขึ้นมาจากข้าราชการตำแหน่งต่ำจนถึงสูงที่สุดของบ้านเกิดเมืองนอนของตน ปฏิบัติงานด้วยความสามารถและจบชีวิตลงอย่างมีเกียรติ จึงยังมีผู้พูดถึงเขียนถึง และมีอนุสาวรีย์ไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ระลึกว่า ผู้ที่มีคุณความดีนั้นแม้แต้ตัวตายแล้วชื่อก็ยังคงอยู่

คุณหญิง ศรีนาค สุริยะ

อนุสาวรีย์พระยาไชยบูรณ์

พระยาไชยบูรณ์

อำเภอพิชัยในจังหวัดอุตรดิตถ์ปัจจุบันนี้ แต่เดิมเรียกกันว่าเมืองพิชัยเป็นทางผ่านของกองทัพจากภาคเหนือลงไปภาคใต้ เมืองนี้เป็นถิ่นกำเนิดของคนดีมีความกล้าหาญมาหลายยุคหลายสมัย เช่น พระยาพิชัยดาบหัก ซึ่งเกิดในตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นนักมวยและนักดาบฝีมือเลิศ ผลสุดท้ายได้เป็นทหารเอกของพระเจ้ากรุงธนบุรี ร่วมในการต่อสู้กู้เอกราชหลังจากเสียกรุงครั้งที่ 2

จะขอกล่าวถึงคนดีชาวเมืองพิชัยอีกผู้หนึ่ง เป็นคนที่ชาวเมืองพิชัยในปัจจุบัน และชาวไทยทั้งหลายอาจภาคภูมิใจได้ คือพระยาไชยบูรณ์ ซึ่งภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น พระยาราชฤทธานนท์พหลพลภักดี ท่านผู้นี้เกิดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นคนชอบศึกษาหาความรู้ เป็นนักปกครองที่มีใจมั่นคงเด็ดเดี่ยว เริ่มชีวิตการทำงานจากเป็นเสมียนจนได้เป็นเจ้าเมือง และเป็นข้าราชการดีเด่นของกระทรวงมหาดไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อพระยาไชยบูรณ์ยังเป็นเด็ก มีชื่อว่าทองอยู่ ได้เข้าโรงเรียนครั้งแรกที่วัดมหาธาตุ (แห่งเดียวกับที่พระยาพิชัยดาบหักเคยเรียนมาก่อน) ทองอยู่เป็นเด็กชอบเรียนหนังสือ มีความประพฤติดีและตั้งใจจะเอาดีทางหนังสือมากกว่าทำนาทำสวนหรือค้าขายเช่นเพื่อนฝูงของตน ดังนั้นเมื่อเล่าเรียนจนมีความรู้ดีแล้วจึงลาออกจากโรงเรียนเข้าทำงานเป็นเสมียน ผู้ที่เป็นเสมียนเมื่อประมาณ 100 ปีมาแล้ว คงจะต้องมีความรู้ดีกว่าคนทั่ว ๆ ไป อย่างน้อยก็ต้องอ่านหนังสือคล่อง เขียนหนังสือสวยและทำเลขได้บ้าง

การรับราชการคงจะถูกกับนิสัยของนายทองอยู่ จึงเกิดความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่ง ปรากฏว่านายทองอยู่ได้เป็นถึงเจ้าเมืองพิชัย ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดในบ้านเกิดของตนเอง ผู้ที่จะได้เป็นเจ้าเมืองในต้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มักจะเป็นลูกหลานหรือญาติเจ้าเมืองคนก่อน หรืออย่างน้อยก็เป็นผู้เกี่ยวข้องใกล้ชิด แต่ในบางครั้งก็มีผู้ได้เป็นเจ้าเมืองด้วยความสามารถของตนเอง นายทองอยู่อาจจะเป็นผู้สืบเชื้อสายข้าราชการมาก่อนหรือเป็นแต่ผู้มีคุณงามความดี ซึ่งนับกันว่าเป็นคุณสมบัติของนักปกครองในสมัยนั้นโดยเฉพาะก็ได้

ทางด้านชีวิตครอบครัวนั้น ปรากฏว่าภริยาชื่อ เยื่อน เป็นลูกสาวข้าราชการเมืองพิชัย มีบุตรชาย 2 คน คนหนึ่งถึงแก่กรรมตั้งแต่วัยเด็ก อีกคนหนึ่ง ชื่อ เย็น เมื่อเติบโตเป็นหนุ่มได้รับราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้รับพระราชทานนามสกุลว่า สุวรรณบาตร

แต่ก่อนมาเจ้าเมืองจะอยู่เมืองเดิมของตนไปจนตลอดชีวิต ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดระบบการปกครองใหม่ กระทรวงมหาดไทยวางระเบียบให้เจ้าเมืองโยกย้ายสับเปลี่ยนกันทั่วราชอาณาจักร ในขั้นแรกให้ย้ายไปอยู่หัวเมืองใกล้เคียงซึ่งมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันเสียก่อน ภายหลังจึงย้ายออก

ไปเมืองไกล พระยาไชยบูรณ์ถูกย้ายไปอยู่เมืองพิจิตร ซึ่งไม่ไกลจากเมืองพิชัยถิ่นเดิมของท่าน ท่านเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีความสามารถในการปกครองยอดเยี่ยมในภูมิภาคนี้ เป็นที่นิยมรักใคร่ของประชาชน

ต่อมาในรัชกาลเดียวกันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายรวมหัวเมืองต่าง ๆ เข้าเป็นกลุ่ม เรียกว่า มณฑล เพื่อที่จะรวมเอาเมืองซึ่งเคยเป็นประเทศราชให้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทย โดยสมบูรณ์ สำหรับเมืองที่อยู่ในราชอาณาจักรไทยมาแต่เดิม ก็ให้รวมกลุ่มเป็นมณฑลเช่นกัน เพื่อกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ภูมิภาค เช่น ข้าหลวงเทศาภิบาล ผู้ซึ่งเป็นหัวหน้าของมณฑล ให้มีอำนาจตัดสินใจปัญหาบางเรื่องได้ โดยไม่ต้องรอคำสั่งจากกรุงเทพ การหาคนดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลหรือผู้ช่วย นับว่าเป็นการยาก เพราะต้องหาผู้มีความรอบรู้ดี

เมืองพิจิตรที่พระยาไชยบูรณ์เป็นเจ้าของอยู่ รวมกับเมืองอื่น ๆ อีก 4 เมือง เข้ากลุ่มเป็นมณฑล เรียกว่า มณฑลพิษณุโลก อันประกอบด้วยเมือง 5 เมือง คือ

- 1 . เมืองพิษณุโลก
- 2 . เมืองพิจิตร
- 3 . เมืองพิชัย
- 4 . เมืองสุโขทัย
- 5 . เมืองสวรรคโลก

เมื่อดังมณฑลพิษณุโลก ท่านได้รับตำแหน่งเป็นปลัดมณฑลพิษณุโลก แสดงว่าท่านเป็นผู้ที่มีความสามารถและได้รับความไว้วางใจจากผู้บังคับบัญชาในกระทรวงมหาดไทย เมื่อท่านเป็นปลัดมณฑลพิษณุโลก ท่านมีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาไชยบูรณ์และได้อยู่ที่พิษณุโลกมาจนถึง พ.ศ. 2440 จึงได้เลื่อนตำแหน่งเป็นข้าหลวงเมืองแพร่ ซึ่งอยู่ในมณฑลพายัพ ที่เมืองแพร่นี้มีเจ้าผู้ครองนครอยู่แล้ว เรียกกันว่าเจ้าหลวง ชื่อ เจ้าพิริยะเทพวงศ์ เรื่องเจ้าผู้ครองนครนี้เป็นเรื่องในระบบเดิมคือเมื่อพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงรวบรวมหัวเมืองฝ่ายเหนือเข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทย ได้ทรงแต่งตั้งให้เจ้านายฝ่ายเหนือมีอำนาจปกครองบ้านเมืองเดิมของตนต่อไป เมื่อเกิดมีระบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้มีการจัดข้าหลวงไปประจำมณฑลและประจำเมืองทั่วราชอาณาจักร รวมทั้งเมืองที่มีเจ้าผู้ครองนครอยู่แล้ว ถือว่าข้าหลวงเป็นผู้ไปดูแลบ้านเมืองต่างพระเนตรพระกรรณ

ความลำบากใจของข้าหลวงที่ขึ้นไปประจำหัวเมืองภาคเหนือก็คือ ประชาชนยังนับถือเจ้าผู้ครองของเมืองนั้น ๆ อยู่เป็นอันมาก ถ้ามีราษฎรทำความผิด หากข้าราชการจากกรุงเทพ กับเจ้านายฝ่ายเหนือมีความเห็นไม่ตรงกันในการที่จะจับตัวผู้ผิดมาดำเนินคดีหรือเพราะเหตุใดก็ตามต้องพยายามผ่อนปรนเข้าหากัน ให้ตกลง

กันโดยเรียบร้อยง่ได้ แต่ก็ยังมีปัญหาชนหมู่น้อยอยู่อย่างหนึ่งคือ ในภาคเหนือพลเมืองบางส่วนเป็นพม่าและไทยใหญ่ ซึ่งเราเรียกว่าเงี้ยว คนพวกนี้มีฐานะเป็นชาวต่างประเทศในเมืองไทย เพราะเป็นพลเมืองของอังกฤษ ด้วยเหตุที่ประเทศพม่าและแคว้นไทยใหญ่ได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษแล้วในเวลานั้น

พวกพม่าและเงี้ยวทางภาคเหนือทำมาหากินทางการเกษตร การป่าไม้และค้าขายเบ็ดเตล็ด เมืองใหญ่ของพวกเงี้ยวคือเมืองเชียงตุง อยู่ห่างจากอาณาเขตไทยนัก

ที่เชียงตุงนี้เอง เป็นจุดเริ่มต้นของการจลาจลของพวกเงี้ยวในภาคเหนือเมื่อพ.ศ. 2445

เหตุเกิดขึ้นเนื่องจาก มีเงี้ยวคนหนึ่งชื่อพกาหม่อง เป็นลูกหนี้เจ้าหญิงแวนทิพย์ แห่งราชวงศ์เชียงตุง หนี้รายนี้คิดเป็นเงินไทยประมาณสี่พันบาท พกาหม่องบิดพริ้วไม่ยอมใช้หนี้ ทางเมืองเชียงตุงส่งจับฐานฉ้อโกง พกาหม่องหลบหนีจากเชียงตุงเข้ามาในพระราชอาณาจักรไทย ในที่สุดก็เดินทางมาอาศัยอยู่กับพวกเงี้ยวด้วยกันที่เมืองแพร่ ได้ผลประโยชน์ทางป่าไม้ พกาหม่องบังอาจคิดปล้นเงินหลวง เพราะเห็นว่าทางราชการมีการป้องกันไม่แข็งแรงนัก ตำรวจก็ไม่มาก เมื่อปล้นเงินแล้วหนีต่อไปจะมีเงินเป็นทุนไปได้อีกนาน พกาหม่องจึงชักชวนพรรคพวกพาเพื่อนร่วมคิดได้ประมาณ 50 คน ส่วนมากเป็นเงี้ยวและพม่าที่อยู่ในบังคับอังกฤษ คนพวกนี้ขัดเคืองว่าพวกตนไม่ได้รับสิทธิบางอย่างเท่าเทียมกับพลเมืองไทย เลยเกิดความเกลียดชังข้าราชการไทย ความจริงพวกนี้ได้เปรียบคนไทยอยู่แล้วบางเรื่อง เช่นไม่ต้องขึ้นศาลไทยเมื่อกระทำความผิด เพราะในสมัยนั้นประเทศมหาอำนาจไม่ให้สิทธิแก่ประเทศไทยพิจารณาคดีที่พลเมืองของเขาเป็นผู้ถูกกล่าวหา พวกเงี้ยวที่เกลียดชังคนไทยพากันยุยงพกาหม่องให้คิดการใหญ่ นอกเหนือไปจากปล้นเงินหลวง ด้วยความหวังว่าจะสามารถชักชวนคนเป็นจำนวนมากให้ลุกฮือขึ้นพร้อมกันและแยกบ้านเมืองออกจากราชอาณาจักรไทยได้ พกาหม่องได้ฟังคนยกยอกก็เกิดความลืมหืม คิดว่าตนจะทำการสำเร็จจึงได้ก่อการจลาจลขึ้น

เข้ามีวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2445 พกาหม่องนำเงี้ยวประมาณ 500 คน เข้าล้อมสถานีตำรวจเมืองแพร่เป็นการตัดกำลังเสียก่อน เจ้าหน้าที่ตำรวจมีจำนวนน้อยและไม่ทันรู้ตัว จึงเสียเปรียบพวกเงี้ยวซึ่งมีกำลังคนและอาวุธมากกว่า กระนั้นก็พยายามต่อสู้แม้แต่ภรรยาของนายร้อยตำรวจตรีตาด ชื่อนางแดงคำ ก็เข้าฉวยปืนโลยิงพวกเงี้ยวอย่างไม่กลัวตาย จนเงี้ยวเข้ากลุ่มรวมเอาดาบฟันนางแดงคำ และบุตรเลี้ยงซึ่งเป็นหญิงสาวตายคาที่ทั้งสองคน ตำรวจที่โรงพักพ่ายแพ้เสียชีวิต พวกเงี้ยวเก็บอาวุธและสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไปหมด เมื่อไม่มีตำรวจขัดขวางแล้ว พวกเงี้ยวก็แยกย้ายกันไปตามสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้

พวกหนึ่งไปที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ตัดสายและทำลายเครื่องรับส่งโทรเลข โทรศัพท์ ทำลายไปรษณีย์ภัณฑ์ จดหมายและหนังสือราชการเสียเป็นอันมาก

พวกหนึ่งไปเปิดประตูคุกให้นักโทษมาก่อการจลาจล ฝ่ายพลเมืองนั้นไม่คิดต่อสู้เพราะหวาดกลัว ต่าง

หลบหนีออกนอกเมืองไปเสียเป็นอันมาก

พวกหนึ่งเข้าล้อมคุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่ และคุมตัวเจ้าหลวงไว้

พวกหนึ่งเข้าล้อมบ้านพระยาไชยบูรณ์ข้าหลวงไทย มีการต่อสู้กันจนคนในบ้านบาดเจ็บล้มตาย พระยาไชยบูรณ์เห็นว่าถ้าขึ้นอยู่ในบ้านต่อไปคงจะต้องยอมจำนนและถูกคุมตัว จึงหนีออกมาพร้อมกับคุณหญิง เจี้ยว เข้ามาทำลายบ้านเรือนและเก็บทรัพย์สินส่วนตัวของพระยาไชยบูรณ์ไปเป็นอันมาก

ส่วนตัวพวกหม่องเองคุมคนขึ้นปล้นเงินบนศาลากลาง ได้เงินไปประมาณสี่ห้าหมื่นบาท และได้ทรัพย์สินของทางราชการไปอีกมาก

ทางราชการมิได้เสียแต่ชีวิตตำรวจเท่านั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองก็ถูกจับฆ่าเสียหลายคน ข้าราชการบางคน เช่น ผู้พิพากษา อัยการสามารถหลบหนีไปเมืองอื่นได้ พ่อค้าประชาชนพลอยต้องเสียชีวิตในการจลาจลครั้งนี้เป็นจำนวนมาก คนที่รอดตายก็ไม่กล้าต่อสู้เพราะกลัวความโหดร้ายของเจี้ยว และเชื่อว่าพวกเจี้ยวมีคาถา ใครทำร้ายไม่ได้คนส่วนมากจึงยอมแพ้ เจี้ยวจะสั่งอะไรก็ยอมทำตามทั้งสิ้น พวกหม่องให้คนออกติดตามพระยาไชยบูรณ์และครอบครัว ได้ตั้งสินบนนำจับในอัตราสูง เพื่อที่จะให้ได้ตัวโดยเร็ว ในที่สุดก็จับครอบครัวพระยาไชยบูรณ์มาได้

ด้วยความช่วยเหลือของผู้ที่ยังสงสารคนไทย คุณหญิงเยือนหลบหนีออกจากที่คุมขังได้ พร้อมด้วยสาวใช้คนหนึ่ง คุณหญิงเยือนเดินทางไปเมืองพิษณุเพื่อขอความช่วยเหลือ และเพื่อโทรเลขแจ้งเหตุมายังกรุงเทพฯ ท่านได้แสดงความกล้าหาญสมควรได้รับการยกย่องเป็นอย่างยิ่ง คือ เดินทางแต่ในเวลากลางคืน ส่วนเวลากลางวันท่านจะซ่อนตัวนอนพัก เพราะกลัวว่าพวกเจี้ยวที่ติดตามมาจะแลเห็นและจับตัวไปอีก ต้องเดินทางด้วยเท้าบุกป่าในความมืดเต็มไปด้วยความยากลำบากและเสี่ยงอันตรายจากโจรผู้ร้ายและสัตว์นานาชนิด ในที่สุดท่านก็ถึงเมืองพิษณุด้วยความปลอดภัย ทางเมืองพิษณุเตรียมคนส่งมาช่วยเมืองแพร่ และส่งโทรเลขลงมากรุงเทพฯ

ส่วนพระยาไชยบูรณ์ผู้ถูกคุมขังอยู่ก็ถูกขู่เข็ญอย่างหนัก พวกหม่องบังคับให้พระยาไชยบูรณ์เรียกประชุม ข้าราชการและประชาชน ทำพิธีมอบอำนาจให้พวกหม่องปกครองเมืองแพร่ แต่พระยาไชยบูรณ์ปฏิเสธ การที่ข้าหลวงผู้มีหน้าที่ดูแลรักษาบ้านเมืองและรับผิดชอบทุกข์สุขของราษฎร จะมีความขลาดกลัวตายจนถึงกับยอมยกบ้านเมืองให้แก่โจรนั้น ท่านยอมไม่ได้ ทำให้พวกหม่องขัดเคืองเป็นอันมาก พวกหม่องเป็นผู้มีสันดานเหี้ยมโหดตามวิสัยโจร สั่งให้ลูกน้องเอาดาบมาเชือดเนื้อพระยาไชยบูรณ์ เพื่อให้ท่านได้รับความเจ็บปวดทุกข์ทรมานจนทนไม่ไหว จะได้ร้องขอชีวิตและยอมทำตาม แต่พระยาไชยบูรณ์ก็ยังปฏิเสธ ด้วยถือว่าเกียรติยศและหน้าที่มีค่าสูงกว่าชีวิต

เมื่อพกาหม่องพาพระยาไชยบูรณ์มาถึงตำบลช่องภาคใกล้จะถึงประตูเมืองแพร่ จึงถามพระยาไชยบูรณ์เป็นครั้งสุดท้ายว่าจะยอมยกเมืองให้หรือไม่ ถ้าไม่ยอมก็ต้องตายแน่ ๆ พระยาไชยบูรณ์ก็ปฏิเสธอีกเป็นครั้งสุดท้ายเช่นกัน เป็นเหตุให้พกาหม่องโกรธมากตัดคอพระยาไชยบูรณ์ขาดกระเด็นลงบนพื้นดินทันที

ถ้าแม้พระยาไชยบูรณ์จะไม่ทำพิธีมอบอำนาจให้ พกาหม่องก็รวบอำนาจการปกครองเสียเองได้ เพราะใคร ๆ ก็กลัวเจียว ต่างรักษาชีวิตของตนไว้ก่อน พกาหม่องได้เป็นใหญ่ในเมืองแพร่แล้ว ก็ติดต่อไปว่า กองทหารจากกรุงเทพฯ จะต้องยกมาปราบตนแน่ จึงเตรียมการป้องกันไว้โดยให้ลูกน้องซื้อสลาไปช่วยคุมไพร่พลไปชุมนุมอยู่ที่ช่องเขาพลึง ซึ่งอยู่ระหว่างทางเมืองอุตรดิตถ์กับเมืองแพร่ เมื่อทหารไทยยกขึ้นมาจากกรุงเทพฯ จะได้โจมตี

ส่วนพกาหม่องคิดจะไปยึดเมืองลำปาง หากพรรคพวกไว้เป็นการขยายกำลังของตน แต่พกาหม่องคาดการณ์ผิดพลาด เมื่อพกาหม่องยกพวกเจียวไปลำปาง ก็ไม่สามารถตีเมืองได้ง่าย ๆ ดังที่คิดไว้ ตำรวจและกองอาสาของชาวลำปางร่วมในการต่อต้านพวกเจียว ถึงจะพยายามอย่างไรก็ไม่สำเร็จ มีหน้าซำตัวยังถูกยิงตายในที่รบ ถึงแม้พกาหม่องตาย พวกเจียวก็ยังไม่ยอมแพ้อยู่เป็นบางแห่ง ส่วนพวกเจียวที่ทำมาหากินสุจริตไม่ได้ร่วมมือในการจลาจลต่างก็หวาดกลัวกองทหารไทย ซึ่งจะขึ้นไปปราบปรามพวกโจร แม่ทัพไทยที่ยกไปจากกรุงเทพฯ คือ เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสงชูโต) ท่านเป็นคนฉลาดและมีความยุติธรรม พวกเจียวที่สุจริตจึงไม่ได้รับความเดือดร้อน เช่นที่คาดไว้

เมื่อปราบจลาจลเสร็จเรียบร้อยแล้ว เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยทรงสร้างอนุสาวรีย์ของพระยาไชยบูรณ์ขึ้นที่ตำบลช่องภาค ซึ่งเป็นที่ที่ท่านถูกทำร้ายถึงตาย ส่วนคุณหญิงเอื้อนภริยาของท่านก็ได้รับพระราชทานเงินเลี้ยงชีพตลอดชีวิต ครั้นเวลาล่วงเลยมาอนุสาวรีย์ชาวดุสดุคโครมทางราชการได้สร้างขึ้นใหม่ มีรูปปั้นครึ่งตัวของท่านอยู่ด้วย

ผู้ที่ยังไม่มีโอกาสเดินทางไปเมืองแพร่ จะดูสิ่งของที่เกี่ยวกับการจลาจลของพวกเจียวได้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในกรุงเทพฯ ห้องอารุทหมายเลขที่ 14 มีหนังสือของพกาหม่องพร้อมทั้งคำอธิบายดังนี้

“ซองนี้ของพกาหม่องหัวหน้าเจียว ก่อนการจลาจลในมณฑลพายัพ ร.ศ. 121 กับได้ไต่สวนได้ความว่า เมื่อพกาหม่องเจ้าเมืองแพร่ได้จับข้าราชการและชาวได้ฆ่าเสียเป็นอันมาก แล้วเอาเลือดคนเหล่านั้นเจิม, ประ ซองนี้ไว้ ดังมีเลือดอยู่ที่ซองนี้หลายแห่ง ครั้งเมื่อนายพลโทพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช ผู้บัญชาการยุทธนาธิการเสด็จไปตรวจราชการมณฑลพายัพ ได้นำซองนี้มาไว้เมื่อ ร.ศ. 123 ”

ความรู้เพื่อช่วยการอ่าน

- เจ้าเมือง ผู้ปกครองเมือง หรือจังหวัด ผู้เป็นใหญ่ในเมือง สมัยก่อนใช้เรียกผู้ที่ทำหน้าที่ทำนองเดียวกับผู้ว่าราชการจังหวัด ในปัจจุบัน
- ข้าหลวง ผู้ที่พระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งไปทำราชการในหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่ง
- เทศาภิบาล การปกครองประเทศนอกเขตเมืองหลวงซึ่งเริ่มในรัชกาลที่ 5 โดยแบ่งออกเป็นมณฑล แต่ละมณฑลประกอบด้วยจังหวัดหลายจังหวัด การแบ่งประเทศเป็นมณฑลเช่นนี้ ได้ยุบเลิกไปหลัง พ.ศ. 2475
- ข้าหลวงเทศาภิบาล ผู้ปกครองมณฑล ตำแหน่งนี้ภายหลังเรียกว่า สมุหเทศาภิบาล
- ปลัดมณฑล ตำแหน่งรองจากข้าหลวงเทศาภิบาล
- สุวรรณบาตร นามสกุลพระราชทานแก่ผู้สืบสกุลจาก พระยาไชยบูรณ์ สุวรรณ แปลว่า ทอง บาตร แปลว่า ภาชนะสำหรับใส่อาหารของนักบวช ในภาษาสันสกฤตมีคำ ปาตร แปลว่า บุคคล ผู้สมควรหรือสามารถ นามสกุลนี้อาจมีความหมายตามคำนั้น (หมายเหตุ ดู สักกฤต-ไท อังกฤษ อภิธาน หน้า 7)

กิจกรรม

1. ฝึกอ่านออกเสียงและอ่านในใจ

นักเรียนฝึกหัดอ่านออกเสียงชื่อบุคคลและสถานที่ให้ถูก (พร้อมทั้งจดจำตัวสะกดให้ได้) เช่น พกาหม่อง
ชองกาด ควรอ่านเรื่องนี้ที่บ้าน ฝึกทั้งอ่านออกเสียงและอ่านในใจ ดูแผนที่ประกอบไปด้วย

2. ฝึกทดสอบความเข้าใจและความจำ

ตอบคำถามต่อไปนี้โดยไม่ดูหนังสือ

- 1) พระยาไชยบูรณ์ชื่อเดิมว่าอะไร
 - 2) พระยาไชยบูรณ์มีชีวิตอยู่ในสมัยใด
 - 3) พระยาไชยบูรณ์รับราชการที่เมืองใดบ้าง ตำแหน่งอะไร
 - 4) ข้าหลวงประจำเมืองเหนือได้รับความลำบากใจในเรื่องใด
 - 5) เจี้ยวคือคนพวกไหน
 - 6) เมืองเชียงตุงมีความสำคัญอย่างไร
 - 7) เหตุไรเจี้ยวและพม่าบางคนจึงเกลียดชังข้าราชการไทย
 - 8) พวกเจี้ยวคิดว่าจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง ถ้าพกาหม่องคิดการสำเร็จ
 - 9) พกาหม่องดำเนินการอย่างไรจึงได้ชัยชนะที่เมืองแพร่
 - 10) เหตุไรพกาหม่องจึงพ่ายแพ้และถึงแก่ความตายในที่สุด
 - 11) ทางกรุงเทพฯ รู้ข่าวการจลาจลได้อย่างไร
 - 12) พระยาไชยบูรณ์ตายอย่างไร ที่ไหน
 - 13) ภรรยาพระยาไชยบูรณ์กระทำการอันใดที่เป็นประโยชน์ และในที่สุดได้รับผลตอบแทนอย่างไร
 - 14) ลูกชายของพระยาไชยบูรณ์ได้รับพระราชทานนามสกุลว่าอะไร ในสมัยใด
 - 15) พระยาไชยบูรณ์สละชีวิตรักษาหน้าที่ ได้รับผลตอบแทนอย่างไร
- (เมื่อตอบคำถามแล้ว ควรเปิดหนังสือดูว่าตอบถูกหรือผิดเพียงไหนอย่างไร)

3. ฝึกย่อเรื่อง โดย

- 1) ร่างไว้สำหรับเล่าภายในเวลา 5 นาที ครูอาจเรียกบางคนให้เล่าในห้องเรียน หรือจับสลากกัน
- 2) เขียนเรื่องย่อใช้ถ้อยคำ 6 - 8 บรรทัด (ไม่เกิน 100 คำ)

4. ฝึกตั้งข้อสังเกตและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตามหัวข้อต่อไปนี้

- 1) พกาหม่องมีความสามารถอย่างไร แสดงออกในการยึดเมืองแพร่อย่างไร มีความบกพร่องใน

อุปนิสัยอย่างไร

2) ที่ว่าเกียรติและหน้าที่สำคัญกว่าชีวิตนั้น บุคคลอาจแสดงออกให้ประจักษ์อย่างไรบ้าง นักเรียนอาจยกตัวอย่างจากเรื่องพระยาไชยบูรณ์ หรือจากประวัติบุคคลอื่นก็ได้

5. ฝึกแต่งประโยค

ใช้คำต่อไปนี้แต่งประโยค แสดงให้เห็นว่า นักเรียนเข้าใจความหมายของคำ

บังอาจ องอาจ ยุยง ยกยอ สนับสนุน ส่งเสริม กบฏ ก่อการจลาจล ฉ้อโกง ใจ
ปล้น เกี่ยวข้อง เกี่ยวดอง

นิราศสัตหีบ

พล.ร.ต.จวบ หงสกุล

นำเรื่อง

เรื่องนิราศสัตหีบ แต่งด้วยกลอนสุภาพจำนวน 273 บท ผู้แต่งคือ พลเรือตรี จวบ หงสกุล แต่งเมื่อ พ.ศ. 2503 เล่าเรื่องการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปพักผ่อนที่สัตหีบพร้อมกับครอบครัว ผู้แต่งพรรณนาถึงระยะทาง สถานที่ ภูมิภาพ และธรรมชาติที่ได้ผ่านไป ตลอดจนแสดงตำนานของสถานที่บางแห่งที่แทรกข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ ด้วย

บทที่นำมาให้นักเรียนเรียนนี้ คัดมาเพียง 63 บท พอให้เห็นเป็นเค้าของงานประพันธ์ประเภทนิราศ และคาดว่าเป็นตอนที่นักเรียนชั้นนี้คงจะสนใจ สำหรับตอนที่ละไว้ นั้น ถ้าหากนักเรียนสนใจก็อาจหาอ่านได้จากฉบับเต็ม ซึ่งได้แนะนำไว้แล้วท้ายเรื่องนี้

นิราศ เป็นรูปแบบการประพันธ์ของไทยชนิดหนึ่ง กล่าวพรรณนาถึงการจากที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ มักนิยมแต่งเป็นคำประพันธ์ เช่น โคลงสี่ และกลอน ที่แต่งเป็นร้อยแก้วก็มีบ้าง เช่น นิราศนครวัด ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ นิราศมักมีเพื่อพรรณนาการเดินทางและคร่ำครวญถึงหญิงคนรัก

การตั้งชื่อนิราศ

- ก. ตั้งชื่อตามผู้แต่ง เช่น นิราศนรินทร์ นิราศพระยาตรัง เป็นบทนิราศของผู้แต่งชื่อนั้น ๆ
- ข. ตั้งชื่อตามสถานที่ที่ผู้แต่งเดินทางไป เช่น นิราศเมืองแกลง ของสุนทรภู่ แต่งเป็นกลอน นิราศสุพรรณ ของสุนทรภู่ แต่งเป็นโคลงสี่ นิราศลอนดอน ของหม่อมราโชทัย แต่งเป็นกลอน นิราศรอบโลก ของแสงทอง แต่งเป็นกลอน

อนึ่ง ควรสังเกตว่า กลอนนิราศมักตั้งต้นด้วยวรรคที่ 2 ต่อจากนิราศมีคำชี้แจงเรื่องสถานที่ที่กล่าวในบทเรียน นักเรียนจะอ่านก่อนหรือภายหลังที่อ่านบทนิราศจบแล้วก็ได้

นิราศสัตหีบ

ช่วงที่ 1

พบหน้ากันทุกวันชักพริ่นพริ้ง
เดียวยิ้มแ้มแ้มแก้มตู่คุยกันจ้อ
เดียวทุ่มเถียงเสียกระเส้าไม่เข้าที่
เห็นจะเป็นเพราะแถมมันแถมเผา
ขับเหงื่อไคลไหลทะลักออกคัลกโครม
พอย่างเข้าเมฆาถึงหน้าร้อน
กลัวข้อหาอนาจารพาลเสียบ
ถึงครานอนนอนไม่หลับกระสับกระส่าย
ถึงครากินกินไม่ได้ตั้งใจ
รัฐบาลท่านให้หยุดแบ่งชุดพัก
คนละสิบเพลาพักกายิน
จึงกะการตากอากาศตั้งมาดหมาย
นึกจะไปหัวหินได้กินลม
แต่ขัดด้วยทุนทรัพย์จะยับแย
เกิดร้อนใจไว้ทรัพย์กลับอาทร
ต้องเปลี่ยนแผนเล่นไปสัตหีบ
รับแต่ลมชมของเก่าของเราไป
ถึงจะเก่าก็ไม่แก่พอแลเล่น
หากแต่งองค์ทรงชุดปิกินิ

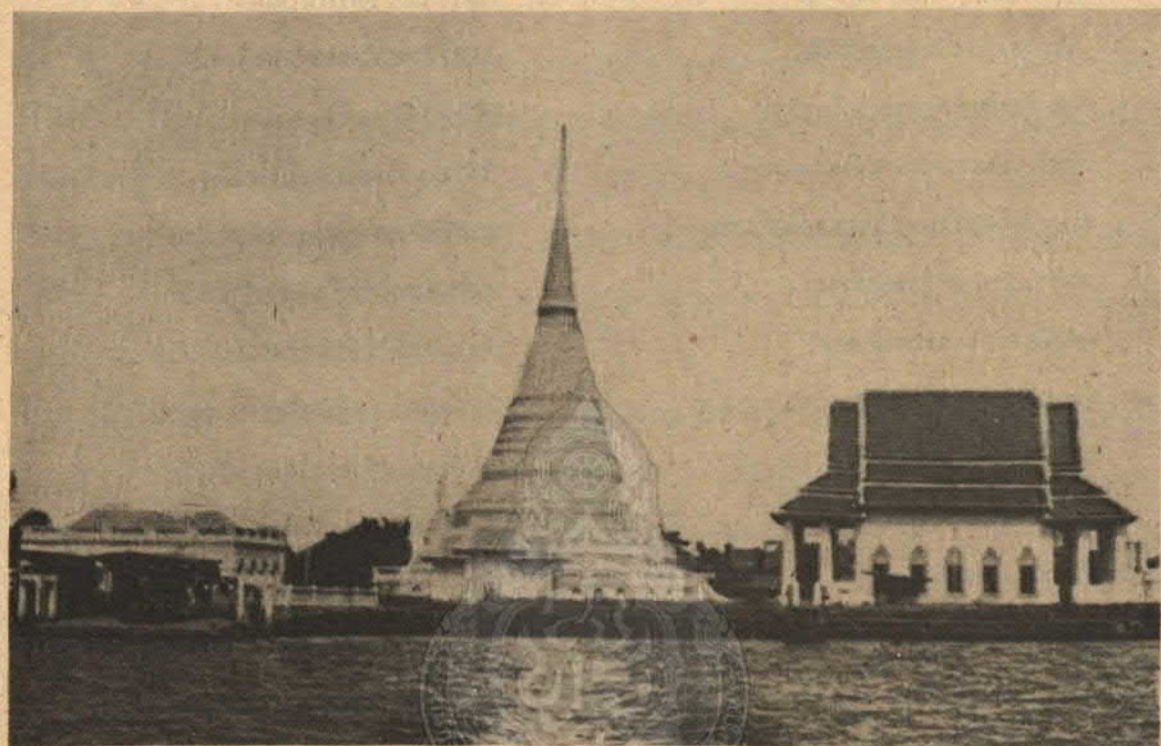
นิราสร้างห่างมิตรไม่คิดถึง
เดียวโกรธซึ่งบึ้งใสให้ก็มี
เดียวหัวร่อต่อกระชิกะระริกระรี่
ดีไม่ตีบริภาษถึงญาติโยม
ให้ร้อนเร่าร้อนไปดังไฟไหม
จนเปียกโชกเสื้อแสงไม่แห้งเลย
อยากล่อนจ้อนก็ไม่กล้าเจ้าข้าเอ๋ย
ถึงไม่เคยก็ไม่ยักนึกรักกรง
ไม่ผ่อนคลายคลุ้มคลั่งดังประสงค์
คอเป็นผงแห้งผากไม่อยากกิน
เห็นร้อนนักเกรงว่าจะบ้าบิ่น
หมดทั้งสิ้นทุกกระทรวงทบวงกรม
เพื่อผ่อนคลายร้อนละเหยเสียให้สม
ยังไม่ชมสาวสัเป็นแน่นอน
พอสมแก่ร้อนกายระบายถอน
จะยิ่งย้อนร้อนเร่าเหมือนเข้าไฟ
พอจะบิบรรยายคลายลงได้
ดูสาวใหญ่ลูกสามยังงามดี
มองไกลไกลใครก็เห็นเป็นสาวศรี
คงจะดีกว่าสาวคราวขาดแคลน

ผู้เขียนและครอบครัว ออกเดินทางโดยรถยนต์ จากกรุงเทพฯ เข้าวันที่ 30 เมษายน

ช่วงที่ 2

รถแล่นเรื่อยเฉื่อยฉิวลิวลงได้
ถึงทางแยกเลี้ยวซ้ายที่หมายมี
ทางซ้ายมีที่พักประจักษ์แจ้ง

พากันไปเมืองสมุทรสุดวิถี
เห็นเจดีย์กลางน้ำอยู่ต่ำตา
ส่วนกำแพงคุกตะรางอยู่ข้างขวา

พระสมุทรเจดีย์

พอเล่นพื้นหมู่บ้านไม่นานมา
คือโรงเรียนสตรีที่สร้างใหม่
สวยงามงดงามตามจำนวน
เสียแต่ไกลไปหน่อยเล็กน้อยแยะ
เห็นเดินย่องสองข้างทางจรลี
ถึงบางปิ้งปิ้งอะไรใครรู้บ้าง
ถึงทางเลี้ยวเสียวสลับแปลงหัวใจ
รถเมล์ม้ามานุษย์ตรงจุดนี้
พลิกคะมำคว่ำไฟไหม้รถยนต์
ชอบขับแข่งแข่งกันเหยียบคันเร่ง
พอล้มหายตายไปใครพุทโธ

มองเห็นปราสาทใหญ่อยู่ในดง
เป็นตึกใหญ่น่าชมสมประสงค์
อยู่กลางพงกลางหญ้าอากาศดี
นำท้อแท้แทนเด็กเล็กเล็กนี้
ทั่วกายเยือกโชกโชกเหงื่อไคล
ปิ้งเนื้อกว้างข้างกระบือหรือไฉน
หัวโค้งใหญ่ผีสิงที่ปิ้งคน
เพราะขับขี่โดยประมูทพลาดถนน
คลอกตัวคนงอเกือเป็นตอตะโก
นึกว่าเก่งนักหนาพวกหน้าโง่
ผีไซโยได้เพื่อนเกลื่อนหนทาง

ผ่านบางปู มีคนชูป้ายตามข้างรถ ผู้แต่งกล่าวว่าบางปู เป็นสถานตากอากาศทะเลที่ใกล้พระนครที่สุด อยู่ในจังหวัดสมุทรปราการ หมู่สาวมักชวนกันมาพลอดรักในเวลาค่ำคืน เลยสถานนี้เล็กน้อยผ่านด่านเก็บค่าผ่านทาง

ช่วงที่ 3

ถึงคลองด่านร้านตลาดสะอาดสะอาด
เรือแล่นลอดรถข้ามตามกันไป
ก่อนข้ามคลองมองมาเห็นปรากฏ
รถใหญ่เขาเข้มงวดคอยตรวจตรา
กลัวถนนหนทางไม่ไหวพังไปแล้ว
ต้องปิดทางสร้างใหม่ไม่งามงด
เชิงสะพานร้านค้ามีหนาแน่น
บ้างถ่ายเทบ้างอุดหนุนให้วันไว
เด็กเด็กยืนเรียงรายขายขนม
มีตัวต้มขนมโก๋อันโอชะ
ไข่ต้มสุกลูกเล็กเขกตั้งบา
ส่วนตัวคั่วตัวแห้งแข็งเหมือนดิน

มีสะพานข้ามคลองมองน้ำใส
คนคึกคักขวิวก้าวเดินไปมา
ด่านตรวจจรดตั้งขวางอยู่ทางขวา
ถ้าเห็นว่าหนักนักต้องกักรถ
จะจอดแกร่วหยุดยั้งกันทั้งหมด
คงจะอดใช้ถนนทุกคืนไป
รถยนต์แล่นเข้ามาขออาศัย
แล้วครวโลไปต่อไม่รอรา
ถือถาดกลมคอยชูอยู่ตรงหน้า
ทั้งอ้อยควั่นสรรพมาล้นนำกิน
ข้ายังขาดเกลือพริกไทยไปเสียสิ้น
ลองแตะลิ้นเคี้ยวไม่ออกสำรอกคาย

ผ่านตำบลคลองสอง เขตจังหวัดฉะเชิงเทรา

ช่วงที่ 4

ถึงเมืองชลว คนคึกคักเดินขวัไหว่
แต่ก่อนเคยเรียบเหงาเหมือนเข้าพง
เห็นโรงหนังอย่างดีก็มีอยู่
ทั้งถนนหนทางกว้างขวางมี
ผ่านร้านขายอาหารดี ๆ หลายร้าน โดยมากขายไก่ย่าง

เป็นเมืองใหญ่หน้าชมสมประสงค์
กลับยืนยงพัฒนาก้าวหน้าดี
ช่วยเชิดชูหน้าตาเมือง
ให้ขับชี่ยวดยานสำราญใจ

ช่วงที่ 5

ถึงบางแสนแล่นสบายจรดชายหาด
เสียงเจี๊ยวจ๊าวฉาวฉานสำราญ
คลื่นซัดสาดฟาดฝั่งดังซู่ซ่า
เด็กกระโดดโลดเต้นเล่นน้ำไป
เราหยุดพักกินกลางวันกันที่นี่
มีอาหารจีนไทยรสไม่ทราวม

เดียวตาขคนลงสรลงสนาน
ล้วนเบิกบานแช่มชื่นรื่นฤทัย
ถึงแสงแดดแผดกล้าหากกลัวไม่
พวกผู้ใหญ่คอยเฝ้าเหมือนเข้ายาม
ในร้านมีผู้คนอยู่ล้นหลาม
คนละซามอิมแปลล์มาแค่คอ

ผ่านเขาสมมุ หรือ สามมุ เล่าประวัติของเจ้าแม่สมมุ

ช่วงที่ 6

ถึงอำเภอศรีราชาคนหนาแน่น
ดูโรงเรียน "คาราสุมุ" สุดตระการ
ส่วนโรงเรียน "อัสสัมชัญ" นั้นอยู่ลึก
เยี่ยมครูบาอาจารย์ท่านเสียที่
บุญคุณครูอยู่ล้นท่วมทันเกล้า
ครูนั่นเทียวเคียวเข็ญไม่เว้นวัน
ประเดี้ยวตีเดียวเอ็ดให้เข็ดขาม
เห็นศิษย์ดีเรียนรู้ครูสบาย

ชลอแล่นปล่อยอารมณ์ชมถิ่นฐาน
ดูโรงงาน "เทพวิบอร์" เป็นยอดดี
ในใจนี้กอยากจะไปให้ถึงที่
สามสิมปีไม่ได้พบประสบกัน
ที่ตัวเราได้ดีมีหลักมั่น
ประกาศนสรรพวิชาสาชยาย
เดียวอยู่ยามเย็นเฝ้ากลัวเสาทาย
กอดรัศกายเย็นยอด้วยพอใจ

ถึงอำเภอบางละมุง ประชาชนทำไร่มันสำปะหลังมาก

ช่วงที่ 7

รถแล่นผ่านพัทยามาทางใต้
เพราะเมฆฝนมืดฟ้ามาทันที

เพื่อมุ่งไปสัปดาห์เร่งรีบหนี
กลัวจะมีฝนหนักตกดักไว้

ยิ่งเข้าใกล้ยิ่งช้ายิ่งช้าบ้าน
 เป็นคลื่นเล็กคลื่นน้อยทยอยไป
 มองไกลไกลไม่เห็นว่าเป็นคลื่น
 พอแล่นผ่านแผ่นโผนกระโจนบิน
 ถึงทางแยก “เกล็ดแก้ว” แล้วดีหน่อย
 ผ่านโรงเรียนสัทธิบริเวรรับมา
 เห็นแหลมเทียนแหลมบูเฒ่าเกาะเตาหม้อ
 มีรูปร่างปางไสยาสน์เอนลาดไป
 ถ้าจิตใจใครตีบริสุทธิ
 ลองยืนฟังจะสังเกตเห็นเป็นมันคง
 คนใจบาปหยาบหนาแล้วอาธรรพณ์
 ถึงฟังแล้วฟังเล่านานเท่านั้น
 มองเกาะแมวแล้วไม่คล้ายกลายเป็นหนู
 นัยน์ตาเราคนเดียวเจียวมายา
 ถ้าเป็นแมวจริงแล้วไม่แคล้วเนา
 เสี่ยงเปรี้ยวปรางปึงบึงดั่งสิ้นไป
 เห็นเกาะหมูเกาะยอเกาะจระเข้
 ส่วนทางซุก “จุกเสม็ด” เขตกำบัง

- ผ่านเกาะอีเลา หินยาย เป็นเกาะรูปร่างประหลาด

ช่วงที่ 8

สัตหีบครึกครื้นระรินนัก
 ทั้งหมู่บ้านร้านค้าเสียงฮาเฮ
 ผ่านตลาดถึงดงตาลวิมานใหม่
 ทั้งสุรายาเมาบรรเทาการ
 ถึงบ้านว่างกลางอ่าวเข้าอาศัย
 ลมทะเลพัดมาเป็นอาจิณ
 ดูหาดทรายเหยียดยาวขาวสะอาด

แล่นถนนตัดลอนกระดอนใหญ่
 เหมือนเขาใช้ช่างตัดผสมมาถมดิน
 คูมันปลาบราบรืนดั่งพื้นดิน
 กระดอนดินเต็งผิงถึงหลังคา
 รถไม่ค่อยชอยถี่เหมือนขี่ม้า
 มองข้างหน้าเห็นทึบก็ดีใจ
 เกาะพระพอมองเห็นเป็นพระได้
 เกาะพระน้อยคอยรับใช้อยู่ใกล้องค์
 ถือพระพุทธรธรรมะและพระสงฆ์
 เหมือนรูปทรงพระนอนตอนนิพพาน
 ไม่มีวันจะประจักษ์เห็นหลักฐาน
 ไม่พบพานองค์พระปฏิมา
 พิณจู้ให้เหมาะเหมือนเกาะหมา
 หลายนัยน์ตาแล้วจะเห็นเป็นอย่างไร
 ใช้เป็นเป้ายิงครืนด้วยปืนใหญ่
 ที่เบาใจเพราะเป็นหินไม่กินทัพ
 เอาหัวเหหันออกไปนอกฝั่ง
 ช่วยประท้วงคลื่นลมระดมดา

คนมาพักตากลมก็ถมเถ
 ต่างสรวลเสสซูกุสสาราญ
 มีบาร์ใกล้หาดทรายขายอาหาร
 เล่นน้ำนานเหนื่อยนักได้พักกิน
 เป็นสุขในอารมณ์สมถวิล
 จนสุดสิ้นความร้อนได้ผ่อนคลาย
 ค่อยเอียงลาดสู่ทะเลแล้วเทหาย

ระลอกคลื่นทยอยสาดซัดหาดทราย
แล้วทิ้งฟองนองหาดเหมือนดาดเพชร
สะท้อนแสงวูบวับรับสุรีย์
พอลมโชยโบยพัดสะบัดใบก
เห็นเงาทอดทับหาดหาวดระแว
ธรรมชาติเช่นนี้หาที่ไหน
เหมือนอยู่ในทิพย์สถานวิมานลอย
เด็กเด็กวิ่งกรูเกรียวไม่เหลียวหลัง
ต่างแย่งกันเก็บหอยไม่น้อยมี
หอยตลับหอยทับทิมตามริมหาด
ทั้งหอยสังข์หอยเจดีย์งามวิไล
หินกะรังกัลปิงหาน้ำพาพัด
ทั้งกิ่งใหญ่กิ่งเล็กเด็กกลุ่มรวม

ฝอยกระจายขาวสะพรั่งดั่งสำลี
เป็นเม็ดเม็ดและระยับสลับสี
ดั่งมณีมีค่าราคาแพง
กิ่งตาลโยกแกว่งไกวใบบังแสง
เหมือนหนึ่งแกลังบังเม็ดของเพชรพลอย
คอยปลอบใจให้เราไม่เหงาหงอย
กับลูกน้อยเมียรักที่ภักดี
ลงไปยังหาดทรายไม่หน่ายหนี
ล้วนต่างสีต่างสรวลต่างพรรณไป
มีเกลือกกลางดาดหาดจะหาไหน
หอยกาบใหญ่หอยมุกก็ซุกซม
ถูกคลื่นซัดเกยหาดสาดมาซุม
หิบบขั้มแย่งยื้อกันอื้ออึง

- เสาร์ อาทิตย์ สดหีบครึกครื้นมาก เพราะทหารที่มาฝึกการรบ “ซีไลอัน” ขึ้นบก เทียวพักผ่อน กิน ดื่ม เดินร่ำ
ทำให้มีการซื้อขาย คล่องตัวมาก ขณะเดียวกันก็ทำให้สินค้าแพงขึ้นเกือบเท่าตัว

ช่วงที่ ๑

ขอแนะนำสัตหีบก่อนรีบกลับ
พาชมภูมิประเทศเขตทั้งปวง
จะเล่าความตามควรให้ถ้วนถี่
ทั้งเสื่อสาบกว้างหมีชะนีไพร
งูเห่าดงจ้องอาจไม่ว่างเว้น
คนไม่กล้ามาอยู่เพราะรู้กัน
เที่ยวปล้นเรือปล้นแพเสียยับยั้ง
ตอนสำรวจตรวจค้นตำบลยัง
จึงตั้งชื่อ “สัตตหีบ” ไว้ตามเค้า
ของภาษาบาลีที่แผลงไป
เดี๋ยวนี้เปลี่ยนเขียน “ด” เดียวสะกด

เป็นฐานทัพเรือไทยไม่ใหญ่หลวง
ให้รู้ล่วงหน้ามีอะไร
เมื่อก่อนนี้มีแต่ป่าสัตว์อาศัย
ซุกซมไปในป่าพนารัน
กะปะเหินแล้วหวาดขยาดยัน
สลัดมันจึงอาศัยใช้กำบัง
แล้วชนทรัพย์กลับทำเอามาฝัง
พบหีบพังเบ็ดเสร็จรวมเจ็ดใบ
ใช้ “ด” เค้าสอง “ต” ตามข้อไข
“ด” เดียวไซ้หมายความว่าร้อยไม้น้อยเลย
แผลงไปหมดแบบไทยใครเฉลย

ชุดหอย

กลัวจะเข้าใจผิดคิดเหมือนเคย
 สัตหีบมีอ่าวดีสี่ห้าอ่าว
 ทราวยละเอียดยลละเมียดยลละไม่ปนเลย
 ดึกกองเรือยุทธการตระหง่านสร้าง
 ช่างออกแบบทำไว้อย่างไรกัน
 กระจกนี้สวยงามยามสงบ
 จะเป็นโทษอย่างมหันต่อนันต์ภัย
 เมื่อ เอ. บอมบ์ลงที่ “ฮิโรชิม่า”
 เขาสำรวจตรวจผลคนที่ตาย
 กว่าห้าสิบเปอร์เซ็นต์ใช้เส้นอยู่
 ช่วยกันลดอันตรายที่หายาก

จึงเปิดเผยเล่าประวัติให้ชัดเจน
 หาดทรายยาวขาวปลั่งดั่งพิมเสน
 ไม่เหมือนเช่นหาดอื่นที่ผืนคัน
 อยู่ตรงกลางอ่าวใหญ่ใครจัดสรร
 ทั้งสามชั้นใสกระจ่างน่าตกใจ
 ถึงคราวรบแล้วหนอย่ำสงสัย
 แดกปลิวไปเกลื่อนกลาดบาดร่างกาย
 กับ “นากาซากิ” เป็นที่หมาย
 ต้องมลายเพราะกระจกคืนดงนก
 เราควรรู้ดูไว้ให้ประจักษ์
 โดยย้ายยกเปลี่ยนใหม่เสียให้ดี

ความรู้เพื่อช่วยการอ่าน

เมืองสมุทร คือจังหวัดสมุทรปราการ ชาวกรุงเทพฯ เรียกว่า “ปากน้ำ” เพราะตั้งอยู่ปากแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นที่ประดิษฐานพระสมุทรเจดีย์ เมืองสมุทรอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 25 กิโลเมตร มีสถานที่ที่น่าสนใจหลายแห่ง เช่น โรงเรียนนายเรือ ฟาร์มจระเข้ (ใหญ่ที่สุดในเอเชีย) เมืองโบราณ (ซึ่งจำลองปูชนียสถานสำคัญทั่วประเทศไทยไว้) บางปู (เป็นสถานที่ตากอากาศของชาวกรุง ปลายสมัยสงครามญี่ปุ่นและต่อมา ปัจจุบันไม่ค่อยเป็นที่นิยมแล้ว) และ สววงคณิวาส (ซึ่งเป็นสถานที่พักผ่อนจากการป่วยของสภากาชาด ปัจจุบันนิยมใช้เป็นที่พักผ่อนสัมมนา การอบรมและการประชุมอย่างอื่น)

บางปู สถานที่พักผ่อนและตากอากาศของกองทัพบก อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 35 กิโลเมตร มีหาดเลนที่ยาว หน้าร้อนจะมีนกนางนวลจำนวนมากบินมาให้ชมในระยะใกล้ มีสะพานสุขต้ายืนลึกเข้าไปในทะเล ทำให้เห็นทิวทัศน์ของท้องทะเลมากขึ้น เมื่อนั่งอยู่ที่ปลายสะพาน จะมองเห็นเรือเดินสมุทรแล่นเข้าออกที่ปากอ่าวไทยได้อย่างชัดเจน

พระสมุทรเจดีย์ ชาวบ้านเรียกว่า พระเจดีย์กลางน้ำ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ โปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2370 โดยให้สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ครั้งยังเป็นเจ้าพระยาพระคลัง) เป็นแม่กองสร้าง สูง 20 วา ฐานกว้าง 10 วา บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และมีงานประจำปี ตรงกับเดือน 11 แรม 8 ค่ำ ปัจจุบันแผ่นดินนอกจนบริเวณพระเจดีย์ติดกับฝั่งทะเล

เมืองชลฯ คือจังหวัดชลบุรี เดิมชื่อ ว่าเมืองบางปลาสร้อย ตั้งอยู่ชายฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทย

อยู่ห่างกรุงเทพฯ 92 กิโลเมตร มีสถานที่ตากอากาศที่มีชื่อเสียงมาก 2 แห่งคือ บางแสนและพัทยา มีสถานที่ที่น่าสนใจอีกมาก เช่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน พิพิธภัณฑ์สัตว์ทะเล หน่วยอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเขาเขียว วัดจิตภาวัน กับซากเมืองโบราณ 2 แห่ง คือ เมืองศรีพะโร และเมืองพระรถ

อ่างศิลา หรืออ่างหิน อยู่ใต้ชลบุรีลงไป 5 กิโลเมตรเศษ มีโขดเขายื่นไปในทะเล อากาศดี ทัดเทียมภาพดงาม มีพระตำหนักพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ 2 หลังชื่อ ตำหนักมหาราช กับ ตำหนักราชินี สินค้าที่มีชื่อเสียงคือ ครกหินและผ้าทอ

บ่อน้ำร้อน อยู่เหนือศรีราชาขึ้นมา 2 กิโลเมตร ภูมิประเทศน่าชม มีภูเขาล้อม 3 ด้าน น้ำพุไหลจากพื้นดิน ผ่านแร่ธาตุบางชนิด เช่น กำมะถัน มีความร้อนสูง มีผู้ไปอาบ เพื่อรักษาโรคผิวหนังและเมื่อยขา

บางแสน สถานที่ตากอากาศมีชื่อ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 108 กิโลเมตร

เขาสามมุก เดิมเรียกว่า สมมุก อยู่ติดกับหาดบางแสน มีถนนและเลียบไปโดยรอบเขาซึ่งอยู่ติดกับทะเล มองเห็นโป๊ะจับปลาทุ เรือประมงและหมู่บ้านชาวทะเล เขาสามมุกมีตำนานว่า เดิมมีหญิงสาวชาวบ้านคนหนึ่งชื่อ สมมุก รักใคร่อยู่กับชายหนุ่มคนหนึ่ง แต่ถูกบิดามารดากีดกันรัก จะพรากธิดาไปแต่งงานกับเศรษฐี หญิงสาวจึงกระโดดหน้าผาตาย และเมื่อหนุ่มคนรักทราบก็กระโดดทะเลตายตาม ชาวบ้านจึงเรียกเขานี้ว่า เขาสมมุก ต่อมาเมื่อผู้สร้างศาลเจ้าแม่สมมุกขึ้นตรงหน้าผา

หนองมน ตลาด อยู่เลยปากทางเข้าบางแสนไป 500 เมตร มีสินค้าจากทะเลมาก ข้าวหลาม เป็นสินค้ามีชื่อด้วย

ศรีราชา เป็นชื่ออำเภอ ในจังหวัดชลบุรี ตั้งอยู่บนเนินเขาริมทะเล ทิวทัศน์สวยและอากาศดีมาก มีโรงเรียนเก่าแก่และมีชื่อเสียงมาก 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนคาราสุมทร และโรงเรียนอัสสัมชัญ มีค่ายลูกเสือ มีโรงพยาบาล และโรงกลั่นน้ำมันทันสมัยและใหญ่มาก สินค้าที่ขึ้นชื่อคือ สับปะรด

เกาะสีชัง เกาะใหญ่ ตั้งอยู่กลางทะเล ตรงกันข้ามกับอำเภอศรีราชา มีเกาะใหญ่น้อยล้อมอยู่ 8 เกาะ มีราษฎรอยู่อาศัย อากาศดีมาก เป็นท่าเรือสำคัญแห่งหนึ่งในรัชกาลที่ 5 เป็นสถานที่เสด็จประพาสและประทับตากอากาศ

✕ พัทยา สถานที่ตากอากาศที่มีชื่อเสียงที่สุดของไทยในเวลานี้ หาดพัทยายาวเหยียดจากเหนือไปได้ ตามโค้งของอ่าวอันสงบ ทรายละเอียด ทิวทัศน์เป็นที่ถูกใจชาวต่างประเทศ มีโรงแรม และบ้านพัก อุปกรณ์สำหรับหาความสนุกสนาน อาทิ เรือยนต์ จักรยานน้ำ สกีน้ำ ม้าสำหรับเช่าขี่ เรือนำชมปะการังใต้ทะเล อีกทั้งภัตตาคารที่ทันสมัยมาก

สัตหีบ อำเภอ ขึ้นกับจังหวัดชลบุรี ชายทะเลมีทิวทัศน์แปลกตา และสวยงามที่สุดแห่งหนึ่งของ

ไทย ประกอบด้วยอ่าวที่สวยงาม 5 อ่าว หน้าอ่าวมีเกาะหลายเกาะ รูปร่างต่าง ๆ เป็นที่กำบังลม สัตหีบเป็นที่ตั้งฐานทัพเรือไทยซึ่งมีการพัฒนาขึ้นตามลำดับ เดิมสัตหีบเป็นป่ารก ชุกชุมด้วยสัตว์ร้ายนานาชนิด จึงเป็นที่ซ่อนสมบัติของพวกเขาตลอด

เกล็ดแก้ว ชื่อหาด

จุกเสม็ด ชื่อเกาะ เป็นท่าเรือน้ำลึก อยู่ทางตะวันออกของสัตหีบ

คงคา ชื่ออ่าว มีต้นตาลขึ้นเรียงรายตามหาด และเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการ กองเรือยุทธการ และกองบังคับการกองเรือตรวจอ่าว ที่ตั้งของกองบินน้อยที่ 7 ของกองทัพอากาศอยู่ทางตะวันออกของอ่าว

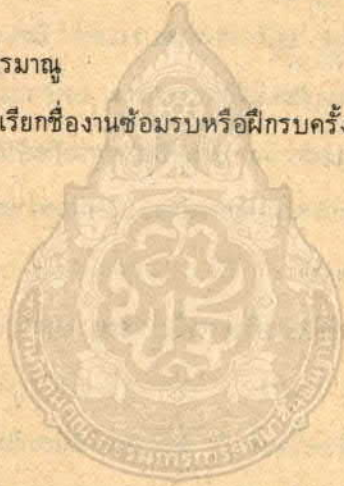
ดาราสมุทร ชื่อโรงเรียนราษฎร์

อิโรชีมา

ชื่อเมือง 2 เมืองที่ถูกระเบิดปรมาณูในสงครามโลกครั้งที่ 2
นากาซากิ

เอ.บอมบี้ หมายถึงระเบิดปรมาณู

ซีไลออน (Sea Lion) คำเรียกชื่องานซ้อมรบหรือฝึกครั้งหนึ่ง แต่ละครั้ง ๆ ทางทหารจะตั้งชื่อ เพื่อความสะดวกแก่การกล่าวถึง

กิจกรรม

1. ทดสอบความเข้าใจเนื้อเรื่องของนักเรียนด้วยตนเอง

- 1) นักเรียนอ่านกลอนนิราศตั้งแต่ช่วงที่ 1 ไปจนจบช่วงที่ 5 สัก 2 - 3 ครั้ง
- 2) นักเรียนอ่านตั้งแต่ช่วงที่ 6 ไปจนจบช่วงที่ 9 สัก 2 - 3 ครั้ง
- 3) ตอบคำถามต่อไปนี้ ด้วยวาจาหรือการเขียน ครูอาจเป็นผู้ถาม หรือครูอาจแต่งตั้งนักเรียนบางคนเป็นผู้ตั้งคำถาม

- ก. ผู้ประพันธ์ เดินทางไปไหน ไปกับใคร ไปทำไม
- ข. ในการเดินทาง ผู้ประพันธ์ผ่านตำบล (อำเภอ เมือง จังหวัด ฯลฯ) และสถานที่อะไรบ้าง
ตอบเพียงสั้น ๆ พอแสดงว่านักเรียนเข้าใจเนื้อเรื่อง
- ค. เหตุใดผู้ประพันธ์จึงไม่ไปหัวหิน
- ง. ภรรยาของผู้ประพันธ์มีลักษณะอย่างไร
- จ. “ปราสาทใหญ่อยู่ในดง” หมายความว่าอะไร มีข้อดีข้อเสียอย่างไร
- ฉ. “ผีไซโยได้เพื่อนเกลื่อนหนทาง” มีความหมายว่าอย่างไร ผู้ประพันธ์กล่าวถึงเหตุการณ์อันใด เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นเพราะอะไร
- ช. “เดี่ยวอยู่ยามเย็นเฝ้ากลัวเสาหาย” หมายความว่าอย่างไร ผู้ประพันธ์กล่าวถึงความถึงเหตุการณ์อันใด ผู้ประพันธ์แสดงความรู้สึกนึกคิดอย่างไร
- ซ. “แล่นถนนดัดลอนกระดอนใหญ่” หมายความว่าอย่างไร
- ฌ. “นัยน์ตาเราคนเดียวเจียวมายา หลายนัยน์ตาแล้วจะเห็นเป็นอย่างไร” มีความหมายว่าอย่างไร
- ญ. จงเล่าประวัติของตำบลสัดหีบ ตามที่ปรากฏในกลอนนิราศ
- ฎ. ผู้ประพันธ์มีความเห็นเกี่ยวกับการก่อสร้างตึกกองเรือยุทธการ ว่าอย่างไร

2. ฝึกคัดลอกบทกลอน พร้อมกับพิจารณาอารมณ์ของกวี ข้อนี้อาจทำเป็นการบ้าน

- 1) คัดลอกบทกลอน ตอนที่เน้นบทพรรณนา ที่นักเรียนเห็นว่าไพเราะ สัก 2 - 3 ตอน
- 2) คัดลอกบทกลอน ตอนที่นักเรียนเห็นว่า มีการเปรียบเทียบไพเราะและเหมาะสม ขีดเส้นใต้คำที่แสดงการเปรียบสิ่งใดกับสิ่งใด แล้วอธิบายความเข้าใจของนักเรียนสั้น ๆ ภายใน 2 - 3 ประโยค
- 3) คัดลอกบทกลอนตอนที่แสดงอารมณ์ขันของผู้ประพันธ์มา 2 - 3 ตอน
- 4) คัดลอกบทกลอนตอนที่แสดงความคิดเห็นของผู้ประพันธ์ เกี่ยวกับความจริงในชีวิตของมนุษย์ หรือที่เป็นคติที่ควรจำ เท่าที่นักเรียนสังเกตได้

5) คัดลอกกลอนตอนที่แสดงความรอบรู้ของผู้ประพันธ์

หมายเหตุ - กลอนที่คัดลอกนี้ นักเรียนพยายามเขียนเป็นตัวบรรจงบ้าง เป็นตัวหวัดบรรจงบ้างแล้วแต่โอกาสและเวลาจะอำนวย ควรเขียนให้แจ่มแจ้ง เขียนให้ถูกวิธี เช่น เขียนสระตัวใดก่อน แล้วจึงเขียนวรรณยุกต์ตัวใดเป็นต้น ตอนที่คัดลอกอาจมีความยาวเป็นคำกลอนคำเดียว หรือหลาย ๆ คำกลอนก็ได้

3. ฝึกแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เกี่ยวกับงานประพันธ์ที่ได้อ่าน

นักเรียนแบ่งกลุ่ม เพื่ออภิปราย กลุ่มหนึ่ง ๆ 5 - 8 คน แล้วแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ตามหัวข้อต่อไปนี้

- ก. นักเรียนชอบตอนใดของกลอนนิราศบ้าง เพราะเหตุใด ไม่ชอบตอนไหน เพราะเหตุใด นักเรียนควรอ่านตอนที่ชอบ และตอนที่ไม่นชอบให้กันฟัง ในการอ่านนักเรียนควรระมัดระวังการออกเสียง ร และ ล กับเสียงควบ เสียงกล้ำ และจังหวะของกลอน เพื่อให้ฟังได้ดี ไม่อ่านตะกุกตะกัก ไม่เร็วหรือช้าเกินไป
- ข. นักเรียนได้ข้อคิดอย่างไร จากกลอนนิราศบ้าง นักเรียนมีความเห็นสอดคล้องกับข้อคิดใดหรือใครจะได้แย้ง
- ค. นักเรียนมีความสงสัยเกี่ยวกับเรื่องใด เมื่อได้อ่านกลอนนิราศนี้แล้ว หรือนักเรียนมีความคิดเสริมขึ้นจากที่มีอยู่ในนิราศอย่างใดบ้าง
- ง. นักเรียนมีความรู้สึกต่อผู้ประพันธ์ เป็นอย่างไร รู้สึกว่าเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยใจคออย่างไร เป็นที่พอใจของนักเรียนหรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด

หมายเหตุ - นักเรียนอาจเลือกหัวข้ออภิปรายกลุ่มละหัวข้อ หรือมากกว่านั้น หรือบางกลุ่มอาจอภิปรายหมดทุกหัวข้อก็ได้ แล้วแต่โอกาสและเวลาจะอำนวย เมื่ออภิปรายกันแล้วควรมีรายงานของกลุ่มทุกกลุ่มเรียงเป็นถ้อยคำ ที่ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย ส่งให้ครูช่วยตรวจและขัดเกลาสำนวนภาษา

4. ฝึกพิจารณาศัพท์และการใช้ถ้อยคำ

- 1) นักเรียนทุกคนหาศัพท์ในกลอนนิราศ ที่มีความหมายตรงกับคำต่อไปนี้

พระอาทิตย์, แก้ว, บ่อ, , สวรรค์, ไป, กล่าวคำสปรบประมาท, เจริญ, เต็มไป, นอน

หมายเหตุ - ถ้าหาได้มากกว่า 1 คำ ก็ให้เขียนลงไว้เท่าที่ทำได้ เป็นการทดสอบตนเองแล้ว แลกงานกันระหว่างเพื่อน ๆ เพื่อช่วยกันสอบทาน

2) นักเรียนค้นหาสำนวน หรือถ้อยคำที่ตามปกติมักใช้ในหมู่คนที่รู้จักกันสนิท ไม่ใช่ถ้อยคำที่เป็นแบบแผนตัวอย่าง “ไข่มดุมลูกเล็กเขกตังบาท” เขียนลงไว้เท่าที่ทำได้ แล้วทำเหมือนที่แนะไว้ในหมายเหตุของข้อ 1)

5. ฝึกพิจารณาข้อบังคับของกลอน

1) นักเรียนหาคำที่มีสัมผัสสระ (คำคล้องกัน) จากกลอนนิราศที่ได้อ่านมา 10 คู่ ตัวอย่าง ครั้น - ระริน, ลม - ถม, บ้าน - ร้าน

2) นักเรียนคัดลอกกลอนจากนิราศ 4 คำกลอน แล้วทำแผนผังแสดงให้เห็นว่า นักเรียนเข้าใจข้อบังคับของกลอนสุภาพ

กิจกรรมเสริม

6. นักเรียนที่อยู่ในท้องถิ่นที่หาหอยได้ อาจรวบรวมหอยชนิดต่าง ๆ ทำป้ายชื่อและจัดนิทรรศการหอย
7. นักเรียนที่สนใจ อาจรวมกลุ่มกันเข้า กลุ่มละ 3 - 4 คน รวมกันเล่นต่อกลอน บรรยายการเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง หรือแต่งกลอนชมธรรมชาติ ตามความพอใจของนักเรียน
8. ถ้านักเรียนหาหนังสือได้ น่าจะอ่าน นิราศสัตหีบฉบับเดิม และนิราศเรื่องอื่น ๆ ที่นักเรียนสนใจ

ไวยาษา

อ.น.ก.

นำเรื่อง

เรื่องที่นักเรียนจะอ่านต่อไปนี้เป็นงานเขียนชนิดที่อาจเรียกได้ว่า เป็นบันทึกความรู้และข้อคิด เจตนาของผู้เขียนคือจะอธิบายความหมายของสำนวน ให้นักเรียนและผู้อ่านทั่ว ๆ ไปเข้าใจตรงกันและทราบที่มาของสำนวน และภาษิตเท่าที่จะทำได้ในระหว่างที่มีเวลาเขียน ผู้เขียนได้ยกสำนวนหรือสุภาษิตขึ้นมาแล้ว และเขียนอธิบายเป็นตอน ๆ จบตอนหนึ่งมีโคลงกระทุ้ง หรือกาพย์ห่อโคลง โดยหวังจะให้เกิดความเข้าใจสมบูรณ์ขึ้น หรือเพื่อให้ผู้อ่านบางคนพอใจกับบทประพันธ์ แล้วจำไว้ช่วยความเข้าใจยิ่งขึ้นไป

นักเรียนควรสังเกตว่า ผู้เขียนกล่าวถึงกระทุ้งโคลงในส่วนต้นของบทเขียน ขอรักในการแทรกคำ “เฉพาะ” ไว้ด้วย ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้อ่านทราบว่า จะมีโคลงกระทุ้งในส่วนจบของตอนแต่ละตอน

ต่อจากบทที่คัดมาให้นักเรียนอ่านในหนังสือเล่มนี้ มีคำอธิบายเพื่อช่วยการอ่านของนักเรียน นักเรียนจะอ่านคำอธิบายก่อนก็ได้ หรืออ่านบทบันทึกแล้วจึงอ่านคำอธิบายก็ได้

อ.น.ก. เป็นนามปากกาของ พระยาอุปทิศศิลปสาร มาจากราชทินนามและชื่อเดิมของท่านผสมกัน
อ หมายถึง อุปทิศ, น หมายถึง นิม (ชื่อตัว), ก หมายถึง กาญจนาชีวะ นามสกุลของท่าน

สำนวนกับภาษิตแตกต่างกันอย่างไร สำนวนนั้นถ้ามีการเปรียบเทียบ หรือใช้ถ้อยคำคมคายผูกเข้าเป็นประโยคหรือวลี (กลุ่มคำ) ก็เรียกว่าสำนวนได้ทั้งนั้น เช่น ตกกระไดพลอยโจน นอนหลับไม่รู้ร้อนคู่ไม่เห็น สำนวนที่เป็นภาษิตนั้นมักมีความหมายไปในทางเตือนใจ หรือแนะนำ เช่น น้ำดรดอดผุด หมายถึง เมื่อคนมีอำนาจทำความชั่วไว้ ครั้นหมดอำนาจ คนก็จะกล่าวถึงความชั่วนั้นกันทั่วไป เพราะคนไม่เกรงกลัวแล้ว หรืออีกภาษิตหนึ่ง เห็นช้างขี้ขี้ตามช้าง หมายถึงไม่ควรทำเกินฐานะของตนตามอย่างคนร่ำรวยหรือมีอำนาจเป็นต้น

ไวยาษาอยู่ในภาคที่เรียกว่า “เกร็ดภาษาไทย” ในหนังสือชุมนุมนิพนธ์ อ.น.ก. เป็นหนังสือรวบรวมงานนิพนธ์ของพระยาอุปทิศศิลปสาร (นิม กาญจนาชีวะ) พิมพ์ครั้งแรกในงานพระราชทานเพลิงศพ ผู้นิพนธ์ เมื่อ พ.ศ. 2484

ชุมนุมนิพนธ์

อ.น.ก.

1. “ตำข้าวสารกรอก (เฉพาะ) หม้อ” ถ้อยคำนี้ย่อมเตือนสติเราผู้เกียจคร้านได้ดีนัก ข้าพเจ้าขอโอกาสอธิบาย ณ บัดนี้ ด้วยอาศัยพบตัวอย่างเช่นนี้เอง ๆ จะขอเล่าตัวอย่างที่สำคัญซึ่งเป็นเหตุให้ตั้งใจเขียนเรื่องนี้ ถึงแม้ว่าจะเอาเข้าเป็นกระตุกโคลงไม่เหมาะ ก็ขออภัยโทษแทรกคำ “เฉพาะ” ลงหลังคำ “กรอก” เพื่อให้ได้ในที่บังคับเอกดังนี้ “ตำข้าวสารกรอก (เฉพาะ) หม้อ” แต่จะขอแทรกเพื่อให้เข้ากระตุกโคลงและกาพย์เท่านั้น นอกนั้นจะคงไว้ตามเดิม และไม่ควรจะเอาไปเรียกในที่อื่นให้เสียความศักดิ์สิทธิ์ของถ้อยคำด้วย ตัวอย่างที่จะเล่าดังนี้

เมื่อประมาณ 17 - 18 ปีมาแล้ว ข้าพเจ้าไปจังหวัดหลังสวน เมื่อเรือกลไฟถึงแล้ว ก็ลงเรือจ้างไปพักอยู่ที่ปากน้ำหลังสวนแล้วจ้างให้เรือจ้างไปส่งที่บางอีไร ซึ่งศาลาว่าการจังหวัดตั้งอยู่那儿เขาคิดค่าจ้างเหมาลำเป็นเงิน 4 บาท เราไป 4 คนก็แพงพอดูอยู่เพราะทางแต่ปากน้ำถึงบางอีไรก็ราวจากท่าเตียนถึงถนนตกตามที่ข้าพเจ้ากะเน เมื่อไปตามลำแม่น้ำได้ความสันนิษฐานข้อ 1 ถึงคำว่า “หลังสวน” จะผิดหรือถูกขอฝากไว้ในที่นี้ด้วย คือริมฝั่งทั้งสองของแม่น้ำไม่เห็นมีบ้านอย่างแม่น้ำเรา มีแต่สวนคร่อมทั้งสองฟากมีแต่ทางขึ้นลงจากแม่น้ำเท่านั้น ถามผู้แจวเรือว่า “แถวนี้ไม่มีบ้านดอกหรือ” เขาตอบว่า “มีแต่อยู่หลังสวนขึ้นไป” ภายหลังข้าพเจ้าไปเที่ยวตามบ้านเหล่านี้ ก็ได้เห็นจริงตามเขาพูด จึงสันนิษฐานว่า “เมืองหลังสวน” คงมาจากเค้าที่บ้านเมืองอยู่ข้างหลังสวนลึกเข้าไป หาได้ตั้งอยู่ริมแม่น้ำไม่ ดังนี้เมื่อข้าพเจ้าพักอยู่ที่บางอีไรหลายวัน อยากไปเที่ยวปากน้ำบ้าง จึงว่าจ้างคนแจวเรือคนเก่า เขาไม่ไป ตอบว่า “เงินยังมีกินอยู่” นี่ก็แปลกหรือไม่ ข้าพเจ้าอ้อนวอนเท่าไรเขาก็ไม่ไป ตอบยืนยันคำอยู่ว่า “เงินยังอยู่จะไปทำไมให้ลำบาก” เล่นเอาข้าพเจ้าต้องงัดเพราะไม่ค่อยรู้จักใคร ยังมีอีกเรื่องหนึ่ง คือ เพื่อนข้าพเจ้าไปพบเขาขายขนมจีนน้ำยา มีลูกพะเนียงชอยผสมกับถั่วอกใบแมงลัก ลองกินดูมีรสชาติคล้ายคนกรุงเทพฯ ทำ จึงซื้อมาเลี้ยงกัน ครั้นรุ่งขึ้นไปซื้ออีกเขาบอกว่า “ยังไม่ทำเพราะเงินยังอยู่” ถามว่าเมื่อไรจึงจะทำ เขาบอกว่า “เงินหมดเมื่อไรก็ทำเมื่อนั้น”

ทั้ง 2 เรื่องนี้ตรงกับคำว่า “ตำข้าวสารกรอกหม้อ” หรือไม่ กล่าวคือ เขาตำข้าวสารไว้กระบุงหนึ่งแล้วก็เอาข้าวสารนั้นหุงกินเรื่อยไป เมื่อข้าวสารยังอยู่ก็ไม่ปรารภนาตำอีก เทียวเตร็ดเตร่เล่นตามสบาย เมื่อข้าวสารกระบุงนั้นหมดลงจึงกลิ้งๆ จอดำกันใหม่ ดังนี้ได้ชื่อว่า “ตำข้าวสารกรอกหม้อ” ที่หมายความว่ากันนั้นยิ่งกว่านี้ขึ้นไปอีก ดูเหมือนจะหมายความว่า “เอาข้าวเปลือกมาเฉพาะหม้อ” ตำและกรอกหม้อหุงกินกัน ฉะนั้นรำไปดังนี้เรียกว่า “ตำข้าวสารกรอกหม้อ” ซึ่งออกจะผิดความจริงอยู่สักหน่อย เพราะไม่ค่อยเห็นใครตำข้าวสารเฉพาะหม้อหนึ่งเลย แต่ท่านหมายความว่านั่น เพราะคำนี้มีความหมายไม่ใช่แต่อาหารการกินเท่านั้น ถึงกิจการอื่น ๆ ก็ใช้พูดได้เช่น (1) หาเงินมาได้ในวันหนึ่งเท่าใดก็ใช้หมดเท่านั้น (2) ครุในวันหนึ่งเตรียมวิชาที่จะสอนได้

เท่าใดก็สอนหมดในวันนั้น ไม่ยืดยาวไปถึงวันอื่นได้ (3) นักเรียนรู้ว่าวันนี้ครูจะสอบวิชาทหารเลข ก็เตรียมวิธีทหารเลขเข้าสอบเป็นเฉพาะสิ่ง ๆ ไป ดังนั้นเป็นต้น รวมใจความว่าเมื่อมีกิจจำเป็นในสิ่งใด ก็เลือกถนอมจับโน้นชนนี้ให้ทันกิจนั้นไปชั่วคราวหนึ่ง ๆ เท่านั้น หาได้ตระเตรียมไว้โดยรอบคอบไม่ ความประพฤตินี้ย่อมให้โทษมาก จงคิดว่าผู้แจวเรือจ้างกับผู้ขายขนมจีนนั้นจะได้มีโอกาสร่ำรวยเป็นเศรษฐีกับเขาได้บ้างหรือไม่ ถึงจะมีโอกาสร่ำรวยเพราะคนนิยมมาก เขาก็ตัดโอกาสของเขาเองด้วยคำข่าวสารกรอกหม้อดังกล่าวแล้ว บ้านเมืองเราจะมั่งคั่งสมบูรณ์ก็ต้องอาศัยราษฎรเป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์ แต่ถ้าราษฎรคำข่าวสารกรอกหม้อเช่นนั้นไซ้รั ก็ไม่ต้องสงสัยว่าบ้านเมืองจะต้องคำข่าวสารกรอกหม้อคู่กัน

ในเรื่องนี้ ควรให้เกียรติยศแก่จีน ควรถือเอาเขาเป็นครู คือควรจะสังเกตดูเขาคำข่าวสารกรอกหม้อของเขาบ้าง เขาคำข่าวสารกรอกหม้อจริง แต่เขาหัวหม้อใหญ่ขึ้น ๆ จนเป็นกระทะและไม่ใช่สำหรับวันนั้น เขาเตรียมยืดยาวไปถึงเดือนหน้า ปีหน้า ปีโน้น ๆ ยิ่งนานยิ่งดี และไม่ไซ้กรอกหม้อที่เมืองไทยเท่านั้น ยังนำไปกรอกหม้อที่เมืองจีนด้วยซ้ำ

ถ้าเราคิดแข่งขันกับเขา คือช่วยกันคำข่าวสารกรอกหม้อกรอกไถ กรอกกระทะ สำหรับวันนี้อนหน้าเดือนนี้ ปีหน้า ปีโน้น ๆ ถึงไม่มีเมืองจีนที่จะนำไปกรอกอย่างเขาก็ไม่เป็นไร เมื่อหม้อของเราเต็มแล้วก็เที่ยวกรอกหม้อของชาติไทยเราได้เป็นอเนก เช่น หม้อรัชชูปการ หม้อโรงพยาบาล หม้อพลศึกษา หม้อสภากาชาด หม้ออากาศยาน เป็นต้น หม้อเหล่านี้จะกรอกสักเท่าไร ก็ไม่มีใครรังเกียจ และไม่เสียหายไปไหน เพราะกรอกให้ไทยเรากินทั้งนั้น

ถ้าเป็นเช่นนั้นได้ไซ้รั พวกเราก็คงปลื้มใจเป็นล้นพ้น แต่เสียใจที่เคยเห็นมันมักจะกลับตรงกันข้าม คือกว่าจะคำเป็นข่าวสารได้ก็หายหกตกหล่นเสียเกือบหมดสิ้น กว่าจะได้หุงกินก็ไม่พ้ออิม ขอให้พวกเราระวังข้อนี้ให้จงหนัก ที่เป็นอย่างนี้มีมากไม่ใช่บ่อย น่าสลดใจ โปรดฟังคำบรรยายของท่านผู้หนึ่ง ผู้ที่คำข่าวสารกรอกหม้อเช่นนั้นแล้วหุงกินไม่อิ่ม จึงร้องทุกข์ว่าดังนี้ “ผมเป็นคนคำข่าวสารกรอกหม้อ” หาได้บาทหนึ่งก็เอามาเลี้ยงลูกเมียวันหนึ่งก็หมดพอดี ถ้าวันใดหาข้าวเปลือกมาตำไม่ได้ก็อด ๆ อด ๆ จึงสมัครเข้าทำการแห่งหนึ่งได้เงินเดือน 35 บาท แต่ท่านนายหน้าชักเอาเสีย 5 บาท ต้องยอม เพราะไม่ยอมท่านไม่รับรองให้ได้ทำงาน แต่ธรรมดาการทำเงินเดือนเมื่อทำครบเดือนแล้วจึงได้เงินเดือน เพราะฉะนั้นระหว่างที่เงินเดือนยังไม่ออกคือตั้งแต่วันที่ 1 เป็นต้นไป จำเป็นต้องไปกู้ข้าวเปลือกเขามาตำหุง ทุใครก็ไม่สะดวก ต้องกู้ผู้จ่ายเงินเดือน เพราะเขาไม่กลัวโกงด้วยเงินเดือนอยู่กับมือเขา เขาเอาดอกเบี้ยบาทละสลึงต่อเดือน นี่แหละขอรับ ครอบครัวยากวันละบาทเดือนหนึ่งก็เป็น 30 บาท ดอกเบี้ยของท่านอีก 30 สลึงเป็น 7 บาท 2 สลึง ถึงเวลาเงินเดือนออกก็ใช้ท่านหมด แต่ยังไม่พอยังค้างดอกเบี้ยอีก หนักเข้าต้องร้อนถึงสายสร้อยแม่ยายหนู กำไลของยายหนู

ยิ่งภูท่านตำกรอกหม้อมันยิ่งหกหล่นร่อยหรอเข้าไป กินก็ไม่อิ่ม เดียวนี้ท่านยอมให้กูเพียง 25 บาทเท่านั้น ท่าน
สงสารคิดเอาดอกเบี้ยเพียง 5 บาทเท่านั้นแหละขอรับ เมื่อเงินเดือนออกก็ต้องใช้ท่านทั้งต้นทั้งดอก 30 บาท
พอดี ต้องอด ๆ ยาก ๆ ไปตามกัน ไม่รู้ว่าจะได้อย่างไรให้อิ่มได้เลย เจ้าพระคุณเอ๋ย”

นี่ขอรับรองว่าเขาเล่าจริง และเชื่อว่าเป็นจริงด้วย และขอรับรองอีกว่า ผู้ที่ตำไม่พ้ออิ่มเช่นนี้ย่อมมีอยู่
มากในพวกเรา ข้อสำคัญในการที่ได้ลงทุนพูดมายืดยาวนี้ก็หวังจะไม่ให้พวกเราตำข้าวสารไม่พ้ออิ่มและอยากจะ
ให้ตัวอย่างพวกจีนเขาบ้างเท่านั้น แต่จะทำด้วยวิธีใดนั้น เห็นว่าควรจะศึกษาต่อครูบาอาจารย์จึงจะเหมาะ เข้าใจ
ว่าครูบาอาจารย์ท่านจะแนะนำได้ดีกว่าที่ข้าพเจ้าจะอธิบายเพื่อเจ้อมากไป ทั้งนี้ข้าพเจ้าขอเอาความชอบแต่เพียง
ว่าพบข้อบกพร่อง พบโจรผู้ร้าย พบโรคระบาด วลว ก็รายงานให้ทราบ หวังว่าเขาเป็นลูกศิษย์มีครู ควรจะ
ศึกษาในทางป้องกันข้อนี้ได้สำเร็จด้วยกันทุกคน จึงขอยุติ รวมความว่า การตำข้าวสารกรอกหม้อมันนี้เป็นของไม่
ควรทำ สิ่งไหนอาจจะทำได้ตลอดก็รีบทำเสียให้เสร็จ แล้วเริ่มกิจการอื่น ๆ ต่อไป ไม่ควรปล่อยเวลาให้
เสียไปเปล่า ๆ การตำข้าวสารกรอกหม้อมันนั้นเป็นมารยาทของผู้เกียจคร้าน เช่นลูกจ้างรู้ว่าพรุ่งนี้วันจันทร์นายท่าน
จะนุ่งผ้าสีนวล ก็กลืนจอกเอาผ้าสีนวลมาแต่งทำให้ทันท่านนุ่งไป ผ้าสำหรับวันอื่นไม่คิดถึง นอนเสียก่อน คอยกัน
เสียก่อน หรืออะไร ๆ เสียก่อนด้วยความเกียจคร้าน ต่อเมื่อวันอังคารจึงได้ตื่นตั้งทำใหม่ นี่แหละตำข้าวสาร
กรอกหม้อมัน ไม่ควรทำเพราะมีความเสียหายดังกล่าวแล้วข้างต้น

นิคมพจน์ ภาพยนตร์โคลง

ตำ	จนเจ้อเฉพาะต้อง	การทง
ข้าว	เปลือกหลายกระบวน	งดไว้
สาร	พดกิจปรับปรุง	เปรียบแบบ นี่แธ
กรอก	เฉพาะหม้อได้	ชื่อผู้เกียจการ
ตำ	ข้าวเอาพอหุง	ข้าว ตั้งยังไม่พอการ
สาร	พดกิจเกียจคร้าน	กรอก เฉพาะหม้อส่อหลังยาว

2. “หนีเสือปะจระเข้ ขึ้นต้นไม้ปะรังแตน” ข้อความข้างบนนี้เป็นคำโบราณใช้กล่าวเปรียบเทียบ
ถึงคนที่หนีภัยอันตรายอย่างหนึ่ง แล้วไปพบอันตรายอีกอย่างหนึ่งเข้าอีก เช่น ในกรุงบังเกิดโรคหิวอดขัดๆ
มีผู้หนีไปพักเสียที่หัวเมืองชั่วคราว แต่กลับไปเป็นไข้มาเลเรียขึ้นที่นั่น ดังนั้นย่อมกล่าวได้ว่า “เขาหนีเสือปะ
จระเข้” ขึ้นต้นไม้ปะรังแตน” ที่จริงเขามักจะพูดเพียงประโยคต้นเป็นภาษาชาวบ้านว่า “หนีเสือปะตะเข้”
เท่านั้น (จระเข้เป็นภาษาหนังสือ) ประโยคท้ายว่า “ขึ้นต้นไม้ปะรังแตน” เป็นประโยคเสริมท้าย พูดให้

เพราะ ๆ เท่านั้น น้อยคนที่จะพูดเต็มทั้งสองประโยค

ความหมายของข้อความที่ว่านี้ ในครั้งโบราณเขาหมายถึงยิ่งกว่านี้ กล่าวคือเขาหมายถึงผู้ประสบอันตรายรอบด้าน ยากที่จะเอาตัวรอดได้ เพราะข้ออุปมาที่ว่านี้ยังไม่หมดกระแสความของเขาทีเดียว ในเรื่องของเก่าเขามีว่า เหมือนคนหนีเสือรับขึ้นต้นไม้ แต่ไปพบต่อแดนต่อย พบงเห่า อยู่บนบกไม่ได้ ต้องโจนลงน้ำก็ไปพบจระเข้เข้าอีก เป็นอันว่าหมดหนทางรอดทีเดียว ร้ายยิ่งกว่าที่เปรียบว่า “สุนัขจรอก” เสียอีก เพราะสุนัขที่หนีภัยไปจนจรอกนั้น เพราะจรอกตันไปอีกไม่ได้ แต่จรอกตันคงไม่ทำร้ายมัน มันยังมีโอกาสหันหน้ากลับมาต่อสู้กับผู้ที่ไล่มันทางเดียว ยังจะเอาจรอกตันนั้นเป็นที่พักต่อสู้ได้ แต่ที่ไปพบจระเข้เข้านั้น จะเอาจระเข้เป็นที่พักต่อสู้ศัตรูทางบกหาได้ไม่ เป็นอันว่าต้องต่อสู้ทั้งทางบกและทางน้ำ หมดที่พึ่งพิง ถ้าเหนียวหนักเข้าก็ต้องจมน้ำตาย ข้อความที่ว่านี้โบราณท่านใช้ในโวหารเกี่ยวผู้หญิง ดังจะเห็นได้ในบทดอกสร้อยศรีกรุงเก่าของหอสมุดพระนครดังต่อไปนี้

บทขายร้องล่าย่องเหงีด

“หนีเสือหนีเสือ ขึ้นต้นไม้ก็ต่อแดนขบ ครั้นขึ้นสู่ภูเขาเทาบ มาสบแรตร้ายราวี ครั่งลงมาสู่แผ่นดินเล่า ก็พบบงเห่าวิ่งหนี ครั้นโถมลงน้ำที่ พืมาพบท้าวพันวัง เรือน้องน้อยเจ้าพายมา เมตตามารับที่มั่ง พืนี้สิ้นสูญกำลัง ร้อยขังจงได้ปราณี”

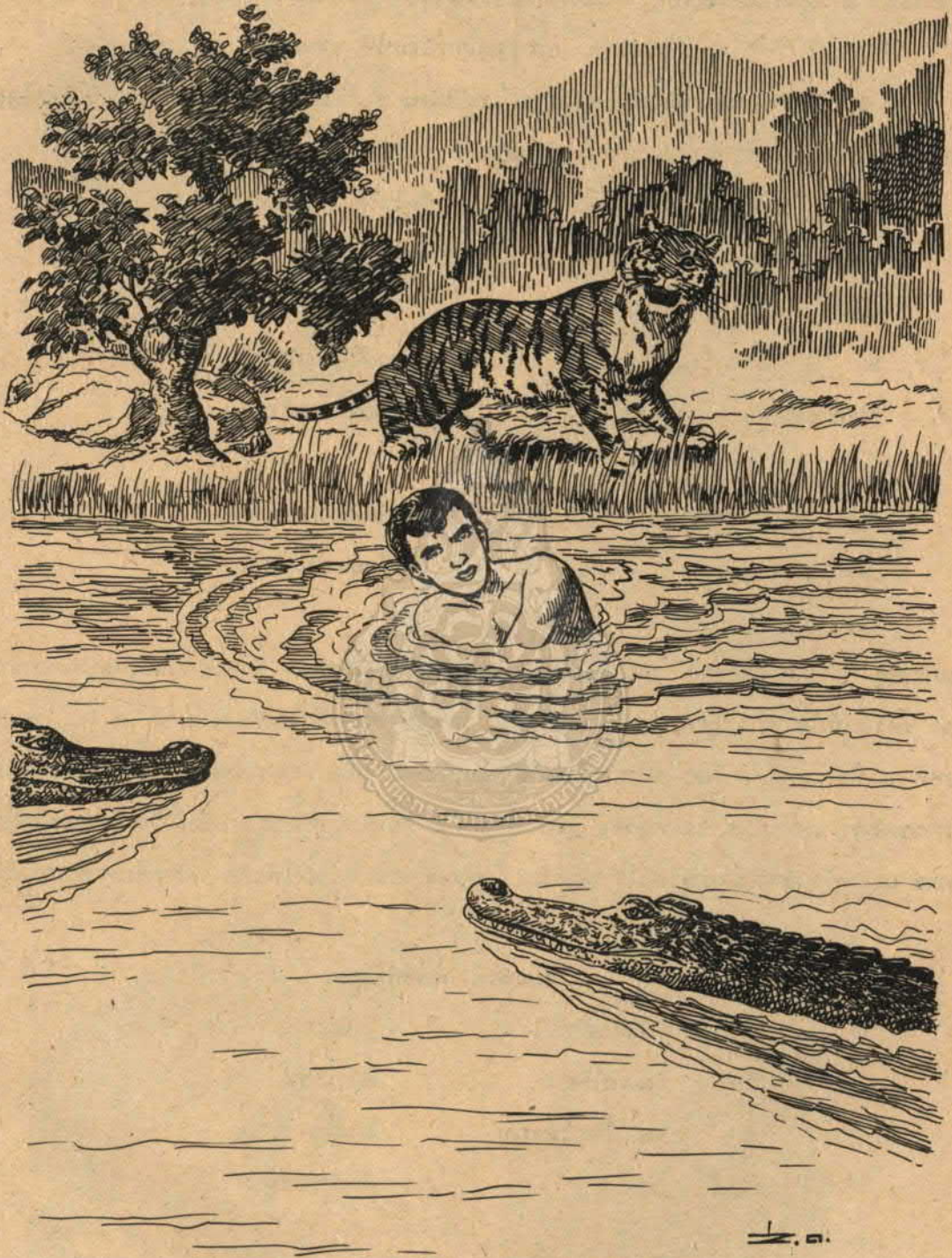
ข้อความข้างบนนี้จะเห็นได้ว่า เขาเปรียบเทียบกับผู้ที่มิภัยรอบด้าน ถึงแก่เอาตัวไม่รอดทีเดียว ที่นำมาใช้ในสำนวนเกี่ยวสาวก็เพื่อจะแสดงว่าเมื่อเขารักเจ้าสาวผู้นั้นเข้าแล้ว ก็เกิดไข้อาการหนักถึงแก่ความตายหมดทางแก้ไข อย่างเดียวกับผู้หนีเสือและกระโจนลงน้ำนั้น มีอยู่ทางเดียวที่แม่สาวนั้นจะเมตตาตอบรับรักเขาเท่านั้นที่จะรอดได้ ซึ่งเขาเปรียบว่า มาพบหล่อนพายเรือมาถ้าไม่กรุณารับเขาขึ้นเรือ กล่าวคือรับรักเขา เขาก็ต้องตายอยู่ในน้ำเช่นเดียวกัน

ที่นำเอาตัวอย่างมาอ้างไว้นี้ เพื่อแสดงว่าข้อความนี้เป็นของเก่ามีมาแต่ครั้งโบราณแล้ว และมีความหมายลึกซึ้งกว่าที่ใช้กันอยู่บัดนี้

ครั้นเมื่อราว 20 ปีมานี้ ได้มีผู้แต่งเป็นบทเพลงตามข้อความนั้นบ้าง ตามที่ได้ยินมาเป็น 2 สำนวน ดังนี้คือ

1) สำนวนหนึ่งร้องเป็นลำสวด เนื้อเพลงคล้ายกับกลอนแปด แต่สัมผัสเคลื่อนคลาดอยู่มากจะเป็นด้วยจำกันมาผิดหรืออย่างไรไม่ทราบดังนี้

“..... หอบเสือหนีขึ้นต้นไม้ พืก็ขึ้นไม้ได้แดนต่อยตก (แดนต่อยขบ ?) พืก็เลื่อนลงมายังค่าคบ

หนึ่เสือปะจระเข้

เจอูกันขบตัววารี โจนไหนโจนลงยังนที ปะชาละวันกุ่มกิลท์้าวพันตา พี่ว้ายน้ำมาจนถึงฝั่ง สวาน้อยร้อยซัง
พายเรือมา มารับพี่ด้วยราแม่โจนบุญ ถ้าแม่พี่ไม่ตายจะแทนคุณ เป็นผัวแม่เนื้ออุ่นจนวันตาย

(มหา ช. กรมธรรมการสงมาให้ ขอขอบใจ)

2) อีกสำนวนหนึ่งร้องกันแพร่หลาย จะเป็นเพลงชื่อไรไม่ทราบ ข้าพเจ้ายังจำไว้ได้แต่ไม่จบเนื้อ
เพลงนั้น ถ้าเอาคำซ้ำที่แทรกใส่ตามทำนองบ้างออกเสีย ก็น่าจะเป็นกาพย์ยานี ดังนี้

1. หนีเสือขึ้นต้นไม้	ขึ้นไม่ได้แต่น้อยขบ
ถอยหลังยังค่าคบ	พบงูเห่าด้วยวารี
2. โจนลงยังนที	พบกุ่มกิลท์้าวพันวัง
ว้ายเข้ายังริมฝั่ง	พบร้อยซังพายเรือมา
3. จงรับพี่ด้วยรา	โปรตเมตตาเถอะโจนบุญ
ไม่ตายจะแทนคุณ	แม่เนื้ออุ่นจนวางวาย

หมายเหตุ ที่ว่า “แต่น้อยขบ” นั้น ร้องกันเป็นแต่น้อยตกคงไม่ถูกแน่ ข้าพเจ้าจึงแก้ตามบทดอกสร้อยเดิม
เขา เพราะเข้าใจว่าน่าจะถูกกับคำ “ค่าคบ” ในบาทต่อไป ที่จริงจำได้เพียงจบบทที่ 2 (.... พายเรือมา)
บทที่ 3 นี้ก็ไม่ออก ตามใคร ๆ เขาก็จำไม่ได้ จึงเอาตอนท้ายของสำนวนต้นมาปรับปรุงติดต่อเข้าให้จบข้อ
ความของเขา เพราะไม่ชอบคาราคาซัง ถึงบทที่ 1 - 2 ที่ข้าพเจ้าปรับปรุงมาเขียนไว้นี้ ก็น่าจะเคลื่อนคลาด
จากสำนวนที่ท่านเจ้าของเดิมเขาแต่งไว้ แต่หวังว่าถึงท่านเจ้าของยังอยู่ก็คงให้อภัย เพราะสืบหาสำนวนที่แท้ไม่ได้

นิคมพจน์ กาพย์ห่อโคลง

หนี	พยัคฆ์หยกวิ่ง	วู่วาม
เสือ	ยิงไล่ไล่ตาม	ติดกระชั้น
ปะ	คลองใหญ่ใจหวาม	โจนว้าย น้ำแสบ
จระเข้	ไล่ไล่กัน	เกิดรื้อรอบทาง
หนี	พยัคฆ์หยกวิ่ง	เสือ ก็ยิงไล่มิวาง
ปะ	คลองจ้องโจนผาง	จระเข้ ขวางหมดทางไป

จีนค้นไม้ปะต่อแทน

ขึ้น	บนต้นไม้เพื่อ	พันเสื่อ
ต้น	ใหญ่ป่ายป็นเจือ	จดจ้อง
ไม้	เปลวตายตามเครือ	เถากระทั้ง ยอดนา
ก็*	ปะรังแดน ต้อง	ไต่ด้อยถอยหลัง
ขึ้น	พฤษ์หนีเสื่อไล่	ต้น มันใหญ่ใช้เหนี่ยวรั้ง
ไม้	เถาเต้าสมหวัง	ก็ปะรังแดน ต้องหนี

3. “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” สุภาษิต “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” นี้โดยมากรู้จักความหมายกันแพร่หลายอยู่แล้ว คือว่า เห็นผิดเป็นชอบ เช่นตัวอย่าง เห็นเพื่อนของตนคำผิ่นเถื่อน ห้ามเท่าไรก็ไม่ฟังจนเพื่อนผู้นั้นถูกจับเสียเงินเสียทองมากมาย เช่นนี้มักกล่าวเตือนท่านผู้นั้นว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ดังนั้นเป็นต้นแต่ข้อความที่ว่าทำไมเอาเรื่องชั่วร้ายเช่นนั้นมาเปรียบว่าเป็นกงจักร แล้วเอาเรื่องที่เขาเห็นว่าดีไปเปรียบกับดอกบัว ข้อนี้ยากแล้วจะไม่ค่อยทราบกันทั่วถึง ดังนั้นจึงขออธิบายต้นเรื่องของสุภาษิตที่กล่าวนี้ให้พิสดารสักหน่อย ดังต่อไปนี้

สุภาษิตบทนี้เกิดจากเรื่องนิทานทางพุทธศาสนาเรื่องหนึ่งดังจะนำมาเล่าย่อ ๆ ไว้ข้างท้ายนี้ แต่จะต้องเล่าถึงเรื่องกงจักรเสียก่อน ว่าทำไมเอาเปรียบกับของไม่ดี ซึ่งผิดกับสมัยนี้ที่ใช้เป็นเครื่องหมายทหารบก และถ้ามีตรี คือรูปพระขรรค์สามเล่มด้ามเดียวกันสอดไขว้อยู่ในจักรก็เป็นเครื่องหมายของพระราชาวงศ์จักรี แห่งพระมหากษัตริย์ของเราในปัจจุบันนี้ ซึ่งนับว่าเป็นมงคลทั้งนั้น ทั้งนี้เป็นด้วยความนิยมไปคนละแง่ ทางที่นิยมว่าจักรเป็นเครื่องหมายแห่งการมงคลนั้น นิยมตามไสยศาสตร์ คือว่าจักรเป็นอาวุธแห่งพระนารายณ์เป็นเจ้าของซึ่งใช้ปราบปรามหมู่ปิศาจมิตร จึงใช้เป็นเครื่องหมายแห่งทหารบกของเรา

ส่วนเรื่องที่กล่าวเป็นสุภาษิตว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” นี้หมายความว่าถึงจักรกรดที่ทำโทษสัตว์นรกมีกล่าวไว้ในหนังสือมัลลย ซึ่งท่านนักปราชญ์โบราณกล่าวไว้เป็นคำกาพย์ คัดข้อความจากคัมภีร์พุทธศาสนาเรียกว่าคัมภีร์มหาวิบาก อันกล่าวถึงผลบาปได้รับทุกข์อย่างนั้น ๆ และผลบุญได้รับสุขอย่างนั้น ๆ และหนังสือมัลลยนี้ เป็นเล่มสมุดไทยใหญ่ยาวเกือบ 2 คอก กว้างเกือบคืบหนึ่ง เขียนเป็นตัวอักษรขอมแต่เป็นภาษาไทย ข้างต้นเขียนคำบาลี อภิธรรมย่อ บรรจุไว้ในหีบ เขียนลายรดน้ำงดงาม ซึ่งเรียกกันว่าหีบพระอภิธรรม ซึ่งบัดนี้

* ที่ถูกคือ “ปะรังแดน” แต่ในที่นี้ต้องเติม “ก็” ลงข้างหน้าก็เพื่อจะให้คำ “ปะ” ตรงกับคำเอก ตามข้อบังคับของโคลง.

ใช้ในการสวดพระอภิธรรมหน้าศพอย่างเดียว แต่ท่านโบราณเล่าว่า ครั้งก่อนใช้หีบนี้นำไปสวดมาลัยในการกล่อมหอบ่าสาวด้วย เพราะหนังสือมาลัยนั้น แต่งไว้สำหรับสั่งสอนคู่บ่าวสาวผู้จะออกเรือนไปเป็นพ่อบ้านแม่บ้าน จึงควรรู้บาปบุญคุณโทษ แต่มาสมัยนี้พระอภิธรรมใช้ในการสวดศพอย่างเดียวเท่านั้น ข้าถือว่าเป็นอวมงคลเสียด้วย กล่าวคือถ้ามีผู้นำหีบนั้นไปบ้านใคร ก็เป็นเครื่องหมายว่าบ้านนั้นมีคนตาย เรื่องสวดพระมาลัยนี้จึงเป็นอันลืมนึกมานานแล้ว

เรื่องกงจักรเป็นเครื่องทำโทษสัตว์นรกก็มาจากหนังสือมาลัยที่ว่านี้ คือท่านกล่าวไว้เป็นตอน ๆ เช่นคนที่ เป็นชู้กับเมียท่านต้องตกนรก ยมบาลเอาหอกไล่ทิ่มแทงให้ไปขึ้นต้นจิวมีหนามคมเป็นกรด คนที่ตี ตำ พ่อ แม่ และภิกษุสามเณร ตายไปตกนรกมีกงจักรพัดอยู่บนหัว ซึ่งข้าพเจ้าเมื่อยังเป็นเด็กเคยอ่าน บัดนี้ยังจำได้กระพ้อ กระแท่น ดังจะนำมาเขียนไว้นี้ (ไม่มีเวลาคัดมาให้ครบครัน)

“ผู้ใดตีพ่อแม่ ปู่ย่าแก่แลตายาย ตีดำสงฆ์ทั้งหลาย ตีภิกษุและเจ้าเณร ฯลฯ เลือดไหลลงยะหยด กงจักรกรดพัดมลาย เร่งร้องเร่งครางตาย กงจักรเร่งพัดผ่น ดินมือสั่นอยู่ระเริ่ม ตัวสั่นเต็มอยู่ก่งกัน ยืนตรงอยู่ทุกวัน เหนื่อยลำบากยากนักหนา” ฯลฯ

เรื่องสัตว์นรกได้รับทุกข์ต่าง ๆ ท่านมักเขียนไว้ตามวัดทั่วไป คนโบราณย่อมเข้าใจกันโดยมาก เมื่อได้ฟังว่า “กงจักร” จิตก็นึกไปถึงเมืองนรกด้วยกันทั้งนั้น แต่ส่วนข้อที่ว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัวนั้น เนื่องมาจากเรื่องนิทาน ดูเหมือนว่ามีในคัมภีร์มงคลทิปนึ ในข้อที่ว่าด้วยมาตาปิตุอุปปฏฐาน คือการบำรุงบิดามารดา แต่นิทานเรื่องนี้ท่านชักตัวอย่างผู้ที่ทำร้ายบิดามารดาแล้วไปรับโทษต่าง ๆ แต่น่ากลัวว่าข้าพเจ้าจะจำคลาดเคลื่อนไปบ้าง เพราะเป็นเวลาตั้ง 40 ปีมาแล้ว ครั้นจะกลับไปค้นดูให้ถูกต้องก็ไม่มีเวลา จึงขอภัยในการคลาดเคลื่อนเพราะต้องการจะกล่าวพอเป็นเค้าเรื่องเท่านั้น ถ้าใครจะทราบความพิสดารและแน่นอนต้องค้นเอาเอง และเรื่องนิทานนั้นมือยู่่า มีมาณพผู้หนึ่ง มีนามว่ามิตตวินทุ เป็นลูกเกกมะเหรก ของอุบาสิกาหม้ายผู้มั่งมีผู้หนึ่ง ๑ ต้องการจะไปเที่ยวทางทะเลกับพ่อค้าสำเภา แต่มารดาห้ามเป็นที่สุดที่แล้วด้วยความรักลูก แต่เขากลับถีนมารดาผู้ขัดขวาง เขาล้มคว่ำไป แล้วหนีไปเที่ยวทางทะเลจนได้ ด้วยผลกรรมที่กระทำแก่มารดาเช่นนั้น เผอิญให้เรือแตก เขาต้องว่ายน้ำไปพบเกาะ ๆ หนึ่ง ซึ่งเป็นที่อยู่ของพวกเปรตเศษนรก เมื่อมิตตวินทุขึ้นเกาะนั้นได้ ก็เผอิญไปพบเปรตผู้หนึ่ง ซึ่งเคยทุบตีพ่อแม่แล้วไปตกนรก เมื่อพ้นจากนรกแล้วก็มาเป็นเปรตอยู่ที่เกาะนี้ บนศีรษะมีกงจักรหมุนคว้างผ่าศีรษะ มีเลือดกระเซ็นเป็นฝอยร้องครวญครางพร้อมด้วยยกมืออันสั่นขึ้นขึ้นกวัดแกว่งด้วยความเจ็บปวดอันแสนที่จะทนทานได้ ด้วยผลกรรมที่กระทำแก่พ่อแม่ของตน มิตตวินทุกลับเห็นกงจักรที่พัดอยู่บนศีรษะเปรตนั้นเป็นดอกบัว ซึ่งข้างดอกไม้ประดิษฐ์เป็นเครื่องสวมศีรษะอันงดงาม และสังเกตเสียงครวญครางพร้อมกับการยกมืออันสั่นกวัดแกว่งไปมานั้นว่า เป็นเสียงร้องรำทำเพลงพร้อมกับการฟ้อนรำทำเพลงอันน่ารื่นเริงยิ่งนัก

ถึงแก่หักใจไว้ไม่ได้เข้าไปขอกงจักรซึ่งตนเห็นเป็นดอกบัว ต่อเปเรตผู้นั้น และเปเรตนั้นก็ทราบได้ทันทีว่า เขาผู้นี้คงทำกรรมอันแสนชั่วเช่นเรา กรรมจึงบันดาลให้เขานิยมอย่างนี้ และเราก็น่าจะพ้นจากกรรมนี้แล้ว เปเรตนั้นจึงได้มอบกงจักรที่ว่าเป็นดอกบัวนั้นให้แก่มิตตวินทู แล้วก็อันตรายหายไประยะหนึ่ง และต่อจากนี้ไปมิตตวินทูก็ได้รับช่วงกงจักรซึ่งตนสำคัญว่าดอกบัวนั้นพร้อมด้วยทุกขเวทนาไม่ผิดแผกกับเปเรตผู้มอบให้แก่ตนจนสิ้นกรรม และเรื่องมิตตวินทูนี้ยังมีต่อไปอีก แต่ไม่เกี่ยวกับปัญหาจึงขอยุติเพียงเท่านี้ รวมความว่าคำสาธุคติที่กล่าวไว้ว่า “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” นั้น มาจากเรื่องมิตตวินทูนี้ และใช้พูดเปรียบเทียบในเรื่องที่เห็นผิดเป็นชอบดังกล่าวนั้นมาแล้ว

ข้อสังเกต ตามที่กล่าวกันในภาษาไทยเราทั่ว ๆ ไปว่า อาวุธของพระนารายณ์ที่ใช้ปราบปรามพวกข้าศึกนั้นเรียกกันว่า “จักร” นับว่าเป็นชัยมงคล แต่เครื่องกรรมกรณ์ที่พัดหัวสัตว์นรกนั้นเรียกว่า “กงจักร” ซึ่งนับว่าเป็นอัปมงคล ถ้าถือตามที่เรียกต่างกับภาษาไทยเราดังว่านี้ ก็พอจะแยก “มงคล” กับ “อวมงคล” ออกจากกันได้

นิคมพจน์ กาพย์ห่อโคลง

	อย่า	นิยมสิ่งร้ายชอบ	ชมชั่ว
เห็น		สนุกทุกขถึงตัว	จึงรู้
กง		จักร ว่าดอกบัว	บอกรับ เร็วแฮ
จักร		พัดเคียวร้องอุ	จึงรู้ผิดตน
	อย่า	นิยมสิ่งทุกข	เห็น สนุกกลับทุกขทน
กง		จักรว่าบัวจน	จักร พัดตนจึงรู้ตัว
	ว่า	โอ้เรานี้ชั่ว	ชอบกรรม ชั่วหนา
เป็น		อกตัญญูทำ	โทษไว้
ดอก		บัวยั่วเนตรนา	นึกชอบ
บัว		กลับเป็นจักรได้	ดั่งนี้กรรมสนอง
	ว่า	โอ้ตัวเรานั้น	เป็น อกตัญญูมัวหมอง
ดอก		บัวยั่วจิตจง	บัว ผิดปองเป็นจักรไป

คำอธิบายเพื่อช่วยการอ่าน

หลังสวน เป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดชุมพร มีผลไม้เป็นสินค้าสำคัญ มีแม่น้ำไหลผ่าน เรียกว่า แม่น้ำหลังสวน

ท่าเตียน ชื่อตำบลหนึ่งในกรุงเทพมหานคร อยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาใกล้สะพานพระพุทธยอดฟ้า เป็นที่รวมซื้อขายผลไม้และผัก ตลาดท่าเตียนเป็นตลาดใหญ่ คนในกรุงเทพฯ รู้จักกันทั่วไป ถนนตก เป็นถนนสายยาวขนานกับแม่น้ำเจ้าพระยา อยู่ในส่วนใต้ของกรุงเทพฯ จากท่าเตียนไปถึงถนนตก ระยะทางประมาณ 10 กม.

อย่างแม่น้ำเรา ผู้เขียนเขียนในกรุงเทพฯ คงจะหมายความว่า ไม่เหมือนกับริมฝั่งน้ำในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง

เขาทวิหฆ์ใหญ่ขึ้นจนเป็นกระทะ ส่วนนี้เป็นส่วนเปรียบเทียบ คนจีนหุงข้าวไม่เหมือนกับคนไทยในสมัยที่ผู้เขียนเขียนบทบันทึกนี้ คนไทยหุงข้าวด้วยวิธีเช็ดน้ำแล้วดงให้แห้ง คนจีนหุงข้าวโดยไม่เช็ดน้ำ และเมื่อมีคนจำนวนมากก็ใช้กระทะ ซึ่งเป็นภาชนะมีส่วนกว้างมากกว่าส่วนสูง หุงข้าวโดยไม่เช็ดน้ำแบบจีนได้ง่าย เมื่อข้าวสุกแล้วยังมีข้าวตังติดกันกระทะไว้เป็นอาหารอีกชนิดหนึ่งด้วย คนจีนหุงข้าวด้วยหม้อเฉพาะในครอบครัวเล็ก ๆ มักใช้หม้อเคลือบหรือหม้อโลหะ ไม่นิยมใช้หม้อดินอย่างคนไทยซึ่งหมายความว่า เขาสามารถทำให้กิจการเจริญได้จากการเลี้ยงคนจำนวนน้อยเป็นเลี้ยงคนจำนวนมาก

เงินเดือน 30 บาท ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2483 - 2487) เงินเดือนขั้นต่ำของพนักงานของราชการในกรุงเทพฯ ประมาณ 25 - 30 บาท เพราะค่าครองชีพสูงกว่าในปัจจุบันหลายเท่า

ดอกสร้อยออยุทธยา มีลักษณะไม่เหมือนกับกลอนดอกสร้อย ที่รู้จักกันในปัจจุบันนี้ ตัวอย่างมีอยู่ในหนังสือในหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ

ลำสวด ลำนำชนิดหนึ่ง ใช้สำหรับเล่นนัยาก็ได้ หรือกล่าวพรรณนาก็ได้ ไม่หมายถึงที่พระภิกษุสวด (มหา ช. กรมธรรมการสงฆมา ขอขอบใจ) - ผู้เขียนหมายเหตุไว้ในบทบันทึกตั้งแต่เดิมที่คงไว้ในหนังสือเรียนเล่มนี้ เพื่อให้เห็นกลวิธีการเขียนในสมัยที่เขียน

หนังสือมาลัย เป็นหนังสือแต่งเล่าเรื่องที่พระโพรสิสัตว์องค์หนึ่ง ได้ไปโปรดสัตว์ถึงนรกในสมัยก่อน ใช้สวดกันในงานต่าง ๆ ตามที่อธิบายไว้ในบทที่นักเรียนอ่าน พระมาลัย เป็นตัวละครที่ไทยเราใช้ตามความนิยม ตามปกติ คำที่มาจากภาษาบาลี น่าจะสะกด มาลัย

ยะหยด ระเริ่ม ในการเขียนของไทย นิยมใช้พยางค์ อะ นำคำที่มีความหมายเป็นที่รู้จักอยู่แล้ว พบในบทร้อยกรอง และบทพรรณนาความของเก่าบ่อย ๆ เช่นในบทร้อง "สร้อยแสงแดงพระพราย ขนเขียว

ลาย ยะยัป"

พระอภิธรรม ส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎก อันเป็นพระคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนา ประกอบด้วยพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ ได้แก่ พระวินัย (ว่าด้วยกฎข้อบังคับับความประพฤติของพระภิกษุสงฆ์) พระสูตร (คำสอนทั่วไป) พระอภิธรรม (ว่าด้วยการปฏิบัติทางใจ)

สาร พัดกิจปรับปรุง สาร พัดให้อ่านออกเสียงว่า สา - ระ - พัด

กิจกรรม

1. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง โดยตอบคำถามต่อไปนี้ด้วยวาจาหรือด้วยข้อเขียน

- 1) ผู้เขียนบันทึกนี้มีความมุ่งหมายอย่างไรจึงเขียนเรื่องนี้ขึ้น
- 2) อ.น.ก. มาจากคำใด
- 3) “หลังสวน” มีความหมายอย่างไรในความเข้าใจของผู้เขียน
- 4) ส่วนนวนและภษาิตที่ผู้เขียนยกมาอธิบายมีอะไรบ้าง
- 5) จากถ้อยคำที่ใช้บางแห่ง นักเรียนเข้าใจว่าผู้เขียนเป็นชาวเมืองไหน
- 6) ในย่อหน้าที่ 3 คำว่า “ทั้ง 2 เรื่องนี้ตรงกับคำว่า “ตำข้าวสารกรอกหม้อ” สองเรื่องนี้คือเรื่องอะไร
- 7) “นี่ขอรับรองว่าเขาเล่าจริง และเชื่อว่าเป็นจริงด้วย” “เขา” ได้เล่าว่าอย่างไร
- 8) “สุนัขจนตรอก” เป็นอย่างไร และที่ “ร้ายกว่าสุนัขจนตรอก” นั้นคืออะไร เป็นอย่างไร
- 9) ที่ผู้เขียนว่า “ไม่ชอบคาราคาซัง” นั้น หมายความว่าอย่างไร และผู้เขียนทำอะไรต่อไป
- 10) เครื่องหมายของพระราชวงศ์จักรีเป็นอย่างไร ที่มาของเครื่องหมายคืออะไร
- 11) เครื่องหมายของทหารบกเป็นอย่างไร ที่มาคืออะไร
- 12) กงจักร ในพระพุทธศาสนา หมายถึงอะไร
- 13) ความหมายของ มงคล และ อวมงคล คืออย่างไร

2. ฝึกคัดลอกและการเขียนลายมือ

- 1) คัดลอกกาพย์ห่อโคลง 1 บท หรือกลอนสุภาพ 8 คำกลอน หรือกาพย์ยานี 3 บท เขียนตัวบรรจง

3. ฝึกศึกษาข้อบังคับกับการประพันธ์

เขียนผังภูมิแสดงให้เห็นว่านักเรียนเข้าใจข้อบังคับของโคลงสี่สุภาพ หรือกาพย์ยานี และยกตัวอย่างจากบทที่อ่านหรือจากที่อื่นให้เห็นข้อบังคับ (ถ้าเขียนคำอธิบายข้อบังคับได้ด้วยจะดียิ่งขึ้น)

4. ฝึกสรุปข้อคิดเห็น และการเขียน

- 1) ยกตัวอย่างแสดงความเข้าใจสำนวน “ตำข้าวสารกรอกหม้อ” จากที่มีในหนังสือนี้ หรือจากที่อื่น จากที่ได้เห็นความประพฤติของคนที่รู้จัก หรือจากหนังสือที่ได้อ่าน เล่าเรื่องโดยใช้ถ้อยคำประมาณ 150 คำ
- 2) เขียนเป็นถ้อยคำของตนเอง แสดงความเข้าใจข้อความตั้งแต่ “ในเรื่องนี้ ควรให้เกียรติยศ

แก่จีน....” จนถึง “เพราะกรอกให้ไทยเรากินทั้งนั้น”

- 3) เขียนแสดงความหมายของ บทร้องล้าย่องหงิด ใช้ถ้อยคำไม่เกิน 100 คำ
- 4) เล่าเรื่องของมิตตวินทุ แสดงความหมายของสำนวน “เห็นกงจักรเป็นดอกบัว” ใช้ถ้อยคำประมาณ 100 คำ

5. ฝึกแสดงความคิดเห็น โดยแบ่งกลุ่มอภิปรายเรื่อง

- 1) การเอาอย่างคนต่างชาติต่างภาษา เป็นการดีหรือไม่อย่างไร
- 2) การไม่คิดกำหนดแผนงานไว้ล่วงหน้า เป็นคุณหรือโทษอย่างไร
- 3) การประพฤติด่วงเกินบิดามารดา มีโทษอย่างไรในชีวิตปัจจุบัน โดยไม่ต้องรอปอจนกระทั่งเป็นเปรต

6. ฝึกค้นคว้า

นักเรียนสอบถามจากผู้ใหญ่ หรืออ่านหนังสือ รวบรวมสำนวนไทยไว้ให้มากที่สุดที่จะหาได้ เขียนไว้ในสมุด ด้วยลายมือที่อ่านง่าย ตัวอย่างเช่น คมในฝัก ควันหลง หมาเห่าใบตองแห้ง ฯลฯ เขียนคำอธิบายความหมายสั้น ๆ ไว้ด้วย

กิจกรรมเสริม

- 1) นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่มแล้วลัดกันแสดงท่า ให้เพื่อนทายว่าแสดงสำนวนอะไร หรือ ภาษิตอะไร ในหนังสือเรียน
- 2) เขียนภาพประวาด แสดงสำนวนหรือภาษิต
- 3) เล่นละคร หรือเล่นแสดงบท เรื่องมิตตวินทุพบเปรต หรือเรื่องคนดำข้าวสารกรอกหม้อ หรือเรื่องหนี่เสือปะจระเข้ หรือเรื่องอื่น ๆ ที่อาศัยสำนวนหรือภาษิตไทย ถ้าจะใช้ภาษิตหรือสำนวนต่างประเทศ ต้องสืบให้รู้คำในภาษาเดิมมากล่าวหรือเขียนให้ถูกต้องด้วย

รามเกียรติ์

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

นำเรื่อง

บทละครเรื่องรามเกียรติ์นี้ เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เนื้อเรื่องมาจากวรรณคดีของอินเดียชื่อรามายณะ อันเป็นวรรณคดีที่สำคัญและมีมานานกว่า 2,000 ปีมาแล้ว ไทยเรานำมาเล่นเป็นหนังและโขนตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีก็ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ เป็นกลอนบทละคร แต่ไม่แพร่หลาย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเกรงว่า เรื่องรามเกียรติ์จะสูญไปเสียจึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้น และได้โปรดเกล้าฯ ให้กวีในสมัยของพระองค์ร่วมนิพนธ์ด้วยหลายตอน พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกนี้ ถ้าเปรียบเทียบกับวรรณคดีเรื่องรามายณะของอินเดียแล้วก็มีที่แตกต่างกันหลายอย่าง เช่น เนื้อเรื่องบางตอน ชื่อตัวละครบางตัวเป็นต้น นอกจากนี้ในอินเดีย วรรณคดีเรื่องนี้ถือกันว่าเป็นคัมภีร์สำคัญเพราะเป็นเรื่องราวที่แสดงให้เห็นอิทธิฤทธิ์ของพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาพราหมณ์ ด้วยเหตุที่ไทยเรานับถือพุทธศาสนาเราจึงมิได้ยึดถือเรื่องนี้เป็นเรื่องจริงจึงนัก พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ผู้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงชี้แจงในตอนท้ายเรื่องว่า เรื่องนี้ทรงพระราชนิพนธ์ตามเรื่องของพราหมณ์ จึงมิให้ยึดถือเอาเป็นสาระ ทั้งควรเห็นว่าเป็นเพียงตัวอย่างให้เห็นความไม่เที่ยงแท้ของสิ่งต่าง ๆ ในโลก ซึ่งแนวคิดนี้เป็นคติทางพุทธศาสนา พระราชนิพนธ์ตอนจบมีว่า

“อันพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์

ไซ้จะเป็นแก่นสารสิ่งใด

ใครฟังอย่าได้ไหลหลง

ซึ่งอักษรกลอนกล่าวลำดับมา

ทรงเพียรตามเรื่องนิยายไสย

ดังพระทัยสมโภชบูชา

จงปลงอนิจจังสังขาร

โดยราชปริดาภิบริบูรณ์ ”

สังเขป เรื่อง รามเกียรติ์ ก่อนถึงตอนที่นักเรียนจะอ่าน

เรื่อง รามเกียรติ์ เป็นเรื่องยาวมาก ต้นเค้านั้นคือ ตามความเชื่อของศาสนาฮินดู โลกของเรานี้จะมีคนพาลมาเกิดและก่อการร้ายทั่วไป แล้วพระนารายณ์ ซึ่งเป็นพระเป็นเจ้าองค์หนึ่งของฮินดู ก็จะอวตาร หรืออภัยหนึ่งลงมาเกิดในมนุษย์โลก แล้วปราบพาลให้มนุษย์ได้มีสันติสุข เหตุการณ์เช่นนี้จะเกิดเป็นระยะ ๆ ไป

ในเรื่อง รามเกียรติ์ พระนารายณ์ได้อวตารมาเป็นพระราม เพื่อมาปราบทศกัณฐ์ และวงศ์ญาติที่มีฤทธิ์อำนาจมาก แต่เป็นพาล

เรื่องย่อก็คือ พระรามได้รับคำสั่งจากพระชนกให้มาดำเนินชีวิตเป็นนักบวชอยู่ในป่า ก่อนที่จะรับราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบราชวงศ์ต่อไป พระลักษมณ์ผู้เป็นอนุชาตามมาด้วยความรักดี และนางสีดาผู้เป็น

ชายก็ตามมาด้วย ทศกัณฐ์ได้พบสีดาในป่า ก็ต้องการจะได้มาเป็นชายา ได้ทำกลให้พระรามและพระลักษมณ์ หึงนางสีดาไว้ ณ เวลาที่พักแต่ผู้เดียว แล้วทศกัณฐ์ก็ไปลักตัวนางสีดามาไว้ในลังกา

พระรามกับพระลักษมณ์ได้รับความช่วยเหลือจากขวานครซิดชิน ผู้ซึ่งเป็นลิงชนิดหนึ่งมีฤทธิ์คล้ายกันกับ ทศกัณฐ์และวงศ์ญาติ หนุมานเป็นลิงที่มีฤทธิ์เดชที่สุด และเป็นผู้ที่มีความภักดีต่อพระรามอย่างยิ่ง พระราม และพระลักษมณ์กับลิงขวานครซิดชิน ได้รวมกันเข้าเป็นกองทัพใหญ่ สร้างถนนข้ามมหาสมุทรมาตั้งทัพในเกาะ ลังกา ซึ่งไม่เคยมีผู้ใดสามารถทำได้

ทศกัณฐ์ได้ให้ญาติหลายคนออกรบกับพระราม ก็พ่ายแพ้เสียชีวิต ทศกัณฐ์จึงคิดถึงไมยราพซึ่งครอง เมืองบาดาล เป็นผู้ที่มีฤทธิ์มาก มีกล้องสำหรับเป่ายาวิเศษ พร้อมด้วยมนต์ สำหรับสะกดให้คนหลับ จึงไป ขอให้ไมยราพมาช่วยทำสงคราม

ก่อนที่ไมยราพจะได้รับข่าวสงคราม ไมยราพฝันว่า มีดาวดวงน้อยเปล่งรัศมีดบังดวงจันทร์ ครั้นให้ ไหรทนายฝัน ไหรทูลว่า จะมีพระญาติได้ขึ้นผ่านราชสมบัติแทนพระองค์ ไมยราพได้ให้ไหรทตรวจดวงชะตา ของพระญาติ ไหรทพบว่า ดวงชะตาของ ไวยวิก แสดงว่าจะได้ขึ้นสืบราชสมบัติ ไมยราพจึงให้จับไวยวิกกับ มารดา คือ นางพิรากวนไปใส่ตรูไว้

ฝ่ายพระรามก็ฝันว่า ราหูมาดบังพระอาทิตย์แล้วจับไปได้ แล้วพระรามยื่นมือไปหักจักรในพรหมโลก ได้ ส่วนพระบาทนั้นยื่นลงไปยังใต้ธรณี พิเภก ซึ่งเป็นโอรสของพระราม พยากรณ์ว่า พระรามจะถูกศัตรูจับ ไปและภายหลังจะรอดมาได้ และจะมีเกียรติยศเลื่องลือไปทั่ว จนถึงพรหมโลก

เมื่อได้ทราบเช่นนั้น กองทัพของพระรามก็จัดการอยู่ยามรักษาพระรามกันอย่างเข้มงวด หนุมานนิมิต ตนให้มีกายใหญ่ และอมพลับพลาของพระรามไว้ พระลักษมณ์นั้นนั่งเป็นยามคอยอยู่กับแท่นที่บรรทมของ พระราม

ไมยราพได้ลอบเข้าไปใกล้กองทัพพระราม แล้วแปลงตัวเป็นลิงป่าตัวเล็กเข้าไปปะปนกับพลทหารลิง ของพระราม ได้ทราบจากพลทหารว่า เมื่อถึงเวลาพระอาทิตย์ทอแสงขึ้นมาจากขอบฟ้า พระรามก็จะพันเคราะห์ ไมยราพจึงเหาะขึ้นไปบนอากาศ กวาดแกว่งกล้องวิเศษทำให้พลทหารลิงเห็นว่า เป็นเวลาเข้าตรูแล้ว พลลิงทั้งหลายก็หยอกเย้ากัน และพากันนอน ไมยราพจึงเข้าไปใกล้พลับพลาของพระรามได้

ต่อจากนี้ก็ถึงตอนที่นักเรียนจะอ่านต่อไป

ท่อนวนอนพลับพลา

รามเกียรติ์

ตอนศึกไมยราพ

เมื่อนั้น

ครั้นเสร็จแกว่งกลองมณี

ว 2 คำ ว

ครั้นถึงยืนอยู่แต่ไกล

เห็นหมู่วานรโยธา

ทั้งนั่งยามตามไฟก็เจียบสิ้น

บ้างตื่นบ้างหลับเคี้ยวฟัน

เห็นพลกระบี่บางหมู่

เดินไปเดินมาไวไว

พระยาไมยราพยักษ์

อสุรกีเฬาะกลับมา ว

แอบพุ่มพระไทรใบหนา

มิได้ตรวจตราแก่กัน

ฆ้องกลองพาทย์พิณก็ไม่สิ้น

กุมภัณฑ์ค่อยย่อเงาเข้าไป

พูดจากันอยู่หาหลับไม

ตกใจก็ถอยออกมา ว

ว 6 คำ ว

จึงหยุดยืนอยู่เหนือลม

เทยาสะกตนิทรา

ทำตามอาคมยักขา

ใส่กลองรัตนาแล้วเป่าไป ว

ว 2 คำ ว เชิด

ต้องหมู่โยธาทหารริน

ก็หลับสนิททั้งทัพชัย

มัวเมาไปสิ้นไม่ทนได้

ไม่เป็นสติสมประดี ว

ว 2 คำ ว

แล้วเข้าจุดลากกระซาดู

เห็นนอนนิ่งไม่ดิ้นอินทรี

ครั้นถึงซึ่งปากวายุบุตร

จึงร้ายเวทสะกตนิทรา

กลางหมู่โยธาทหารบีศรี

อสุรกีเดินเข้ามา ว

หยุดอยู่ดูไปซ้ายขวา

เทยาใส่กลองแล้วเป่าไป ว

ว 2 คำ ว

ต้องพระยาสุครีพนั่งหลับ

อสุรกีมีความดีใจ

กับทั้งหนุมานทหารใหญ่

ก็เข้าไปในโอษฐ์วานร ว

ว 2 คำ ว เชิด

ครั้นถึงพลับพลาสุวรรณรัตน์
เห็นหมู่โยธาพลากร
ยังแต่พิเภกขุนยักษ์
นั่งอยู่แทบบาทพระราม
จึงเอายาสะกดนั้นใส่กล้อง
แล้วร่ายพระเวทอันเกรียงไกร

อันโอกาสจรัสประกาสสร
นอนหลับทับกันดาษดา
กับองค์พระลักษณกนิษฐา
อสุราก็ยอบเข้าไป
ด้อมมองแฝงมาให้ใกล้
กลั่นใจเป่าซ้ำอีกสามที ๖

๖ 6 คำ ๖ เชิด

ต้องพระยาพิเภกขุนยักษ์
หลับไหลไม่ได้สมประดี

ทั้งพระรามพระลักษณเรื่องศรี
ด้วยเวทอสุริชาญจนกรรจ ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

มีความชื่นชมโสมนัส
แกว่งกล้องอย่างจรจรัล

ตบหัตถ์ส้ารวลสรवलสันต์
ขึ้นยังสุวรรณพลับพลา ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

พิศฟังเลื่องดูพระลักษณ
ผิวเหลืองเรืองรองดังทองทา
แล้วเหลือบแลดูพระราม
สีเขี้ยวवलนิลพรรณราย
ไฉนจึงองค์พระมารดร
ฆ่าเสียก็จะม้วยชีวี
คิดแล้วผาดแผลงสาแดงเดช
ขึ้นใส่เหนือบ่าอสุรา

ดวงพระพักตร์เพียงเทพเลขา
โสภารั่มพร้อมทั้งกาย
สง่างามพริ้มเพริศเจดฉาย
สองขายน้อยน้อยแต่เท่านี้
ว่ามีฤทธิ์รอนกว่ายักษ์
แต่ในนาที่ไม่พริบตา
ซ่อนพระราเมศผู้เชษฐา
ก็ออกมาจากปากวานร ๖

๖ 8 คำ ๖ กราว

ข้าแรกแทรกพื้นสุธาธาร
ข้ามด่านผ่านทางพนาดร

ด้วยกำลังขุนมารชาญสมร
พาจรเร่งรีบไปธานี ๖

๖ 2 คำ ๖

ครั้นถึงจึงมีพจนารถ
จงเอามนุษย์น้อยนี้

สั่งมหาอำมาตย์ยักษ์
ใส่กรงเหล็กไว้ที่ดงตาล

แล้วให้เกณฑ์หมู่สุรา
รักษาในราตรีกาล
อันอิพิรากวนอสุรี
ตั้งไว้ยังหน้าพระลานชัย
กู่จะตัมมมนุษย์กับลูกมัน
สั่งเสร็จเสด็จยาตรา

โกฏิหนึ่งฤทธากล้าหาญ
ระวังเหตุเภทพาลอย่าไว้ใจ
ให้ตักน้ำใส่ที่กระทะใหญ่
ต่อปัจจุสมัยเวลา
ให้ม้วยชีวันสังขาร
เข้าที่ไสยาสำราญ ๖

๖ 8 คำ ๖ เสมอ

บัดนั้น
รับสั่งเจ้ากรุงบาดาล
ยกเอากรงเหล็กอันใหญ่
ไปไว้ยังดงตาลนั้น

เสนาผู้ใหญ่ใจหาญ
ก็ให้นครบาลชาญฉกรรจ์
มาใส่พระรามรังสรรค์
ตามพระยาคุมภัณฑ์บัญชา ๖

๖ 4 คำ ๖ เจริญ

บัดนั้น
แต่ต้องละอองอายยา
ครันลมพัดก็ตื่นฟื้นกาย
อัศจรรย์เป็นพันพันทวี
ฤว่าไมยราพชาญฉกรรจ์
พระน้าอย่านิ่งนอนใจ

วายุบุตรฤทธิไกรใจกล้า
หลบตาเมามัวไม่สมประดี
เรียกสุครีพหน้าชายกระบี่ศรี
เมื่อที่ข้าเคลิมกลับไป
มันลอบสะกดเข้ามาได้
จงไปดูลองค์พระจักรา ๖

๖ 6 คำ ๖

บัดนั้น
แว่วเสียงหนุมานเรียกมา
ตกใจนั่งซึ้งตะลึงคิด
อารมณ์ไม่เป็นสมประดี

ลูกพระอาทิตย์ฤทธิกล้า
ก็ผวาตื่นขึ้นทันที
ร้อนจิตตั้งหนึ่งเพลิงจี้
ขุนกระบี่ก็รีบไปพลับพลา ๖

๖ 4 คำ ๖ เสมอ

เห็นหมู่โยธาพลาก
หลบไหลไม่พินดินตา
ทั้งพระยาพิเภกขุนยักษ์
หลบข้างแท่นแก้วแพรวพรรณ

พวกพลวานรชายขาว
เกลื่อนกลาดดาษดาทับกัน
กับองค์พระลักษมณ์รังสรรค์
แต่พระทรงสุบรรณนั้นหายไป

ตกใจจึงเรียกหนุมาน
แล้วเดินโคกอาลัย

ทั้งวานรทหารน้อยใหญ่
เข้าไปปลุกพระอนุชา ฯ

๖ 6 คำ ๖ เสมอ

เมื่อนั้น
ผวาตื่นตื่นจากนิทรา
ตกใจตั้งพระยามัจจุราช
สติไม่เป็นสมประดี

พระลักษณส์รียวงศ์นาถา
แลมาไม่เห็นพระจักรี
มาฟันฟาดเศียรเกล้าเกศี
ก็โคกก็ควญคร่ำรำพัน ฯ

๖ 4 คำ ๖

โอ้วาสมเด็จพระเชษฐา
ได้ยากลำบากด้วยกัน
ทศพิศตรัมณลักพินางไป
แต่พี่น้องสองคนทรมาน
จนได้โยธาพลากร
ยกข้ามมหาชลธิ
ยังมีทันจะได้รณรงค์
ควรฤาพวกลาชาญจกรรจ์
ปานนี้พระจอมมงกุฎเกศ
มันจะทำลำบากตรากไว้
แม้พระหริรักษ์จักรแก้ว
น้องจะอยู่ไปโยให้ทรมาน
ให้พันอัปยศอดสู
ร่ำพลางแสนโคกโคก

เราจากพาราเขตชั้นต์
ที่ในอารัญกันดาร
ไว้ในลงการาฐฐาน
ตามมาจะผลาญอสุรี
วานรทั้งสองบุรีศรี
จะต่อตีแก้แค้นแทนมัน
ปราบพงศ์ราพณ์ร้ายโมหันต์
มาลอบลักทรงธรรมพาไป
จะแสนทุกข์แสนทเวชเป็นไฉน
ฤาจะฆ่าฟันให้บรรลัยลาญ
ล่องแล้วสุดสิ้นสังขาร
จะวายปรารถตามเสด็จไปเมืองฟ้า
แก่หมูไทรโลกถ้วนหน้า
ตั้งว่าจะสิ้นสมประดี ฯ

๖ 14 คำ ๖

บัดนั้น
ทั้งสิบแปดมงกุฎเสณี

สุครีพหนุมานกระบี่ศรี
ก็โคกร่ำรักพระจักรา ฯ

๖ 2 คำ ๖

โอ้ว่าพระปิ่นโลกศ

ควรฤาอุสุรพาลา

เสียแรงตัวข้าเป็นทหาร

เสียทีที่มีฤทธิ์ไกร

ให้ใครโลกนั้นล่วงตจัน

เสียชาติสุริยพงศ์พานร

ร่ำพลางโคกอาลัย

เสียงแซ่สนั้นเป็นโกลี

พระเดชแผ่ทั่วทุกทิศา

ลอบมาสะกดพระองค์ไป

จะรักษาบทมลายก็ไม่ได้

มาขายได้เบื่องบาทพระสีก

ประมาทหมิ่นพระองค์ทรงศร

ใครห่อนจะนับว่าดี

ทุกหมู่พลไกรกระบี่ศรี

เพียงหนึ่งชีวิที่จะมรณา ๖

๖ 8 คำ ๖ โอด

บัดนั้น

แสนวิโยคโคกเศร้าโคก

จึงน้อมเศียรถวายอภิวาทน์

อันว่าสมเด็จพระจักรี

จงระจับดับความทุกข์ร้อน

ขอให้หนุมาชาญจนกรรจ

อันอ้ายไมยราพอลุรา

พระเกียรติสมเด็จพระอวตาร

พระยาพิเภกยักขา

อสุราค่อยได้สมประดี

ทูลพระนุชนาถเรื่องศรี

ไซ้ที่จะม้วยชีวัน

อย่าอวรณ์วิโยคกันแสงศัลย์

ตามพระทรงธรรมไปบาตาล

ก็จะม้วยชีวาสังขาร

จะแผ่ฟ่านไปทั่วธาตรี ๖

๖ 8 คำ ๖

เมื่อนั้น

ได้ฟังพิเภกอสรี

จึงสั่งคำแหงวายุบุตร

เร่งตามพระองค์ลงไป

พระลักษณะทรงสวัสดิ์ศรี

ภูมิค่อยคลายโคกาลัย

ท่านผู้ฤทธิทรแผ่นดินไหว

ยังในนครบาตาล ๖

๖ 4 คำ ๖

บัดนั้น

รับสั่งน้องพระอวตาร

แล้วถามวิธีทางจร

แก่พระยาพิเภกอสรี

โอรสพระพายใจหาญ

กราบกับบทมลายด้วยภักดี

ซึ่งจะไปนครยักษี

ถ้วนถมิให้แคลงวิญญาณ์ ๖

๖ 4 คำ ๖ เจริญ

เสร็จแล้วประณตบทบงสุ์
ออกจากสุวรรณพลับพลา

๖ 2 คำ ๖ เชิด

จึงพินิจพิศดูสำคัญ
ก็ถึงต้นมรคาพนาลัย
มีบัวดอกหนึ่งเท่าทรงรถ
ขุนกระบี่ผู้ปรีชาชาญ

๖ 4 คำ ๖ เชิด

แลเห็นกำแพงแสงล้อม
ล้วนแล้วไปด้วยศิลา
จึงชักตรีเพชรออกกวัดแกว่ง
เข้าไล่หักไหมโรมรัน

บัดนั้น

เห็นวານรเือกผู้มารวี
ต่างตนพิโรธโกรธนัก
กรูกันโลดโผนโจนทะยาน
พุ่งชดอาวุธฤาหล
แทงด้วยแหลนหลาวโตมร

บัดนั้น

หลบหลีกเคล่าคล่องว่องไว
ถีบกัดฟัดแทงสับสน
ตายยับทับกันไม่สมประดี

๖ 4 คำ ๖ เชิด โอด

ครั้นเสร็จทำลายกำแพงด่าน
ขุนกระบี่ก็รีบจรรจัด

๖ 4 คำ ๖ เชิด

ลางค์พระลักษณะกนิษฐา
สำอางค์กดาแล้วรีบไป ๖

ซึ่งพิเภกกุมภกันต์บอกให้
แลไปเห็นสระปทุมมालย์
บานสดกลิ่นเกลี้ยงหอมหวาน
ก็หักก้านลอดไปด้วยฤทธา ๖

ป้อมค่ายคูเขื่อนแน่นหนา
หม้อยักษ์รักษานับพัน
สำอางฤทธิไกรไหวหวั่น
บุกบันดิล่านอสุรี ๖

๖ 4 คำ ๖ เชิด

ฝ่ายหม่อสุรยักษี
ดีค่ายทำลายปราการ
ฉวยชักอาวุธสำอางหาญ
ออกไล่รอนราญวามร
ต่างตนก็ยิงธนูศร
ฟันฟอนอุตลุดวุ่นไป ๖

๖ 6 คำ ๖

คำแหงหนุมาณทหารใหญ่
เลี้ยวไล่สังหารอสุรี
ด้วยกำลังฤทธิรณกระบี่ศรี
สิ้นพวกโยธีกุมกันต์ ๖

ฆ่าหม่อมาม้วยอาลัย
ดัดดั้นไปตามมรคา

เหลือบแลไปเห็นกฤษร
เรียกมันครั้นครีกเป็นโกลา
จึงทำสีหนาทวาดเสียง
แกว่งตรีโลดโผนโจนไป

๖ 4 คำ ๖ เชิด

บัดนั้น
บ้านุกอกอาจเฆมานัน

งานอนสูงใหญ่ขวางหน้า
สองตาดั่งแสงอาทิตย์
สำเนียงกึกก้องแผ่นดินไหว
เข้าโลโจมจับคชกรรม ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

สี่เท้าถีบจัดหางฟาด
วงคว้างาทางทะลุมบอน

ทำอำนาจดั่งคชไกรสร
ด้วยกำลังฤทธิรอนรารี ๖

๖ 2 คำ ๖

บัดนั้น
หลบหลีกว่องไวในที่
ป็นขึ้นด้วยกำลังสามารถ
ล้มลงกับพื้นสุธาธาร

หนุมนผู้ชาญชัยศรี
ขุนกระบี่เหี้ยมบงกชชาชาญ
องอาจหักคอคชสาร
วายปราณสิ้นชีพชีวา ๖

๖ 4 คำ ๖ เชิด โอด

ครั้นเสร็จสังหารกฤษร
ก็เร่งรีบไปตามมรคา

อันเป็นดำนนครยักษ์
ด้วยกำลังศักดิ์ดาอวองไว ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

รวดเร็วดังลมพัดพาน
ให้คิดฉงนสนเท่ห์ใจ
เป็นประกายเพลิงแรงแสงกล้า
เปลวพลุ่งรุ่งโรจน์ไม่มีควัน
จึงตรงเข้าไปยังศรี
ผาดแผลงฤทธิ์ไกรชัยชาญ

ถึงสถานที่ร่วมทางใหญ่
แลไปเห็นเขากระแทกกัน
เสียงก้องโกลาเลือนลั่น
รื้อนดังสุริยฉัตรบรรลัยกาล
ไม่เกรงอัคคีจะสังหาร
แผ่นทะยานขึ้นยอดบรรพต ๖

๖ 6 คำ ๖ เชิด

ดินถีบมือหักด้วยกำลัง
ลั่นเลื่อนสะเทือนถึงโสฬส

ภูเขาที่พังลงหมด
เพลิงกรดดับสิ้นทันที ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

ครั้นเสร็จหักเขากะทบกัน
ก็รีบเร่งมาในราตรี

๖ 2 คำ ๖ เชิด

แลไปเห็นยุ้งเท่าแม่ไก่
ขุนกระบี่ผู้มีศักดิ์

๖ 2 คำ ๖

บัดนั้น
โกรธาตั้งไฟบรรลัยกัล

๖ 2 คำ ๖ เชิด

สำเนียงเสียงร้องก้องอากาศ
จู่โจมโถมเข้ารวี

๖ 2 คำ ๖

บัดนั้น
เห็นยุ้งกลุ้มเข้ามารณารอน

๖ 2 คำ ๖ เชิด

ห้วยบัวแบนปีกขาด
ฝูงยุ้งก็สิ้นชีวลัย

๖ 2 คำ ๖ โอด

ครั้นเสร็จหักด่านยุ้งร้าย
มุ่งหมายมรคาบาดาล

๖ 2 คำ ๖ เชิด

เห็นสระสี่เหลี่ยมกว้างใหญ่
ทรงดอกออกฝักอรชร
พระพายชายพัดมาเรื่อยเรื่อย
ให้สงสัยไม่รู้สำคัญ
เหลือบซ้ายแลขวาทุกทิศ
ไม่เห็นร่องรอยก็สนใจ

๖ 6 คำ ๖ เชิด

ซึ่งเป็นด่านชั้นที่ยก
ตามที่แถวทางรัถยา ๖

ฝูงใหญ่บินว่อนขวางหน้า
เข้าไล่เข่นฆ่ารณาราย ๖

จึงฝูงใหญ่ใจหาญ
บินทะยานเข้ากลุ้มรุมตี ๖

หมายมาดกินเลือดกระบี่ศรี
ทั่วทั้งอินทรียวณ ๖

คำแหงหนุมานชาญสมร
สองกรจับขี้วันไป ๖

ตกลงเกลื่อนกลาดไม่นับได้
ด้วยฤทธิ์ไกรชัยชาญ ๖

จึงลูกพระพายใจหาญ
ก็ระเห็จเตร็ดทะยานรีบจร ๖

คาบไปด้วยปทุมเกสร
ตูมบานสลอนสลับกัน
หอมฉ่ำเย็บจิตเกษมสันต์
ว่าจะจรจรัสไปแห่งใด
พินิจรอบทั่วสระใหญ่
แต่เวียนเที่ยวไปเที่ยวมา

บัดนั้น

ซึ่งอยู่ในสระคงคา
ราตรีเที่ยงคืนเคยเที่ยว
ก็สำแดงแผลงฤทธิ์เกรียงไกร

มัจฉานุใจแกล้วกล้า
เป็นด่านรักษาชั้นใน
ลดเลี้ยวกระเวนทางใหญ่
ขึ้นไปจากท้องซงธาร ๖

๖ 4 คำ ๖ เขต

ถึงที่ขอบสระก็หยุดอยู่

เห็นวณรเผือกผู้ฮังการ
ไกรธาบพันกระที่บบาท
แล้วร้องประกาศด้วยวาจา
ตัวเอ็งมานี้จะไปไหน
องอาจล่งด่านกุ่มกัณฑ์

แลดูไปทั่วทุกสถาน
ล่งด่านผ่านทางเข้ามา
ทำอานาจออกยื่นขวางหน้า
เหว้ยอายพาลาใจฉกรรจ์
ไม่กลัวชีวาจะอาสัญ
กูจะหันให้ยับลงกับกร ๖

๖ 6 คำ ๖

บัดนั้น

เห็นลึงน้อยขึ้นจากสาคร
จึงคิดว่าวานรนี้
รูปทรงองอาจประหลาดตา
จึงร้องว่าเหว้ยอายลึงเล็ก
มีงอยขาขวางหน้ากูไว้

คำแหงหนุมานชาญสมร
อ้าวงอุทธรือนอหังการ
เหตุใดมีหางเป็นมัจฉา
ต้อยคำหยาบช้าทะนงใจ
จะเจียมตัวว่าเด็กก็หาไม่
ถอยไปให้พ้นอายสาธารณ ๖

๖ 6 คำ ๖

บัดนั้น

ได้ฟังกริ้วโกรธคือไฟกาล
ถึงตัวกุน้อยเท่านั้น
อย่าพักอาจองทะนงใจ
ว่าแล้วสำแดงเดชา
โลดโผนโจนรุกบุกบัน

มัจฉานุฤทธิ์ไกรใจหาญ
ดบมือฉัดฉานแล้วตอบไป
จะกลัวฤทธิ์เอ็งก็หาไม่
ใครดีจะได้เห็นกัน
พสุธาบาดาลไหวหวั่น
เข้าไล่โรมรันราวี ๖

๖ 6 คำ ๖ เขต

บัดนั้น

กริ้วโกรธพิโรธดังอัคคี

หนุมานผู้ชาญชัยศรี
ขุนกระบี่รับระปะทะกร

มัจฉานุสู้หนุมาน

เคล้าคล่องว่องไวทั้งสองข้าง
ถ้อยที่ถ้อยมีฤทธิ์รอน

บัดนั้น

ปล้ำปลุกคลุกคลีตีประจัญ
ถีบกัดวัดเหวี่ยงอุตลุด
กอดรัดพิศกันเป็นโกลี

บัดนั้น

รับรูกบูกบันประจันบาน
ถูกมัจฉานุชวนไป
ฟาดลงกับแผ่นศิลา

บัดนั้น

มิได้ชอกช้ำอินทรีย์
หลุดลุกขึ้นได้กระหิบบาท
วิ่งผลุนหมุนเข้าบุกบัน

บัดนั้น

โถมรับกลับกลอกไปมา

รบพลางรำพึงกะเนืองคิด

เหตุใดวานรน้อยนี้
ทรหดอดทนสามารถ
คิดแล้วจึงร้องถามไป
เป็นไฉนมาอยู่รักษาด่าน
เชื้อชาติสรีรวงศ์พงศ์พันธุ์

ต่างคนต่างหาญชาญสมร
ต่อกรไม่ละลดกัน ๖

๖ 4 คำ ๖

มัจฉานุฤทธิ์แรงแข็งขัน
พลวันหลบหลีกไปในที่
ทะยานยุทธ์ไม่ท้อถอยหนี
เปลี่ยนท่าเปลี่ยนที่รอนราญ ๖

๖ 4 คำ ๖ เชิด

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ
แผ่นทะยานโถมถีบด้วยบาทา
ฉวยรวบเท้าได้ทั้งซ้ายขวา
ด้วยกำลังศักดาราวิ ๖

๖ 4 คำ ๖

มัจฉานุผู้ชาญชัยศรี
โกรธตั้งอัคคีบรรลัยกัลป์
ทำอำนาจผาดเสียงดังฟ้าลั่น
โรมรันไม่คิดชีวา ๖

๖ 4 คำ ๖ เชิด

วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า
หันเหียนเปลี่ยนท่าราวิ ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

สงสัยในจิตกระบี่ศรี
จึงล้างชีวีไม่บรรลัย
องอาจต่อสู้ด้วยภูได้
เหวยอ้ายลิงน้อยเท่าแมลงวัน
ไมยราพขุนมารโมหันธ์
นามนั้นชื่อไฉวานร ๖

๖ 6 คำ ๖

บัดนั้น

ฟังความถามถึงนามกร
จึงคิดว่าวานรตัวนี้
หักด่านผ่านทางลงมา
รูปกายก็คล้ายกับกู
ฤาจะเป็นกฤตพลสุรกานต์
ครั้นว่าจะนิ่งเสียบัดนี้
คิดแล้วจึงร้องตอบไป
ชื่อมัจฉานุวัยวุฒิ
ส่ารอกไว้ริมสาคร
เลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม
บิดุเรศของเรารู้จักดา
ตัวท่านนี้เป็นวานร
ล่องมาถึงมือพระกาล

บัดนั้น

ฟังความจะแจ้งไม่แคลงใจ
พินิจพิศดูดวงพักตร์
ตบมือส่ารวลไปมา
จึงว่าดูก่อนมัจฉานุ
เจ้าอย่าโกรธราวี
บุญแล้วจึงฆ่ากันไม่ตาย
ทั้งเทเวศผู้ปรีชาชาญ

บัดนั้น

ฟังลูกพระพายเทวัญ
เหมเหมดูตุ้กระปี่ศรี

มัจฉานุกุมารชาญสมร
พงศ์พันธุ์มารดรแลบิดา
ฤทธิธองอาจแกลั้วกล้า
ถึงมหานัคราบาดาล
สองหูพรรณรายฉายฉาน
เหมือนมรดาสังความไว้
จะแจ้งเหตุร้ายดีก็หาไม่
ตัวเรานี้ได้นามกร
บุตรนางมัจฉาดวงสมร
ไมยราพฤทธิรอนได้มา
ได้อยู่ด่านขัดนัยักษะ
ชื่อว่าคำแหงหนุมาน
นามกรชื่อไรจึงอาจหาญ
ไม่กลัววายปราณฤาว่าไร ๖

๖ 14 คำ ๖

คำแหงหนุมานทหารใหญ่
ยืนตีตั้งได้ปากฟ้า
แสนรักพูนเพิ่มเสน่ห์หา
อนิจจาเป็นได้ถึงเพียงนี้
ดวงจักขุพ่อเฉลิมศรี
เรานี้คือศรีหนุมาน
สายสวาทพ่อยอดดงสาร
บันดาลให้มาพบกัน ๖

๖ 8 คำ ๖ เจริญ

มัจฉานุฤทธิแรงแข็งขัน
ขบฟันชี้หน้าแล้วร้องไป
มุสาพาทีก็เป็นได้

ถ้อยคำหยาบช้าไม่เกรงใจ
 แม้นหาวเป็นดาวเดือนตะวัน
 เราจึงจะเชื่อว่าบิดร

๖ 6 คำ ๖

บัดนั้น
 ฟังมัจฉานุกุมาร
 รับขวัญแล้วกล่าวพจนารถ
 ว่าพลางก็เหาะขึ้นไป

๖ 4 คำ ๖ เชิด

หาวเป็นดาวเดือนทินกร
 เสร็จแล้วก็กลับลงมา

บัดนั้น
 เห็นประจักษ์เหมือนคำชนนี
 ยอกรขึ้นเหนือศิโรเพฐน์
 ตัวลูกไม่แจ้งประจักษ์ใจ
 อันโทษนี้ใหญ่หลวงนัก
 อย่าให้เป็นกรรมเวรา

๖ 2 คำ ๖ ถูกพาทย์

ใครจักเชื่อฟังวานร
 ให้เห็นสำคัญประจักษ์ก่อน
 ทหารพระสี่กรอวดาร ๖

วาญบุตรผู้ปรีชาหาญ
 ว่าขานกินแทนแกล้งใจ
 สุดสวาทของพ่ออย่าสงสัย
 อยู่ในอากาศด้วยฤทธา ๖

เขจรสว้างเวหา
 ยังพื้นปฐธาทันที ๖

มัจฉานุผู้ชาญชัยศรี
 ยินดีก็วิ่งเข้าไป
 น้อมเศศบังคมประนมไหว้
 จึ่งชิงชัยกับพระบิดา
 ลูกรักจักขอโทษา
 แก่ช้าน้อยนี้สืบไป ๖

๖ 6 คำ ๖ เจริจา

บัดนั้น
 สวมสอดกอดลูกเข้าไว้
 รับขวัญจุมพิตแล้วพิศพิศตร
 ซึ่งเจ้าต่อยุทธ์บิดา
 ถ้อยที่ถ้อยรักษาดัว
 อันซึ่งผิดพลั้งทั้งนั้น
 พ่อจะอยู่ช้าก็ไม่ได้
 สंहารไมยราพุนยักษ์
 ตัวเจ้าค่อยอยู่เป็นสุขก่อน

คำแหงหนุมานทหารใหญ่
 ลูบไล่ไปทั่วทั้งอินทรี
 ดวงจักษุพ่อเฉลิมศรี
 เพราะมิได้รู้จักกัน
 ด้วยกลัวชีวาจะอาสัญ
 ไม่ถือโทษทัณฑ์แก่ลูกรัก
 จะรีบไปตามองค์พระทรงจักร
 ซึ่งมันไปลักพระองค์มา
 อย่าอาวรณ์เศร้าโศมนัส

อันทางบาดาลนครา

แก้วตาจงบอกให้พ่อไป ฯ

๖ 10 คำ ๖ เจริจา

บัดนั้น

ได้ฟังอืดอันตันใจ

ข้อนี้ขัดสนเป็นพันคิด

ด้วยพระยาไมยราพอสรี

พระคุณตั้งคุณบิดุเรศ

อันซึ่งจะบอกมรคา

บิดาลงมาทางไหน

จงเร่งพินิจพิศดู

มัจฉานุผู้มีอัชฌาสัย

บังคมไหวแล้วตอบวาที

พระบิดาจงโปรดเกศี

ได้เลี้ยงลูกนี้จนใหญ่มา

ซึ่งบังเกิดเกศเกศา

ดั่งข้าไม่มีกตัญญู

ทางนั้นจะไปยังมีอยู่

ก็จะรู้ด้วยปรีชาชาญ ฯ

๖ 8 คำ ๖

บัดนั้น

ฟังมัจฉานุกุมาร

ขุนกระบี่ผู้มีกำลังฤทธิ์

จึงหักก้านบุษบงด้วยว่องไว

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ

ว่าขานหลีกเลี้ยวเป็นค่านัย

นั่งคิดก็คิดขึ้นได้

ลุดไปตามไส้ปทุมมา ฯ

๖ 4 คำ ๖ เชิด

ครั้นถึงซึ่งสระชลธาร

เห็นหม่อสุรโยธา

จึงหยุดร่ำฟังคะเนคิด

ไหนจะรู้ข่าวพระจักรี

จำกูจะทำอุบายกล

คิดพลางยืนอยู่แต่ไกล

ใกล้ทวารนิเวศของยักษา

ตรวจตรารอบปราศธานี

จะตรงไปต่อฤทธิ์ด้วยยักษี

ว่าอยู่ที่แห่งหนตำบลใด

แอบตนฟังความให้จงได้

สำรวจใจกำบังกายา ฯ

๖ 6 คำ ๖

แล้วเข้าแอบต้นโศกอยู่

เข้าออกบอกกันจำนรรจา

คอยฟังคำหมุยักษา

ริมท่าสระโบกขรณี ฯ

๖ 2 คำ ๖ ฤกพาทย ฯ

เมื่อนั้น

ต้องจำลำบากพันทวี

ฝ่ายนางพิรากวนยักษี

กับด้วยยอสรีลูกรัก

อยู่ในเรือนตรุกันดาร
ไมยราพอสรวรพระยาอักษร
ใส่กระโถจะดัมลูกชาย
ก็กระเดียดกระอ้อมเดินมา

แสนทุกข์ทรมานเพียงอกหัก
ใช้ให้ไปดักคงคา
ให้ตายด้วยพระรามนาถา
ออกจากทวาราวดี ๖

๖ 6 คำ ๖ เพลง

ครั้นถึงที่สระบุษบง
คิดถึงลูกกร่วมชีวิต
โอ้อวไววิกของแม่เอ๋ย
เสียแรงบำรุงเลี้ยงมา
ควรฤไมยราพขุนมาร
โทษกรไม่มีเท่าของโย
อนิจจาสงสารตัวเจ้า
กับองค์พระรามด้วยกัน
สุดที่แม่แล้วนะแก้วตา
แม่นเจ้าสิ้นชีพชีวิ
ก้มหน้าไปตามทรมาสวาท
ถึงอยู่ไปจะทรมานกาย
พรุ่งนี้ก็จะจากออกไป
ร่ำพลางแสนโศกโศกา

นั่งลงริมท่าวาริศรี
ตีทรวงเข้ารำโศกา
ทรมานเชยผู้ยอดเสนหา
จนชันษาจำเริญวัย
คิดการพาลผิดก็เป็นได้
ใส่โคล้จะล้างชีวัน
รุ่งเช้าก็จะม้วยอาสัณ
ใครจะช่วยได้นั้นก็ไม่มี
ซึ่งจะพ้นอาญายักษ์
แม่นี้ไม่อยู่จะสู่ตาย
ให้ประจักษ์โลกธาตุทั้งหลาย
จะพุ่มพ่ายชลเนตรทุกเวลา
ที่ไหนแม่จะได้เห็นหน้า
ดังว่าจะสิ้นชีวัน ๖

๖ 14 คำ ๖ โอด

บัดนั้น
เห็นนางโศกาจาบัลย์
ว่ารุ่งเช้าชีวิตจะวายปรารถ
จึงคลายพระเวทกำบังตา

ฝ่ายลูกพระพายรังสรรค์
ร่ำพันออกนามพระรามมา
กับไววิกขุนมารยักษา
เดินเข้าไปหาทันใด ๖

๖ 4 คำ ๖

นั่งลงแล้วกล่าววาที
เราเป็นทหารพระภูวไนย
ชื่อว่าหนุมานชาญณรงค์

ยายอย่าโศกก็ละห้อยให้
ผู้ใดไม่รอต่อกร
มาตามพระองค์ทรงคร

ด้วยอ้ายไมยราพพุทธรอน
ไม่รู้ว่ายู่ตำบลใด
จงพาเราไปในพารา
จะช่วยไวยวิกให้พ้นตาย
เป็นเจ้าแก้มอสุรี

๖ 8 คำ ๖

เมื่อนั้น
ได้ฟังคำแหงหนุมาน
มีความชื่นชมโสมนัส
จึงว่าไมยราพชาญณรงค์
คงตาลห้ายเมืองอสุรี
อสุรารักษาทั้งนอกใน
ด้วยว่ากุมภกัณฑ์นายประตู่
ถึงจะเหาะข้ามกำแพงยักษ์
มาตรแม้นจะแปลงเป็นแมลงวัน
ขุนกระบี่ผู้มีปรีชา

บัดนั้น
ฟังพิราควนนางมาร
จึงว่าเพียงนี้ไม่ยากนัก
จะแปลงเป็นไยบัวติดสไบ
แม้นว่าซังหนักจะหักลง
คันทั้งอยู่ครั้งบูรณมา
ข้ามมิได้พาผู้ใด
จงดูเอาเถิดนะขุนมาร

เมื่อนั้น
ได้ฟังทวารพระจักรี

มันพาภูธรลงมา
จนใจที่จะเสาะแสวงหา
จะฆ่ามันให้ม้วยชีวี
ด้วยายก็จะสุขเกษมศรี
ในที่นคราบาดาล ๖

พิราควนผู้ยอดสงสาร
นคราญค่อยคลายจาบัลย์
ตั้งได้สมบัติในสวรรค์
มันเอาพระองค์ไปไว้
อยู่ที่ในกรงเหล็กใหญ่
ซึ่งจะพาเข้าไปนั้นยากนัก
ซังคูมิให้เบาหนัก
ก็จะต้องจักรกรรมรณา
อย่าสำคัญจะพ้นยักษ์
ตริกตรอย่าให้เสียการ ๖

๖ 10 คำ ๖

วายุบุตรผู้ปรีชาหาญ
บอกขานจะแจ้งไม่แคลงใจ
ตัวข้าพองจักคิดได้
เข้าไปมิให้สงกา
จงเอาสำนวนนี้ว่า
แก่แก่คร่ำคร่าช้านาน
มาในพาราราชฐาน
อย่าแสวงมาพาลพาที ๖

๖ 8 คำ ๖ เจริญ

นางพิราควนยักษ์
ยินดีแล้วตอบวาจา

อันความคิดนี้ประเสริฐนัก

จงเร่งนิมิตกายา

เราจักตอบตามท่านว่า

ตัวข้าจะพาทจร ๖

๖ 4 คำ ๖

บัดนั้น

ประนมหัตถ์ร่ายเวทฤทธิรอน

คำแหงหนุมนชาญสมร

สังวรใจนิมิตอินทรีย์ ๖

๖ 2 คำ ๖ ตระ

เป็นโยบัวติดสไบบาง

ด้วยเดชพระมนตร์อันฤทธิ์

นางพิรากวนยักษ์

อสุรีไม่เห็นกายา ๖

๖ 2 คำ ๖

เมื่อนั้น

เอากระออมนั้นตักลงคา

นางพิรากวนยักษ์

ขึ้นมากระเดียวเดินไป ๖

๖ 2 คำ ๖ เพลง

บัดนั้น

เห็นนางพิรากวนอรทัย

จึงเอากระออมกับตัวนาง

ชั่งดูกับลูกศิลา

อสุรยักษัรักษาทวารใหญ่

ไปตักซึ่งชลธีมา

วางเหนือตราขุยักษ์

ที่เคยตรวจตราทุกที่ ๖

๖ 4 ๖ คำ ๖ เจรจา

ครั้นตราขุยนต์หนักนัก

กระออมแตกยับไม่สมประดี

ก็สิ้นเดาะหักลงกับที่

อสุรีเข้าจับวุ่นไป ๖

๖ 2 คำ ๖ เจรจา

แล้วตั้งกระหู่ตาม

พาใครเข้ามาฤว่าไร

นางนี้ทำความเป็นไฉน

จงบอกไปแต่โดยสัจจา ๖

๖ 2 คำ ๖

เมื่อนั้น

ขึ้นเสียงเถียงตอบสุรา

เรามาผู้เดียวก็เห็นอยู่

คร่ำคร่ำมานานกว่าแสนปี

นางพิรากวนยักษ์

เหตุใดมาว่าดังนี้

เมื่อตราขุยนต์ของยักษ์

ไม่ดีหักเองจะโทษใคร

อนิจจาเห็นว่าถูกต้อง
จะทำอะไรก็ตามใจ

บัดนั้น

ฟังนางว่าซึ่งดั่งต้น
ต่างตนต่างเห็นเป็นจริง
แต่เหลียวดูหน้ากันไปมา

เมื่อนั้น

เถียงพลางทางรีบจรัส

ครั้นถึงซึ่งหน้าพลาญ

อันพระยาไมยราพฤทธิไกร
แต่ตัวไววิกุมภัณฑ์
นั้นดงตาลท้ายพารา

บัดนั้น

ยกกรเหนือเกล้าเมาลี

เดชด้วยวิหยามนตร์

รีบไปตามองค์พระนารายณ์

ครั้งมาถึงที่ดงตาล

นั่งนอนล้อมวงหลายชั้น
ขุนกระบี่ผู้มีฤทธิ์รอน
จึงร้ายพระเวทวิทยา

น้ำท่วมปากแล้วก็ว่าได้
ไม่อาลัยแก่ชีพชีวัน ๖

๖ 6 คำ ๖

นายประดู่หม่อมารตัวยัน
ไม่ทันรู้กลมารยา
ทุกสิ่งมิได้กังขา
ไม่ตอบวาจาเทวี ๖

๖ 4 คำ ๖

นางพิราภวนักษี
เข้ามาอยู่ที่ทวารชัย ๖

๖ 2 คำ ๖ ชุบ

ชีบอกพนมทานทธารใหญ่
หลับอยู่ในที่ไสยา
ใส่ตรุจามันอยู่ข้างหน้า
ซึ่งยักษามันไว้พระจักรี ๖

๖ 4 คำ ๖

วายุบุตรวุฒิไกรชัยศรี
ขุนกระบี่ร้ายเวทกำบังกาย ๖

๖ 2 คำ ๖ ตระ

ทั้งตนแลเงาก็สูญหาย
ยังท้ายพาราคุมภัณฑ์ ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

เห็นหม่อมารรักษากวดขัน
ผลัดกันตระเวนตรวจตรา
ยกกรเหนือเกล้าเกศา
สะกดนิทราหม่อมาร ๖

๖ 4 คำ ๖ ตระ

เสียงสนั่นครั่นครื้นโถมหน
เยือกเย็นไปทั้งบาดาล

มิดมนทั่วทิศาสน
ปานดังฤดูเหมันต์ ฯ

๖ 2 คำ ๖ อุกพาทย

บัดนั้น
ต้องเวทหนุมนชาญฉกรรจ์
ล้มหลับทับกันทั้งไพร่นาย
บ้างกรนบ้างครางวุ่นไป

ฝ่ายพวกอสุราพลซัดเซ
บันดาลมัวตามัวใจ
จะเกริ่นกรายตรวจตราก็หาไม่
ไม่เป็นสถิติสมประดี ฯ

๖ 4 คำ ๖

บัดนั้น
ครันเสร็จสะกดอสุรี

ลูกพระพายผู้ชาญชัยศรี
ขุนกระบี่ก็เดินเข้าไป ฯ

๖ 2 คำ ๖ อุกพาทย

จึงเห็นสมเด็จพระหริวงศ์
กราบลงแทบบาทภูวไนย

หลับอยู่ในกรงเหล็กใหญ่
ซบพิศตรร่ำไห้โศกา ฯ

๖ 2 คำ ๖ โอต

โอ้อำพระจอมมงกุฎเกศ
ปิ่นที่พึงมนุษย์เทวา
อนิจจาเป็นน่านาถจิต
ไร้ทั้งภูษามทมทรง
เสียแรงเลี้ยงทหารชานาญยุทธ์
แจ้งว่าไมยราพอสรี
ทำการสะกดแต่เพียงนั้น
เสียทีที่มีฤทธิ์ไกร
มันจึงได้พาพระจักรี
หาไม่ที่ไหนดอสุรา
จะพิฆาตฟาดฟันด้วยตรีเพชร
จึงจะสมน้ำหน้าอายสาธารณ์
ร่ำพลางพุ่มพ่ายชลนา
ดังหนึ่งจะสิ้นชีวลัย

ลือเดชทั่วทิศาศา
ควรฤมาณอนอยู่ในกรง
พระกายติดไปด้วยธุลีผง
ใบไม้จะรององค์ก็ไม่มี
นับสมุทรไว้ได้บทศรี
ในราตรีจะลอบขึ้นไป
ช่วยกันรักษาไว้ไม่ได้
มาหลับไหลด้วยเวทวิทยา
มาถึงบุรีรักษา
จะรอดลงมายังบาดาล
ให้เศียรเด็ดเสียไว้กับหน้าฉาน
ที่อหังการกำเริบใจ
ซบพิศตรโศกาสะอื่นให้
ไม่เป็นสถิติสมประดี ฯ

๖ 14 คำ ๖ โอต

ครั้นคลายแสนโศกาจาบัลย์
ทำลายกรงขื่อนองค์พระจักรี

อภิวันท์เหนือเกล้าเกศี
ด้วยกำลังฤทธิพาวร ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

รีบออกมาจากเมืองมาร
ตรงลงยังเชิงคีรีนทร
เห็นแท่นสุวรรณบัลลังก์อาสน์
เอกเยี่ยมเทียมทิพย์ไสยา

ถึงเขาสुरกานต์สิงขร
วานรเพ่งพิศไปมา
อยู่ในนพมาศคูลา
ก็วางพระจักราด้วยยินดี ๖

๖ 4 คำ ๖ ตระ

แล้วจึงบังคมก้มเกศ
คำรพจบพื้นพระธรณี
ขอฝูงเทวสุราฤทธิ์
ทั้งหกห้องสุวรรณคั่นฟ้า
ตัวข้าจะไปสังหาร
ฝากแล้วก็รีบจรจรล

กราบเบี่ยงบทเรศทั้งสองศรี
ขลุกรประกาศด้วยวาจา
ซึ่งสถิตสิงสู่ในภุผา
มาช่วยรักษาพระทรงธรรม
ไมยราพขุนมารให้อาสน์
ผ่นพักตร์คั่นเข้ายังธานี ๖

๖ 6 คำ ๖

มาจะกล่าวบทไป
อันสถิตถ้ำธารคีรี
เล็งมาเห็นลูกพระพาย
ออกจากกรงเหล็กอสุรา
บัดนี้จะกลับไปชิงชัย
ก็พาฝูงเทพบริวาร

ถึงเทพไทเรืองศรี
มีทิพย์โสदनัยนา
พาวงค์พระนารายณ์นาถา
มาไว้ปากถ้ำสุรกานต์
ฆ่าอ้ายไมยราพใจหาญ
เหาะทะยานมายังพระจักรี ๖

๖ 6 คำ ๖ เหาะ

ครั้นถึงจึงเข้าแวดล้อม
จำเรียงเสียงทิพย์ดนตรี
บ้างโบกพัดพัดระว่างองค์
พิทักษ์รักษาภูวไนย

ขับกล่อมบำเรอดีดสี
ฉ่ำเนื่อเรื้อยร้จับใจ
บ้างล้อมวงตามเชิงเขาใหญ่
มิให้ราศีปีศา ๖

๖ 4 คำ ๖ กล่อม

บัดนั้น
เขม้นหมายจะล้างอสุรา

วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า
ก็ตรงมายังหน้าพลาญฯ

๖ 2 คำ ๖ เชิด

ครั้นถึงปราสาทลงกรณ์
กระที่บาทผาดโผนโจนทะยาน

วานรสำแดงกำลังหาญ
ถืบบานสีหบัญชรชัย ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

เสียงสนั่นครื้นครั่นกลาหล
แล้วมีวาจาประกาศไป
เป็นไฉนตัวมึงไปลอบลัก
กูเป็นทหารชาญณกรรจ์
ชื่อว่าหนุมานชาญณรงค์
ตัวมึงตั้งหนึ่งมฤคิ

พังลงไม่ทนกำลังได้
เหวี่ยงอ้ายไมยราพกุมภันต์
องค์พระหริรักษ์รังสรรค์
ตามมาโรมรันอสุรี
อาจองดั่งพระยาราชสีห์
วันนี้จะม้วยวายปราณ ๖

๖ 6 คำ ๖

เมื่อนั้น
ผวาตื่นจากแท่นลงการ
เห็นวานรเข้ามาถึงปราสาท
ไกรธาดวยคว่าพระขรค์ชัย
เหม่เหม่ดูอ้ายชาติสิง
ตัวกูผู้ทรงศักดา
มึงตั้งหึงห้อยน้อยแสง
ว่าพลางขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน

พระยาไมยราพใจหาญ
ขุนมารก็เหลือบแลไป
องอาจกล่าวคำหยาบใหญ่
ผุดลุกขึ้นได้ก็ร้องมา
เยอหยิ่งอวดฤทธิ์ว่าแกลัวกล้า
ได้ฟ้าไม่มีใครเทียมทัน
ฤาจะแข่งกับดวงสุริยฉัน
แกว่งพระขรค์ออกไล่ราญรอน ๖

๖ 8 คำ ๖ เชิด

บัดนั้น
รับรองป้องกันประจัญกร

คำแหงหนุมานชาญสมร
วานรโถมถืบด้วยฤทธา ๖

๖ 2 คำ ๖

ถ้อยดีถ้อยรับสับสน
ฟันแทงแย่งยุทธ์กันไปมา

ไล่ประจัญถอยประจัญเช่นฆ่า
ต่างหาญต่างกล้าไม่ลดกัน ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

เมื่อนั้น
รับรองป้องปัดโรมรัน

๖ 2 คำ ๖

เท้าหนึ่งเหยียบเข้าวานร
กลอกกลับจับกันเป็นโกลา

๖ 2 คำ ๖ เชิด

บัดนั้น
รบชิตติดพันประจัญตี

๖ 2 คำ ๖

โผนแผ่นขึ้นยืนเหยียบป่า
กลอกกลับสัประยุทธ์พัลวัน
พระขรรค์ก็หักเป็นสองท่อน
อสุรีล้มลูกคลุกคลาน

๖ 4 คำ ๖ เชิด

เมื่อนั้น
เสียดพระขรรค์เพชรอันฤทธิ์
กวัดแกว่งแสงวาบปลาบตา
ผาดแผลงสำแดงฤทธิ์รุทร

๖ 4 คำ ๖

ต่างตนต่างรับต่างตี
จนกระบองนั้นหักกระเด็นไป

๖ 2 คำ ๖ เชิด

บัดนั้น
หลีกหลบรบนันประจัญบาน

๖ 2 คำ ๖

มีอชวาฉวยชิงโตมร
แทงต้องกุมภันท์เป็นหลายที

ไมยราพฤทธิ์แรงแข็งขัน
ขบฟันโลดโผนโจนมา ๖

กรแกว่งพระขรรค์เจื่อง่า
หันเหียนเปลี่ยนท่าในที่ ๖

หนุมานผู้ชาญชัยศรี
ได้ทีโถมจับกุมภันท์ ๖

กรขวานฉวยชิงพระขรรค์
ฟาดฟันต้องกายขุนมาร
วานรถีบด้วยกำลังหาญ
ขุนกระบี่ทะยานตามตี ๖

ไมยราพสิทธิศักดิ์ยักษ์
อสุรีคว้าไม้คทาวุธ
กระหิบบาทาเอื้องอุค
กลับเข้าสัประยุทธ์ชิงชัย ๖

เข้าออกเป็นทีหนีไล่
ฉวยได้หอกใหญ่เขารอนราญ ๖

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ
โถมทะยานเข้าไล่ราวี่ ๖

ได้ด้วยฤทธิ์รอนกระบี่ศรี
จนหอกอสุรีนั้นหักไป

แล้วชักตรีเพชรออกจากกาย
หวดซ้ายป่ายขวาว่องไว

๖ 4 คำ เชิด

เมื่อนั้น

สิ้นสุดอาวุธโรมรัน
วานรตนนี้สามารถ
ยิ่งกว่าเทวัญในชั้นฟ้า
จำเป็นจะคิดอุบายกล
ถึงมาตรมันจะกลับตี
ด้วยดวงจิตไม่อยู่กับกาย
คิดแล้วจึงร้องว่าไป
ตัวเราทั้งสองประลองยุทธ์
ถ้อยที่ไม่แพ้ยุทธา
ให้เป็นธรรมยุทธ์สุจริต
จะเอาตาลสามต้นมาพัน
ผลัดกันตีตนละสามที
ให้ปรากฏไว้ในไตรดาล

๖ 14 คำ ๖

บัดนั้น

ได้ฟังก็คำริตรีไตร
มันคิดเปรียบเทียบดังนี้
กูก็ไม่เกรงยุทธา
ถึงจะตายมันต้องพระพายพัด
อันตัวของอ้ายขุนमार
คิดแล้วจึงร้องตอบไป
เกลือกจักไม่เหมือนหนึ่งพาที

ลูกพระพายพอนพินกระชั้นไล่
มิได้ดำรงกายทัน ๖

โมยราพฤทธิแรงแข็งขัน
กุมภันท์ถวิลจินดา
ฤทธิ์รังก้องอาจแกลัวกล้ำ
นักสิทธิ์วิทยานาคี
ด้วยแยบยลลวงฆ่ากระบี่ศรี
กูนี้ไม่ครั้นคร้ามใจ
อันที่จะตายนั้นหาไม่
เหวี่ยงไอลึงไพรพาลา
สัประยุทธ์ขับเคี่ยวกันหนักหนา
มาตั้งสัจจาสัญญากัน
ต่างตนอย่าคิดผิดผัน
ตะบิดฟันให้เป็นกระบะบองดาล
ใครดีก็ไม่ม้วยสังขาร
ตัวท่านจะเห็นประการใด ๖

คำแหงหนุมานทหารใหญ่
อันอ้ายโมยราพอสुरา
เห็นจะมีอุบายอีกษา
จะซ่อนกลฆ่ามันให้วายปราณ
ก็อุบัติคินซีพสังขาร
นัยจะแหลกลาญด้วยฤทธิ์
ว่าจริงฤาไฉนยักษ์
ที่คำอสุรีสัญญา ๖

๖ 8 คำ ๖

เมื่อนั้น

ได้ฟังจึงตอบวาจา
 มั่นมาตรมิดงในสัจ
 กับฝูงเทวาทังนั้น
 แต่เราจะตีสามทีก่อน
 ตัวเองจงลุกขึ้นตีไป

พระยาไมยราพยักษ์
 อันคำเรานี้โดยธรรม
 ของหงส์น้อยนี้รังสรรค์
 สังหารชีวิตให้บรรลัย
 ครบแล้วจะนอนลงให้
 ตามที่เราได้ปฏิญาณ ๖

๖ 6 คำ ๖

บัดนั้น

ฟังคำไมยราพขุนมาร
 ไฉนจึงมาเลือกกว่า
 ตัวเราเป็นแขกมาแต่ไกล
 ซึ่งว่าทั้งนี้แต่ฟังรู้
 เองจะตีก่อนก็เร่งตี

วายุบุตรวุฒิไกรใจหาญ
 ดบหัตถ์ฉัดฉานแล้วตอบไป
 สัญญาเอาเปรียบก็เป็นได้
 ชอบให้ตีก่อนอสุรี
 ไซ้กูจะโง่กว่ายักษ์
 ใครดีจะรอดชีวา ๖

๖ 6 คำ ๖ เสร็จ

เมื่อนั้น

ได้ฟังกระบี่ก็ปรีดา

พระยาไมยราพยักษ์
 อสุราเข้าถอนเอาต้นตาล ๖

๖ 2 คำ ๖ เชิด

เท้ายันบำด้นกระซางจุด

สามต้นสูงเทียมคัตนาค
 แล้วร้องว่าเหวอ้ายลิงป่า
 ใครดีจะได้เห็นกร

ก็หลุดขึ้นด้วยกำลังหาญ
 ขุนมารบิดเป็นคทาธร
 มีงอวดฤทธิ์ว่าชาญสมร
 จงนอนลงให้กูตี ๖

๖ 4 คำ ๖

บัดนั้น

ได้ฟังอสุราพาทิ

หนุมานผู้ชาญชัยศรี
 ขุนกระบี่ร้ายวิหยามนตร์ ๖

๖ 2 คำ ๖ ตระ

ครั้นครบเจ็ดคาบก็เป่าไป

ให้คงทมหอดทน

กลั่นใจลูบกายสามหน
 แล้วทอดตนกวักเรียกอสุรา ๖

๖ 2 คำ ๖

เมื่อนั้น

เห็นกระป๋องทอดกายา
กวัดแกว่งสำแดงแสงฤทธิ์
สองเท้ากระเหยงแผ่นทะยาน

๖ 4 คำ ๖ เชิด

สามที่สนั่นดังฟ้าฟาด

อันกายหนุ่มมานาญชัย

๖ 2 คำ ๖

บัดนั้น

มิได้เจ็บช้ำกายา

๖ 2 คำ ๖

ร้องว่าเหวี่ยงเหวี่ยงขุนมาร

เร่ร่อนลงเถิดอ้ายจัญไร
แม้มีรักตัวกลัวตาย
กราบลงที่ตีนของกูนี้

๖ 4 คำ ๖ เจริญ

เมื่อนั้น

เห็นวานรไม่สิ้นชีวา
ให้ประหวั่นครันคร้ามขามฤทธิ์
แล้วรื้อมานะหักใจ
คิดแล้วจึงตอบวาจา
กูไม่ประณตบทมาลัย
ว่าแล้วก็ทอดกายลง
ตัวเองจงเร่งมาตี

๖ 8 คำ ๖

บัดนั้น

ฉวยจับกระบองตาลมา

พระยาไมยราพยักษา

ก็ปรีดาเดือดเงือกกระบองตาล

เสียงสนั่นครรชิตทุกทิศาน

ขุนมารก็ตีลงไป ๖

ปถพีก็มปนาทหาวไหว

ก็จมลงในพื้นพสุธา ๖

วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า

ผุดลุกขึ้นมาด้วยว่องไว ๖

รู้จักพระกาลฤทธาไม่

ส่งกระบองมาให้กูตี

จะถ้ายชีวิตยักษ์

จึงจะไว้ชีวีอสุรา ๖

พระยาไมยราพยักษา

อหังการเยาะเย้ยโยไฟ

ร้อนจิตตั้งหนึ่งเพลิงไหม้

กูจะเกรงมันโยอ้ายสาธารณ์

เหวี่ยงอ้ายพาลาเดียรัจฉาน

มึงอย่าอวดหาญพาที่

ส่งกระบองให้กระบีศรี

ตามที่ตั้งได้สัญญา ๖

วายุบุตรวุฒิไกรใจกล้า

เงื้อง่าด้วยกำลังฤทธิ์รอน

ดาหมายเขม้นจะพิฆาต
สองมือกวัดแกว่งคทาธร

๖ 4 คำ ๖ เขต

เสียงสนั่นครั่นครื้นอากาศ
แล้วฉีกแขนขอสุรี

๖ 2 คำ ๖

เมื่อนั้น
เท้ากรกลับติดเป็นกายา
ลุกขึ้นกระหึบบาทผาดร้อง
โผนไปด้วยกำลังว่องไว

๖ 4 คำ ๖ เขต

บัดนั้น
หักเอาด้วยกำลังชัยชาญ
ล้มลงกับพื้นพสุธา
โลดโผนโจนไปทันที

จึงถามพิรากวอนงลักษณ์
ฆ่ามันจึงไม่บรรลุ

๖ 2 คำ ๖

เมื่อนั้น
ฟังวาญบุตรที่ปรีดา
ซึ่งว่าฆ่ามันไม่ตาย
ถอดจิตออกเป็นภูมรี
แล้วเอาจไปซ่อนไว้
ท่านจงคิดฆ่าตัวภมร

๖ 6 คำ ๖

องอาจตั้งพระยาไกรสร
วานรก็ฟาดลงสามที ๖

กระบองแหลกกายขาดไปกับที่
ขุนกระบี่ขว้างไปด้วยฤทธา ๖

พระยาไมยราพยักษา
อสุราไม่ม้วยบรรลัย
ก็กก้องกัมปนาทหวาดไหว
เข้าไล่ประจัญประจัญบาน ๖

วาญบุตรวุฒิไกรใจหาญ
โถมทะยานถึงต้องอสุรี
ด้วยศักดาเดชเรืองศรี
ขุนกระบี่เหยียบบกลงไว้ ๖

ไมยราพขุนยักษ์นี้ไฉน
สงสัยเป็นพื้นพรรณนา ๖

นางพิรากวอนยักษา
จึงร้องบอกมาทันที
เพราะด้วยอุบายยักษ์
ใส่กล่อมนฉ้อลงกรณ์
ในยอดตรีภูฏสิงขร
ไมยราพฤทธิรอนจะวายปราณ ๖

เมื่อนั้น

ฟีนางบอกแจ้งทุกประการ

เท่าเหยียบบอสุราไว้มัน

ก็ร้ายพระเวทอันศักดิ์

วายุบุตรผู้ปรีชาหาญ

ยินดีปานได้ฟากฟ้า

ภรนั้นประนมเหนือเศา

นิมิตกายกายาวานร ๖

๖ 4 คำ ๖ ตระ

รูปนั้นใหญ่เท่าพรหมาน

พร้อมทั้งสี่พักตร์แปดกร

เท่าซ้ายเหยียบบอสุรี

เท่าขวานั้นก้าวทะยานไป

สูงตระหง่านดั่งหนึ่งสิงขร

ลำแดงฤทธิ์ร้อนเกรียงไกร

มิให้เคลื่อนจากที่ขึ้นมาได้

ยังในตรีภูมบรรพต ๖

๖ 4 คำ ๖

มือหนึ่งจ้งยอดคีรีนทร

จับได้แมลงภุมรา

เหยยเหยยโมรธาพักษ์

ว่าแล้วยังเป็นจุมไป

กรหนึ่งนั้นคั่นคว่ำหา

ก็เอ้าขึ้นมาชูไว้

นี้หัวใจมิงฤมิไซ

ตัดเศียรลงให้พร้อมกัน ๖

๖ 4 คำ ๖ เชิด

ดั่งหนึ่งพระกาลพาลราช

กายดินระต่ำวแดยัน

มาพันฟาดด้วยคมพระแสงขรรค์

กุมภันท์ก็ม้วยชีวี ๖

๖ 2 คำ ๖ โอด

กิจกรรม

1. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง โดยตอบคำถามต่อไปนี้เป็นวาจา หรือโดยการเขียน

- 1) ไมยราพได้ทำอะไรแก่กองทัพพระราม
- 2) พระรามและพระลักษมณ์มีลักษณะอย่างไร ตามความเห็นของไมยราพ
- 3) ไมยราพพาพระรามไปอย่างไร และเอาไปไว้ที่ไหน
- 4) ไมยราพสั่งให้ควบคุมพระรามอย่างไร และตั้งใจจะทำอย่างไรกับพระราม
- 5) นางพิรากวนคือใคร ถูกใช้ให้ทำอะไร
- 6) ฝ่ายกองทัพพระรามเมื่อพ้นจากมนต์สะกดได้จัดการติดตามพระรามอย่างไร
- 7) หนุมานเดินทางมาถึงเมืองบาดาล ได้พบอุปสรรคอันแรกคืออะไร หนุมานผ่านอุปสรรคนี้ไปได้
อย่างไร
- 8) หนุมานผ่านด่านที่สองไปได้ได้อย่างไร
- 9) เมื่อผ่านด่านที่สองไปแล้วได้พบกับอะไร และได้ปราบปรบึกษ์อย่างไร (ปรบึกษ์ แปลว่า ฝ่าย
ตรงข้ามคือผู้ที่ต้องต่อสู้ด้วย)
- 10) ด่านต่อไปที่หนุมานจะต้องผ่าน มีลักษณะอย่างไร และได้ผ่านไปด้วยวิธีใด
- 11) หนุมานได้พบสัตว์ประหลาดชนิดหนึ่ง สัตว์นั้นมีลักษณะอย่างไร และหนุมานได้ทำลายอย่างไร
- 12) มัจฉากับหนุมานได้พบกันที่ไหน และได้ทำอะไรต่อกัน
- 13) มัจฉากับหนุมานได้ตอบกันว่าอย่างไร
- 14) หนุมานได้รับประโยชน์จากมัจฉาอย่างไร
- 15) หนุมานได้ใช้ความฉลาดของตน โดยคำนึงถึงอะไร และผ่านด่านที่มัจฉารักษาไปได้ได้อย่างไร
- 16) หนุมานได้พบกับนางพิรากวนได้ที่ไหน และหนุมานได้ขอความช่วยเหลือนางพิรากวนให้ทำอะไร
- 17) นางพิรากวนกับหนุมานร่วมกันทำกลอุบายอย่างไร จึงเข้าไปในเมืองบาดาลได้
- 18) มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น เมื่อหนุมานกับนางพิรากวนพยายามผ่านประตูเมืองบาดาลเข้าไปภายใน
เมืองและนางพิรากวนพ้นอันตรายจากยักษ์ที่เป็นยามรักษาประตูได้อย่างไร
- 19) หนุมานไปพบพระรามที่ใด และได้พาไปไว้ที่ไหน
- 20) ในการต่อสู้ระหว่างไมยราพกับหนุมาน ได้ใช้อะไรเป็นอาวุธอันสุดท้าย
- 21) ในที่สุดหนุมานฆ่าไมยราพได้ เพราะได้รับความช่วยเหลือจากใคร
- 22) หนุมานทำอย่างไร จึงฆ่าไมยราพได้ในที่สุด

2. ฝึกสรุปเรื่อง

- 1) ให้นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม ๆ ละ 6 - 8 คน ช่วยกันทบทวนเรื่องที่ได้อ่าน แล้วเขียนเป็นเรื่องย่อ เรียบเรียงถ้อยคำให้แจ่มแจ้ง เขียนด้วยลายมือเรียบร้อย ตัวสะกดถูกต้องแล้วส่งให้ครูตรวจเป็นรายงานของกลุ่ม

3. ฝึกอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยนักเรียนแบ่งกลุ่ม ๆ ละ 6 - 8 คน หรือตามที่เห็นสมควร แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันตามหัวข้อต่อไปนี้

- 1) การที่มีจันช่วยให้นุมาลงไปเมืองบาดาลได้นั้น เรียกว่าเป็นการกระทำที่ถูกหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 2) บิดาบังเกิดเกล้าและบิดาที่ได้ชุบเลี้ยงมา มีคุณค่าบุคคลมากน้อยกว่ากันอย่างไรเพราะเหตุใด

4. อ่านข้อความต่อไปนี้แล้วพิจารณาว่า เหตุใดคำว่า ราม จึงใช้ว่า ราเมศ คำว่า โลก ใช้ว่า โลเกศ และคำว่า อสุร แปลว่าอะไร เหตุใดบางที่ก็ใช้ว่า อสุรี และบางที่ก็ใช้ว่า อสุรา

- ก. คิดแล้วผาดแผลงสำแดงเดช ช้อนพระราเมศผู้เชษฐา
- ข. โอ้วว่าพระปิ่นโลเกศ พระเดชแผ่ทั่วทุกทิศา
- ค. เห็นนอนนิ่งไม่ดิ่งอินทรีย์ อสุรีก็เดินเข้ามา
- ง. นิ่งอยู่แทบบาทพระรามา อสุราก็ยอเข้าไป

5. ฝึกถอดคำร้อยกรองออกเป็นถ้อยคำของนักเรียนเอง

ก. ข้าแรกแทรกพื้นสุธาธาร	ด้วยกำลังขุนมารชาญสมร
ข้ามด่านผ่านทางพนาดร	พาจรเร่งรีบไปธานีฯ
ข. ตกใจดังพระยามัจจุราช	มาพันฟาดเศียรเกล้าเกศี
สติไม่เป็นสมประดี	ก็โคก็ควมคร่ำรำพัน ฯ
ค. เสียแรงตัวข้าเป็นทหาร	จะรักษาบทมัลย์ก็ไม่ได้
เสียทีที่มีฤทธิ์ไกร	มาขายได้เบื้องบาทพระสีกร
ง. เหลือบแลไปเห็นกฤษร	งามอนสูงใหญ่ขวางหน้า
เรียกมันครันครีกเป็นโกลา	สองตาดังแสงอโณทัย
จ. พินิจพิศดูดวงพักตร์	แสนรักพูนเพิ่มเสนหา
ตบมือสำรวลไปมา	อนิจจาเป็นได้ถึงเพียงนี้

6. ฝึกสังเกตและทบทวนศัพท์ที่ใช้ในบทที่อ่าน

1) นักเรียนช่วยกันค้นดูในบทที่อ่านว่ามีคำที่ตัวละครในเรื่องใช้เรียก พระรามว่าอย่างไรบ้าง ควรรวบรวมไว้และพยายามหาความหมายของแต่ละคำ

2) หาคำที่ใช้เรียกหนุมาน รวบรวมเช่นที่ทำในข้อ 1

7. ฝึกสังเกตภาษา

นักเรียนรวบรวมศัพท์ที่มีความหมายตรงกับคำต่อไปนี้

ลิง ยักษ์ ทอง ฤทธิ์ ความรู้สึก ป่า เมือง ไพร่พล ตาย

กิจกรรมเสริม

8. วาดรูปตัวละครทรงเครื่อง ครบเครื่อง แล้วทำลูกศรขึ้นนอกเครื่องประดับต่าง ๆ เช่น

พารัด

ตาบ

ทับทรวง

ธำมรงค์

กรรเจียก

ผู้ชนะสิบทิศ

นำเรื่อง

ยาขอบ

1. หนังสือเรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** - หนังสือเรื่องนี้จัดเข้าประเภทนิยาย ชนิดที่เรียกกันว่า นิยายอิงประวัติศาสตร์ นิยายชนิดนี้ ผู้แต่งใช้แนวทางของประวัติศาสตร์เป็นโครงของเรื่อง แต่มิได้ใช้เนื้อเรื่องตรงกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทีเดียว บางเรื่องอาจมีเหตุการณ์ตรงกับประวัติศาสตร์มาก บางเรื่องอาจมีเพียงนิดเดียว แต่นักเขียนที่ดี ย่อมจะศึกษาประวัติศาสตร์อย่างละเอียดที่สุดที่อาจทำได้เสียก่อน แล้วจึงเลือกตอนที่ประวัติศาสตร์ไม่ได้กล่าวละเอียด และแต่งเนื้อเรื่องหรือเหตุการณ์แทรกเสริมเข้าไปตรงนั้น และโดยปกติแล้ว นักเขียนที่ดีจะไม่สร้างเหตุการณ์ที่ขัดกับประวัติศาสตร์ แต่มักทำให้เหตุการณ์ในเรื่องของตนกลมกลืนเข้าไปได้กับประวัติศาสตร์ และตัวละครที่เป็นบุคคลในประวัติศาสตร์ นักเขียนจะไม่แทรกเสริมสิ่งใดที่จะทำให้เสื่อมเสีย แต่อาจตกแต่งเชิดชูเกินไปได้

2. นิยายอิงประวัติศาสตร์นี้ ผู้ที่รู้วิธีการอ่านหนังสือ หรือที่เรียกว่า อ่านหนังสือเป็น ก็จะแยกความเชื่อและความไม่เชื่อออกได้ ตามความรู้ทางประวัติศาสตร์ของตน ที่เห็นว่าเป็นเหตุการณ์ตรงกับประวัติศาสตร์ ก็รับทราบไว้ และที่ไม่แน่ว่าตรงกับประวัติศาสตร์หรือไม่ ก็รอไว้ถามผู้ที่รู้ หรืออ่านหนังสือค้นคว้าต่อไป

3. หนังสือเรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** นี้ ตัวละครสำคัญ คือ วีรบุรุษของพม่าคนหนึ่ง มีชีวิต 300 กว่าปีมาแล้ว คือ พระเจ้าบุเรงนอง ผู้มีสมญาว่า พระเจ้าชนะสิบทิศ เป็นนักรบเป็นที่เกรงขามไปทั่วภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ หรือที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ ในสมัยนั้นหมายถึง ประเทศพม่าและมอญ ประเทศไทย ประเทศลาว กัมพูชา หรือเขมร และญวน หรือ เวียดนาม

4. ผู้แต่งหนังสือ**ผู้ชนะสิบทิศ** เจตนาจะแสดงความเจตนาของบุเรงนอง และเจตนาจะแต่งเรื่องให้เป็นทีเพลิบเพลินแก่ผู้อ่าน ด้วยการใช้สำนวนภาษาที่แปลกหู เป็นที่สะดุดตาสะดุดใจ ไม่ใช่ตามแบบอย่างเก่าแต่ก็ไม่ก้าวหน้าไปไกลนักจนผู้อ่านเห็นว่าใหม่เกินไปจนรับไม่ได้ หนังสือเรื่องนี้จึงเป็นที่ติดใจแก่บรรดานักอ่าน ระหว่างที่นิยายเรื่องนี้ลงพิมพ์อยู่เป็นเรื่องราวต่อกันในหนังสือพิมพ์ประจำวัน คือ หนังสือพิมพ์ประชาชาติ พ.ศ. 2475-2481 ผู้อ่านจำนวนมากไปรอคอยให้หนังสือพิมพ์ออกอยู่ที่หน้าโรงพิมพ์ทุกวัน นับว่าเป็นหนังสือไทยที่น่าสนใจมากเรื่องหนึ่ง และอาจใช้เป็นประโยชน์ได้ในทางคติการดำเนินชีวิต แต่ต้องใช้โดยไตร่ตรองพิจารณาให้ดีถึงทางเสียทางได้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้อ่านที่ฉลาดควรกระทำ

* ในภาษาไทยแต่ก่อนใช้คำเอเชีย เป็นชื่อทวีปตรงกับที่ภาษาอังกฤษใช้ Asia แต่ไม่นานมานี้ ราชบัณฑิตยสถานให้ใช้ เอเชีย

5. นักเรียนควรดูแผนที่ภูมิภาคที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ หรือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เสียก่อนที่จะอ่านหนังสือเรื่องนี้ จะพบว่าหนังสือมีรสชาติขึ้นกว่าการอ่านโดยไม่มีความรู้พื้นฐานเลย

แต่หากว่านักเรียนจะอ่านบทที่คัดมาไว้ในหนังสือนี้เสียก่อน แล้วจึงศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องก็ได้

เรื่องย่อก่อนที่จะถึงบทอ่าน

นักรบพม่าผู้หนึ่ง ชื่อ เมงกะยินโย ตั้งตัวเป็นกษัตริย์ขึ้นที่เมืองตองอู ครอบครองอาณาจักรและขยายอำนาจออกไป จนมีบ้านเมืองเป็นปึกแผ่น เป็นที่เกรงขามแก่อาณาจักรพม่าอื่น ๆ ระหว่างนั้นประเทศพมามีได้รวมกันเป็นชาติใหญ่ มีอาณาจักรเป็นอิสระแก่กัน เช่น เมืองแปร เมืองยะไข่ ส่วนพวกมอญอยู่ทางทิศใต้ลงไป มอญเคยมีอำนาจมาก่อนพม่า ตั้งราชธานีอยู่ที่กรุงหงสาวดี มอญมีอารยธรรมเป็นที่นับถือของคนชาติต่าง ๆ ในสุวรรณภูมิ ซึ่งในปัจจุบันนี้เราเรียกว่า แหลงทอง หรือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มอญ เคยทำสงครามขัดแย้งกับพม่า ตั้งแต่ครั้งยังไม่ได้ตั้งอาณาจักร ตองอูเป็นอาณาจักรสำคัญ พระเจ้าแผ่นดินพม่าทั้งหลายย่อมถือว่า ถ้าองค์ใดมีชัยชนะต่อมอญก็นับได้ว่าองค์นั้นเป็นกษัตริย์ใหญ่ยิ่งกว่ากษัตริย์พม่าทั้งปวง

พระเจ้าเมงกะยินโยสิ้นพระชนม์ มีราชบุตรชื่อ มังตรา ได้รับราชสมบัติต่อมา ทรงพระนามเมื่อขึ้นเสวยราชย์ว่า พระเจ้าตะเบงชเวตี้ เป็นคนหนุ่มแต่มีความตั้งใจจะแผ่อำนาจให้ได้เป็นกษัตริย์ใหญ่ครอบครองพม่าทั้งปวงและให้ได้ชัยชนะครอบครองมอญ พระเจ้าตะเบงชเวตี้มีนายทหารผู้หนึ่ง ชื่อ จะเด็ด กำเนิดเดิมเป็นลูกคนปาดตาล เมื่อยังเป็นทารกอยู่ มีเหตุอัศจรรย์ทำให้พ่อแม่ประหลาดใจ จึงนำมาหาพระภิกษุ ซึ่งเคยเป็นนักรบชำนานู เพลงทวนยิงนก และเป็นผู้ที่พระเจ้าตองอูทรงยกย่อง พระภิกษุองค์นี้รับเด็กไว้อุปการะและนำแม่ของเด็กเข้าไปเป็นพระนมของมังตรา จะเด็ดจึงเป็นพี่ร่วมน้ำนมกับมังตรา ซึ่งตามประเพณีนับถือกันเปรียบได้ประดุจเป็นพี่น้องร่วมท้องกัน มังตรามีพี่สาวต่างมารดา ซึ่งแม่ของจะเด็ดก็ได้เลี้ยง และถวายน้ำนมเช่นเดียวกับมังตรา

ครั้นเด็กทั้งสามเติบโตขึ้น จะเด็ดกับมังตราก็ได้เรียนวิชาสำหรับเป็นนักรบ มีเพลงทวนเป็นต้น จากพระภิกษุ และจะเด็ดก็ผูกสมัครักกันกับพระพี่นางของมังตรา จนกระทั่งมังตราได้ขึ้นเสวยราชย์ มังตราเต็มใจให้พระพี่นางแต่งงานกับจะเด็ด เพราะไว้วางพระทัยและโปรดฝีมือทวนของจะเด็ดมาก แล้วมังตรารับสั่งใช้ให้จะเด็ดปลอมตัวเข้าไปสืบภูมิประเทศเมืองแปร ด้วยประสงค์จะทำสงคราม ชนเมืองแปรแล้วก็จะขยายอำนาจลงไปตีกรุงหงสาวดี เพื่อให้เป็นราชธานีมีอำนาจเหนือประเทศพม่า มอญ และเมืองอื่น ๆ ในแถบฝั่งทะเลต่อไป

จะเด็ดสามารถเข้าไปรับราชการในราชสำนักเมืองแปร พระเจ้าแปรโปรดปรานความฉลาดและมารยาทของจะเด็ด ในที่สุดได้ทรงแต่งตั้งให้เป็นขุนวัง และเป็นครูสอนพินให้แก่พระราชธิดา จะเด็ดกับพระราชธิดาก็รักกัน แต่จะเด็ดรักชาติที่ไว้แก่พระพี่นางของมังตรา จึงบอกความจริงแก่ราชธิดาเมืองแปร ทั้งสองก็รอเวลาต่อไปไม่ว่าความรักจะมีผลเป็นอย่างไร จนกระทั่งวันหนึ่ง พระเจ้าแปรก็ทรงทราบว่าจะเด็ดเป็นคนสนิทของ

พระเจ้าตองอู และเป็นผู้นำสืบราชการลับ พระเจ้าแปรทรงทราบว่า จะเด็ดไม้มีมือ และเห็นความฉลาดของจะเด็ด จึงเกลี้ยกล่อมให้ทำราชการในพระองค์ จะเด็ดปฏิเสธ แต่ได้ถวายสัตย์สัญญาว่า เพื่อจะตอบแทนความกรุณาของ พระเจ้าแปร ก็จะไม่หนีกลับไปตองอู จนกว่าจะได้ทดแทนบุญคุณอย่างใดอย่างหนึ่งเสียก่อน

มังตราได้ทรงทราบว่า จะเด็ดรักกันกับพระธิดาพระเจ้าแปร และจะเด็ดถวายสัตย์ปฏิญาณแก่พระเจ้าแปร ดังนั้นก็กริ้วมาก ยกทัพใหญ่มาหวังจะปราบเมืองแปร และจะจับจะเด็ดไปลงโทษ

ฝ่ายเมืองแปร เห็นว่ากองทัพที่ตะเบงชเวตตี ยึกมาเป็นกองทัพใหญ่ และทหารล้วนเป็นคนหนุ่ม อึกเต็ม ในการศึก จึงหาวิธีที่จะตัดกำลัง จึงให้คนไปติดต่อกับลูกชายของขุนพลฝ่ายตองอู แล้วจึงวางแผนการที่จะทำการรบ ให้กองทัพที่มาตีเมืองแตกพ่ายไป

จากนั้น นักเรียนก็อ่านจากบทที่ถัดมาไว้ในหนังสือนี้ เพื่อรู้เรื่องต่อไป

คำชี้แจงเพื่อช่วยการอ่าน

1. ความรู้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์

(1) ในระยะ 300 กว่าปีก่อนนั้น พม่าไม่ได้รวมกันเป็นอาณาจักรใหญ่ แยกกันเป็นราชอาณาจักร เล็ก ๆ เป็นอิสระแก่กัน ที่เมืองตองอู ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีผู้มีความสามารถผู้หนึ่งชื่อ เมงกะยินโย ตั้งตนเป็นกษัตริย์ขึ้น รวบรวมกำลังทหารพลเรือนเป็นปีกแผ่น เพื่อจะรักษาราชอาณาจักรของตนไว้ให้เป็นอาณาจักร ใหญ่ต่อไป

(2) ก่อนที่ชนชาติในทวีปเอเชียจะติดต่อกับชาวยุโรป การเรียกชื่อประเทศเรียกตามชื่อราชธานี เช่น ประเทศไทยเรียก กรุงศรีอยุธยา ประเทศลาวเรียก นครเวียงจันทน์ หรือ กรุงศรีสัตนาคนหุต บางสมัยก็เรียก นครหลวงพระบาง ประเทศมอญเรียก กรุงหงสาวดี อาณาจักรพม่าต่าง ๆ ก็เรียกตามที่ตั้งของเมืองหลวง เช่น กรุงอังวะ หรือ เมืองแปร คำ ประเทศ เป็นคำใหม่ นิยมใช้ในความหมายปัจจุบันนี้ในภาษาไทย ในสมัยหลังในกรุงรัตนโกสินทร์ นี้เท่านั้น

(3) ปัจจุบันนี้ คำ อาเซียอาคเนย์ ไม่ใช่ในวงราชการ ใช้คำ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แทน และหมายรวมไปถึงประเทศที่เป็นหมู่เกาะในมหาสมุทรด้วย ในปัจจุบันนี้ เมื่อใช้คำ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความหมายถึง สหภาพพม่า ประเทศไทย สาธารณรัฐลาว สาธารณรัฐกัมพูชา สาธารณรัฐเวียดนาม ประเทศมาเลเซีย สาธารณรัฐสิงคโปร์ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ และสาธารณรัฐอินโดนีเซีย

(4) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในหนังสือเรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** ของ ยายชอบ เกิดในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของไทย ก่อนรัชกาลพระเจ้าจักรพรรดิ ไปจนถึงรัชกาลพระมหาธรรมราชา พระราชชนกสมเด็จพระนเรศวร

ในเวลานั้น ประเทศไทยไม่มีอาณาเขตเท่าปัจจุบันนี้ นครเชียงใหม่ยังมิได้เข้าร่วมกับพระนครศรีอยุธยา บางคราวก็เป็นอิสระ บางคราวก็เป็นประเทศราชของพม่า และดินแดนไทยในสมัยนั้นบางส่วน ในสมัยต่อมา ก็ได้ตกไปอยู่ในอาณาเขตประเทศอื่นแล้วก็มี

(5) ประเทศมอญ ในสมัยที่กล่าวถึงในหนังสือ **ผู้ชนะสิบทิศ** เรียกว่ากรุงหงสาวดี เป็นราชอาณาจักรมีความเจริญมาแต่โบราณกาล ทั้งพม่าและไทยได้รับอารยธรรมจากมอญมาหลายอย่างหลายทาง พม่า คือ ชาวตองอู มีอำนาจตีกรุงหงสาวดีได้ แล้วจึงกรีธาทัพมารบกับไทย เพื่อแผ่ขยายอำนาจของพม่า ทั้งนี้เพื่อรักษาอำนาจของกษัตริย์ราชวงศ์เม็งกะยิ่นโยให้ยืนยงเป็นที่เกรงขาม

(6) กษัตริย์ที่สืบต่อจากพระเจ้าเม็งกะยิ่นโย ทรงพระนามว่า พระเจ้าตะเบงชเวตี้ ในพระราชพงศาวดารบางฉบับเรียกว่า พระเจ้ากรุงหงสาวดีล้นคำ พระเจ้าตะเบงชเวตี้ตีกรุงหงสาวดีได้แต่ไม่สามารถรบชนะกรุงศรีอยุธยา

(7) นายทหารมีฝีมือผู้หนึ่ง ได้รับยศเป็น บุเรงนอง ได้สมรสกับพระพี่นางของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เป็นผู้ที่มีฝีมือและมีสติปัญญามาก อีกทั้งเฉลียวฉลาดในการครองใจคน ได้ทำการรบและมีชัยชนะต่อกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. 2310 การที่ไทยแพ้พม่าครั้งนั้น ก็เพราะบุเรงนองสามารถทำให้ไทยระแวงกัน และชักชวนให้คนไทยคนหนึ่งทรยศต่อชาติ ตามที่นักเรียนคงจะทราบแล้วจากประวัติศาสตร์ บุเรงนองนอกจากเป็นนักรบแล้วยังเป็นนักปกครองและนักการทูตชั้นเยี่ยม ในประวัติศาสตร์ของทุกชาติในสุวรรณภูมิ สรรเสริญสติปัญญาและบุคลิกภาพของบุเรงนอง การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะมีชัยชนะต่อคนหลายชาติได้ภายในเวลาใกล้ ๆ กันนั้น บุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติเป็นพิเศษหลายด้านหลายประการ คุณสมบัติพิเศษของบุเรงนองประการสำคัญ คือ การรู้จักประมาณกาล และประมาณกำลังคน อีกทั้งรู้ชั้นเชิงของจิตใจ สามารถใช้วาทศิลป์ได้ต้องตามโอกาสจึงมีความสำเร็จ และมีอำนาจตลอดรัชกาล

2. คำวิจารณ์ **ผู้ชนะสิบทิศ**

หนังสือเรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** ทั้งเรื่องเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ขนาดยาวมาก ย่อมมีส่วนดีและส่วนเสียหลายข้อ มีคำวิจารณ์หนังสือเรื่องนี้จากปากคำของผู้สนใจหลายประการ ที่เกี่ยวเนื่องกับนักเรียนนั้นก็มิดังต่อไปนี้

- (1) นิยายเรื่องนี้ ยกย่องตัวเอก คือ บุเรงนองเกินไป จนไม่น่าเชื่อ
- (2) บุเรงนอง เป็นที่รักของหญิงมากเกินไป ทำให้เหื่อ
- (3) บุเรงนอง ทำการใหญ่ได้สำเร็จทุกครั้ง ทำให้เรื่องขาดรสไป ถ้ามีความสำเร็จบ้าง พลาดพลั้งบ้าง ก็จะน่าสนใจมากกว่านี้
- (4) สำหรับคนไทยไม่น่าจะนิยมเรื่องราวของผู้ที่เป็นศัตรู ผู้ที่ได้เข้ามารุกรานประเทศของเรา ไม่น่าจะ

นำเรื่องราวของบุคคลนั้นมาแต่งให้เป็นนิยายเป็นที่ติดใจแก่ผู้อ่านที่เป็นคนไทย

- (5) ไม่นำเรื่องราว ผู้ชนะสิบทิศ มาให้นักเรียนอ่าน เพราะเป็นเรื่องที่เชื่อถือไม่ได้ และเป็นเรื่องยกย่องศัตรูของคนไทย

คำวิจารณ์ข้างบนนั้น มีผู้ได้ตอบ ดังต่อไปนี้

- (1) เห็นด้วยว่า ผู้แต่งยกย่องตัวเอง คือ บุเรงนองเกินไป
- (2) เห็นด้วยกับข้อ 2 ข้างบน ถ้ามีตัวนางที่ไม่สนใจกับบุเรงนองบ้าง เนื้อเรื่องก็จะมีรสเพิ่มขึ้น
- (3) เห็นด้วยกับข้อ 3 ข้างบน
- (4) ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวข้างบน ในเรื่องว่า ไม่ควรแต่งนิยายยกย่องผู้เป็นศัตรูของคนไทย เพราะเรื่องนี้กล่าวถึงเหตุการณ์ 300 ปีมาแล้ว ในสมัยที่คนทั่วไปทั้งโลก มีความนิยมฝีมือนักรบ และยกย่องผู้มีความสามารถในการศึก บุเรงนองนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นศัตรูของคนไทย ก็เป็นไปตามความนิยมของสมัยนั้น และนิยายเรื่องนี้ ช่วยชี้ให้เห็นว่า คนไทยพ่ายแพ้ต่อศัตรู ที่มีความสามารถเป็นเลิศ และที่พ่ายแพ้ ก็เพราะเหตุว่า แตกสามัคคีกัน ยิ่งกว่านั้นมีผู้ทรยศ ซึ่งบุเรงนองได้ประหารชีวิตเสีย เมื่อได้ชัยชนะต่อกรุงศรีอยุธยาแล้ว เป็นการเตือนสติคนไทยว่า การทรยศต่อชาติจะไม่นำประโยชน์มาสู่ตนเป็นแน่แท้
- (5) เกี่ยวกับนักเรียนนั้น ตอนที่คัดมาให้อ่าน ไม่เกี่ยวข้องกับคนไทย เกี่ยวกับการรบระหว่างพม่าด้วยกันเอง ที่ให้นักเรียนรู้จักหนังสือ ผู้ชนะสิบทิศ นี้ ก็เพื่อให้ได้รู้จักนิยายประเภทหนึ่ง และให้เข้าใจว่า นิยายอิงประวัติศาสตร์ มิใช่ตัวประวัติศาสตร์ ผู้อ่านนิยายอิงประวัติศาสตร์ ย่อมไม่เชื่อถือนิยายนั้นมากเกินไป ควรเข้าใจกลวิธีของนิยายชนิดนี้ บทที่คัดมาให้อ่านนี้มีสิ่งที่นักเรียนควรพิจารณาในด้านศิลปะการประพันธ์ ในด้านคติของคนในสมัย 300 ปีก่อนมานี้ และในด้านการควรและไม่ควรของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับบ้านเมืองของตน ซึ่งนักเรียนคงจะสามารถพิจารณาได้ โดยการใคร่ครวญของนักเรียนเอง รวมทั้งที่ครูจะแนะนำชี้แจงให้ฟังด้วย นักเรียนควรทำความเข้าใจว่าในการอ่านหนังสือทุกชนิด ย่อมต้องใช้ความไตร่ตรอง พินิจพิเคราะห์ด้วยเหตุผลอันสมควร และโดยการค้นคว้า สืบถามข้อเท็จจริง และความคิดเห็นของผู้ที่มีประสบการณ์ และความรู้มากกว่านักเรียน

ผู้ชนะสิบทิศ

ช่วงที่หนึ่ง

พระเจ้านเรศวรมองชาวแปรทั้งปวงได้ไม่เต็มพระเนตร ความเจ็บความอายนั้นประดังสมอยู่ในพระทัย มังตราอายุน้อยหนึ่งเท่านั้น บังอาจยกพลมาถึงกำแพงเมืองแลมีกิริยาเรียวร่างดังหนึ่งพระยาเสือ มองดูตะละแม่พระราชธิดาแล้วก็เสียดายอยู่ที่มิได้มีลูกเป็นชาย จะได้ให้ออกศึกขับเคี่ยวกับมังตราสืบไป รานองอุปราชรู้ว่าพระเจ้าอยู่หัววันทอพระทัยเช่นนั้น ก็ทูลปลอบว่าวิสัยสงครามนั้นย่อมมีแพ้ชนะสลับกัน อันชาติตียาตินั้นอยู่ที่มีน้ำใจแก่กล้าทำสงครามดอกไซ้จะชนะสงครามแล้วจึงจะขึ้นชื่อว่าชายชาติขัตติยก็หาไม่ แลชัยที่ต้องอยู่ได้ไปครั้งนี้จะถึงกับแพ้ชนะกันเห็นถนัดลงไปก็หาไม่ มังตรายกทหารมาแต่ไกล ทั้งนายแลไพร่พลทั้งปวงยังอีกอยู่ เราออกไปจึงทำลายฝ่ายต้องอยู่ลงมิได้ เพียงเท่านี้สงครามยังไม่เรียกว่าปราชัยแก่กัน ต้องอูระ دمพลจะทำลายเอาเมืองแปรเราวันนี้ ก็จัดว่าทุมเทกำลังเต็มที่แล้ว เมื่อยังตีหักเอามิได้ดังนี้เห็นที่ราชศัตรูจะประชิดเมืองไปไม่ได้นานวัน ยิ่งอยู่ก็ยิ่งจะอ่อนเพลียเสบียงอาหารร่อยหรอลง ชัยชนะครั้งสุดท้ายแลเป็นครั้งเด็ดขาดนั้น ข้าพเจ้าจะเฝ้าดูว่าจะตกอยู่แก่ฝ่ายแปรเป็นแน่ ขอพระเจ้าอยู่หัวอย่ากังวลพระทัยเลย พระเจ้าแปรฟังอำมาตย์ทูลเอาด้วยผลสมเหตุ ความหมกมุ่นพระทัยก็ปลดเปลื้องลง ขวนพระอัครเทวีและพระราชธิดาเดินเข้าวังหลวง รับสั่งให้ปะขันขุนพลแลสอพิณยาพร้อมทั้งไขลูคนสนิทเข้าเฝ้า ตรัสชมเชยผู้ออกรบทั้งนั้นตามประเพณี แลกล่าวปลุกปลอบว่าทำการมีสำเร็จครั้งนี้ขอทั้งสามท่านอย่าห่อถอย สอพิณยาที่กราบทูลเป็นที่ลู่แก่โทษตัว ส่วนปะขันขุนพลผู้นั้นว่า การจะต่อยุทธกับชาวตองอูนั้น ทำการกันซึ่งหน้าเห็นว่าจะหนักแรง ต้องออคุมด้วยทหารหนุ่มฝีมือแต่ละคนนั้นฝึกปรือมาควรแก่ตำแหน่งนายทหารเอกโดยแท้ เจ้าคนร่างน้อยที่รับมืออยู่กับพระราชธิดาก่อนนั้นได้ความว่าเป็นศิษย์มังสินธุมหาเถรวัฑกุโสจ เพลงทวนจึงคล้องแลสูงอยู่ด้วยไม้ตาย อีกสถานหนึ่งตะเบงชเวตตีเข้าสงครามผิดกว่านายทัพอื่น หนุนเข้าตะลุมบอนกะเขาเหมือนหนึ่งตัวเป็นทหารเลว ทหารตองอูจึงพากันอีกเหิมไปตามเจ้า อาสาทำการมิได้พริ้งพริ้วความตาย แปรจะชนะตองอูด้วยเล่ห์ จะเอาชนะเพราะด้วยฝีมือแลความบึกบึนนั้นเห็นว่ายากนัก พระเจ้าแปรถามว่าท่านเห็นเล่ห์ใด ขุนพลผู้เฝ้าตอบว่า เมืองแปรเป็นเมืองตั้งอยู่ในที่ลุ่ม พฤษภชาติหลายพรรณก็เติบโตขึ้นซ้อนกันเป็นพุ่มชนิดสถานหนึ่งแปรเป็นเมืองท่าชายทะเลมพัดอิงกะเนิงเป็นนิจ อันไม้กับลมสองสิ่งนี้มันได้เชื่อเพลิงจุดต้องเวลา ก็จจะรุ่งโรจน์โชตินาการขึ้น สิ่งใดอยู่ในแนวลมก็จะพลอยฉิบหายด้วย พระเจ้าแปรทรงพระสรวลออกมาได้แล้วว่า ความคิดของท่านนี้ต้องกับคำที่รานองว่าไว้กับเรา ฉะนั้นขอท่านจงนำความข้อนี้ไปปรึกษากับรานองเสียให้สัมฤทธิ์ผลเถิด แล้วพระเจ้าแปรก็เอาของมาพระราชทานนายทหารทั้งสามอีกคนละมาก แต่สอพิณยานั้นนับเนื่องอยู่ในราชตระกูล พระเจ้าแปรก็รับสั่งชวนว่าหลานเราทำศึกมาเห็นจะเหนื่อยจงไปร่วมเสวยกับเราแลพระเจ้าป้าเกิดสอพิณยาที่มีใจยินดีตามพระเจ้าอยู่หัวเข้าไปถึงฝ่ายใน แลระหว่างร่วมที่เสวยของพระเจ้าแปร สอพิณยาก็คุ้ยโขมยอยู่

ทั้งศึก

หอก

ดาบ

โล่

เขน

ด้วยการศึกวันนี้ อันความที่ตัวแพ้ยามาสอพินยาภิปรายคิดเอาเป็นว่าทหารเมืองแปรมิได้สันทัดเชิงยุทธ เพราะเว้นการฝึกซ้อมมาเสียนานครั้น แลคินนั้นสอพินยาภิเษยเจรจาจนอ่อนน้อมพระอัครเทวีทำตัวให้เป็นทีสนิทเสนหาไว้กับคนฝ่ายในทุกคน แต่เมื่อใดมองไปพบบอเทศยาอยู่หมั่นตัวแล้ว ศิริโฉมแห่งนางก็เป็นทีเจริญตาอยู่ แต่ตะละแมกกุสมายังสะคราญยิ่งไปกว่า สอพินยาภิพาลจะเห็นอเทศยาเป็นที่รำคาญตา คินนั้นสอพินยาภิชักชวนพระธิดาสันทนาเนื่อง ๆ แต่ตะละแมกกุสอยู่สอพินยาอยู่แล้วจะพูดจาประการใดก็ระมัดระวังตัวไว้ ส่วนพระอัครเทวีเป็นคนทีรักคนง่าย อันราชนัดดาภิกริยาเรียบร้อยก็พอพระทัย ออกโอรฐ์อนุญาตว่าวันใดสอพินยาหลานท่านว่างให้เข้ามาคุยกับป้าบ้าง สอพินยาภิรับคำ

แต่ปะขันหุณญ์เป็นคนรักราชการ ออกจากที่เฝ้ามิได้นอนใจ ตรงไปหารานองเป็นการรื้อน พบหน้ากระทำการการวะกันแล้ว ผู้ว่าราชการทหารก็ว่าการศึกวันนี้ท่านมีความเห็นประการใด รานองจึงว่าต้องอุปเป็นศึกใหญ่แต่จะเนว่า การจะทำการสืบไปคงไม่ยาก แล้วรานองก็เล่าความที่ตัวให้ไขลุนาสินบนไปให้จีสะเบงลูกชาย ผู้คุมกองทัพเรือ แล้วบัดนี้ตะเบงชะเวตก็เหลือแต่กำลังบนบกอันตัวเป็นคนคุมเท่านั้น หากทัพบกแตกวันใดจะพึ่งทัพเรือนั้นเห็นขัดสน แลครั้นนอ้ายลูกชายขุนพลต้องอุรืบสินบนเราไว้แล้วก็ละเลยมิได้รักษาการเข้มแข็งเหมือนแต่ก่อน ไว้ถ้าเราตีฝ่ายบกวันใด วันนั้นก็ให้ชาวเรือออกตะลุมบอนเรือต้องอยู่ด้วยจะเนว่ามังตราแตกครั้งนี้จะมีเป็นกระบวนยังไม่รู้ว่าจะครองชีวิตกลับไปถึงตองอยู่ได้หรือมิได้ ปะขันหุณญ์ก็ว่าพี่ท่านถึงการไว้ชอบแล้ว แต่ที่จะเฝ้ากองทัพบกฝ่ายตองอยู่นั้นคิดการไว้แล้วหรือ มุขอำมาตย์เมืองแปรก็ว่าการนี้เตรียมอุบายไว้เป็นอันดีแล้ว ยังขาดแต่วันคืนจะลงมือ แต่เมื่อปะทะกำลังกันวันนี้เห็นถนัดว่าจะสู้โดยฝีมือนั้น ท่านกำลังทหารตองไปไม่รอด ฉะนั้นวันพรุ่งนี้จะแต่งคนไปสืบเสาะมองหมายภูมิประเทศให้รัดกุม ถ้ากระไรวันมะรืนการเผาคคนเป็นก็จะลงมือทำการ ให้น้องท่านเร่งไปตรวจกองเรือของเราเตรียมการให้พร้อมไว้ ไฟปาลามออกมาถึงท้องทุ่งที่ฟ้านักกองทัพตองอยู่เมื่อใด เมื่อนั้นให้น้องท่านเร่งชาวเรือออกประหัดประหารเรือตองอยู่ในทันที ปะขันหุณญ์ก็รับคำ

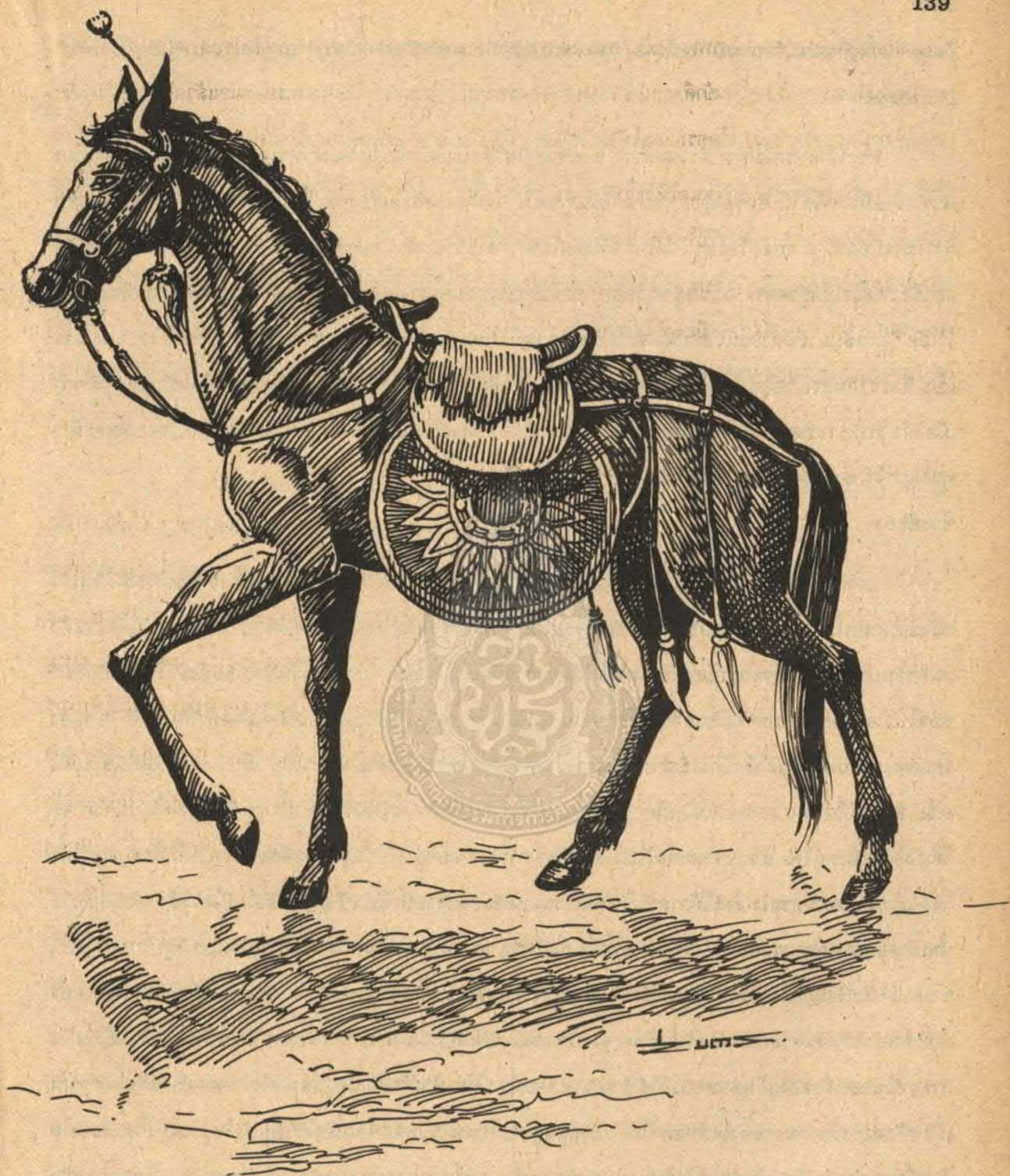
แล้วผู้ว่าราชการเมืองแปร ก็สั่งชายฉกรรจ์ 1000 คน แบ่งออกเป็นสองกอง ๆ หนึ่งนั้นเป็นพวกทำคันธนู แลอีกกองหนึ่งทำลูกธนูออกเชื้อเพลิงให้ชุ่มน้ำมัน ทำอยู่ตั้งแต่เช้าจนบ่ายก็ได้ธนู 2000 คันเศษ แลธนูเชื้อเพลิงเป็นอันมากปะขันหุณญ์เตรียมการทั้งปวงพร้อมแล้ว ก็นำความไปแจ้งแก่รานอง อำมาตย์ผู้เฝ้าโสมนัสนัก เรียกนายทัพนายกองทั้งปวงมาชุมนุมพร้อมหน้ากันแล้วว่าบัดนี้เป็นบุญของพระเจ้าอยู่หัวของเราอยู่สถานหนึ่ง จึงบันดาลให้คิดถึงอุบายอันจะประหัดประหารฝ่ายศัตรู ซึ่งยกมาย้ายเราให้ยับเยินไปได้ ฉะนั้นครั้งนี้พี่น้องชาวเราทั้งหลายจะทำการคนละทีมิได้ จำต้องรวมกำลังแลน้ำจิตเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พี่น้องชาวเราทุกผู้มีวรจะกังวลแก่ชีวิต ในอันจะอาสาพระเจ้านะบตีทำการศึกครั้งนี้ ผู้ใดกระทำชอบได้รับราชการสมคำที่ข้าพเจ้าสั่ง ก็จะมีทูลขอบำเหน็จรางวัลให้ถึงขนาด แต่ถ้าผู้ใดทำการอ่อนแอหละหลวมเป็นเหตุให้เสียการแล้วไซ้ เราจะเอาโทษตาย

แก่นายกองผู้นั้น บรรดานายทหารทั้งนั้นก็สนองคำรณองว่า มหาอุปราชท่านอย่ากังวลว่าประดาพวกข้าพเจ้าจะทำการไม่เต็มฝีมือเลย ต้องอุปเป็นข้าศึกยกมาย่ำยีถึงเพียงนี้หรือจะมีแก่ใจดูตาย แม้ทำการอ่อนแอแล้วอย่าว่าแต่ตัวผู้เดียว ยอมให้ท่านลงอาชญาเอาทั้งโคตรก็ยอมให้ได้ รณองก็ว่าพี่น้องมาพร้อมใจกันจะทำการใหญ่กว่านี้ก็คงสำเร็จ

ครั้นแล้วรณองก็กำหนดให้ไขลุกับนายทหารแปรอีก 2 นาย คือ เมียงยัน 1 มินบุ 1 เป็นผู้ช่วยจัดแจงกองเรือไว้ให้พร้อม จัดเรือใหญ่ที่เก่าแล้ว 20 ลำ เอาหญ้าแฝงลงบรรทุกแล้วเอาน้ำมันปลาสดให้ชุ่มเป็นเชื้อเพลิงแลโปรยดินประสิวกกับสุพรรณดินไว้บนหญ้าแฝงให้สิ้นทั้ง 20 ลำ จัดให้ชาวแปรที่สันทัดทางว่ายน้ำไปลาละ 4 คน ถ้าได้คำสั่งเมื่อใดก็ให้ชาวแปรประจำเรือทั้ง 4 คนนั้นแจวเรือฟางที่ตัวคุมล่องตามน้ำเข้าหาเรือตองอุ อะเนพอใกล้แล้วก็ให้คนคุมเรือโดดลงน้ำเสียจนทุกลำ แลให้ไขลุ เมียงยัน มินบุ นายทหารทั้งสามเร่งให้พลยิงธนูไปยิงเรือหญ้าแห้งที่ลอยตามน้ำไปนั้นให้พร้อมเพรียงกัน เรือหญ้าทั้ง 20 ลำก็จะลอยไปปะทะเรือตองอุ ผู้รับหน้าที่ฝ่ายเรือก็รับคำรณองแลออกไปเตรียมการตามกำหนด

เสร็จหน้าที่ทางเรือแล้ว มหาอุปราชเมืองแปรก็สั่งปะขันหฺนฺญีว่า น้องท่านจงรับการทางบกไปให้เรียบร้อย ให้ตัวปะขันคุมพลออกไปอยู่ชายป่าข้างซ้าย มองออนนายกองข้างคุมไปอยู่ชายป่าข้างขวา ตัวข้าพเจ้าจะเป็นกองกลาง แลเลือกเอาสอพินยาเป็นผู้ช่วย แลให้กองซ้ายขวาคอยสังเกตแสงเพลิงจากด้านน้ำเมืองแปร หากเห็นแสงแดงรุ่งโรจน์จับท้องฟ้าเวลาใด ก็ให้ทั้งกองขวาซ้ายเร่งระดมยิงธนูไฟไปยังค่ายพระเจ้าตะเบงชเวตี้ แลตามประดาหมู่ไม้ไผ่อันอยู่เหนือลมให้จงหนัก เพลิงลุกขึ้นทั่วป่าแล้วกองกลางคือตัวรณองจะยกหมู่ทะเข้าประดังไว้มิให้ทหารตองอุออกจากกองเพลิง แต่ตัวมังกรจอมทัพตองอุนั้นหากจะจับเป็นได้ให้จับมา ปะขันหฺนฺญีรับคำแล้วก็ลงกราบรณองต่อหน้านายทหารทั้งปวงแล้ว พี่ท่านควรเป็นมหาอุปราชผู้ทะนุบำรุงแผ่นดิน พิศระห์การใหญ่เหมือนการเหล่านั้นวางอยู่บนฝ่ามือ รณองก็ว่าการนี้ใช้จะสำเร็จเพราะข้าพเจ้าคนเดียว กำลังพี่น้องทั้งหลายร่วมกันดอก จึงทำให้คิดการสิ่งใดก็เบาใจ บรรดานายกองทั้งนั้นรับคำแล้วก็รีบไปจัดการของตัวไว้พร้อมสรรพ คอยแต่เมื่อใดรณองจึงจะสั่งให้เคลื่อนพล รณองเห็นนายทหารแปรทั้งปวงร่วมใจกันเป็นอันดีจะนั้นแล้ว ก็เข้าเฝ้าพระเจ้านระบดี

ทูลว่าคินนี้เพลตีกสังคกงทัพแปรจะออกล้างตองอุให้ยับเยินไป ขอที่พระเจ้าอยู่หัวจะคุมพลออกกระทำยุทธการเอาเป็นพระเกียรติยศไว้ แล้วรณองก็ทูลกำหนดที่ตัววางไว้ให้นายทหารปฏิบัติเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชั่วแต่พระเจ้าอยู่หัวคุมพลเป็นกองกลางรุกกระหน้า ให้เป็นที่สง่าแก่พลไพร่ พระเจ้านระบดีก็รับคำ แล้วรีบกลับเข้าฝ่ายในแจ้งข่าวแก่พระอัครเทวีว่า พระองค์จะเสด็จออกทำศึก ณ คินวันนีโดยพระองค์เอง พระอัครเทวีก็สะดุ้งใจไปตามวิสัยสตรี ต่อพระเจ้าอยู่หัวชี้แจงอุบายยุทธให้ฟังสิ้นแล้วจึงทูลเลาหวาด ส่วนพระราชธิดานั้นได้ข่าวเข้าก็ไม่สบายใจ ถึงหากตองอุจะเป็นแผ่นดินศัตรู แต่หากเป็นน้ำเนื้อเกี่ยวพันมาทางจะเด็ดก็พลอยหวาดหวั่นใจ เมื่อรู้ข่าวกองทัพตองอุจะถึงแก่กาลพิณาคดังนี้ ทูลถามพระราชบิดาว่า อุบายอื่นสิ้นแล้วหรือสมเด็จเจ้าพระราชบิดาจึง

คิดเผาคนทั้งเป็นอันมีจำนวนมิรู้ที่หมิ่นนั้น วิตกว่าตายแล้วเกิดเล่าสักร้อยชาติก็จะทำบุญได้กุศลไม่คุ้มกับที่ประหารคน

พระเจ้าแปรแย้มพระสรวลแล้วว่า สงครามเป็นวิสัยมนุษย์เฟื่องเลี้ยงกันแต่ทางโลก จะพาเอาบุญแลบาปมา
พัวพันด้วยนั้นหาได้ไม่ ซึ่งต้องอุยกพลมาเหยียบกิ่งแสน ลำพังผงคลีแลเสียงกระดิ่งประจำคอมาคอช้างก็มืด คลุ้ม
กัฏวานเหมือนฝนจะตกสักร้อยห้า แม้เราเพิ่งจัดไปข้างทางธรรมแล้ว กองทัพต้องอูตะลุยเข้าเมืองได้ลูกเล็กเด็ก
แดงก็จะพลอยเสียชีวิตสิ้น ฉะนั้นลูกเราอย่ารำลึกถึงบุญกรรมแต่อย่างใดให้ใจเหี่ยวเลย เตรียมแต่เครื่องกินให้เลิศ
ไว้เถิด บิดากลับมาปิตัตด้วยชนะศึกแล้ว จะได้ปิดด้วยรสมือกุสุมารุกรักนั้นอีกเล่า ตะละแม่ไม่อาจต่อคำด้วยพระเจ้า
แปร นึกกระวนกระวายอยู่ ครั้นจะลอบเอาเนื้อความตื้นลึกไปแจ้งนาคะตะเซโบ ก็อดสูเหมือนรักเมืองชู้ยิ่งกว่า
เมืองตัว พระราชธิดาหักใจเสียยึดเอาคำพระราชบิดามั่นไว้ นึกเสียว่าเป็นกรรมแต่ชาติปางก่อน พวกตองอูเคยล้าง
พวกแปรไว้ ชาตินี้ผลนั้นจึงมาตามทัน

ช่วงที่สอง

แต่พระเจ้านเรศวรก็ทรงพระทัยดีที่ได้ถูกษัตริย์ตามกำหนด ก็แต่งตั้งพระองค์ต้องตามเครื่องพิธีชัยยุทธเสด็จสู่สุโขทัย พร้อมด้วยทหารทั้งปวงรุกรอบน้อมคายเป็นขนัดอยู่แล้ว พระเจ้าแปรก็สั่งให้เคลื่อนกระบวนช้างบก ปลดกระดิ่งแลพรพรรณประจำสัตว์พาหนะออกเสีย บรรดาข้าศึกที่วัดชุมพลก็พากันปะชันหุ่ญญากับมองฮองให้แยกกองชนออกไปหาชายตามอุบายที่กำหนดกันไว้ ไพร่พลญวเหล่านนั้นชานาญภูมิประเทศในบ้านเมืองตัวเป็นอันดี ก็ยกกองโอบล้อมออกไปทาง แล้วจึงล้อมเข้ามากระหนาบค่ายหลวงของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ไว้ ไพร่พลทั้งสี่นั้นสงบสันติเยียบเยิบ มิได้เป็นอันเจรจาแก่กันเลย คอยที่อยู่ที่แต่ว่าเพลิงทางด้านหน้าเมืองแปรลุกเห็นแสงสว่างเมื่อใดก็จะได้เร่งลงมือยิงธนูไฟ ส่วนบรรดาพลไพร่ในค่ายหลวงพระเจ้าตองอูนั้น วันวานทำศึกชนะแล้ววันนี้เห็นฝ่ายแปรคงไม่คิดสู้พวกนั้ญยามตามไฟจึงมิได้ท้าวขันกันให้แข็งแรง กองธนูชาวแปรโอบเข้ามาแล้วยังไม่มีใครรู้สึก ส่วนกองเรือนั้นเล่าตองอูเห็นญวพลตองอูเป็นคนเก่าเคยศึก ก็กำชับนายรองให้ตรวจการณ์เข้มงวด แต่จิสะเบงผู้บุตรรับสินบนชาวแปรไว้เปรียบเหมือนหนอนบ่อนไส้ทั้งนี้ไม่ได้คิดว่าชาวแปรจะหักหลังทำร้ายตน จิสะเบงเชื่อเพียงว่าชาวแปรประสงค์จะให้ตัวสร้างทำเฉยเท่านั้นจึงนอนใจเสียแลเมื่อบิดาสั่งวางยามไว้ จิสะเบงก็แอบอ้างถอนไปใช้งานอื่น การภายในกองเรือตองอูก็พลละหลวมมิได้เป็นอันระวังระวัง แลในคืนสำคัญนี้ครันสว่างเข้ายามสองไปแล้ว ลมก็พัดหุนเนื่องพัดจัดยิ่งขึ้นรณางมองดูเห็นยอดไม้สะบัดโบกถูราบไปตามลมแล้ว จึงให้ม้าใช้ไปบอกไขลว่าลมแรงแล้วจงให้ฝ่ายเรือเร่งทำการเกิด ไขลสั่งให้แก้เชือกบรรทุกฟางเชือกเพลิงออกแจวตามน้ำเข้าหาเรือชาวตองอู แลบรรดาเรือเร็วบรรทุกทหารญวก็แล่นเรียงลำ ดาหน้าตามเรือฟางเข้า จนใกล้ประมาณเกือบ 10 เส้นแล้ว พยายามประจำเรือตองอูแลเห็นก่อนดำลยกระเพื่อมเข้ามาหาตัวก็อึ้งขึ้น ชาวตองอูพากันตื่นขึ้นพิเคราะห์ดูแล้วจึงเห็นว่าเป็นหมู่

เรือลอยลามา ทองหุ่ญญีเรือหมู่นำหน้าเบาฟองลอยน้ำจะนั้น ก็รู้ทันว่าเป็นเรือเชื้อเพลิงแต่จะป้องกันไม่ถนัด พลแปรแจวประจำเรือเพลิงยิงกระหน้าแจวเข้ามาใกล้แล้วคนเรือเหล่านี้จึงกระโดดลงน้ำปล่อยเรือไปตามน้ำ ไชลูเร่งให้เรือเร็วกระชั้นชิดเข้ามา พอเห็นคนของตัวทั้งเรือแล้ว ก็สั่งระดมยิงธนูไฟไปบนเรือฟางนั้น ดินประสิวต้องประกายไฟก็ลุกฟุ้งขึ้นรวดเร็ว แลพลธนูนอกจากจะยิงไปบนเรือเชื้อเพลิงแล้ว ยังยิงข้ามไปตกยังหมูเรือตองอูอีก ชาวตองอูลห่มาดับเพลิงบนเรือตัวแล้วมีหน้าซ้ำเรือเมืองแปรอันอุดมด้วยฟางแลน้ำมันปลา เกิดไฟลุกร้อนแรง นักสาดน้ำเท่าไรก็ไม่บรรเทาหลง ไชลูเร่งเรือเข้าไปใกล้แล้วรอเรือไว้เลือกยิงทหารตองอูซึ่งวิ่งวุ่นซุลมุนดับเพลิงนั้น ตามสบายใจ ทองหุ่ญญีเห็นเพลิงลุกเหลือกำลังนัก ทั้งลมกำลังพัดกล้ายากที่จะดับให้เหือด จึงสั่งทหารทั้งปวงลงเรือใหญ่เสียลำเลียงกันลงเรือน้อยถอยออกมานอกกองเพลิง นายทหารแปรทั้งสี่เห็นตัวนายละลงเรือน้อยจะนั้น ก็พากันแล่นตามโอบเข้าทั้งขวาซ้ายจะล้อมเอาตัวทองหุ่ญญีขุนพลเมืองตองอู

ฝ่ายปะชันหุ่ญญีกับมองออนคอยที่อยู่ริมค่ายหลวงพระเจ้าตองอูนั้น ฝ่ายสังเกตด้านหน้าเมืองแปรอยู่ช้านาน แต่พอเห็นท้องฟ้าแดงแลสีจัดขึ้นทุกที ก็รู้ว่าเมืองแปรทำการสำเร็จแล้ว กองชุมทั้งสองข้างจึงลงมือโหมธนูไฟตรงไปยังค่ายหลวง แลบ้างก็ระดมยิงธนูไปยังป่าไผ่ ไผ่ไผ่แห่งกองชุม ๆ ก็ติดไฟขึ้นทั้งป่า คุลามรวดเร็ว ในค่ายหลวงกำลังหลับสนิทเพราะยามสงัด ตื่นขึ้นพากันซุลมุนดับเพลิงพระเจ้าตะเบงชเวตี้ลุกขึ้นจากที่บรรทมได้ก็คว้าพระแสงคู่หัดธออกมากทั้งที่มีได้สวมเกราะ ออกมาถึงประตูค่ายสมทบกับเนงบาสีอ่องนายกองคนสนิท ต่างฝ่ายต่างไม่รู้เรื่องราว ได้ยินเสียงไม้ปะทุมาแต่ป่าเหนือลม ไผ่ล่อออกมานอกค่ายเห็นป่าไผ่ต้องเพลิงรุ่งโรจน์ขึ้นทั่วราวป่า ทั้งลมก็พัดบึงมาทางค่ายฝ่ายเดียว มีทันที่พระเจ้าตองอูจะสั่งการสถานใด ก็ได้ยินเสียงโห่ร้องกลองตีระฆังมาแต่เบื้องกำแพงเมืองแปร ทหารในค่ายก็อื้ออึงขึ้นว่าชาวแปรยกพลมาปล้นค่าย พระเจ้าตะเบงชเวตี้ละล้าละลังยิ่งนัก แลทหารแปรก็โห่ร้อง พระเจ้าแปรทรงช้างต้นบุกเข้ามาตะโกนว่ามังตรายังเยาว์นักจะฆ่าเสียก็เอ็นดู ฉะนั้นน้อยดีตั้งอ่อนน้อมยอมให้จับเป็นเสียโดยดี อาจจะเลี้ยงตามยศเจ้าเมืองขึ้นมิให้อันการ พระเจ้าตะเบงชเวตี้ทะยานพระทัยเป็นที่สุด เรียกเอาม้าทรงได้แล้วก็ตรัสแก่เนงบาสีอ่องว่า คราวนี้เราออกศึกประมาทนัก ชาวแปรประสงค์แต่ตัวเราเป็นใหญ่ ส่วนผู้อื่นนั้นพอประมาณดอก ถ้าหากเห็นเราเข้าที่คับขันท่านจงทิ้งเราเอาตัวรอดไปเถิด อย่าพลอยเอาชีวิตมาทั้งเพราะความรู้การไม่ทั่วถึงของเราเลย สีอ่องก็ร้องไห้แล้วว่า ความตายมิได้กลัวดอก ข้าพเจ้ากลัวแต่จะมีได้ตายต่อหน้าพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น เนงบาก็ว่าชีวิตข้าพเจ้าเป็นของพระเจ้าอยู่หัว จะยอมห่างเบื้องยุคลบาทนั้นอย่าหมายเลย แล้วเจ้าหนึ่งข้าสองก็ราอาวูรออกมารับทหารแปร พระเจ้าตองอูก็ร้องไปว่าเมื่อใดใครออกมากล่าวจะจับตัวมังตราให้เอาศีรษะมาแลกเถิด บรรดาทหารตองอูถึงหากจะเห็นเพลิงลุกลามติดค่ายก็ได้เสียใจ อดใจตามพระเจ้าตะเบงชเวตี้กระชั้นชิดพระองค์ไปทั้งที่พวกตัวเพิ่งตื่นมีอาวูรมิได้ครบมือ แต่บุญอุภินิหารของมังตราจะได้เป็นใหญ่ในพุกามประเทศ จึงคลพระทัยพระเจ้าแปรให้บังเกิดเอ็นดูนิยมในความที่เยาว์ชนษาแต่ทำการมิได้ย่อท้อ จึง

ออกโอรุประกาศว่า ทหารทั้งปวงจงจับเป็นมาให้ได้อำนาจอันตรายมั่งตราให้ถึงชีวิตแลใครทำการสำเร็จมาเรา
จะให้รางวัลถึงขนาด นายทหารทั้งหลายก็เบามือมิได้ประทุษร้ายพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ด้วยปืนไฟแลธนู หมายใจแต่
จะจับเอาความชอบแก่พระเจ้าแปรแลทหารชาวเมืองก็ตามกันเข้าตัดต้อนกันพลต้องออกไปให้ห่าง พระเจ้าตะเบง-
ชเวตตี้ก็ขัตริย์ต้องอยู่กับนายกองทั้งสอง ก็ตกอยู่หว่างกลางที่ล้อม

สอพิณยาหลานหลวง เห็นการร่วมงานเข้ามาถึงเพียงนี้ ก็หมายมั่นปั้นมือเข้ามาจะเอาความชอบกับราชการ
เมืองแปรไว้ จึงไต่ถามออกมาข้างหน้าข้างพระเจ้านระบตีตรงเบื้องหน้าพระเจ้าตะเบงชเวตตี้แล้วจึงว่า มั่งตราทำการ
มิได้สำนึกถึงเงาหัวตน จงก้มหน้ารับกรรมของตนแต่โดยดีเถิด เหนงบาเห็นนายทหารแปรนายหนึ่งแหลมออกมาหน้า
ทหารทั้งปวงจะทำร้ายพระเจ้าอยู่หัวตนจะนั้น ก็หมุ่นจะเข้ามาจับ ขณะนั้นพอดีเพลิงลามมาถึงค่ายหลวงวูขึ้น แสง
ไฟต้องหน้าสอพิณยาเห็นถนัด พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ก็จำได้ จึงร้องห้ามนายกองเดินเท้าว่า เหนงบาท่านจงละคนถึงที่
ตายผู้นี้ให้ไว้ข้าพเจ้าประหารเถิด ท่านจงกันไว้อย่าให้คนอื่นเข้ามาขัดขวางเรา เหนงบากับสอองเชื้อผีพระหัตถ์เจ้านาย
อยู่แล้ว ก็แยกออกเป็นชายชวาระวังจะไม่ให้ทหารแปรผู้อื่นเข้าช่วยสอพิณยา พระเจ้าตองอุกกำลังมั่นมือ มีอารมณ์
เหมือนหนึ่งเสือสิ้นจวัก ก็อีกเหิมเมามัวโมหะใครจะทำร้ายคน จึงปะกับม้าที่นั่งเข้าได้เชิงสอพิณยา เจ้าชายชาวตะเลง
ทากษัตริย์ตองอุมิได้ ม้าที่ขี่ก็ได้ชวาทรุตรนไป รานองมหาอุปราชสังเกตแล้วก็รู้สึกวิตกแทน ขับม้าออกมาใกล้
ระวังสอพิณยาจะเสียทีและรานองก็ปลดหอกขัดออกจากแผงถือมั่นไว้ในมือ

กษัตริย์ตองอุ้น เพลงทวนฝึกปรือมาจากมหาเถรวัดกุโสดอผู้เป็นเอกในเพลงทวน แลถึงหากจะมีได้เป็น
ศิษย์มือเอกเหมือนจะเด็ด ก็ยังเป็นคนล่าสันกำลังทรหด สอพิณยาอ่อนกำลังกว่า ขับเคียวกันสักครู่หนึ่ง ก็คิดได้
ด้วยไวปัญญา จึงกล่าวคำพูดออกมาว่า มั่งตราเอยเจ้านั้นเป็นเสือ บัดนี้ก็เปรียบเสมือนเนื้อ จงเหลียวไปดูพลไพร่ตองอุ-
บ้าง ต่างล้มดินแลเมืองคยาพพาได้รวมเป็นร่างเดียวกัน ตัวไปทางหนึ่งแล้วแลหัวใจไปอีกทางหนึ่งเล่า บ้างก็ละเลย
ซากตัวไว้ในกองเพลิง คนตองอุพากันฉิบหายโดยสิ้น ยังเหลือแต่เจ้าแลนายกองคนสนิท ขึ้นสู้ไปก็รังแต่จะเป็นศพ
เสียทั้งสามคน เราเป็นคนใจอ่อนจึงว่าอนเตือนเจ้าให้รู้ตัวไว้จะได้ยอมให้จับโดยดี พระเจ้าตะเบงชเวตตี้ได้ยินกล่าว
ถึงทหารตองอุล้มตายจะนั้น แทนที่จะเสียขวัญเหมือนดังสอพิณยาจะเน กลับเดือดดาลแลเพิ่มแรงขึ้นด้วยความ
โทสะ ขบฟันตะลุมบอนเอาสอพิณยาหลานหลวงกรุงแปรอ่อนเชิงกว่าผะเอนไปจะตกจากหลังม้า กษัตริย์หนุ่มได้
ที่ก็จ้วงแทงพลาดจากเบื้องออกไปต้องโดนขาตกไปเป็นแผลยาว สอพิณยาถูกอาวุธเลยพาใจเสียหล่นลงจากม้า รานอง
ผู้เฒ่าเขม้นจับนิยน์ดาอยู่แล้ว พอดีพระเจ้าตะเบงชเวตตี้จะโถมแทงซ้ำ รานองก็พุ่งหอกขัดประจำมือไป พระเจ้า
ตองอุจวนตัวหลบมิทันจึงยกมือขึ้นรับ ก็ต้องปลายหอกเป็นแผลฉกรรจ์ที่โคนแขนขวา กษัตริย์หนุ่มเปลี่ยนทวนมา
ถือทางมือซ้าย รานองโถมเข้ามาแก้มือกันให้ทหารพญเอาสอพิณยาออกไปได้ พระเจ้าแปรเห็นรานองต่อกรด้วย
มั่งตราจะนั้น เกรงจะเสียทีกษัตริย์หนุ่ม ก็เร่งให้ทหารทั้งปวงเข้าช่วย ทหารทั้งนั้นพากันซุลมุนเข้ามา เหนงบาสออง

แจ้งว่าเจ้าอยู่หัวของตัวต้องอาวุธ ก็เบียดเอาพระเจ้าตองอุไว้กลาง แล้วทั้งสองก็ทำการมิได้อาลัยชีวิต สื่อบ่งนั้นร้องว่า ชาวแปรคนใดอยากได้เลือดเรายกหนึ่งก็ให้เอาเลือดตัวขึ้นหนึ่งมาแลกไปเถิด บรรดานายทหารชาวแปรได้แต่ล้อมอยู่กระนั้นเข้าใกล้ตัวสามชายชาวตองอุไม่ติด

ฝ่ายข้างกองเรือตองอุไฟยิ่งลุกก็ยิ่งเกิดแรง แล้วเรือเพลิงทั้ง 20 ลำก็ลอยมาปะทะถึงหมู่เรือตองอุทั้งสิ้น แลบรรดาเรือเร็วบรรทุกทหารแปรก็ดาหน้ากันเข้ามาตะลุมบอนพร้อมกัน เพลิงติดที่โหนดทหารแปรก็เข้าถึงที่นั่น ทหารแปรเข้าถึงโหนดเพลิงก็ยิ่งไหม้ติดลามขึ้นอีกเป็นอันมาก ตองหฺวันญีขุนพลนั้นยืนอยู่บนเรือน้อย แกว่งกระบี่เร่งให้ทหารดับเพลิง ๆ ยิ่งติดมากขึ้น ทหารตองอุทนไฟมิได้ก็วิ่งวุ่นวาย ต้องอาวุธเจ็บปวดล้มตายเป็นอันมาก ตกน้ำบ้าง แลตายในเพลิงบ้าง ตองหฺวันญีก็สั่งให้เอาเรือรบเล็กถ่ายคนขึ้นบก แลตองหฺวันญีผู้เฒ่าก็หนีขึ้นด้วย เพราะขึ้นอยู่ในน้ำจะเสียทีด้วยทหารแปรล้อมดาเข้ามาทั้งสี่ด้าน

แลไปทางซ้ายประตูเมืองแปรด้านตะวันตกเฉียงเหนือ อันเป็นที่ตั้งค่ายหลวงของพระเจ้าตองอุเห็นแสงเพลิงแดงจับฟ้า ตองหฺวันญีเอามือตบอกแล้วร้องว่ามีไชจะฉิบหายแตกกองเรือ ถึงหาก่ายหลวงก็พลอยพินาศด้วย แลขุนพลตองอุก็รวบรวมทหารเหลือตายได้ รีบยกไปยังค่ายหลวง ทหารแปรมิได้รับติดตามโดยทันที่มัวห่วงแต่จะเก็บทรัพย์สมบัติของชาวตองอุที่ทิ้งไว้ ตองหฺวันญีเร่งพลสุดมากู้หนึ่ง ก็ถึงค่ายหลวง เห็นไฟลุกขึ้นทั้งค่าย แลเบื้องหน้าไฟเสียงกลองศึกร่ำระดมบอกให้รู้ว่ามีทหารเอกจับคู่สู้ประยุทธ์ต่อกัน ตองหฺวันญีพาพลตะลุยเข้าไป เห็นชาวตองอุทั้งสามคกอยู่ในที่ล้อม แต่องค์ตะเบงชะเวตี้จอมทัพนั้นอ่อนแรงลง เพราะรอยหอกของรานองที่ต้องตันพระพาทะนั้นโลหิตตกไม่หยุด ขุนพลเมืองตองอุก็ร้องว่า เนงบาสื่อบ่งเร่งกันองค์พระเจ้าอยู่หัวไว้ ข้าพเจ้าตองหฺวันญีจะตีตะลุยเข้าไปช่วยอยู่แล้ว ขณะนั้นตองหฺวันญีแย่งม้าจากทหารได้ตัวหนึ่งก็ตีหักเข้าไปถึงกลางวงพาเอาผู้ถูกล้อมหักออกไปได้ แลทหารตองอุที่ตามมาก็เข้ารับทหารไว้ พระเจ้าตองอุเห็นพลของตัวกำลังน้อยกว่า ก็สั่งให้ล่าหนีไปทางซ้ายป่าด้านเหนือ ทหารแปรตามกระหน่ำไปพอเข้าที่มืดแสงไฟไหม้ค่ายส่องไปไม่ถึง ก็เสียที่ชาวตองอุที่หมอบดักซุ่มคอยทำร้าย พระเจ้าแปรก็สั่งว่าอย่าตามไปให้อันตรายแก่ไพร่พลเลย มังตรายับเยินไปแล้วคงคุ้มกันไม่ติดดอก ทหารแปรก็หยุดติดตามแล้วช่วยกันเผาค่ายทหารตองอุฉิบหายจนหมดสิ้น

สังเขป เรื่อง **ผู้ชนะสิบทิศ** ต่อไปจากที่มีในหนังสือเรียน

ภายหลังจากที่ตะเบงชะเวตี้แตกทัพไปจากเมืองแปร จะเด็ด หรือ มังฉงาย ผู้ซึ่งมาสอดแนมได้หนีออกจากเมืองแปรไปได้ แล้วยกทัพมาล้อมเมืองแปร ได้กระทำไมตรีกัน แลตะเบงชะเวตี้ก็ได้ไปรบหงสาวดีได้ทำศึกอย่างจริงจัง ด้วยความสามารถของจะเด็ด พระเจ้าตะเบงชะเวตี้ก็มีชัยชนะ แลได้ปราบดาภิเษกเป็นราชา-

ธิดาของพุกามประเทศ อีกนัยหนึ่ง ประเทศทั้งหลายในลุ่มแม่น้ำอิรวดี จะเด็ดได้เสกสมรสกับพระพี่นางของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ และกับพระราชธิดาพระเจ้าแปร และมีภรรยาอีกหลายคน ล้วนแต่เป็นผู้ที่ภักดีต่อจะเด็ด และซึ่งจะเด็ดมีไมตรีสนอง เรื่องราวของผู้ชนะสิบทิศ คือเรื่องราวของจะเด็ด มีการแสดงความพลาดพลังเกี่ยวกับความรักบ้าง แต่โดยมากเป็นเรื่องแสดงความสามารถ วางแผนการรบ คิดใช้เครื่องรบและเจรจาหาทางให้เมืองใหญ่น้อยตกอยู่ในอำนาจของตองอู จะเด็ดได้รับความสำเร็จ จึงได้รับยศเป็นบุเรงนอง

เมื่อพระเจ้าตะเบงชเวตี้ได้ชัยชนะทั่วพุกามแล้ว ก็เกิดอีกหิมต่อไป ใครจะได้กรุงศรีอยุธยาอยู่ได้อ่านาจนเป็นการเฉลิมพระเกียรติ ให้สมเป็นกษัตริย์ใหญ่ยิ่ง บุเรงนองเห็นว่าพม่ายังไม่พร้อมที่จะทำการใหญ่ถึงเพียงนั้น แต่พระเจ้าตะเบงชเวตี้ก็ไม่เชื่อฟัง ได้พยายามเข้ามตีกรุงศรีอยุธยาแล้วไม่สำเร็จ ต้องยกทัพกลับไปด้วยความเสียหายใหญ่หลวง

แต่ระหว่างมีสงครามกับพม่า พระราชวงศ์และข้าราชการกรุงศรีอยุธยาแตกสามัคคี บุเรงนองเห็นเป็นโอกาสที่จะเอากรุงศรีอยุธยาเข้าสู่อำนาจพม่า จึงวางแผนระยะยาว ค่อย ๆ ตีหัวเมืองฝ่ายเหนือ จนเมืองพิษณุโลกตกในอำนาจของตน ต่อมาบุเรงนองเห็นทางกรุงศรีอยุธยาอ่อนกำลังลงเพราะแตกสามัคคีกัน บุเรงนองจึงมาตีเอากรุงได้ ความข้างหลังนี้กล่าวตามพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ในเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ ผู้แต่งให้เห็นถึงความรอบคอบของบุเรงนอง และความพลาดพลังที่ละเล็กทีละน้อยของฝ่ายไทย ในการที่ต้องเสียเอกราชไป จนในที่สุดบุเรงนองก็ได้ชัยชนะ และได้รับสมญาว่า “ผู้ชนะสิบทิศ”

ในการอ่านนิยายเรื่องนี้ เราอ่านอย่างนิยายอิงประวัติศาสตร์ คือเราดูว่า ความจริงตามประวัติศาสตร์มีอยู่ในเรื่องเพียงใด ผู้แต่งเสริมส่วนไหน การที่มีผู้ติดใจอ่านนั้นเพราะเหตุใด ในการอ่านงานประพันธ์ เราไม่จำเป็นต้องแต่เฉพาะเรื่องประวัติศาสตร์ เราพิจารณาศิลปะของผู้ประพันธ์เป็นส่วนใหญ่ ในการประเมินคุณค่าของวรรณกรรม เราทำใจเป็นกลาง ดูตัวละครเป็นมนุษย์ชนิดต่าง ๆ แสดงบทบาทต่าง ๆ กัน ดูว่าตัวละครแสดงบทเข้ากับเค้าโครงเรื่องหรือไม่ ขัดแย้งกันในตัวเอง โครงเรื่องไปทางหนึ่ง ตัวละครไปทางหนึ่งหรือไม่อย่างไร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับนิยายนี้มีแตกต่างกันมาก ที่ยกย่องว่ามีคุณค่าในทางวรรณศิลป์สูงมากก็มีที่ไม่ค่อยยกย่องก็มี แต่มีผู้อ่านที่เป็นคนชั้นผู้ใหญ่ในสมัยที่ผู้แต่ง กำลังแต่งเรื่องเป็นตอน ๆ ออกในหนังสือพิมพ์รายวันนั้น ได้ลงความเห็นว่ายากอบ สามารถนำคติจากนิยายไทยอันเป็นที่นิยมหลาย ๆ เรื่อง พร้อมทั้งแนวและกลวิธีการประพันธ์อันเป็นที่พอใจของคนไทย มารวมกันอยู่ได้หมดในเรื่อง ถึงแม้ว่า นิยายของยากอบ จะไม่ขึ้นถึงชั้นเลิศในแต่ละด้านเมื่อเทียบกับงานประพันธ์เรื่องเก่า ๆ ทั้งหมด

กิจกรรม

กิจกรรมเฉพาะ ช่วงที่หนึ่ง

1. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง โดยตอบคำถามต่อไปนี้ ด้วยวาจาแก่ครูในห้องเรียน หรือเขียนเป็นการบ้านด้วยถ้อยคำของนักเรียนเอง ใช้ประโยค 2 - 3 ประโยค ต่อหนึ่งคำถาม

- 1) เหตุใดรานองจึงเชื่อว่า กองทัพต้องอยู่จะไม่สามารถล้อมเมืองแปรอยู่นาน
- 2) ปะชันหฺวันญีมีความเห็นต่อพระเจ้าตะเบงชเวตตี้ว่าอย่างไร
- 3) ปะชันหฺวันญีทูลพระเจ้าแปรว่า มีทางจะเอาชนะต้องอยู่ได้อย่างไร
- 4) สอพิณยาแสดงตนว่าเป็นคนมีอุปนิสัยอย่างไร
- 5) รานองกับปะชันหฺวันญีปรึกษากันว่าจะทำอะไรเพื่อต่อสู้กองทัพต้องอยู่
- 6) รานองและปะชันหฺวันญีปลุกใจทหารและไพร่พลว่าอย่างไร ตอบเฉพาะความที่สำคัญที่สุด
- 7) ทหารชาวแปรตอบรานองและปะชันหฺวันญีว่าอย่างไร
- 8) ฝ่ายกองทัพเมืองแปร เตรียมการที่จะทำลายกองทัพเรือของต้องอยู่อย่างไร
- 9) ฝ่ายแปรตระเตรียมจะทำลายกองทัพบกของต้องอยู่อย่างไร
- 10) พระราชธิดาของพระเจ้าแปร บรรณกัณฑ์ตนเองเกี่ยวกับการสงครามว่าอย่างไร ทูลพระเจ้าแปรว่าอย่างไร
- 11) พระเจ้าแปรทรงดำริเรื่องการทำลายกองทัพต้องอยู่ว่าอย่างไร ที่เกี่ยวกับบุญบาป

2. ทดสอบความเข้าใจและความจำของนักเรียนเอง พยายามตอบคำถามต่อไปนี้โดยไม่ดูหนังสือ ควรใช้เวลาในห้องเรียนเพื่อหลีกเลี่ยงการยั่วเย้าให้ดูหนังสือ เพราะขาดคนช่วยควบคุมตน

ข้อความต่อไปนี้ ข้อไหนตรงตามความในเรื่อง คำตอบที่ถูกมีข้อเดียว พยายามอ่านข้อต่าง ๆ ให้ละเอียด

- 1) ก. พระเจ้าแปรดำริว่า ควรยกออกไปตีตะเบงชเวตตี้ให้พ่ายไป ทหารจะได้มีกำลังใจ
 ข. รานองเห็นว่าตะเบงชเวตตี้จะต้องล่าทัพไปเพราะขาดเสบียงอาหาร
 ค. พระเจ้าแปรเห็นว่าต้องอยู่จะต้องตีได้เมืองแปรแน่
 ง. ปะชันหฺวันญีเห็นว่าตะเบงชเวตตี้ไม่มีทางชนะ
- 2) ก. สอพิณยาเป็นคนจงรักต่อพระเจ้าแปร หวังจะช่วยรบจนสุดฝีมือ
 ข. สอพิณยามีอุปนิสัยชอบยกย่องเอาใจทหาร
 ค. สอพิณยามีอุปนิสัยเข้ากับตนเอง ลงโทษคนอื่น
 ง. สอพิณยาเกลียดชังชาวต้องอยู่มาก หวังจะรบจนตัวตายก็ไม่เสียดายชีวิต

- 3) ก. ทหารต้องอุ้มอีกเหิมเพราะมีพระราชที่กล้าหาญ
 ข. ทหารแปรไม่อุ้มเหิมเพราะพระราชไม่กล้าหาญ
 ค. ทหารเอกของแปรสู้มือทหารต้องอุ้มไม่ได้ไพร่พลจึงท้อถอย
 ง. ทหารเอกของแปรมีความคิดสุขุมทำให้ต้องอุ้มยอห้อ
- 4) ก. พระราชธิดาพระเจ้าแปรมีความรักสอพิณยา
 ข. พระราชธิดาพระเจ้าแปรรู้สึกริษยานางอเทยยา
 ค. นางอเทยยาน้อยใจที่สอพิณยาไม่ค่อยเอาใจใส่กับตน
 ง. ธิดาพระเจ้าแปรมีความรักกับชายคนหนึ่งอยู่
- 5) ก. ฝ่ายแปรมีคนทรยศจึงมีชัยชนะไม่เด็ดขาด
 ข. ฝ่ายต้องอุ้มคนทรยศจึงพ่ายแพ้แก่ศัตรู
 ค. ฝ่ายต้องอุ้มจับได้ว่ามีคนทรยศ จึงแก้ตัวทันไม่เสียเชิงแก่ศัตรู
 ง. คนที่ทำให้แปรพ่ายแพ้ในที่สุดเป็นชาวต้องอุ้ม
- 6) ก. รานองสัญญาแก่ทหารว่า จะเอาโทษถึงตายแก่คนที่ไม่รักษาน้ำคำ
 ข. รานองชมเชยทหารทั้งหลายว่ามีความสามัคคี
 ค. ทหารแปรมีชัยชนะเพราะกลัวรานอง
 ง. ทหารต้องอุ้มพ่ายแพ้เพราะตะเบงชเวตีกกล้าเกินไปในสนามรบ
- 7) ก. ฝ่ายต้องอุ้มแตกทัพก็จริง แต่ในที่สุดก็ตีดันฝ่ายแปรให้กลับเข้าเมืองไป
 ข. ที่กองทัพต้องอุ้มแตกคราวนี้ เพราะมีการใช้ไฟทำลายทั้งกองทัพบกและทัพเรือ
 ค. ที่กองทัพต้องอุ้มแตก เพราะสอพิณยาเป็นคนสอพลอ
 ง. พระเจ้าแปรเป็นคนเด็ดขาด ฝ่ายแปรจึงได้ชัยชนะ
- 8) ก. พระราชธิดาฝึกฝักกับต้องอุ้มจึงบอกความลับแก่นาคะตะเซโบ
 ข. นาคะตะเซโบเป็นคนทรยศแก่เมืองแปร
 ค. พระราชธิดามีได้บอกความลับทางทหารแก่นาคะตะเซโบ
 ง. พระราชธิดาเห็นเป็นการสมควรที่ทหารควรแสดงความกล้าหาญ

3. ทบทวนความเข้าใจรายละเอียดในเนื้อเรื่อง โดยทำตามคำสั่งต่อไปนี้ เป็นการบ้าน

จงเขียนตัวเลขประจำข้อความภายใต้ ก และตัวอักษรประจำข้อความ ภายใต้ ข ที่แสดงความหมายตรงกันลงไว้เป็นคู่ ๆ กันในสมุดฝึกหัด หรือกระดาษที่สะอาดเรียบร้อย แล้วแลกเปลี่ยนให้ช่วยกันตรวจว่า

จับคู่ถูกต้องหรือไม่ ตัวอย่าง

(1) _____ (ง)

(2) _____ (ง)

ก

- (1) มองดูทะเลแม่แล้วก็เสียดายอยู่ที่มิได้มีลูกเป็นชาย
- (2) ขัตติยชาตินั้นสำคัญที่มีน้ำใจแกล้วกล้า หาใช่ว่าชนะสงครามจึงนับเป็นขัตติยชาติ
- (3) สอพิณยาทุลเป็นทีลุแก่โทษตัว
- (4) สอพิณยาทำตัวให้เป็นทีสนิทเสน่หาแก่คนฝ่ายในทุกผู้
- (5) ศิษย์มหาเถรกุโสดอมีเพลงทวนคล่องและสูงอยู่ด้วยไม้ตาย
- (6) มุขอำมาตย์เมืองแปรว่าได้เตรียมอุบายไว้เป็นอันดีแล้ว
- (7) พิเคราะห์การใหญ่เหมือนการเหล่านี้นางอยู่บนฝ่ามือ
- (8) ทะเลแม่อดสู่ว่าเหมือนรักเมืองชู้มากกว่าเมืองตัว

ข

- (ก) เจ้าชายพุดเข้าข้างตัว
- (ข) พิจารณางานสำคัญทะเลอุปไปรุ่ง
- (ค) พระเจ้าแปรมีแต่ลูกผู้หญิง
- (ง) ราชธิดาเมืองแปรรักกับชาวเมืองตองอู
- (จ) ความเป็นกษัตริย์พิสุจน์ได้ที่น้ำใจกล้าหาญ
- (ฉ) ทหารเมืองตองอูคนหนึ่งใช้ทวนได้แม่นยำไม่พลาดพลั้ง
- (ช) ผู้หญิงในราชสำนักพระเจ้าแปรมีคนเอาใจ
- (ซ) หัวหน้าข้าราชการว่าไม่หลงลืมสิ่งใด
- (ฌ) เจ้าชายนักรบพูดว่าคนอื่นก็มีความผิดเหมือนตน
- (ญ) ขุนนางผู้ใหญ่ไม่กลัวความพ่ายแพ้
- (ฎ) เจ้าฟ้าหญิงไม่ใช่พระราชธิดา
- (ฏ) พระเจ้าจักรพรรดิคือผู้ที่รับชนะ

กิจกรรมสำหรับช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 รวมกัน

1. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่องทั้งสองช่วงรวมกัน นักเรียนอ่านทวนเรื่องทั้งหมด แล้วตอบคำถามต่อไปนี้ด้วยวาจาภายในห้องเรียนร่วมกัน ครูอาจเป็นผู้ถาม หรือครูอาจให้นักเรียนผลัดกันเป็นผู้ถามและเป็นผู้ตอบก็ได้

- 1) รวบรวมรายชื่อตัวละครสำคัญ จากการอ่าน แยกเป็นฝ่ายละเมือง ๆ ฝ่ายไหนมีตัวสำคัญ คือใคร
- 2) บุคคลต่อไปนี้คือใคร มีลักษณะอย่างไร

พระเจ้านระบตี

พระเจ้าตะเบงชเวตี้

ตองหฺนญี่

รานอง

สอพินยา

จิสะเบง

- 3) รานองทูลปลอบพระเจ้านระบตีอย่างไร และทูลแนะนำให้ทำอย่างไร
- 4) ในการรบที่กล่าวในบทอ่านนี้ ใครรบกับใคร ผู้ที่เป็นหัวหน้าใหญ่ของทั้งสองฝ่ายคือใคร ฝ่ายใดเป็นฝ่ายรุก ฝ่ายใดเป็นฝ่ายรับ ในที่สุดฝ่ายใดเป็นฝ่ายชนะ ฝ่ายแพ้ได้รับผลอย่างไร
- 5) ระหว่างการต่อสู้ด้วยอาวุธ ผู้ใดได้ประจักษ์กัน ใช้อาวุธชนิดใด ใครแพ้ และใครชนะ (เฉพาะในการรบด้วยอาวุธ)
- 6) พระเจ้าตะเบงชเวตี้ตกอยู่ในอันตรายระหว่างการรบเพราะเหตุใด พระเจ้าแปรมีส่วนอย่างไรที่ทำให้พระเจ้าตะเบงชเวตี้รอดพระชนม์ชีพไปได้
- 7) นายทหารที่แสดงความกล้าหาญ และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของตนคือใคร แสดงความจงรักภักดีอย่างไร
- 8) ใครเป็นต้นคิดที่ทำให้เกิดชัยชนะ และปราชัย (การแพ้)
- 9) ตัวละครตัวไหนที่นักเรียนเข้าใจว่า เป็นตัวสำคัญที่ทำให้ฝ่ายของตนเป็นฝ่ายแพ้ บุคคลคนนี้ได้ทำอะไร

2. ฝึกสังเกตรายละเอียดของเนื้อเรื่อง

ในการสงครามนั้น นักเรียนคงจะสังเกตได้ว่าการแพ้ชนะขึ้นอยู่กับความคิดอย่างหนึ่ง กับฝีมือการใช้อาวุธอย่างหนึ่ง จงตอบคำถามต่อไปนี้ ด้วยวาจา ภายในห้องเรียน หรือโดยการเขียนคำตอบ ใช้ประโยค 2 - 3 ประโยค สำหรับคำถามแต่ละข้อ

- 1) รานองกับปะชันหฺนญี่วางแผนการรบอย่างไร
- 2) รานองและปะชันหฺนญี่ มีคำสั่งให้นายทหารและไพร่พลเมืองแปรทำอะไรบ้าง เพื่อให้แผนการรบบังเกิดผล
- 3) การสังเกตลมฟ้าอากาศ มีความสำคัญอย่างไรแก่การรบตามแผนของรานองและปะชันหฺนญี่

4) นายทหารที่กระทำการ เพื่อให้เกิดผลด้านกองทัพเรือคือใคร ทำอย่างไร บังเกิดผลอย่างไร (ทั้งฝ่ายแปรและฝ่ายตองอู)

5) ใครเป็นหัวหน้าดำเนินงานด้านกองทัพบก ดำเนินงานอย่างไร ให้ผลอย่างไร

3. พิจารณาสรุปเรื่องที่ได้อ่าน และเขียนตอบคำถามให้ถ้อยคำประมาณ 5 บรรทัด

1) ตั้งแต่ต้นบทอ่านจนกระทั่งถึงตอนจบ ฝ่ายแปรและฝ่ายตองอูใช้กลอุบายอย่างไร ทำการรบด้วยกลอุบาย และด้วยอาวุธอย่างไรบ้าง จึงเกิดผลดังที่เกิดขึ้น ตามความเข้าใจของนักเรียน

2) ในการยุทธครั้งนี้นักเรียนถือว่าฝ่ายใดเป็นฝ่ายชนะเด็ดขาด หรือแพ้เด็ดขาด หรือยังไม่มียุทธชนะ หรือการแพ้อย่างเด็ดขาด จึงให้เหตุผลประกอบความเห็น

4. ฝึกพิจารณาการใช้คำพูดของตัวละคร เกี่ยวกับอุปนิสัยและเนื้อเรื่อง

จงบอกว่าคำพูดต่อไปนี้ เป็นคำพูดของใคร พูดกับใคร

(1) “วิสัยสงครามนั้นย่อมมีแพ้ชนะสลับกัน อันชาติตยชาตินั้นอยู่ที่น้ำใจแก่กล้าทำสงครามดอก ไซ้จะชนะสงครามแล้วจึงจะขึ้นชื่อว่าชายชาติชัตตยก็หาไม่”

(2) “ตะเบงชเวตี้เข้าสงครามผิดกว่านายทัพอื่น หนุนเข้าตะลุมบอนกะเขาเหมือนหนึ่งตัวเป็นทหารเลว ทหารตองอูจึงพากันฮึกเหิมไปตามเจ้า อาสาทำการมิได้พริ้งพริ้วความตาย”

(3) “พี่ท่านควรเป็นมหาอุปราชผู้ทะนุบำรุงแผ่นดิน พิศระห์การใหญ่เหมือนการเหล่านั้นวางอยู่บนฝ่ามือ”

(4) “วิตกว่าตายแล้วเกิดเล่าสักร้อยชาติก็จะทำบุญได้กุศลไม่คุ้มกับที่ประหัตประหารคน”

(5) “สงครามเป็นวิสัยมนุษย์เพ่งเล็งกันแต่ทางโลก จะพาเอาบุญแลบาปมาพัวพันด้วยนั้นหาได้ไม่”

(6) “มังตรายังเยาว์นักจะฆ่าเสียก็เอ็นดู ฉะนั้นอย่าต้อตั้ง อ่อนน้อมยอมให้จับเสียโดยดี อาจจะได้เลี้ยงตามยศเจ้าเมืองขึ้นมิให้อนาทร”

(7) “มังตราเอยเจ้านั้นเป็นเสือ บัดนี้ก็เปรียบเหมือนเนื้อ”

(8) “ชาวแปรคนใดอยากได้เลือดเราหยดหนึ่งก็ให้เอาเลือดตัวชนหนึ่งมาแลกไปเถิด”

5. ฝึกทดสอบความเข้าใจและความจำ

เมื่อนักเรียนได้ทบทวนความรู้เกี่ยวกับเนื้อเรื่องพอสมควรแล้ว ควรทดสอบความเข้าใจและความจำเกี่ยวกับเนื้อเรื่องโดยปิดหนังสือเสียทุกคน และครูอาจถามนักเรียนอีกครั้งหนึ่ง จากข้อ 4 หรืออาจใช้คำพูดจากตัวละครตัวหนึ่งตัวใด หรือจากตอนอื่น ๆ ภายในบทอ่านในหนังสือเรียนเป็นการทดสอบก็ได้ หรือครูอาจตั้งนักเรียนบางคนเป็นผู้ถาม เรียกให้บางคนตอบแล้วผลัดกัน ให้ผู้ที่ตอบแล้วเป็นผู้ถามบ้างก็ได้ หรือ ครูกับนักเรียนอาจคิดการเล่นแข่งขันทดสอบความจำโดยวิธีต่าง ๆ เท่าที่จะคิดได้

6. ฝึกการศึกษาภาษาโดยใช้วิธีค้นคว้า

- 1) นักเรียนช่วยกันหาคำที่มีความหมายเช่นเดียวกับคำต่อไปนี้เท่าที่จะหาได้ โดยหาจากพจนานุกรม หรือจากบทอื่นในหนังสือเล่มนี้ หรือจากหนังสืออื่น ๆ หรือโดยหาความรู้จากแหล่งอื่น

(1) กษัตริย์	(4) อัครเทวี	(7) ข้าศึก
(2) การศึก	(5) เพลิง	(8) ใจ
(3) สะคราญ	(6) สำเร็จ	
- 2) รวบรวมคำที่เกิดขึ้นโดยมีสองคำรวมเข้าแล้วความหมายคงเดิม เช่น เหลี้ยวแล ยิ้มแย้ม พรังพร้อม จากบทที่อ่านนักเรียนแบ่งเป็นกลุ่มและช่วยกันตรวจดูให้ได้ครบ
- 3) จงหาคำที่ออกเสียงเหมือนกัน แต่ความหมายต่างกัน เขียนรวมไว้เป็นพวก เช่น การ กาล การณ์ กานท์
- 4) รวบรวมคำพังเพย สุภาษิตที่กล่าวในบทอ่านนี้ แล้วเขียนเรียงลำดับไว้ด้วยลายมือที่อ่านได้แจ่มชัด การสะกดตัวและการเว้นวรรคถูกต้อง

7. ฝึกแสดงความคิดโดยอภิปรายในกลุ่ม

นักเรียนแบ่งเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5 - 8 คน หรือเป็นกลุ่มใหญ่หรือเล็กกว่านี้ตามความสะดวก กลุ่มต่าง ๆ เลือกหัวข้อต่อไปนี้อภิปราย อาจเลือกมากกว่า 1 หัวข้อก็ได้ โดยเปรียบกับชีวิตปัจจุบัน

- 1) อุปนิสัยและความสามารถของพระเจ้าตะเบงชเวตี้ เปรียบเทียบกับสอพิณยา
- 2) คนทรยศมีอยู่ที่ไหน ความปราชัยย่อมเป็นของฝ่ายนั้น
- 3) ความประมาทอยู่ที่ใด ความพินาศย่อมเกิดขึ้นไม่เร็วก็ช้า
- 4) ความเป็นนักรบหมายความว่าอย่างไร คุณธรรมของนักรบคืออะไรบ้าง
- 5) การวางแผนที่ดี และความร่วมมือกันในหมู่คณะย่อมนำชัยชนะมาให้
- 6) “ในการสงครามไม่มีชัยชนะ” (หมายถึงความเสียหาย ความเสื่อมและความทุกข์ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ทำสงครามทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายที่ถือว่าเป็นฝ่ายชนะ และฝ่ายที่ถือว่าแพ้)

กิจกรรมเสริม

8. นักเรียนอาจแต่งบทเพื่อให้เพื่อนแสดงเป็นตัวละครหลาย ๆ ตัวสนทนากัน คนหนึ่งแสดงบทพระเจ้าแปร อีกคนหนึ่งแสดงบทรานอง อีกคนหนึ่งแสดงบทปะขันหฺวันญี ฯลฯ เลือกตอนที่นักเรียนสนใจ
9. นักเรียนอาจแต่งกลอนบรรยายการรบ ระหว่างชาวเมืองตองอูกับเมืองแปร
10. นักเรียนอาจจัดนิทรรศการเกี่ยวกับพม่าหรือมอญ

คุณค่าพฤษชาติ

นำเรื่อง

เกหลง พานิช

บทประพันธ์นี้ได้ตีพิมพ์ในหนังสือวันเด็ก ประจำปี 2514 ผู้ประพันธ์อาศัยเนื้อความในเอกสารของกรมป่าไม้มาแต่งเป็นกาพย์สุรางคนางค์ จำนวน 19 บท บทร้อยกรองชนิดนี้เป็นงานประพันธ์ เพื่อให้ความรู้มากกว่าที่จะมุ่งให้เกิดอารมณ์ ผู้อ่านจึงควรวิเคราะห์ (แยกแยะ) ข้อความรู้อย่างต่าง ๆ ในบทประพันธ์ มาตั้งเป็นข้อสังเกตเป็นข้อ ๆ ไป ขณะเดียวกันก็ศึกษาฉันทลักษณ์ ข้อบังคับของกาพย์สุรางคนางค์ ซึ่งผู้ประพันธ์ใช้เพื่อให้ผู้อ่านได้อาศัยสัมผัสและจังหวะของฉันทลักษณ์ เป็นเครื่องชวนใจให้สังเกตและจดจำข้อความรู้อย่างต่าง ๆ ไปด้วย

คุณค่าพฤษาชาติ

นึกถึงต้นไม้
ปลูกเพื่อประดับ
กันแสงสุริยา
ใช้พินก็ได้
เพื่อได้ไม้ขาย
ป้องกันล้าเค็ม

กันดินล่มจม
รากยึดเหนี่ยวดิน
มิให้ลอยล่อง
ชุ่มชื้นโดยตรง
ฝนชะน้ำเซาะ
หน้าดินจึงยัง

การปลูกพฤษา
แล้วแต่มุ่งหมาย
คิดดูให้ดี

ต้นไม้ใหญ่ซึ่ง
จากรากถึงผล
จะเล่าให้ฟัง

ขอเชิญเด็กไทย
ในด้านคุณค่า
ตกแต่งเคหา
ด้วยเงาร่มเย็น
ปลูกเพื่อใช้ไม้
หุงต้มจำเป็น
กันเขตให้เห็น
ขโมยลักของ

บ้างปลูกกันลม
ก็สมใจปอง
ถึน้ำล้าคลอง
ตามน้ำเซาะพัง
บ้างมีประสงค
ก็ได้ดังหวัง

ต้นเกาะยับยั้ง
อยู่ได้ด้วยดี
ที่บรรยายมา
ประโยชน์มากมี
ปัญหาหลายคลี่
เห็นคุณหรือยัง

ที่นี้นึกถึง
ร่วมเงากำบัง
ชนใช้ได้ขม
ลองแจกแจงดู

ทำยากก็ได้
ทำกลิ้งสูบบุหรื
นอกนั้นยังรู้

ทำไม้บางพอ
เลยเกิดของใช้
ทั้งได้น้ำมัน

ถ้ามากพอเพียง
น้ำเชื่อมหวานเจ้า
น้ำฝาด ยาดี

หัตถกรรมหลากหลาย
กลางดินทัวเสา
รั้ว, เรือน, เชื้อนกัณ

ทำชันก็ได้
ทั้งให้กายาน
ตอนบนพฤษา

สกัดทำอื่น
ทำทั้ง, น้ำฝาด
ผลิตจากไม้ท่อน

ของใช้จุจิก
เครื่องสำอาง, กระตุ้ม
อื่นอีกมากมาย

รากของต้นไม้
ประโยชน์มากอยู่

เข้าที่สวยหรู
ว่าให้น้ำมัน
ส่วนที่เป็นต่อ

ทั้งสกัดกลิ้ง
ถ่านไม้และชัน
อื่นอีกมากมี
ว่าถึงน้ำเลี้ยง

ทำน้ำตาลดี
ส่วนเปลือกทำสี
บ้างมีน้ำมัน

ซุงจากโคนต้น
ไม้เหลี่ยมายาวสั้น

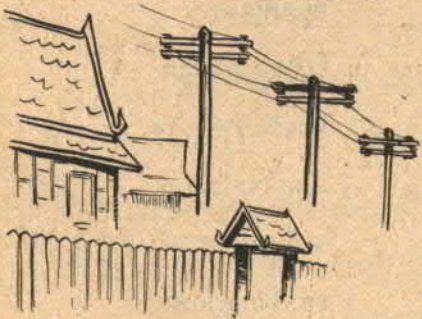
ใช้สารพัด
โทรเลข, ไฟฟ้า

ส่วนยางต้นไม้
ทำยางนานา

ใช้เผาอบผ้า
ตัดทำไม้ท่อน
ไปทำถ่าน, ฟืน

สีย้อมผ้าผ่อน
เยื่อกระดาษแข็งอ่อน
ได้อีกหลากหลาย

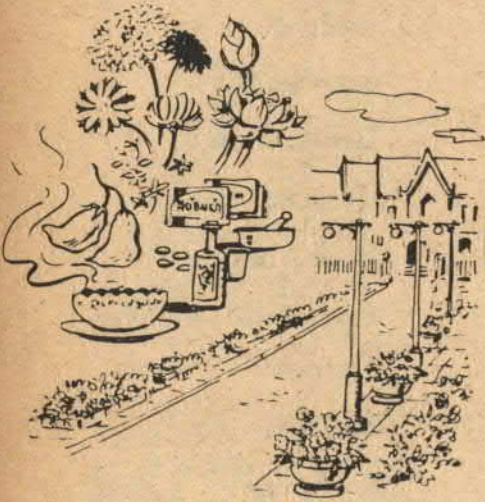
เช่นทำพลาสติก
กระดาษ, ขวด, फिल्मถ่าย
ผ้าคลุมร่างกาย
ถึงหลอดกาแฟ

เป็นยาสัมฤทธิ์
อาจเป็นอาหาร
เลือกใช้เปลี่ยนแปลง

ทำสีย้อมผ้า
สกัดถูกวิธี
ดอกงามครามครัน

มีมากกระไร
รูปสังามตา
รสอร่อยลือเลื่อง

คุณของพฤษภา
เด็กจงคิดเพิ่ม
จะเห็นว่ามี

ราวกับเห็นแก้ว
ควรถนอมแนบใจ
เหมือนอย่างลึงป่า

คุณค่าหลายหลาก
จงสงวนรักษา
จงช่วยป้องกัน

ใบไม้บางชนิด

แก้โรคได้แน่
ให้สารอย่างแท้
ทั้งให้น้ำมัน

ดอกใช้ทำยา

บางดอกกินกัน

จะมีน้ำมัน

ประดับบ้านเมือง

ผลไม้เมืองไทย

หมูนเวียนหนองเนื่อง

ค้าขายรุ่งเรือง

คนไทยเปรมปรีดี

ดังที่กล่าวมา

ย่นย่อพาที

ต่อเติมจากนี้

สุดที่พรรณนา

เมื่อเห็นคุณแล้ว

อยู่ในหัตถา

ไม่แก้งข้างว่างป่า

ทั้งแก้วสำคัญ

เมืองไทยไม้มาก

จงคิดสร้างสรรค

อย่าเที่ยวฟาดฟัน

ต้นไม้ปลอดภัย

กิจกรรม

1. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่อง

- 1) นักเรียนอ่านในใจจบทั้งบทแล้วสังเกตความสำคัญ เขียนสรุปความเข้าใจของนักเรียนเป็นข้อความสั้น ๆ 2 - 3 บรรทัด เทียบข้อสรุปกับเพื่อน ๆ และสังเกตต่อไปว่า นักเรียนมีความเข้าใจแตกต่างกันอย่างไรหรือไม่ในข้อไหน มีบางคนได้ข้อสรุปมากน้อยกว่าเพื่อนบางคนอย่างไรบ้าง
- 2) เมื่อนักเรียนอ่านเรื่องนี้แล้ว ตอบคำถามต่อไปนี้ นักเรียนอาจเขียนคำตอบเป็นการบ้าน หรือตอบครู ด้วยวาจาในห้องเรียน
 - ก. ผู้เขียนเรื่องนี้เชิญชวนให้เด็กไทยทำอะไร
 - ข. ส่วนใดของต้นไม้ที่ให้น้ำมันตามที่กล่าวในบทประพันธ์
 - ค. บ้านที่อยู่ชายทะเลหรือริมฝั่งน้ำ ชอบปลูกต้นไม้ไว้ชายฝั่ง เพื่ออะไร
 - ง. รากของต้นไม้ใช้ทำอะไรได้อะไรบ้าง
 - จ. ส่วนใดของต้นไม้ที่ให้น้ำตาล
 - ฉ. เราได้นำผาจากส่วนใดของต้นไม้บ้าง มีวิธีนำน้ำผามาใช้อย่างไร
 - ช. เราใช้ส่วนใดของต้นไม้มาทำเสาสร้างบ้าน
 - ซ. จงบอกชื่อของใช้ที่ทำด้วยไม้ ที่กล่าวในเรื่อง มา 10 อย่าง
 - ฌ. ยางของต้นไม้ใช้ทำอะไรได้บ้าง
 - ญ. ใบและดอกของต้นไม้มีประโยชน์อย่างไรบ้าง ยกตัวอย่างให้เห็นอย่างละ 5 ข้อ
- 3) นักเรียนฝึกอ่านทำนองเสนาะ อาจตั้งกรรมการตัดสินการแข่งขัน โดยมีรางวัลเล็กน้อย ไม่ให้เป็น การสิ้นเปลืองมาก ให้แก่ผู้ที่อ่านได้ดีเป็นที่ 1, 2, 3

2. การค้นคว้า

- 1) นักเรียนรวบรวมชื่อต้นไม้ที่ให้ประโยชน์ดังต่อไปนี้
 - ก. ที่เราใช้ในการสร้างบ้านเรือน
 - ข. ที่มีผลหรือดอกที่ใช้เป็นอาหาร
 - ค. ที่ใช้เป็นยารักษาโรคได้
 - ง. ที่ให้น้ำตาล
 - จ. ที่ใช้ประดับตกแต่งบ้านให้สวยงาม
- 2) นักเรียนรวบรวมภาพต้นไม้ต่าง ๆ มาช่วยกันจัดทำเป็นสมุดภาพ

3. การฝึกพูด

นักเรียนแบ่งกลุ่มกันอภิปรายในหัวข้อต่อไปนี้

ก. ความสำคัญของป่า

ข. โทษของการทำลายต้นไม้

ค. ความสุขที่ได้จากต้นไม้

ง. การรักษาดินน้ำลำธาร

จ. ต้นไม้ในท้องถิ่นของเรา

แล้วทำรายงานของกลุ่มส่งให้ครูขีดเกลาสำนวน

4. ฝึกเรื่องฉันทลักษณ์

1) จงเขียนโยงเส้นสัมผัสบังคับภายในบทของกาพย์สุรางคนางค์ ต่อไปนี้

ก. กว่ापน	๑ ขึ้นใหม่ในกน
เอ็นดูภูธร	ระคนกันไป
มณฑลต้นไทร	มานอนในไพร
	แทนโพชนัดสถาน
วันทาสามี	๑ ส่วนสุมาลี
เฝ้าอยู่ดูแล	เทวียู่งาน
ให้พระภูบาล	เหมือนแต่ก่อนกาล
	สำราญวิญญาน์

(จาก มุลบทบรรพกิจ)

- 2) จงยกคำสัมผัสระหว่างบท ของกาพย์สุรางคนางค์เรื่องนี้มา เพื่อแสดงว่า นักเรียนเข้าใจการส่งสัมผัส เขียนให้ดูสัก 6 บท
- 3) ให้นักเรียนพิจารณาว่า กาพย์สุรางคนางค์ในเรื่องนี้มีบทใดที่ผิดไปจากตัวอย่างที่ให้ไว้บ้าง แล้วนำมาวิจารณ์

5. การเขียน

- 1) นักเรียนเขียนเรียงความ เรื่อง คุณค่าของต้นไม้ หรือ ประโยชน์ของต้นไม้ ฯลฯ
- 2) นักเรียนเขียนคำขวัญ เชิญชวนปลูกต้นไม้ หรือไม่ให้ทำลายต้นไม้

- 3) นักเรียนสรุปเรื่องราวที่ได้จากการอ่านเรื่องนี้เป็นข้อ ๆ
- 4) นักเรียนบางคนที่มีความสามารถ เขียนบทประพันธ์ภาพย์สร้างคางค์เรื่องเกี่ยวกับต้นไม้ และวาดภาพประกอบ
- 5) นักเรียนเขียนรายงาน เรื่อง ประโยชน์ของต้นไม้ที่นักเรียนค้นพบนอกเหนือจากที่มีในเรื่องที่อ่าน

กิจกรรมเสริม

6. นักเรียนแบ่งกลุ่มจัดนิทรรศการ “คุณค่าพฤษชาติ” โดยจัดแสดงภาพแผนภูมิของจริง ผลิตภัณฑ์จากต้นไม้ ฯลฯ ในโอกาสอันเหมาะสม เช่น สัปดาห์อนุรักษ์ธรรมชาติ สัปดาห์ส่งเสริมการปลูกป่า งานก่อนวันปิดภาค ฯลฯ

เด็กที่สนใจเรียนต่อ

แม่ศรีเรือน

ทิพย์วาลี สนิทวงศ์

นำเรื่อง

เรื่อง “แม่ศรีเรือน” นี้ เป็นวรรณกรรมประเภทบทความ ซึ่งนำมาจากบทความชุด “เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก” ในนิตยสารสตรีสาร ภาคพิเศษสำหรับนักอ่านรุ่นเยาว์ ลักษณะบทความเป็นบทความขนาดสั้นเหมาะแก่ผู้อ่านวัยเยาว์

บทความนี้ แสดงชีวิตของคนชั้นที่มีฐานะปานกลางในพระนคร กล่าวถึงประเพณีนิยมในราวปลายรัชกาลที่ 5 จนถึงต้นรัชกาลที่ 7 ประมาณ พ.ศ. 2445 - 2475 กล่าวถึงความเป็นไปในครอบครัว เมื่อชายและหญิงแต่งงานกันแล้ว ถือว่าผู้ชายเป็นหัวหน้าครอบครัว โดยทำหน้าที่เลี้ยงรับผิดชอบกับสุขทุกข์ของคนในครอบครัวของตน ฝ่ายผู้หญิงถือว่าเป็นผู้ดูแลบ้านเรือน เลี้ยงดูบุตรหลานและคนในครอบครัว ให้มีความสุข ความเจริญ ผู้หญิงที่ทำหน้าที่ดีได้รับยกย่องว่าเป็น “แม่ศรีเรือน” เป็นหญิงที่เป็น “มิ่งขวัญ” ของครอบครัว อีกนัยหนึ่ง เป็นที่พึ่ง ให้ความร่มเย็น ความอุ่นใจแก่ครอบครัว

ในเรื่องนี้ ผู้แต่งได้บรรยายภาพผู้หญิงไทยที่อยู่ในเมือง ซึ่งเป็นแม่เรือน ว่ามีหน้าที่ภารกิจต่อครอบครัวอย่างไร

การศึกษาบทเรียนนี้ นักเรียนควรศึกษาถึง ลักษณะการเขียนความเรียงขนาดสั้น การใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหาร ทั้งควรหัดพิจารณาคุณค่าทางด้านความรู้ เกี่ยวกับคตินิยม การประกอบอาชีพของคนไทยและอื่น ๆ โดยเปรียบเทียบกับปัจจุบันนี้ด้วย

แม่ศรีเรือน

ครอบครัวของเราคนไทยสมัยก่อนนี้ ผู้ชายก็ต้องเป็นหัวหน้าครอบครัว ถ้ามาจากตระกูลดีมีวิชาความรู้ ก็มักรับราชการ เพราะคนไทยเรานิยมการรับราชการ มีเงินเดือน มีบ้านเรือนของตนเองได้ก็มี เขาเขาก็มี อยู่กับบิดามารดาก็ไม่น้อย ได้เป็นมรดกตกทอดกันก็มี ทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้จะออกเงยหรือหมดไปก็อยู่ที่ภรรยาผู้เป็นแม่บ้าน คนไทยสมัยก่อนมีลูกมาก อย่างคุณยายเองก็มีพี่น้องมาก ข้าง ๆ บ้านคุณยายมีลูก 10 คน หลายบ้านมีอยู่บ้านหนึ่งที่อยู่เอียงกันมีลูกมากที่สุดถึง 18 คน เพราะมีฝาแฝดด้วย 2 คู่ บิดารับราชการ รายจ่ายก็ต้องมาก เป็นธรรมดา เพราะลูกมากก็ต้องกินมาก ยิ่งบางคนมีภรรยาหลายคนก็มีลูกมากถึง 20 คนก็มี

แต่แม่บ้านเหล่านี้นอกจากอยู่บ้านเลี้ยงลูกแล้ว ก็มักจะทำการค้าขาย หรือรับจ้างไปด้วยในตัว เพื่อเพิ่มพูนรายได้ นอกจากเงินเดือนของพ่อบ้านแล้ว แม่บ้านเหล่านี้จะประหยัดรายจ่ายทุกทาง ทุกอย่างทำเองได้ก็ทำ ไม่หาซื้อกันง่าย ๆ แล้วของก็ไม่ค่อยมีจะให้ซื้อกันด้วย บ้านเรือนสมัยก่อนมักตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ริมคลองที่มีเรือสัญจรมาก หรือบางที่บ้านอยู่ริมถนน ก็ตั้งร้านขายข้าวแกง ขายขนมบ้าง รับจ้างต่าง ๆ หรือเป็นตัวแทนขายส่งสินค้าบ้าง บริเวณบ้านสมัยก่อนกว้างขวาง เพราะที่ดินราคาถูก บ้านเรือนตั้งอยู่ห่างกัน จึงมีที่ดินพอที่จะปลูกเครื่องสวนครัว ไม้กิน ปลูกผลไม้ไว้กินเอง เช่น มะม่วง ชมพู่ กล้วยนี้ขาดไม่ได้ มะพร้าว และอื่น ๆ เป็นการทุ่นรายจ่ายไปได้มาก ถ้ามีมากเกินไปกินใช้สอย ก็ขายเอาเงินเสียบ้าง

คุณย่าของคุณยายนั้น นอกจากเย็บสบงจีวรพระ ทำพุ่มและดอกไม้เข้าพระราชวังตามร้านขายเครื่องบวชแล้ว ก็ยังขายขนมจีนน้ำยา น้ำพริก ตอนเช้า ๆ อีกด้วย เย็นก็ยังเก็บดอกจำปา จำปี ดอกขจร ใส่กระถาง หรือเย็บเป็นช่อใบตองใส่ถาดออกขายอีกด้วย คุณป้าของคุณยายรวมทั้งคุณแม่ ก็รับทำขนมและของว่างทุกอย่างตามแต่จะสั่งให้ทำ บางคนพันเทียน รูป มวนบุหรีต่าง ๆ สานปลาตะเพียนขายส่ง บันตึกตาดินเผาสำหรับกั้นบันหรือถวายเป็นพระภูมิ ทำดอกไม้กระดาด ดอกไม้โสน รับจ้างปักเสื่อโชน ละคร ปักย่ามและตาลปัตร ตามแต่ใครจะมีวิชาอะไรติดตัวมาบ้าง บางคนเป็นตัวแทนขายหมาก พลุ ขายถ่าน ฟืนแสม หรือพืชผลอย่างอื่น ๆ ขายของแบบไม่ต้องขนขึ้นบ้านก็ได้กำไรแล้วก็มี เรือขายปลั๊กมาก็ดวงใสเรือ ได้กำไรทันที

แม่บ้านที่ทำการค้าขายหรือรับจ้างต่าง ๆ เหล่านี้เลี้ยงลูกไปด้วย ไม่ได้ปล่อยทิ้งไว้ บ้านช่องก็ดูแลควบคุมไปด้วยในตัว เพราะการประกอบอาชีพอยู่กับบ้านไม่ต้องทิ้งบ้านช่องไป จึงทำให้มีเวลาอบรมลูกและดูแลสามีได้เต็มที่ เมื่อตัดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ก็เก็บเงินได้เป็นกอบเป็นกำ หลาย ๆ ปีเข้าก็พอมีเงินซื้อสวน นา หรือขยายเนื้อที่บ้านให้กว้างขวางขึ้น ทำมรดกไว้ให้ลูกหลาน ที่ดินก็ราคาไม่แพงหาซื้อง่าย

กิจการต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าใหญ่มากนักเกินกว่ากำลังก็จ้างลูกจ้างช่วย คราวสงกรานต์ค้าขายดี มีกำไร ก็ตรากว้างเงินสดหรือทองหยองให้ลูกจ้าง เหลือจึงเก็บสะสมไว้ นับว่าเป็น “แม่ศรีเรือน” คุณยายมีเพื่อน บ้าน

เขาค้าส่งถ่าน ลูกแต่ละคนหน้าตามอมแมม เพราะต้องช่วยดวงถ่าน เวลาเรือถ่านมาเทียบพร้อม ๆ กันหลายลำ ลูกจ้างดวงไม้ทัน นายและลูก ๆ ก็ต้องลงมือช่วยดวงด้วย ถึงหน้าดำก็ได้ทำไร่วันที่ถึงละสตางค์แล้ว เรือบรรทุกถ่านลำใหญ่ ๆ ขนาด 4 มือลิงก็ได้บาทหนึ่งแล้ว เรือหลายลำก็ได้หลายบาท บางครั้งขนจากเรือใหญ่ลงเรือเล็กได้เลย ไม่ต้องขนขึ้นโรงก็ได้ทำไรเลยถึงละสตางค์แน่นอน

บ้านที่มีลูกมาก ๆ ต้องซื้ออาหาร ของใช้แบบขายส่ง คือ ซื้อไข่ มะม่วง กล้วย ส้ม กันเป็นร้อย ๆ เพื่อจะได้ทุนเงิน ถึงกินไม่ทันก็เก็บไว้กวณกินได้ ซื้อผ้าตัดเสื้อก็ซื้อยกพับ ผ่านุงก็ซื้อยกกฐิลเป็นโหลหรือเป็นกुरुส เพื่อให้ทุนเงิน จะซื้ออาหารก็บรรทุกเรือจ้างหรือรถเจ๊กมาทีเดียว จ่ายน้ำปลา ปลาร้าเป็นไห ๆ น้ำตาลก็ซื้อทั้งปีบ มะพร้าวแกงก็ซื้อกันนับร้อย ๆ เสื้อผ้าลูกที่คับแล้วก็ใส่ลงมาเป็นทอด ๆ ไม่มีทิ้งขว้างเสียของเลย จะไปไหนก็ยกโขยงกันไปเป็นกลุ่ม เตรียมอาหารการกินใส่ปันโตใส่หม้อไปให้พร้อม จะได้ไม่ต้องเสียสตางค์ซื้อกินกลางทางให้หมดเปลือง แม้ศรีเรือนสมัยก่อนนี้นับว่าเก่งมาก ที่ประหยัดทุกวิถีทางแล้วยังรู้จักทำมาหากินเพิ่มพูนรายได้อีก

ถ้าแม่บ้านมีวิชาติดตัวมาบ้าง เช่น เย็บปักถักร้อย ฟันธูปเทียน มวนบุหรี่ ทำดอกไม้สดหรือแห้ง อาจจะเข้าข้างทำขนมหรืออาหารอะไรก็ได้ ที่อร่อยเป็นพิเศษ ก็มีช่องทางทำมาหากินทั้งนั้น ในสมัยก่อน ผู้หญิงไม่มีโอกาสได้รับราชการ หรือทำงานตามบริษัทอย่างผู้ชาย บางคนก็ยังอ่านเขียนไม่ได้ด้วยซ้ำไป ยังใช้ปูนหรือดินสอพองขีด ๆ ตามกระดานข้างฝาหรือเสาเรือน ทำบัญชีสินค้าได้จนร่ำรวยก็แล้วกัน งานอิสระชนิดนี้ผู้ชายไทยเราออกจะไม่ชอบทำเอาทีเดียว หว่าด้าเข้าบ้าง ไม่เหมาะกับชาติตระกูลบ้าง แต่ผู้หญิงไทยไม่ได้คิดอย่างนั้น บางคนหาเงินได้มากกว่าสามีเสียอีก

กิจกรรม

1. ฝึกรอ่านในใจ

ให้นักเรียนอ่านในใจตลอดทั้งบท และเก็บใจความสำคัญของเรื่อง บันทึกเป็นข้อ ๆ ไว้

2. ฝึกตอบคำถามเกี่ยวกับเนื้อเรื่อง

- 1) ในบทความนี้ หัวหน้าครอบครัวหมายความว่าอย่างไร
- 2) ผู้ชายไทยในสมัยที่กล่าวถึง นิยมประกอบอาชีพอะไร เพราะเหตุใด
- 3) ในสมัยที่กล่าว ใครเป็นผู้ดูแลปกครองบ้านเรือน
- 4) ลักษณะ “แม่ศรีเรือน” ตามที่กล่าวในบทความ มีลักษณะอย่างไร
- 5) ผู้หญิงไทยมีวิธีทำมาหากินหารายได้ช่วยครอบครัวอย่างไร
- 6) เหตุใดผู้หญิงไทยจึงไม่ได้ไปประกอบอาชีพนอกบ้านเช่นปัจจุบัน
- 7) วิธีประหยัดการใช้จ่ายของสตรีไทยที่มีบุตรหลานมากในสมัยก่อนมีอย่างไร
- 8) “ชายของแบบไม่ต้องขนขึ้นบ้านก็ได้ทำไปแล้ว” ข้อความนี้หมายความว่าอย่างไร
- 9) เหตุใดผู้หญิงไทยสมัยที่กล่าว จึงมีเวลาอบรมลูกและดูแลครอบครัวได้มากกว่าผู้หญิงไทยในปัจจุบัน

หมายเหตุ ข้อนี้นักเรียนอาจตอบเป็นวาจาในห้องเรียน หรือเขียนตอบเป็นการบ้าน หรือเขียนในเวลาเรียนก็ได้

3. ฝึกรอภิปรายแสดงความคิดเห็น

ให้นักเรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น โดยอาจแบ่งกลุ่มนักเรียนเป็น 4 - 5 กลุ่ม ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปราย หรืออาจอภิปรายร่วมกันทุกคนในห้อง แล้วแต่ความสะดวก ในหัวข้อต่อไปนี้

- 1) ความเป็นไปในชีวิตไทยสมัยก่อนเปรียบเทียบกับปัจจุบัน
- 2) ความคิดนึกเกี่ยวกับความดีความชั่วของคนไทยในสมัยก่อน เปรียบเทียบกับปัจจุบัน
- 3) “แม่ศรีเรือน” ในปัจจุบันควรมีลักษณะอย่างไร
- 4) วิธีประหยัดและวิธีทำมาหากินของสตรีไทยในสมัยก่อน สตรีไทยในปัจจุบันควรรีดยึดเป็นแบบปฏิบัติหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 5) หัวหน้าครอบครัวที่ดี ควรเป็นอย่างไร
- 6) ลูก ๆ ควรช่วยเหลือพ่อแม่ทำกิจการต่าง ๆ ทั้งงานบ้านและงานธุรกิจที่พึงทำได้ หรือไม่ เพราะเหตุใด
- 7) ผู้เป็น “แม่เรือน” เท่านั้นที่ควรรู้จักการประหยัด นักเรียนมีความเห็นในเรื่องนี้ อย่างไร

4. ฝึกสังเกตภาษา

- 1) คำต่อไปนี้ไม่มีเสียงวรรณยุกต์อะไร นักเรียนเขียนคำตอบในสมุด เทียบกับคำตอบของเพื่อน แล้วให้ครูตัดสิน
กล้วย ส้ม ผัก หนาก ปลิก ขาย ลูก ขว้าง เพิ่ม
- 2) คำต่อไปนี้คำใดเป็นคำไทยแท้ทั้งคำ ทำอย่างข้อ 1)
กระทิง ตักดา กระดาษ สดางค์ มะม่วง น้ำพริก พระภูมิ ขนมนจีน น้ำปลา คุณยาย
- 3) แบ่งกลุ่มแข่งขันกันรวบรวมคำในเนื้อเรื่องที่เป็นคำไทยแท้
- 4) แบ่งกลุ่มแข่งขันกันรวบรวมคำในเนื้อเรื่อง โดยรวบรวมตามชนิดของคำ คือ คำนาม คำสรรพนาม คำกริยา คำวิเศษณ์ คำบุพบท และคำสันธาน

5. ฝึกค้นคว้า

ให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง โดยอาจทำเป็นงานกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม โดยถามผู้ใหญ่ หรืออ่านหนังสือที่หาได้ ว่ามีอะไรเปลี่ยนแปลงไปบ้างในชีวิตคนไทย ตั้งแต่บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่ที่สูงอายุขึ้นไปยังเด็ก เกี่ยวกับ

- 1) การประกอบอาชีพ หรือการหาเลี้ยงครอบครัว
- 2) ของเล่นของเด็ก
- 3) ของกินของเด็กและผู้ใหญ่
- 4) การเดินทาง
- 5) เครื่องมือเก่าและใหม่ในการเพาะปลูก หรือการช่าง
- 6) ความเจ็บป่วย การป้องกัน การรักษา
- 7) อื่น ๆ ที่นึกได้

เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว

หยก บุรพา

นำเรื่อง

เรื่อง เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว นี้เป็นเรื่องสั้นเรื่องแรกในชุดเรื่องสั้น 10 เรื่อง ที่ผู้แต่งให้ชื่อว่า เด็กห้องแถว ผู้แต่งเรื่องสั้นชุดนี้ใช้นามปากกาว่า หยก บุรพา เป็นผู้ที่เคยได้รับรางวัลหนังสือดีเด่นประเภทนวนิยายของคณะกรรมการจัดงานสัปดาห์หนังสือประจำปี พ.ศ. 2520 จากที่ได้แตงนวนิยายเรื่อง อยู่กับถังเรื่อง เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว และเรื่องอื่น ๆ ในชุดเดียวกันนี้ ล้วนแต่เป็นเรื่องที่บรรยายถึงชีวิตลูกจีนในเมืองไทยทั้งสิ้น

เรื่องสั้นเรื่องนี้ ผู้แต่งพรรณนาให้เห็นจริงเห็นจัง และไม่ผิดความเป็นจริง อ่านสนุกให้ข้อคิดบางอย่างแก่ผู้อ่านพร้อมกันไปด้วย ในเรื่องมีตัวบุคคลเพียง 4 คน จากที่เกิดขึ้นของเรื่องนี้มีเพียงฉากเดียวคือฉากของห้องแถวที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนหนาแน่นแห่งหนึ่ง ซึ่งผู้แต่งมิได้ชี้เฉพาะเจาะจงลงไปว่าตั้งอยู่ ณ ตำบลใดโดยแน่นอน แต่เมื่อนักเรียนได้อ่านเรื่องนี้แล้ว น่าจะลองใช้ความคิดคำนึงคาดคะเนดูว่าสถานที่ที่ผู้แต่งได้พรรณนาไว้ในเรื่องนั้นพอจะเทียบเคียงได้กับสถานที่แห่งใดที่ได้เคยรู้จักมาแล้วบ้าง

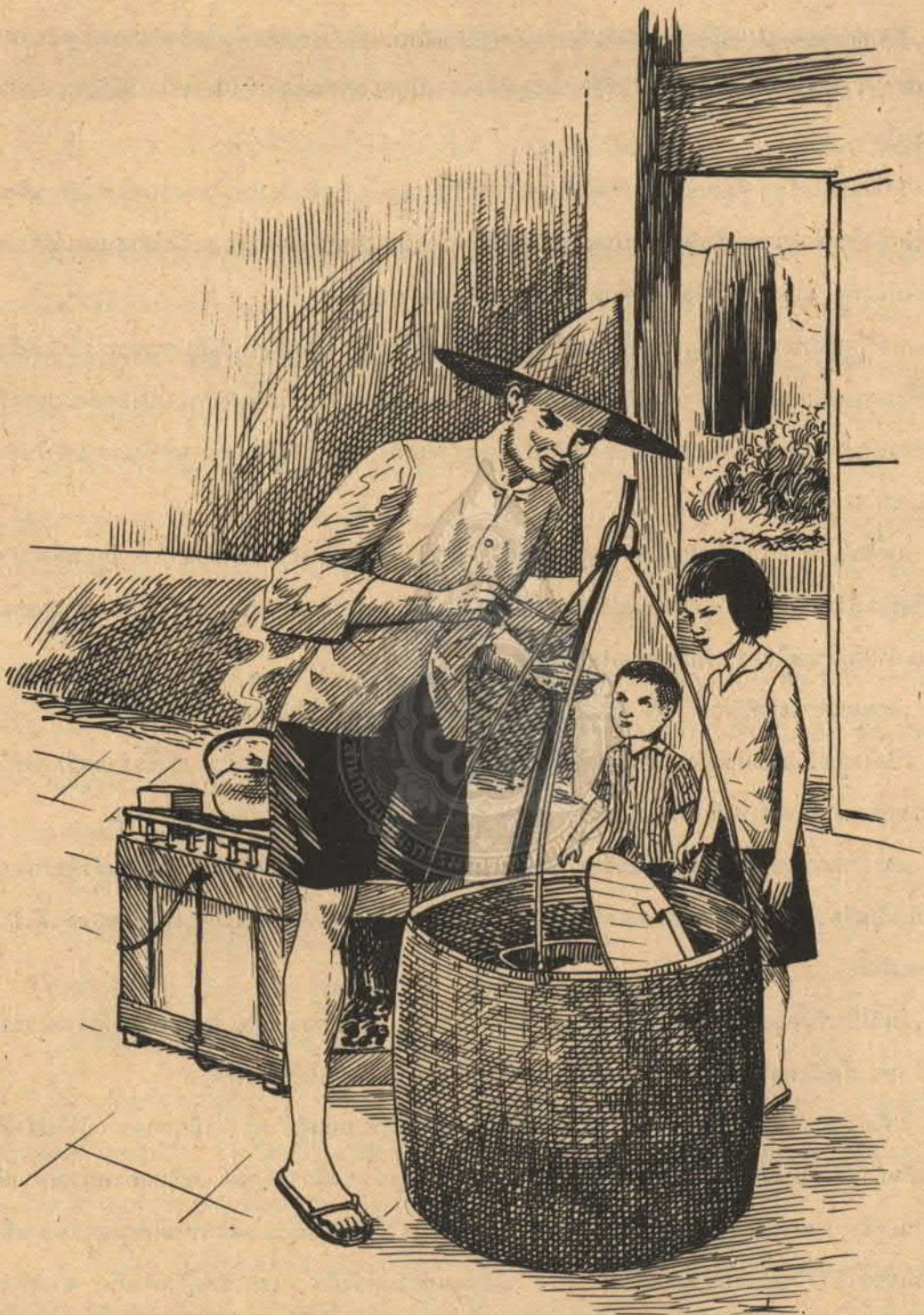
สำหรับตัวบุคคลในเรื่องทั้ง 4 คนนั้น เมื่อนักเรียนอ่านเรื่องนี้แล้วก็ควรจะสังเกตไว้ด้วยว่า คนไหนมีบทบาทสำคัญที่สุดในท้องเรื่อง คนไหนมีบทบาทรอง ๆ ลงไป แต่ละคนมีบทบาทของตนโดยเฉพาะอย่างไร มีลักษณะนิสัยอย่างไร ทั้งนี้สังเกตได้จากคำพูดและการกระทำตามที่ปรากฏในท้องเรื่อง นอกจากนี้เมื่ออ่านจบแล้วควรจะคิดนึกดูด้วยว่าเราได้ข้อคิดอะไรนอกเหนือจากความสนุกเพลิดเพลินไปกับเนื้อเรื่อง บทบาทและคำพูดของบุคคลในเรื่อง

คำชี้แจงเพื่อช่วยการอ่าน

1. ผู้แต่งเรื่องนี้ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย คมคาย ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพชัดเจน ตลอดเรื่อง เป็นต้นว่า
 - ห้องแถวเก่าแก่ อันคับแคบ อับทึม
 - ตะวันฉายรัศมีระเรื่อเรืองขึ้นแต่งฟ้า
 - กำลังรุ่งหน้าเป็นมันอยู่ในครัว
 - ตอนที่เราชนถ่านกันแกเดินลับ ๆ มาปิดประตูห้องอันสกปรกคละคลุ้ง วลว
2. ผู้แต่งเรื่องนี้ได้แทรกคำคมที่ชวนคิดเอาไว้ในเรื่องหลายตอน เช่น
 - ถ้าเกียรติยศของคนเราอยู่ที่การทำงานสุจริต กางเกงตัวนี้ควรถูกเรียกว่า กางเกงเกียรติยศ
 - แรงกับเวลานะ เราได้มาเปล่า ๆ ไม่ต้องซื้อจากใคร
 - การตื่นนอนแต่เช้าตรู่เป็นกำไรของชีวิต

3. ผู้แต่งได้พรรณนาเรื่องง่าย ๆ ที่เราเห็น ๆ กันอยู่เป็นปกติในชีวิตประจำวันได้อย่างน่าอ่านมาก เช่น ชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่แถบห้องแถว การทำถ่านดิน การกินก๋วยเตี๋ยวอย่างประหยัด เป็นต้น
4. ผู้แต่งใช้วิธีหักมุมจบเรื่องอย่างน่าสนใจกล่าวคือ ปลอมให้บุคคลในเรื่องสนทนาโต้ตอบกัน จนในที่สุดฝ่ายหนึ่งต้องยอมรับความจริง

คนขายเต้าฮวย

เศรษฐศาสตร์ในห้องแถว

ตลาดห้องแถวเก่าแก่อันคับแคบอับทึมที่ฉันอยู่กับกังมานานนับปีได้พลิกฟื้นตื่นขึ้นจากความหลับใหลเมื่อตะวันค่อย ๆ ฉายรัศมีระเรื่อเรืองขึ้นแต่งฟ้า ประตูห้องแถวเปิดออกที่ละห้อง ๆ ในเวลาไล่เลี่ยกัน....แต่ละชีวิตเริ่มเคลื่อนไหว

ผู้ที่ตื่นก่อนทั้ง ๆ ที่มักเข้านอนทีหลังคือพวกแม่บ้าน จะเริ่มต้นวันใหม่ของหล่อนอย่างเร่งร้อนด้วยการกำเงินไว้ในอุ้งมือแล้วคว้าตะกร้าเดินคุ่มไปจ่ายกับข้าวที่ตลาดซึ่งอยู่ห่างจากห้องแถวของเราไปประมาณเจ็ดร้อยเมตรส่วนมากไปล่าพัง แต่บางคนก็มีลูก ๆ เดินตามไปด้วยเพื่ออ้อนซื้อขนม

พ่อบ้านออกมานั่งคุยกับเพื่อนบ้านข้างเคียงอยู่ตามหน้าห้อง บางคนก็่วนอยู่กับการตระเตรียมเครื่องมือเครื่องมือในการประกอบอาชีพของตนให้พรักพร้อม จับกังว่างงานบางคนนั่งซึมเซาพิงกรอบประตูห้องแถวครุ่นคิดกังวลถึงข่าวสารที่จะกรอกหม้อและเขม้นมองไปยังปากทางเข้าตลาด หวังจะเห็นใครสักคนหนึ่งมาตามตัวไปทำงานแบกหามเอาค่าแรง

ยายซิ้มแก่ ๆ ที่ปลดตัวเองจากการออกไปทำงานนอกบ้านแล้วมักจะสาละวนอยู่กับการดูแลหลาน ๆ ตัวน้อย ๆ ที่อยู่ในเปลหรือไม่กี่กำลังคลานอยู่บนลานดินหน้าห้องแถว แทนแม่ของเด็กน้อยที่กำลังไปจ่ายตลาดหรือกำลัง่วนหน้าเป็นมันอยู่ในครัวเพื่อเตรียมอาหารมื้อเช้า

เด็กชายเด็กหญิงที่รู้ความแล้ว เริ่มล่ายดาหาเพื่อนวัยเดียวกันเพื่อเล่นชนดลองวันใหม่

เปิดไถ่ถูกปล่อยออกหากิน มันไผ่วิ่งออกจากเล้าจากลุ่มที่กักกันมันมาตลอดคืน เร่งรีบกับเสรีภาพที่ได้รับตรงกันข้ามกับหมาหลายตัวพากันหมอบนอนอย่างหงอย ๆ เพราะเดินพล่านเป็นยามตลาดมาทั้งคืน

และอีกหลากหลายอย่างที่บ่งบอกถึงการมาถึงของวันใหม่ในตลาดห้องแถวซึ่งมีอยู่ประมาณห้าสิบครอบครัวแห่งนี้ มันเป็นลีลาที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเหมือนละครฉากที่แสดงซ้ำซากเหลือเกินในความรู้สึกของฉันผู้เป็นเด็กห้องแถวคนหนึ่ง

วันนี้เป็นวันหยุดฉันไม่ต้องไปโรงเรียน วงจรชีวิตประจำวันของฉันและกังจึงหมุนช้ากว่าวันธรรมดาเล็กน้อย เพราะไม่มีเหตุที่จะต้องเร่งร้อนแข่งกับเวลาที่รุดไปข้างหน้าอย่างไม่รู้รอใคร

แต่ไม่ว่าจะเป็นวันไหนก็ตาม กังจะต้องตื่นตั้งแต่ย่ำรุ่งประมาณตีห้าครึ่ง เมื่อออกจากมุ้งไปล้างหน้า บ้วนปากที่หลังห้องแถวแล้วก็จะเข้ามาจุดตะเกียงลาน ตั้งน้ำร้อนเพื่อชงน้ำชาดื่มพลางขลิบแต่งหนวดเคราสีขาว เหลือบเงินอยู่ข้าง ๆ ตะเกียงลาน ปล่อยให้ฉันหลับสบายอยู่ในมุ้งไปตามล่าพัง...แต่ฉันก็ไม่เคยนอนตื่นสายถึงกับให้ใครค่อนขอได้ว่า “นอนกินบ้านกินเมือง” หรือ “นอนจนตะวันส่องกัน” เพราะพอตื่นฟ้าเปิด ฉันก็ตื่นออกจากมุ้งเพื่อรับภาระหน้าที่ประจำวัน

ฉันมีความคิดว่า การตื่นนอนแต่เช้าตรู่เป็นกำไรของชีวิต

อากาศยามเช้าสดชื่นเหลือเกิน ทุกอนุของบรรยากาศที่รายรอบตัวเราตอนอรุณเบิกฟ้าเยือกเย็น เพราะละอองบริสุทธิ์ของน้ำค้างยังไม่เหือดหายไปกับการแผดเผาของแสงแดด

“ถ้าว่างก็ต้องนอนเสียให้เต็มอิ่มจะได้กระปรี้กระเปร่าตลอดวัน...” กังเคยบอกกับฉัน “แต่ถ้าตื่นแล้วก็ไม่ควรนอนแช่อยู่ในมุ้งเหมือนคนเกียจคร้านสันหลังยาว”

ฉันเริ่มต้นวันใหม่อย่างกระฉับกระเฉงเสมอ และไม่หลีกเลี่ยงภารกิจในครัวเรือน ในห้องแถวคับแคบของเราที่มีเพียงกังกับฉันสองคนเท่านั้น เราต่างมีภาระหน้าที่ด้วยกันทั้งคู่ หลังจากกินข้าวเช้าแล้วกังจะคร่ำเคร่งอยู่กับการทำมาหากินไปจนกระทั่งเย็น ฉะนั้นฉันจึงต้องแบ่งเบากิจเบ็ดเตล็ดมาเป็นหน้าที่เพื่อกังจะได้มีเวลาทำงานหาเงินได้เต็มที่

เช้าวันนี้ก็เช่นเดียวกัน ตื่นนอนแล้วฉันไปตลาดเพื่อซื้อหมูซื้อผัก แล้วกลับมาหุงหาอาหารกินข้าวเช้าเสร็จก็จัดแจงทำความสะอาดห้องและครัวจนเรียบร้อย กังออกไปนั่งทำงานจักสานอยู่ที่ลานดินหน้าห้องแถวแล้วหลังจากจิบน้ำชา กินหมากและนั่งพักผ่อนจนข้าวเที่ยงเม็ด ฉันแบกเสื้อที่ปูนอน หมอน ผ้าห่มและมุ้งออกไปตากแดดที่ลานกว้างกลางแจ้งหน้าตลาดอันเป็นกิจวัตรประจำทุกสัปดาห์

ประมาณสี่โมงเช้างานของฉันก็หมดลง ฉันออกไปนั่งช่วยกังทำงานจักสานอยู่ที่หน้าห้อง ทำไปได้สักครึ่งชั่วโมงเท่านั้นก็ได้ยินเสียงเรียกดังมาจากเบื้องหลัง เมื่อฉันเอี้ยวหน้าไปมองก็เห็นป้าสมศรีเดินเข้ามาเกือบประชิดตัวแล้ว แกทักกับกังก่อนแล้วจึงถามฉันว่า

“เอ็งว่างไหมตอนนี้...”

“ว่างครับ”

“ถ้าจะไปช่วยที่ร้านหน่อหย่นะ เมื่อเช้ามีม้ามาลงรถหนึ่ง”

พอฉันรับคำแล้วป้าสมศรีหันไปพูดคุยกับกังอยู่ครู่หนึ่งแล้วก็เดินจากไป

“ไปเถอะหยก วันนี้ไม่ต้องช่วยกังหรอก...” กังเร่ง “อย่าให้เขาต้องรอนาน”

ฉันวางมือจากงานเมื่อขึ้นที่ท่าค้ำอยู่เสร็จลง ลูกเดินเข้าไปในห้องเพื่อเปลี่ยนทางเกง ตัวที่ฉันใส่อยู่นี้เป็นทางเกงนักเรียนตัวเก่า ๆ ที่ไม่ใช่ใส่ไปโรงเรียนแล้ว แต่ฉันยังมีตัวเก่ากว่านี้อีก และขาด ที่กันปะเป็นรูปใบโพธิ์ฉันเอาไว้ใส่ทำงานสกปรกคลุกดินคลุกทรายโดยเฉพาะ

ทุกครั้งที่ฉันได้เสื้อทางเกงตัวใหม่มาเป็นสมบัติฉันเกิดความรู้สึกดีใจ อยากใส่ อยากอด ก็คงเป็นความรู้สึกเดียวกันกับเด็กทุกคนที่ได้ของใหม่นั้นแหละ ยิ่งเด็กห้องแถวยากจนอย่างฉันนาน ๆ จะได้ข้าวของใหม่สักชิ้น เสื้อผ้าสักตัว ก็ย่อมต้องดีใจเป็นพิเศษ

แต่ทุกครั้งที่ฉันหยิบกางเกงเก่า ๆ กันปะที่ใส่ทำงานตัวนี้ขึ้นมาสวมกับตัวเพื่อเตรียมออกไปทำงาน...ฉัน
เกิดความสุข ความอบอุ่นใจ อย่างประหลาดล้ำ ความเก่าแก่ยับเยินของมันบอกถึงภาระที่มันรับใช้ฉันในการ
ทำมาหากิน ถ้าเกียรติยศของคนเราอยู่ที่การทำงานสุจริต กางเกงตัวนี้ควรจะถูกเรียกว่ากางเกงเกียรติยศ

ป้าสมศรีเป็นแม่ค้าขายถ่าน ร้านของแกเป็นห้องแถวสองห้องติดกันอยู่ที่ตลาดริมคลองห่างจากห้องแถว
ของเราไปเพียงร้อยกว่าเมตรเท่านั้นเอง ห้องหนึ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัว ซึ่งมีกันเพียงสามคนเท่านั้นคือ
ตัวแกกับผัวและลูกสาว ส่วนอีกห้องหนึ่งที่ติดกันนั้นเป็นห้องเก็บถ่าน

ถ่านไม้สีด้าเป็นสินค้าที่ขายดี ขายได้ทุกวันเพราะเป็นของจำเป็นต้องใช้ ทุกครัวเรือนที่มีการหุงต้ม
นอกจากบางรายที่ใช้ฟืนแทนซึ่งก็มีอยู่น้อยมาก

ถ่านไม้ดังกล่าวนี้ป้าสมศรีสั่งซื้อจากพ่อค้าถ่านเจ้าประจำอีกต่อหนึ่ง เป็นถ่านที่ขาวไร้เฝาะเอง พ่อค้าจะ
มาส่งครั้งละหนึ่งรถบรรทุก โดยจอดรถที่หน้าห้องถ่านแล้วโยถ่านลงกองไว้กับลานดินจนหมดแล้วก็ไปทิ้งไว้ให้
เป็นภาระของป้าสมศรีเอง แทบทุกครั้งที่ถ่านมาส่ง ป้าสมศรีจะตามฉันไปช่วยขน แกเดินมาตามฉันเองถึงห้องแถว
แกไม่ยอมจ้างจับกังอาชีพเพราะพวกนั้นเป็นผู้ใหญ่เอาค่าแรงตามราคาปกติ ซึ่งแกบอกว่าแพง แต่กับฉันแกให้
เงินปลีกเล็ก ๆ น้อย ๆ พอเป็นสินน้ำใจ แล้วก็ให้ถ่านปน ๆ อีกเพื่อให้ฉันเอามาทำถ่านดินใช้ในครัว

ชาวจีนยากจนมักทำถ่านดินใช้ถ้ามีเศษถ่านปน ๆ มีวิธีทำง่าย ๆ ฉันเองทำเสมอเมื่อรวบรวมถ่านปน
จากร้านป้าสมศรีได้มากพอสมควรแล้ว

ฉันจะเลือกเอาวันหยุดที่ไม่ต้องไปโรงเรียนและแดดจัดจำเป็นวันทำถ่านดิน เริ่มต้นด้วยการหิ้วถังน้ำไป
โยเล่นเหลว ๆ จากตลิ่งริมคลองเอามาเคล้าผสมกับถ่านปนที่กองอยู่กับลานดินเรียบ ๆ กลางแจ้งนอกตลาดห้องแถว
การผสมนี้ปริมาณของถ่านปนจะต้องมีมากกว่าเลน ถ้าใส่เลนมากเกินไปถ่านดินจะติดไฟยาก ตอนผสมนี้เรามัก
จะรินน้ำข้าวลงไปด้วยเพราะจะทำให้ถ่านดินให้ไฟแรงขึ้นกว่าปกติ

ฉันเคล้าผสมถ่านปน เลนและน้ำข้าวเข้าด้วยกันจนทั่วเป็นเนื้อเดียว ให้มีความเหลวพอประมาณ ถ้า
เหลวเปี้ยกมากจะแห้งช้า แต่ถ้าผากหมดเกินไปก็จะร่วนซุยเมื่อปั้นเป็นแผ่นตอนจะตาก...เมื่อเคล้าได้ที่แล้วฉัน
จะปั้นเป็นแผ่นกลม ๆ ขนาดจานข้าวใบใหญ่ หนาประมาณหนึ่งนิ้วฟุต แล้ววางเรียงกันตากแดดไว้ ถ้าแดดจัด ๆ
เพียงไม่กี่ชั่วโมงก็จะแห้ง พอแห้งสนิทก็เก็บเข้าไว้ในครัวเรียงซ้อน ๆ กัน ใช้คละกับถ่านไม้จริงโดยบีจากแผ่นกลม ๆ
ให้เป็นก้อน ๆ ขนาดพอดีใช้...เป็นการประหยัดถ่านไม้จริงได้อย่างดี

วันนี้ฉันก็คงได้ถ่านปนจากป้าสมศรี บางทีอาทิตย์หน้าฉันอาจจะได้ทำถ่านดินใช้อีก ถ้าแดดจัดจ้าเหมือนวันนี้
เมื่อฉันเดินไปถึงหน้าห้องของป้าสมศรีนั้นแกกำลังรอฉันอยู่พอดี แกนุ่งผ้าถุงสีดำ เสื้อแขนยาวสีดำ
มีผ้าขาวม้ามอขอโพกหัวไว้เก็บเส้นผมมัดชิดกันละองถ่าน

ฉันอดมองเข้าไปในห้องที่เป็นที่อยู่อาศัยของแกและครอบครัวไม่ได้ แล้วฉันก็ได้เห็นภาพที่จำเจจนติดตา นั่นคือ พี่วันเพ็ญลูกสาวคนเดียวของป้าสมศรีซึ่งปีนี้เรียนหนังสือชั้นมัธยมปีที่หกแล้ว นุ่งกางเกงขาสั้นสีนวล ๆ เสื้อยืดแขนสั้นสีสดใส นอนอ่านหนังสืออยู่บนเก้าอี้ผ้าใบ ไม่ใช่หนังสือเรียนหรอก เป็นหนังสือเล่มเล็ก ๆ บาง ๆ หน้าปกเป็นภาพวาดที่ป้าสมศรีเรียกว่า “นิยายสิบสตางค์” บางครั้งก็อ่านหนังสือเล่มแบน ๆ ใหญ่ ๆ หน้าปกเป็นภาพถ่ายผู้หญิงหน้าตาสะสวยทาปากสีแดงแจ๊ด เป็นหนังสือ “อ่านเล่น” อีกเหมือนกัน แต่ฉันก็อดแปลกใจไม่ได้ ที่พี่วันเพ็ญอ่านเอาจริงเอาจังเสียเหลือเกิน

พี่วันเพ็ญไม่เคยช่วยป้าสมศรีทำงานเลย มีหน้าที่ยังตีหน้าเบือหน้ายทุกครั้งที่มียุทธยานมาลง ตอนที่เราขนถ่านกันแกร็บเดินจับ ๆ มาปิดประตูห้องเพราะรังเกียจละอองถ่านอันสกปรกคละคลุ้ง ก็น่ารังเกียจหรอกเพราะพี่วันเพ็ญแต่งตัวสะสวยสะอาดสะอ้านตลอดเวลา ความจริงแล้วหน้าตาของแกไม่จัดว่าสะสวยอย่างเฉียบขาด แต่ก็น่ารักน่ามองจนมีเพื่อนนักเรียนหนุ่ม ๆ ชีวธจักรยานมานั่งคุยด้วยบ่อย ๆ หลายคนเปลี่ยนหน้ากัน บางทีก็มาจะเอ่อกันเข้าก็มี ที่ฉันชอบมองที่สุดก็คือเปียของพี่วันเพ็ญ แกไว้ผมยาวแล้วถักเป็นเปียคู่อย่างเรียบร้อยเวลาแกเดินเร็ว ๆ เปียจะแกว่งไกวราวกับบงสองตัวสะบัดหางอยู่กลางแผ่นหลังของแก

ฉันไม่สนิทสนมกับพี่วันเพ็ญเลย แล้วยังรู้สึกร้อน ๆ ผิดหน้าทุกครั้งเวลาแกปรายทางดาวาว ๆ มามองฉันแวบหนึ่งแล้วก็หันไปจดจ่อกับหนังสืออ่านเล่นในมือต่อไป...วันนี้ก็เหมือนกัน

ฉันเริ่มต้นทำงานอย่างไม่เคยครั้นคร้ามกับความสกปรก ป้าสมศรีให้ฉันเข้าไปโกยถ่านเก่าในห้องเก็บถ่านไว้อีกมุมหนึ่งของห้องก่อน ถ่านเก่าเหลืออยู่เพียงไม่กี่ถึงเท่านั้นฉันทำครูเดียวก็เสร็จ

ในห้องถ่านค่อนข้างมืดสลัวและอับมาก เวลาโกยถ่านฉันต้องคอยระวังตะขาบและแมลงป่อง มันชอบชุกอยู่ใต้ก้อนถ่าน ฉันเคยถูกแมลงป่องต่อยเข้าครั้งหนึ่ง ปวดมากถึงกับเป็นไข้ ยังขีดแขนมาจนบัดนี้

ฉันเก็บกวาดห้องถ่านจนเรียบร้อยแล้วจึงออกมาคิดถ่านคันเขื่อง ๆ จากกองหน้าห้องเข้าไปเรียงไว้ที่ฝาห้องด้านหนึ่ง เรียงซ้อนกันขึ้นไป ถ่านชนิดนี้ ป้าสมศรีจะเก็บไว้ขายให้ลูกค้าต่อเมื่อถ่านย่อยหมด

“เอาปุงก็มาโกยถ่านย่อยเข้าไปได้แล้ว” ป้าสมศรีสั่งฉันเมื่อเห็นฉันเรียงถ่านใหญ่หมดแล้ว

ถ่านย่อยก็คือถ่านที่เป็นก้อนเล็ก ๆ เวลามีคนมาซื้อแกจะโกยขายเป็นถัง ๆ ...ฉันขนเข้าไปเทรวมกองไว้ตรงมุมห้องด้านในทีละปุงก็

ตอนที่เที่ยงฉันไม่ได้กลับลงไปกินข้าวกลางวันกับก๋งที่ห้องแถว...เป็นที่รู้กันระหว่างฉันกับก๋งว่า ถ้าฉันออกไปทำงานไกลห้องแถวออกไป เมื่อหิวหรือเมื่อถึงเวลากินข้าวกลางวันไม่ต้องรอกัน

ป้าสมศรีส่งถ้วยเดียวน้ำจากร้านที่อยู่เอียงห้องของแกหนึ่งซามแล้วเดินเข้าไปในครัว ตักข้าวสวยออกมาสองจานพูน ๆ เอาถ้วยเดียวเทลงในจานข้าวทั้งสองจานมากเท่า ๆ กัน แล้วยื่นให้ฉันจานหนึ่ง

“เฮ้ย กินซะก่อน ประเดี๋ยวค่อยทำต่อ” แกบอก

ฉันรออยู่จนป้าสมศรีลงมือกินก่อนแล้วฉันจึงพักงาน เดินไปนั่งกินที่แคร่ไม้เตี้ย ๆ หน้าห้องแก ขณะที่ฉันกำลังใช้ช้อนสังกะสีบี้ก้อนข้าวสวยในงานให้เคล้าผสมกับกวยเตี๋ยวอยู่นั้น ฉันเห็นลูกจ้างร้านกวยเตี๋ยวยกถาดเข้าไปส่งในห้องให้พี่วันเพ็ญสองชาม กวยเตี๋ยวแห้งชามหนึ่ง อีกชามหนึ่งเป็นบะหมี่น้ำ กลิ่นหอมของมันลอยมาเตะจมูกยั่วน้ำลายให้สอขึ้นมา...แล้วฉันก็ก้มหน้าก้มตากินข้าวที่ผสมกับกวยเตี๋ยวครึ่งชามที่ป้าสมศรีอุตส่าห์มีแรงใจแบ่งให้ฉัน

คนบ้านนอกที่มีอายุแล้วมักจะกดข้าวสวยผสมลงในกวยเตี๋ยวหรือบะหมี่ด้วยเสมอ นอกจากเป็นการประหยัดแล้วยังเป็นความเคยชินอีกด้วย มักจะออกตัวกันว่า

“กินแต่กวยเตี๋ยวบะหมี่มันไม่อยู่ท้อง ต้องมีข้าวต่าง”

นาน ๆ ครั้งฉันจึงจะมีโอกาสได้กินกวยเตี๋ยวหรือบะหมี่เต็มชามเสียทีหนึ่ง ยังจำรสอร่อยของมันได้ดี

ประมาณสามโมงเย็นฉันก็ขนถ่านทั้งหมดเรียบร้อย ถ่านกองสุดท้ายฉันเอาตะแกรงไม้ไผ่ที่สานเป็นตาสี่เหลี่ยมห่าง ๆ มาร่อนแยกถ่านก้อนเล็กออกจากถ่านป็น ถ่านก้อนเล็ก ๆ นี้ป้าสมศรีจะเอาไว้ใช้เองในครัว ส่วนถ่านป็นที่ลวดรูตะแกรงกองอยู่กับดินนั้นแยกให้ฉันทุกครั้ง ฉันจะทิ้งไว้ในห้องถ่านของแกก่อนจนรวมได้มากพอแล้วจึงจะขนไปทำถ่านดินเสียครึ่งหนึ่ง

ขณะที่ฉันใช้ไม้กวาดทางมะพร้าวกวาดพื้นดินหน้าห้องถ่านอยู่นั้น ป้าสมศรีถามขึ้นว่า

“ถ่านในครัวเอ็งหมดหรือยังวะ”

ฉันนิ่งกะเน แล้วตอบไปตามความจริง “ยังมีพอใช้ได้อีกสักสามวันครับ”

“จันเตี๋ยวเอ็งแบกไปสักถังซี” ว่าแล้วแกก็หันหลังเข้าห้องไป คงเตรียมตัวลงไปอาบน้ำที่ทำน้ำหลังห้องซึ่งแกทำบันไดทอดลงไปในคลอง ไม่ต้องไปใช้สะพานทำน้ำร่วมกับชาวบ้านอื่น ๆ

กวาดเก็บเรียบร้อยแล้ว ฉันโกยถ่านย้อยที่กองพูนอยู่ในห้องถังหนึ่งแบกไปห้องแถว เทไว้ในลังถ่านได้เตา

ขณะที่ฉันแบกถังเปล่ากลับไปคืนแก่นั้นฉันนึกกระหือมิใจว่า วันนี้ป้าสมศรีใจดีให้ถ่านใช้หนึ่งถัง ประเดี๋ยวคงได้ค่าแรงเป็นสินน้ำใจอีกไม่น้อยกระมัง...ไม่รู้ว่าวันนี้แกไปอารมณ์ดีมาจากไหน

ฉันไปถึงหน้าห้องของแก แกยังไม่ขึ้นจากน้ารออยู่อีกเป็นนานแกก็ยังไม่เสร็จ ฉันทนร่ำคาญเนื้อตัวที่หมักหมมด้วยเหงื่อกับละอองถ่านไม่ได้ จึงกลับลงมาที่ห้องแถวคว่ำสบูและผ้าขาวม้าไปอาบน้ำที่ทำน้ำริมคลอง

ป้าสมศรีคงจะนึกได้หรือทราบน่าว่ายังไม่ได้ให้ค่าแรงตอบแทนฉันวันนี้

ฉันอาบน้ำอย่างพิถีพิถันกว่าทุกวันเพราะเนื้อตัวสกปรกเหลือเกิน แต่กระนั้นละอองถ่านก็ยังติดอยู่ในซอกเล็บและในรูจมูก

กลับถึงห้องแถวฉันเอากางเกงที่ซื้กสะอาดมาจากคลอง ตากที่ราวตากผ้าหลังห้องแถว เปลี่ยนเอากางเกงที่ใส่เมื่อเข้ามาใส่ต่อ ออกไปเก็บเสื้อ หมอน ผ้าห่ม และมุ้งที่ตากแดดไว้ที่ลานกลางแจ้งหน้าตลาดห้องแถวเข้ามาพับเก็บเข้าที่...หอมกลิ่นแดดวริน ฉันเห็นว่าเพ็ญสีมอเงินเท่านั้นยังมีเวลาอีกมากกว่าจะต้องเข้าไปหุงหาอาหารในครัว ฉันจึงออกมาช่วยกึ่งทำงานที่หน้าห้องแถวต่ออีก

ฉันยังคิดพะวัคพะวนกับค่าจ้างที่ป้าสมศรียังค้างชำระอยู่ จึงได้เยหน้ามองไปทางปากทางเข้าตลาดห้องแถวบ่อย ๆ เพื่อมองดูคนที่เดินผ่านไปมาว่าจะใช้ป้าสมศรีหรือไม่

กึ่งสังเกตเห็น จึงเอ่ยตามเสียงเบา ๆ ว่า “มองหาใครหรือ”

“ป้าสมศรี” ฉันตอบ พลังถอนหายใจแล้วก็หันหน้ากลับมาไม่ไผ่ในมือ

“อ้าว ทำไมละ” กึ่งยังสงสัย

ฉันจึงเล่าให้กึ่งฟังว่าไปขนถ่านให้ป้าสมศรีเมื่อก็แกยังไม่ได้ให้ค่าแรงฉันเลย ทุกทีแกเคยให้...แม้จะเป็นเงินเพียงน้อยนิดฉันก็ต้องการนำมามอบให้กึ่งเก็บไว้ในกระป๋องใส่เศษเงินในเขี่ยนหมาก

“ถ้าแกไม่ให้เงินหรือลืมไป...ก็ขาดทุนเปล่า ๆ เหนื่อยด้วยเสียเวลาด้วย...” ฉันยังไม่วายบ่นพึมพำออกมาเหมือนคนงก

กึ่งวางมือจากงาน แล้วถามฉันว่า “เหนื่อยหรือ” ฉันพยักหน้า

“ตอนนี้หายเหนื่อยหรือยัง” กึ่งถามอีก

“หายแล้ว”

“ตอนทำงานนะเหนื่อยทุกคนแหละ พอเสร็จงานพักสักครู่ก็หายเหนื่อย เสียดยอะไรหนักหนา แรงกับเวลานะเราได้มาเปล่า ๆ ไม่ต้องซื้อจากใคร แล้วจะว่าขาดทุนได้อย่างไร”

หนดและเคราของกึ่งเป็นสีขาวเลือบเงิน เห็นแล้วฉันกลับนึกถึงถ่านสีดำ ๆ

“แต่เราก็ควรได้ค่าแรงบ้าง...” ฉันพูดตามที่คิด

กึ่งยิ้มเอือกเย็น แล้วถามว่า “ถ่านที่แบกมาถังหนึ่งเมื่อก็นี้ยังอยู่หรือเปล่า

“อยู่...” ฉันตอบง ๆ “เทไว้ในลังถ่านในครัวแล้ว”

“ถ้าไปซื้อเขาเราก็ต้องควักเงินในกระป๋องไซ้ไหม” ฉันพยักหน้าอีกครั้งหนึ่ง

“ถ่านถึงนั้นแหละคือค่าแรงละ จำไว้ว่า คนที่ทำงานไม่เคยมีใครขาดทุนหรอก เพียงแต่จะได้ผลตอบแทนเป็นอะไร หรือมากน้อยเพียงใด ค่าแรงหรือกำไรไม่ได้มาสู่เราในรูปของเงินเสมอไป”

กิจกรรม

1. ฝึกพูด

1) นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อช่วยกันตอบคำถามต่อไปนี้ (ใช้เวลาสนทนาไม่เกิน 15 นาที)

- บุคคลในเรื่องคนไหนที่มีความประพฤติไม่น่านิยมที่สุด
- บุคคลในเรื่องคนไหนที่มีความประพฤติที่น่านับถือที่สุด
- บุคคลเช่นพี่วันเพ็ญนั้นเป็นคนที่มีความสุขแท้จริงหรือไม่
- การที่กั้งชี้ให้เห็นว่าถ่านหนึ่งถึงที่ป่าสมศรีให้หยกมานั้น คือค่าแรงตอบแทนแรงงานของหยกอยู่แล้ว หยกควรจะยอมรับหรือควรจะได้แย้งต่อไป

ถ้าเราเป็นหยก ในโอกาสหน้าถ้าป่าสมศรีมาขอให้ขนถ่านอีก เราจะตอบสนองอย่างไร

2) ผู้แทนกลุ่มสรุปผลการสนทนาในข้อ 1 เล่าให้นักเรียนทั้งห้องฟังอย่างสั้น ๆ กลุ่มละ 2 - 3 นาที

2. ฝึกเขียน

1) นักเรียนแต่ละคนบันทึกย่อใจความสำคัญที่นักเรียนจากกลุ่มอื่นได้รายงานให้ฟังไปแล้ว ในการบันทึกย่อ นั้น นอกจากจะต้องให้ได้ใจความสำคัญแล้ว จะต้องเขียนให้อ่านง่าย เว้นวรรคตอนและสะกดการันต์ให้ถูกต้องด้วย

2) เขียนแสดงความคิดเห็นของนักเรียนแต่ละคนว่าเท่าที่ผู้แทนกลุ่มอื่น ๆ ได้รายงานมานั้นยังมีอะไรอีกบ้างหรือไม่ที่ตนเห็นว่าไม่ถูกต้องตามเนื้อเรื่องหรือยังไม่สมเหตุสมผลอยู่ ถ้ามีควรแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไรบ้าง

" " " " " " " " " " " " " " " "

นิทานสุภาษิต

สุชีโว ภิกขุ

นำเรื่อง

นิทานที่จะอ่านต่อไปนี้ได้คัดมาจากหนังสือ ประชุมนิทานสุภาษิต ซึ่งพิมพ์ในการพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้าธัญญลักษณ์ เกษมสันต์ เมื่อ 8 เมษายน พ.ศ. 2519 ในหนังสือนี้มีนิทานรวม 5 เรื่อง ผู้เรียบเรียงกล่าวว่า ได้เค้าเรื่องมาจากหนังสือภาษาสันสกฤต ผู้เรียบเรียงเดิมมีชื่อเขียนเป็นอักษรโรมันว่า K.L.V. Sastri ท่านผู้นี้ได้แต่งหนังสือสำหรับเป็นแบบเรียนภาษาสันสกฤตไว้มาก

ตัวอักษรโรมัน คือ ตัวอักษรที่ใช้เขียนภาษายุโรป มี อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี เป็นต้น ซึ่งเรียกตามภาษาสามัญว่า ตัวหนังสือฝรั่ง

ผู้เรียบเรียงนิทานเป็นภาษาไทย ได้ชี้แจงสุภาษิตและอธิบายความคิดนี้ตามหลักของพระพุทธศาสนา ไว้แล้วในบทที่จะอ่าน นักเรียนควรอ่านแล้วใช้ความคิดไตร่ตรองต่อไปว่า จะนำข้อคิดในนิทานมาเปรียบเทียบกับใช้ในชีวิตคนในสมัยปัจจุบันได้หรือไม่ประการใด

ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาที่เดิมอยู่ในประเทศอินเดีย เป็นภาษาโบราณที่นักปราชญ์ใช้ในการประพันธ์ ทั้งบทร้อยกรองและร้อยแก้ว เป็นเวลานานหลายพันปีมาแล้ว สำหรับท่องจำและสอนกันต่อ ๆ กันมา แล้วจึงเขียนลงเป็นลายลักษณ์อักษร ภาษาสันสกฤตได้แพร่หลายออกไปจากประเทศอินเดีย โดยผู้ที่นับถือศาสนาฮินดู และศาสนาพุทธนำออกมาใช้ทั่วไปในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงปรากฏว่า ในภาษาไทย ภาษาเขมร ภาษาอินโดนีเซีย และภาษามลายู มีคำที่มาจากภาษาสันสกฤตปะปนอยู่ดกดิน ซึ่งนักเรียนจะเห็นชัดเมื่ออ่านหนังสือมากขึ้นต่อไป

ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาที่มีนักปราชญ์วางกฎเกณฑ์ไว้อย่างรัดกุมไว้แน่นอน จึงไม่ค่อยผันแปรไปมาก แม้ว่า จะได้ใช้มาหลายพันปีดังกล่าวแล้ว ประกอบด้วยผู้ใช้ภาษาสันสกฤตใช้ภาษานี้เฉพาะวงวิชาการชั้นสูง มิได้ใช้กันแพร่หลายสำหรับคนทั่วไป อนึ่ง เสียงในภาษานี้เป็นเสียงที่เข้ากับหูคน โดยมากฟังแล้วมักว่าไพเราะ ภาษาสันสกฤตจึงเป็นภาษาที่ใช้กันยั่งยืน แต่ไม่มีคนจำพวกใดหมู่ใดใช้ภาษาสันสกฤตในกิจการธรรมดา เช่น พูดกันในครอบครัว หรือในร้านค้า ใช้เฉพาะในวงวิชาการศาสนา ปรัชญา และวรรณคดี เป็นส่วนใหญ่

คำอธิบายศัพท์และสำนวนในหน้าต่อไปนั้น นักเรียนจะอ่านก่อนที่จะอ่านนิทานหรือจะอ่านภายหลังที่อ่านนิทานแล้วก็ได้

คำอธิบายศัพท์และสำนวนสำหรับช่วยการอ่าน เรื่อง โขบร้อย

ปราชญ์

เมืองกาฬ

คำฉันท์

“ถ้าจะทรงพระกรุณายังความประสงค์
ของกวีทั้งหลายให้บริบูรณ์”

ตำรวจหวาย

ปฏิกุญญา

อศรรยัยใจ

มนตรี

พระอริยะ

ผู้มีความรู้มาก และดำเนินชีวิตไปในทางดี

เมืองนี้เป็นเมืองโบราณ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำคงคาตอนล่าง เป็นเมืองหลวงของแคว้นกาฬ ซึ่งเป็นแคว้นสำคัญแคว้นหนึ่งของอินเดียโบราณ

บทร้อยกรองชนิดที่มีข้อบังคับให้ใช้ คำหนักคำเบา เรียกว่า ครุ ลหุ ต่อไปในชั้นสูงขึ้น นักเรียนจะได้เรียนบทประพันธ์ประเภทนี้ ถ้าจะทรงพระกรุณาทำให้กวีทั้งหลายได้รับความพึงพอใจอย่างแท้จริง

ตำรวจ ในสมัยโบราณหมายถึงผู้ที่ดูแลพระเจ้าแผ่นดิน ตำรวจหวาย ก็คือ ตำรวจที่มีหน้าที่ลงโทษคนตามคำสั่งของพระเจ้าแผ่นดิน ด้วยการเขียนด้วยหวาย

คำสัญญา

แปลกใจเพราะได้เห็นเหตุการณ์ที่ไม่ได้คิดว่าจะเป็นไปได้ สิ่งที่เป็นอศรรยัย คือสิ่งที่เกิดขึ้นแปลกไปจากธรรมดาที่เคยเกิดหรือเคยเป็น ไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้

เดิมแปลว่า ที่ปรึกษา พระเจ้าแผ่นดินในสมัยโบราณมักมีข้าราชการพวกหนึ่งที่มีความรู้ความชำนาญไว้ทรงปรึกษา ในรัชกาลนี้ก็มีข้าราชการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งไว้ให้ทำหน้าที่ถวายความเห็นเมื่อทรงปรึกษา เรียกว่า องคมนตรี แต่คำรัฐมนตรีนั้นในปัจจุบันใช้สำหรับผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในการปกครองประเทศ แบ่งงานกันเป็นส่วน ๆ รัฐมนตรีคนหนึ่งสั่งราชการกระทรวงหนึ่ง ๆ ผู้ที่พ้นจากกิเลสของคนธรรมดา มีหลายชั้น ชั้นสูงสุดเรียกว่า พระอรหันต์ เป็นผู้ที่พ้นจากกิเลสทุกชนิด ไม่โลก ไม่โกรธ ไม่หลง อีกต่อไป พระอริยะเจ้า เช่น พระพุทธเจ้าจึงไม่ทำสิ่งใดเหมือนคนสามัญที่ยังมีกิเลส ไม่ทำอันตรายแก่ใครไม่ว่าจะมากหรือน้อยนิดเพียงใด

กรรมาน

ในหนังสือธรรมะ มีความหมายว่า ใช้วิธีเปลี่ยนนิสัย เปลี่ยนความประพฤติของคน

ปุณฺชน

คนธรรมดาสามัญทั่ว ๆ ไป ที่ยังมีกิเลสอยู่ น้อยบ้างมากบ้าง มีความปรารถนาต่าง ๆ มีอารมณ์

ธัมมานุธัมมปฏิบัติ

มีคำอธิบายอยู่ในบทแล้วว่า “ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว” อธิบายต่อไปว่า ไม่ว่าจะตัดสินใจทำอะไร หรือควรทำอะไร ต้องคิดเฉพาะเป็นเรื่อง ๆ ว่ามีเหตุตั้งต้นมาอย่างไร ถ้าทำอย่างนั้นอย่างนี้จะเกิดผลเป็นอย่างไร เราควรโกรธหรือไม่ ควรอยากได้สิ่งนี้หรือไม่ ควรเสียสละสิ่งนั้นสิ่งนี้ให้แก่ใครหรือไม่ ควรเลิกกระทำการสิ่งใดหรือควรทำต่อไป ต้องคิดให้เหมาะแก่เรื่องให้ตลอด คำว่า “ธรรม” ในที่นี้ มีความหมายกว้างมาก หมายถึงความดีทั่ว ๆ ไป แม้การกระทำความดี เราก็ต้องคิดว่า ทำได้อย่างนี้เหมาะหรือไม่ สมควรที่จะทำในเวลานี้หรือควรรอไว้ ทำที่ตำบลนี้อำเภอนี้เหมาะหรือไม่ หรือควรทำแต่เฉพาะในเมืองใหญ่ เป็นต้น กิจของนักเรียนเอง เช่น การทำการบ้าน เราก็ควรพิจารณาว่า ควรทำที่บ้านหรือควรทำที่โรงเรียน จะทำก่อนวันที่ครูให้ส่งก็วันจึงจะดี ทำอย่างไรจึงจะเหมาะ ควรฝึกคิดให้ดีกว่าก่อนทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสมอ ทั้งหมดนี้คือ การประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองแล้ว

ย่างกิเลส

ความหมายของคำกิเลส ในพุทธศาสนา คือ ความอยากต่าง ๆ รวมทั้งความรู้สึกหรืออารมณ์ที่เกิด ที่ เป็นความรู้สึกหยาบ ๆ เช่น โกรธเขาแล้วต้องการไปตีหรือฟัน หรืออิจฉาเขาแล้วต้องด่าเขา หรือพูดใส่โทษเขา ก็มี หรือความรู้สึกที่ละเอียดอ่อนขึ้นไป เช่น อยากได้ชื่อเสียง อยากให้คนชม ความรู้สึกที่ยกเป็นตัวอย่างทั้งที่หยาบและประณีต (ละเอียด) เหล่านี้ พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า ให้พยายามทำให้หมดไป ที่ว่าให้ “ย่างกิเลส” นั้น หมายถึงให้ทำกิเลสหยาบให้เป็นกิเลสประณีตเสียก่อน แล้วค่อย ๆ ทำให้หมดไป

ทั้งกิเลสประณีตด้วย กิเลสทำให้คนมีความทุกข์ ทั้งนี้ได้หมายความว่า ให้ทำให้หมดไปเลยในเวลาเร็ว แต่ต้องพยายามทุกวันทุกขณะให้ค่อย ๆ มีน้อยลง ๆ เป็นลำดับ ผู้ที่หมดกิเลสทำแต่ความดี คนจะชมหรือไม่ก็วางใจเฉยได้

บูชาบุญ

การฆ่าสัตว์เพื่อบูชาเทวดา การกระทำพิธีนี้ ถือเป็นการกระทำที่ไม่ใช่ประโยชน์ในพุทธศาสนา แต่ก่อนที่จะมีพระพุทธศาสนา ในอินเดียนิยมกระทำกันทั่วไป และพราหมณ์เป็นผู้กระทำพิธี ในปัจจุบันนี้ ก็ยังมีพิธีบูชาบุญในอินเดีย ในหมู่ชนที่นับถือศาสนาฮินดูบางพวก

ยัญโญปวಿತ

(ในพจนานุกรมเขียน ยัชโญปวิต)

เป็นสายที่คล้องจากบ่าซ้ายพาดลงมาใต้แขนขวา ปลายผูกเข้าไว้ด้วยกัน

วรรณะ

ถ้านักเรียนสนใจจะศึกษา อาจอธิบายย่อ ๆ ก่อนดังนี้

ในบรรดาคนที่นับถือศาสนาฮินดู (หรือเรียกว่า ศาสนาพราหมณ์ก็ได้) แบ่งคนออกเป็น 4 พวก คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และ ศูทร ทั้งสี่พวก เมื่อครั้งที่ชุมชนยังมีขนาดเล็ก ก็แบ่งตามอาชีพ คือ พราหมณ์ ทำหน้าที่ศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ที่ชุมชนควรทราบแล้วสั่งสอน อีกทั้งประกอบพิธีต่าง ๆ กษัตริย์ คือ นักรบ ทำหน้าที่ปกครองและปกป้องชุมชนจากภัยอันตราย แพศย์คือพวกช่างต่าง ๆ และพวกค้าขาย ศูทร คือพวกที่ใช้แรงงานที่ไม่ต้องฝึกหัดมากและที่ต้องใช้ความรู้แต่เพียงเล็กน้อย

ต่อมาอีกนาน จึงเกิดประเพณีและความเชื่อว่า คนสี่พวกนี้สืบเชื้อสายกันตามกำเนิด จึงมีพวกที่เป็นพราหมณ์เพราะสืบเชื้อสายจากพราหมณ์ กษัตริย์สืบเชื้อสายจากกษัตริย์ แพศย์จากแพศย์ และศูทรก็ต้องเป็นศูทรต่อไป จนถึงลูกถึงหลานถึงเหลน จึงเกิดมีวรรณะขึ้น ต่อมาอีก จำนวนคนเพิ่มขึ้น ๆ พราหมณ์บางคนก็ต้องมีอาชีพหาเลี้ยงตน เช่น ต้องทำนาทำสวน ทำธุระเกี่ยวกับการค้าขาย เช่น ทำบัญชี และอื่น ๆ แต่ลูกหลานกษัตริย์โดยมากยังคงทำหน้าที่นักรบและนักปกครอง แต่ก็มีผู้สืบเชื้อสายจากกษัตริย์

ทำการค้าก็มี

อย่างไรก็ตาม คนในอินเดียแม้ในสมัยนี้ยังถือวรรณะ การแต่งงานระหว่างคนต่างวรรณะมีน้อย จะมีปนกันบ้างก็คือระหว่างพราหมณ์กับกษัตริย์ ซึ่งถือว่าเป็นวรรณะสูง บางสมัยก็มีคนในวรรณะพราหมณ์ปกครองประเทศ

อินเดียที่เรารู้จักในปัจจุบันนี้ เป็นประเทศใหญ่ ปกครองโดยแยกเป็นรัฐหลายรัฐ และมีรัฐบาลกลาง แต่ในสมัยก่อน ๆ ขึ้นไปนานที่อินเดียจึงรวมกันได้ โดยมากมีแคว้นหรือรัฐเป็นอิสระแก่กันใหญ่บ้างเล็กบ้าง แต่มีความเชื่อทางศาสนาร่วมกัน และความยึดถือในเรื่องวรรณะก็มีเหมือนกันทั่วไป ถ้าจะใช้ถ้อยคำอย่างปัจจุบัน ก็กล่าวว่า อินเดียในสมัยโบราณแบ่งเป็นประเทศเล็กบ้างใหญ่บ้าง เป็นรัฐอิสระ แต่มีวัฒนธรรมร่วมกัน

ชื่อเมืองนี้ไม่เคยปรากฏที่อื่น ถ้าออกเสียงตามหลักของภาษาสันสกฤต ก็อ่านว่า คุ - ระ - ชะ - ระ แต่ตามความนิยมในภาษาไทย ชื่อท่านองเดียวกันนี้เรามักออกเสียงพยางค์สุดท้ายเป็นเสียง ออน ตัวอย่าง บัญชร ฤๅษชร เกสร ฉะนั้น เราจะออกเสียงชื่อเมืองนี้ว่า คุ - ระ - ชอน ก็ได้

นิทานสุภาชีวิต

โบยร้อย

นิทานที่นำมาเล่าต่อไปนี้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นความสำคัญของการสอนด้วยบทเรียนจริง ๆ ดังกล่าวแล้วคือ :
นานมาแล้ว ปราชญ์ชาวเมืองครุชนหนึ่ง เป็นผู้ชำนาญในทางกวี ทราบว่าพระเจ้ากาสิโปรมณี จึง
เดินทางไปเมืองกาสิเพื่อเข้าเฝ้า ครั้นไปถึงแล้วจะเข้าประตูประราชวัง อนรिक्षประตูก็กห้ามไว้ เมื่อกวีผู้นั้น
อ่อนวอนด้วยอาการอ่อนน้อม นายประตูก็กกล่าวว่า “ถ้าท่านจะเข้าไป ก็จงให้อะไรแก่ข้าพเจ้าเป็นค่าธรรมเนียมก่อน
มิฉะนั้นจะเข้าไปไม่ได้”

กวีได้ฟังดังนั้นจึงตอบว่า “ในขณะนี้ แม้เบี้ยหอยสักอันหนึ่งข้าพเจ้าก็ไม่มี แต่เอาเถิด ถ้าข้าพเจ้าได้
รางวัลอะไรจากพระเจ้าแผ่นดินแล้ว จักแบ่งรางวัลนั้นให้ครึ่งหนึ่ง”

นายประตูก็กได้ฟังก็ดีใจ จึงอนุญาตให้กวีผ่านเข้าไปได้ การกระทำเช่นนั้น แสดงให้เห็นความไม่ซื่อตรง
ต่อหน้าที่ของนายประตูก็ก

เมื่อถึงประตูชั้นในอีกแห่งหนึ่ง นายประตูก็กชั้นในก็ห้ามกวีนั้นไว้อีก กวีต้องสัญญาว่า จะแบ่งสิ่งที่ได้จาก
พระเจ้าแผ่นดินให้ครึ่งหนึ่ง จึงผ่านประตูชั้นนั้นเข้าไปถึงพระเจ้าแผ่นดิน ครั้นเข้าไปถึงถวายบังคมแล้วก็กล่าวโคลง
(คำฉันท์) อันไพเราะจับใจทำให้พระราชชนินบานเป็นอย่างยิ่ง

พระราชทานหีบอ้อมพระราชหฤทัยเพราะกวีผู้นั้น จึงทำความเคารพแล้วตรัสเรียกมนตรีมา รับสั่งให้
พระราชทานช้างเชือกหนึ่งแก่กวีผู้นั้น

กวีได้ฟังจึงทูลว่า “พระเจ้าข้า! ข้าพระพุทธเจ้าเคยได้ช้างมาแล้วหลายครั้ง ขณะนี้ช้างไม่เป็นประโยชน์
แก่ข้าพระพุทธเจ้า ข้าพระพุทธเจ้าจะทูลขอสิ่งอื่น”

พระราชตรัสตอบว่า “ท่านนักปราชญ์! ท่านต้องการอะไรก็จงว่ามาเถิด ถ้าอาจให้ได้ ข้าพเจ้าก็จักให้”

กวีกราบทูลว่า “พระเจ้าข้า! ถ้าพระองค์จะโปรดพระราชทานรางวัลแล้ว ขอได้ทรงโปรดให้
ข้าพระพุทธเจ้าจนครบ 100 เป็นรางวัลเถิด ข้าพระพุทธเจ้าหาประสงค์สิ่งทีพระองค์ไม่อาจพระราชทานไม่”

พระราชทานไม่ทรงทราบความมุ่งหมายของเขาก็รู้สึกลำบากพระราชหฤทัยยิ่ง จึงตรัสว่า “ท่านมหาวิ!
จงเลิกพูดเรื่องเขียนดีเสียเถิด ต้องการแก้วแหวนหรือเงินทอง ก็จงขอมา ข้าพเจ้าจักให้ทุกอย่าง”

กวีกราบทูลว่า “พระเจ้าข้า! ถ้าจะทรงพระกรุณาถึงความประสงค์ของกวีทั้งหลายให้เต็มบริบูรณ์แล้ว
ก็ขอให้พระราชทานรางวัลข้าพระพุทธเจ้าด้วยการโบยจนครบ 100 เถิด มิเช่นนั้น ข้าพระพุทธเจ้าจักถวายบังคมลา
ขอความสวัสดิ์ จงมีแด่พระองค์”

เมื่อพระราชทานไม่ทรงเห็นทางอื่นที่จะยังความปรารถนาของกวีให้เต็มได้ จึงตรัสสั่งให้ตำรวจหาวยจัดการ
ลงพระอาญา

เมื่อตำรวจหายเตรียมจะลงมือโยย ขวี่ผู้นั้นจึงกล่าวว่า “รอประเดี๋ยวเถิดท่าน นายประตู่ 2 คน เป็นผู้มีส่วนได้รับรางวัลนี้ ข้าพเจ้าได้ปฏิญาณไว้ว่า รางวัลที่ได้จากพระราชานั้น ครึ่งหนึ่งจะให้แก่นายประตู่คนแรก อีกครึ่งหนึ่งจะให้แก่นายประตู่คนที่ 2 มิเช่นนั้น ก็จะมีได้เข้าเฝ้า เพราะฉะนั้น ขอได้โปรดแบ่งรางวัล คือ การ โบยที่หลังนี้ให้แก่นายประตู่ทั้ง 2 นั้นคนละครึ่งเท่าๆ กัน เพื่อมิให้ข้าพเจ้าผู้ทำปฏิญาณไว้ต้องเสียสัตย์”

ด้วยการขอร้องของกวีผู้นั้น นายประตู่ทั้ง 2 ก็ถูกนำตัวมาในที่เฉพาะพระพักตร์ของพระราชา แล้วถูกโบยหลังคนละ 50 ทีอย่างหนัก

เพราะความฉลาดของกวีผู้นั้น พระราชาและมนตรีทั้งหลายต่างรู้สึกอัศจรรย์ใจเป็นอันมาก เพิ่มความนับถือกวีผู้นั้นยิ่งขึ้น

นี่คือ บทเรียนด้วยของจริง ที่กวีผู้นั้นสอนคนโลก แต่เมื่อเทียบกับการสั่งสอนด้วยวิธีของพระพุทธเจ้าแล้ว ก็เห็นว่าพระองค์ไม่ทรงนิยมนำบทเรียนที่เป็นเหตุให้บุคคลต้องอาชญาอันรุนแรง การทรมานให้คนเป็นคนดีของพระองค์นั้น ใช้วิธีไม่ให้บอบช้ำ ซึ่งเป็นที่สังเกตอย่างหนึ่งระหว่างการสอนของปุถุชนกับของพระอรหันต์

หมูนุไปตามลมปาก

ทางพระพุทธศาสนา สอนเรื่องศรัทธาความเชื่อไว้ในที่ใด ย่อมสอนให้มีปัญญากำกับไว้ในที่นั้นด้วย เพื่อป้องกันมิให้เชื่ออย่างมกมายไร้เหตุผล ผู้นับถือพระพุทธศาสนา จะไม่ถูกชักจูงหรือขู่บังคับให้เชื่อในสิ่งที่ไม่อาจรับรองให้เห็นจริงได้ด้วยปัญญา ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะใช้ปัญญาของตนพิจารณาเสียก่อนว่า คำสั่งสอนข้อนี้มีเหตุผลอย่างไร เป็นผลดีอย่างไรแก่ผู้ปฏิบัติบ้าง ซึ่งเรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า ไตร่ตรองโดยแยบคาย เมื่อเห็นดีเห็นชอบด้วยปัญญาของตนดังนี้แล้ว จึงดำเนินไปถึงขั้นธัมมามุขมปฏิบัติ คือ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองเห็นแล้ว ความเชื่อที่เป็นไปเช่นนี้ เป็นกำลังอันยิ่งใหญ่ เป็นเครื่องทำความกล้าหาญให้แก่ผู้เชื่อ เพราะเมื่อเชื่ออย่างมีเหตุผลแล้วก็ไม่ต้องกลัวใครทักท้วงหรือเกรงใครหาว่าเป็นคนงมงาย และไม่ต้องเปลี่ยนความเชื่อบ่อย ๆ ตามลมปากผู้อื่นอันจะพึงพัดมาทั้ง 4 ทิศ

ความเชื่อเป็นประหนึ่งหางเสือเรือ ถ้าตั้งผิดทิศหรือทำให้เรือบ่ายหน้าไปผิดแล้ว ยิ่งแล่นไปไกลเพียงใด ก็ผิดมากขึ้นเพียงนั้น ทุกคนปรารถนาความสุขนั้นจริงแล้ว แต่หนทางที่จะบรรลุความสุขนั้นต่างหากเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดคำสอนต่าง ๆ เป็นอันมาก จุดประสงค์ก็คือทำอย่างไรจะได้รับความสุขเท่านั้น แต่มีผู้ชี้ทิศให้ไปสู่ความสุขอยู่ทุกทิศ เช่น บางศาสนาสอนให้ย่ำตัว ทรมานตัว บางศาสนาสอนให้อ่อนนอนเทวดา ซึ่งทางพระพุทธศาสนาการสอนด้วยว่าจะย่ำตัวทำไม ย่างก็เลสมันดีกว่าหรือ จะอ่อนนอนเทวดาทำไม ตัวเราเองนั้นแหละจะช่วยตัวได้ดีกว่าเทวดา เพราะขณะที่เราเสียเวลาไปอ่อนนอนให้ผิงแม่น้ำเข้ามาหาเราเองนั้น อีกคนหนึ่งผู้อาศัยตนเองว่ายน้ำข้ามไป ได้ถึงฝั่งเสียแล้ว ทั้งขณะที่อ่อนนอนนั้น เทวดาจะหลับหรือตื่น จะมีอะไรที่สำคัญ ๆ บ้าง และข้อสำคัญคือเทวดาที่เราอ่อนนอนนั้นจะมีจริงหรือไม่ ก็ทราบไม่ได้ เมื่อคำแนะนำซึ่งชี้ให้ไปสู่ความสุขมีต่าง ๆ กัน อย่างที่เรียกว่าคนละทิศละทางเช่นนี้ จึงเห็นได้ว่าความเชื่อมันสำคัญเพียงไร เพราะถ้าเชื่อไปในทางที่ผิด ก็เท่ากับเดินทางหันหลังให้แก่จุดประสงค์บ้าง เลี่ยงไปทางขวาหรือทางซ้ายบ้าง ทำให้เสียเวลาและเหน็ดเหนื่อยเปล่า ความเชื่อจึงถือว่าเป็นประจักษ์ทางเสือเรือที่จะพาไปได้ทั้งผิดและถูก เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงสั่งสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณา จนเห็นจริงเสียก่อนแล้วจึงเชื่อ ไม่ใช่เชื่อโดยอ้างตำรา โดยนึกเดาหรือคาดคะเนเอาเป็นต้น

นิทานต่อไปนี้ แสดงตัวอย่างแห่งบุคคลผู้หมนุไปตามลมปากเพราะขาดเหตุผลในการปลูกความเชื่อมั่นมาแล้ว มีพราหมณ์คนหนึ่งปรารถนาจะบูชาอิศร จึงไปซื้อแพะมาตัวหนึ่ง แยกขึ้นป่า แล้วเดินกลับ

ไปบ้าน หนทางตั้งแต่ตลาดไปจนถึงบ้านของพราหมณ์นั้นค่อนข้างไกล ทั้งเป็นทางเปลี่ยว คดเคี้ยว ต้องผ่านป่าไม้อ้อม ๆ หลายแห่ง

ขณะที่พราหมณ์กำลังแบกแพะเดินไปนั้น นักเลง 3 คน ซึ่งยืนอยู่ที่ถนนแลเห็นเข้า นักเลงเหล่านั้นอดอยากหิวโหยมาหลายวัน จึงปรึกษากันว่า “แพะตัวนี้มีเนื้อมากทีเดียว ถ้าได้มาด้วยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว

พวกเราจะระงับความหิวได้โดยไม่ต้องสงสัย”

นักเลงเหล่านั้นมองเห็นอุปายอย่างหนึ่ง ก็กระซิบบอกกันและกัน แล้วแยกกันไปสู่ที่ต่าง ๆ เพื่อดำเนินการตามอุปายของตน

พราหมณ์นั้นเดินไป ก็พบนักเลงคนหนึ่งสวนทางมาและกล่าวว่า “พราหมณ์! ทำอะไรอย่างนั้นเล่า? ท่านแบกสุนัขสกปรกนั้นไปทำไม?”

พราหมณ์หาได้ใส่ใจในคำพูดของนักเลงนั้นไม่ คงเดินต่อไปข้างหน้าตามปกติ

เมื่อพราหมณ์ไปได้สักหน่อย นักเลงคนที่ 2 ก็เดินสวนทางมาและร้องขึ้นว่า “อัครรรย่ะอะไรอย่างนี้ พราหมณ์! สุนัขนี้มีประโยชน์อะไรสำหรับท่านหรือ? ท่านทำการที่น่าตืออย่างร้ายแรงนี้ได้อย่างไร?”

พราหมณ์ได้ฟังดังนั้น รู้สึกสงสัยอยู่ครัน ๆ แต่ก็ยังเดินต่อไปข้างหน้า และพบนักเลงคนที่ 3 สวนทางมาอีกเหมือนคนก่อน ๆ พอแลเห็นพราหมณ์ นักเลงคนนั้นก็ร้องขึ้นว่า :-

“พราหมณ์! ท่านนำสายยัญญูปวีต (ด้ายยัญที่คล้องบนบ่าชายพาดลงมาได้แขนขวา) และสุนัขไปอย่างไรกัน? ท่านเป็นนายพรานมิใช่พราหมณ์เสียแล้วหรือ จึงออกล่าเนื้อด้วยสุนัขนี้”

พราหมณ์ไม่รู้เท่า ก็แน่ใจว่า สัตว์นี้บูชายัญไม่ได้เสียแล้วคงเป็นสุนัขแน่ ๆ เพราะคนทั้งหมดจะเห็นผิดไปได้อย่างไร? คิดแล้วก็ทิ้งแพะนั้นเสีย แล้วอานน้ำกลับไปบ้าน นักเลงเหล่านั้นก็นำแพะไปฆ่ากินกันอย่างร่าเริง

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ผู้เชื่ออย่างมกมาย ไม่พิจารณาเหตุผลด้วยปัญญาเสียก่อน ย่อมหม่นไปตามลมปากได้โดยง่าย

กิจกรรม

1. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่องของนิทาน เรื่อง โขบรื้อข

- 1) กวีไปเฝ้าพระเจ้ากาสิเพื่ออะไร
- 2) กวีไปพบกับใครก่อน ก็คน
- 3) คนที่กวีได้พบพูดกับกวีว่าอย่างไร ตกลงกันอย่างไร
- 4) เมื่อพระเจ้าแผ่นดินได้พบกับกวี กวีได้ทำอะไร
- 5) พระเจ้าแผ่นดินจะให้อะไรแก่กวี กวีกราบทูลว่าอย่างไร
- 6) ในที่สุดพระเจ้าแผ่นดินให้อะไรแก่กวี

2. ฝึกทบทวนเนื้อเรื่องของนิทาน เรื่อง หนูน้อยไปตามลมปาก

- 1) มีคนอุ้มแพะเดินมา คนนั้นเป็นคนในพวกไหน
- 2) ใครเห็นคนนั้นอุ้มแพะเดินมา
- 3) คนอุ้มแพะตั้งใจจะใช้แพะทำอะไร
- 4) คนที่พบคนอุ้มแพะ คิดกันว่าอย่างไร
- 5) คนที่คบคิดกัน ทำอะไรต่อไป
- 6) คนอุ้มแพะได้พบกับใครอีก ได้พูดกันว่าอย่างไร
- 7) ในตอนจบของนิทาน คนอุ้มแพะทำอะไร
- 8) ในตอนจบของนิทาน ใครได้ประโยชน์จากแพะ ได้ประโยชน์อย่างไร

3. ฝึกทบทวนความเข้าใจคำชี้แจงของผู้เรียบเรียงนิทาน เรื่อง โขบร้อย

- 1) ผู้เรียบเรียงนับถือศาสนาอะไร
- 2) ผู้เรียบเรียงเห็นว่ากวีในนิทานเรื่อง **โอบร้อบ** ใช้วิธีการที่ดีสอนคนหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 3) พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการอย่างไรในการสอนคน

4. ฝึกทบทวนความเข้าใจคำชี้แจงของผู้เรียบเรียงนิทาน เรื่อง หนูนิดไปตามลมปาก

- ก. “ไตร่ตรองโดยแยกคาย” ข. ความเชื่อนั้นประจักษ์ทางเสียเรือ
- ค. ทุกคนปรารถนาความสุข แต่หนทางที่จะบรรลุความสุখনันต่างหาก เป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้เกิดศาสนาต่าง ๆ ขึ้น

2) พระพุทธเจ้าสอนเรื่องการอ่อนน้อมท้าวอย่างไร

3) พระพุทธเจ้าสอนว่า ก่อนจะเชื่อให้ทำอย่างไร

5. ฝึกทบทวนความเข้าใจ คำอธิบายศัพท์และสำนวนเพื่อช่วยการอ่าน

นักเรียนปรึกษากับเพื่อน ๆ แล้วตอบคำถามต่อไปนี้เป็นวาจาในห้องเรียนแล้วเขียนเป็นการบ้านให้ครูตรวจ

- 1) ประเทศอินเดียในปัจจุบันนี้ปกครองผิดกันไปกับในสมัยโบราณอย่างไร
- 2) ภาษาสันสกฤตในปัจจุบันนี้มีผู้ใช้หรือไม่ ใช้ในเรื่องใด (คือพูดเรื่องชนิดไหน เขียนเรื่องชนิดไหน)
- 3) วรรณะทั้งสี่ของอินเดีย มีชื่ออะไรบ้าง
- 4) ในประเทศไทยมีการถือวรรณะหรือไม่
- 5) ตามคติของพระพุทธศาสนา ผู้ที่ใดตรงโดยแยบคาย จะต้องทำอะไรบ้าง
- 6) เพื่อที่จะ “ประพุดิตนสมควรแก่ธรรมที่ได้ตรองแล้ว” จะต้องใช้ความคิดไปในทางไหน คิดถึงการทำดีหรือชั่วอย่างไร

6. ฝึกใช้ความคิด

นักเรียนปรึกษากับเพื่อน ๆ โดยแบ่งเป็นกลุ่มประมาณกลุ่มละ 6 - 8 คน หรือเล็กกว่านั้น แล้วเขียนรายงานส่งครูเป็นงานของกลุ่ม หรือจะปรึกษากับเพื่อนบางคนตามความสะดวก แล้วช่วยกันเขียนแสดงความเข้าใจของนักเรียนแต่ละคน แล้วแต่ละครูกับนักเรียนจะเลือกทำอย่างไรจึงจะเหมาะแก่สภาพของโรงเรียนหรือเวลาที่มี

- 1) นิทานเรื่อง โขจรวัย มีความมุ่งหมายให้ผู้อ่านได้คิดในเรื่องใด
- 2) นิทานเรื่อง หมุนไปตามลมปาก มีความมุ่งหมายให้ผู้อ่านได้คิดในเรื่องอะไร (ได้คิด หมายความว่ามีความเข้าใจเพิ่มขึ้นจากเดิม เกิดมีสติรำลึกถึงว่าควรทำอะไรอย่างไร)
- 3) คนเราควรเชื่อคนชนิดไหน เมื่อใด ควรเชื่อคนอื่นมากน้อยเพียงใด เชื่อตนเองมากน้อยเพียงใด ควรยกตัวอย่างจากกิจการของตัวนักเรียนเอง ในชีวิตของนักเรียน หรืออาจยกตัวอย่างจากเรื่องที่ได้อ่านหรือได้ฟังเล่า
- 4) คนหูเบา (เชื่อง่าย) และคนใจเบา (ตามคนอื่นง่าย) เป็นอันตรายแก่ตนเองอย่างไร และแก่ผู้อื่นอย่างไร นักเรียนอาจเขียนเป็นเรียงความสั้น ๆ สัก 5 - 6 บรรทัด ใช้ถ้อยคำที่แจ่มแจ้งน่าฟัง ส่งให้ครูตรวจก็ได้

กิจกรรมเสริม

7. นักเรียนเล่นแสดงบทบาทต่าง ๆ ในนิทาน 2 เรื่องที่ได้อ่าน คนหนึ่งแสดงบทเป็นกวี คนหนึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดิน และมีคนเป็นนายประตู่ ฯลฯ ถ้ามีนักเรียนที่สามารถ อาจแต่งเป็นบทละครพูดหรือแต่งกลอนเป็นบทร้อง หรือเป็นบทเสภา แล้วแต่ละจะเหมาะแก่สภาพของโรงเรียนและเวลาที่มี

บทร้อยกรอง

วอนขอ รोजันตร์แจ่มแสง กวักกับจันทร์เจ้า

กฤษกรัษย์ รุ่งฤดี

รุ่งอรุณแห่งหัวใจ

จินตนา ปิ่นเฉลียว

นำเรื่อง

บทร้อยกรอง และ บทประพันธ์ มีความหมายอย่างเดียวกัน บางโอกาสอาจใช้ บทกวี ก็ได้ ถ้าใช้คำว่า บทกวี ผู้ใช้ตั้งใจจะยกย่องการแต่งคำไพเราะ การที่จะเห็นว่าบทประพันธ์บทไหนไพเราะ หรือไม่นั้น แล้วแต่ความรู้สึกของแต่ละคน บ้างคับกันหรือสั่งกันไม่ได้ แต่บทที่แต่งไพเราะ คนจำนวนมากก็มักเห็นพ้องต้องกันว่าไพเราะ แต่ก็มีบางบทที่บางคนเห็นว่าเพราะมาก บางคนไม่รู้สึกรับชอบ เช่นนั้นก็มิบัง

บทร้อยกรองที่นำมาให้นักเรียนอ่านนี้ ไม่ได้กล่าวไว้ว่าไพเราะหรือไม่ ตรงไหน เพราะนักเรียนน่าจะคิดเห็นได้เอง เมื่อชอบตรงไหนก็บอกว่าชอบตรงนั้น ควรบอกไปตามความจริงใจ ไม่ควรแกล้งทำเป็นไม่ชอบหรือแกล้งทำชอบ เพราะอยากยั่วล้อผู้หนึ่งผู้ใด หรือเพื่อจะเอาใจใคร

ความรู้สึกเข้าถึงสิ่งที่ไพเราะ หรือสิ่งที่งดงาม จะเป็นอะไรก็ตาม เป็นความรู้สึกตามธรรมชาติเกิดมีมาอยู่ในตัวมนุษย์ ความปรารถนาความงาม แสดงว่ามนุษย์เรามีอะไรเหนือสัตว์ดิรัจฉาน เราไม่เรียกร้องเอาแต่อาหารกับการนอนและการสืบพันธุ์เท่านั้น เราอยากทำสิ่งที่มีความงามไปด้วย

บทร้อยกรองที่นำมาให้อ่านนี้ เพื่อให้ นักเรียนอ่านและพิจารณาเท่าที่จะทำได้ โดยความช่วยเหลือของครูบ้าง หรือผู้ใหญ่อื่นๆ ที่นักเรียนอาจขอความช่วยเหลือได้บ้าง บทร้อยกรองเหล่านี้ ผู้ประพันธ์เป็นคนมีชีวิตอยู่ใกล้ๆ กับตัวเรา มิใช่คนในสมัยโบราณที่ล่วงลับไปแล้ว นักเรียนจึงน่าจะอ่านและเข้าใจความหมายได้ ด้วยการพิจารณาแล้วเข้าใจ โดยเร็วบ้างหรืออาจช้าไปบ้าง เป็นไปตามธรรมชาติของแต่ละคน

บทประพันธ์หรือบทร้อยกรองนั้น ผู้แต่งใช้ถ้อยคำตามข้อบังคับที่ได้กำหนดไว้แต่สมัยก่อน หรืออาจคิดตั้งข้อบังคับขึ้นเองก็ได้ ผู้ร้อยกรองในภาษาไทยเราโดยมาก ใช้ข้อบังคับที่กำหนดมานานแล้ว ซึ่งนักเรียนได้ทราบบ้างแล้ว เช่น ข้อบังคับของกลอน ข้อบังคับของกาพย์ยานี มีคำชี้แจงและผังภูมิให้อ่านภาคผนวก นักเรียนจะศึกษาข้อบังคับเสียก่อนแล้วจึงอ่านบทกาพย์ หรืออ่านกาพย์กลอนก่อนแล้วจึงศึกษาข้อบังคับก็ได้ ทั้งนี้ควรให้ครูเป็นผู้แนะนำ

บทเพลงพื้นเมือง มีหลายอย่าง ใช้ข้อบังคับต่างๆ กัน คือจำนวนพยางค์ในวรรคหนึ่ง จำนวนวรรคในบาทหนึ่ง และอื่น ๆ อาจต่างกันไป แล้วแต่จะใช้ทำนองร้องชนิดไหน บทเพลงพื้นเมืองในหนังสือเล่มนี้ ผู้แต่ง

ไม่เจตนาจะให้ใช้ทำนองอันใด แต่ถ้าจะร้องทำนองเพลงปรบไก่ หรือเพลงน้อย จะเข้ากับเนื้อได้ดี

ในบทร้อยกรองที่นักเรียนจะอ่านนี้ 3 บทแรกผู้ประพันธ์คนหนึ่งกล่าวถึงพระจันทร์เป็นส่วนใหญ่ที่นำมาให้อ่านก็เพื่อให้เห็นว่า เรื่องเดียวกันหรือคล้ายกัน จะแต่งเป็นบทร้อยกรองต่างชนิดก็ได้ ผู้ประพันธ์อีกคนหนึ่งกล่าวถึงพระอาทิตย์ พระจันทร์กับพระอาทิตย์ สองอย่างนี้ มนุษย์เราได้เห็นและได้อาศัยมาหลายล้านปีจึงมีความรู้สึกต่อสองสิ่งนี้มากมายหลายอย่างต่าง ๆ กัน กวีไทยมีความรู้สึกต่อพระจันทร์มากมานานหลายร้อยปี แต่พระอาทิตย์นั้น กวีสมัยใหม่เริ่มจะนิยมกล่าวถึงกันมากขึ้น นักเรียนควรพิจารณาตนเองว่า นักเรียนมีความรู้สึกต่อสิ่งที่ให้แสงสว่างต่อมนุษย์เราอย่างไร ก่อนอ่านบทร้อยกรองเคยรู้สึกอย่างไร เมื่ออ่านแล้วเกิดความรู้สึกเปลี่ยนไปหรือไม่

ศัพท์ที่นักเรียนอาจอยากทราบก่อนอ่าน

โสม	พระจันทร์
รัตติกาล	เวลากลางคืน
ยาน	เครื่องพาไป เช่น รถ หรือ เรือ
ธราดล	แผ่นดิน
สุอาภา	แสงอันงาม (สุ มีความหมายว่า งาม, อาภา คือ แสง)
ชน, ประชาชน	เป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์
ปวดแปลบกมลกล	คำ กล ในที่นี้ แปลว่า ประจุ
สาตร	ของมีคม เช่น มีด หอก ดาบ ปืน

บทร้อยกรอง

วอนขอ

กลอนสุภาพ

แม้เมื่อเรายังเล็กเป็นเด็กน้อย
เคยกล่าวถ้อยวอนจันทราว่าให้สม
ขอข้าวแกง.....แหวน.....ให้น้องปองนิยม
ขอเตียงตั้งนั่งชมดาวและเดือน
เมื่อเห็นดาวล้อมเดือนกลาดเกลื่อนฟ้า
ชวนน้องนับดาราที่เป็นเพื่อน
ระยิบระยับพรึบตาดาวพราวเลื่อน
แต่ดวงเดือนเด่นสว่างกลางโคม
อยากตะกายว้ายฟ้าไปหาจันทร์
และไผ่ฝืนอยากเอื้อมให้ถึงโสม
เคยนึกตามใจชอบปลอบประโลม
ว่าเติบโตจะได้โคจรติดกาล
ฝันไปตามอารมณ์เผลอฝัน
ว่าเติบโตจะบินไปด้วยใจหาญ
สอยดวงดาวพราวฟ้ามาเป็นยาน
พาเราผ่านเมฆตันจนถึงจันทร์

รอนันท์แจ่มแสง

ภาพยี่ยานี 11

จงพระจันทร์จรแจ่มฟ้า
 นวลส่องธราดล
 ใฝ่ฝันพระจันทร์งาม
 ยาจกอุราชา
 แลหญิงชาย ณ ยามรัก
 เพ็ญวันพระจันทร์ --- ครวญ
 ใฝ่ฝันภิรมย์สม
 วอนโสมประสาทความ
 หากเล่ห์แห่งรักร้าย
 ปวดแปลบกลมกล
 ใ้อโสมจะรักษา
 ให้สุขกลับคืนเือน

สว่างหล้าสว่างกลม
 เพราะแจ่มโสมสีดลา
 มีหยาบหยามสุอาภา
 มิเว้นชม ณ แสงนวลว
 ฤดีมักจะรัญจวน
 คะเนิงพิศวาสหาม
 เฝ้าตรอมตรมทุกโมงยาม
 ประสงค์สิทธิ์ประสาชน
 เมาจิตคล้ายถูกไฟลน
 กระทบสาดอันคมเนียน
 ฤดีว่าวะวุ่นเดือน
 อย่ารู้ชั่วระกำตรม

กวีกับจันทร์เจ้า

เพลงพื้นเมือง

โอ้วจันทร์เจ้า
 เจ้าอยู่ห่างไกลข้า
 กวีเขามแสงนวล
 ว่างมดจเดือนส่อง
 เขาขึ้นเขาเซยโถม
 กวีข้างมี้อจจริยะ
 จะพิจารณาถ้วนถี่
 ทั้งขึ้นทั้งแรมเขาคิด
 ว่ามีกระต่ายหมายชะเง้อ
 จะขึ้นจะชมดวงจันทร์
 ช่อมะกอกเจ้าดอกมะไฟ
 แสงจันทร์เป็นใจด้วย

พิศดูมิรู้ว้า
 ไกล.....ไกล.....สักเพียงใด
 เปรียบนางงามล้วนละมุนละไม
 ยามเมื่อสกาวก่องนาลัย
 ว่าแสงพระจันทร์โลมหญทัย
 ไม่ว่าจะเห็นสิ่งไหน
 พรรณนาได้แสนดีกระไร
 เอาเรื่องมาประดิษฐ์กล่าวไข
 ผืนไผ่ละมอเปลอใจ
 เฝ้ารอคอยวันร่ำไป
 หนุ่มสาวรักใคร่
 เอย

รุ่งอรุณแห่งหัวใจ

กลอนสุภาพ

พอแดดพริ้มยิ้มพรายกับชายฟ้า

โลกก็จำแจ่มหวังด้วยรังสี
 หยาดอรุณอุ่นล้ำเหมือนอาวี
 แพรระพีหมภพอบหนาวคลาย
 เพียงจะพลิกแผ่นฟ้าลงมาผืน
 กับแสงอันอ่อนอุ่นอรุณฉาย
 เราคนท้อรอหวังซึ้งกะตาย
 หวังซีพพรายอุ่นบ้างอย่างอรุณ
 ทุกวันนี้แรงหนาวปวดร้าวนัก
 หนาวทุกซอกหนักเน้นใช้โรคภัยหนน
 หนาวความชั่วตัวบาปคราบเนรคุณ
 ความอบอุ่นแห่งใจนั้นไม่มี
 ถ้าความรักความหวังดั่งแสงฉาน
 นานเท่านั้นแสงจะฝาลงมานี้
 หวังล้าแสงแห่งเมตตาและอาวี
 พลิกราตรีมืดหมองให้ผ่องพรรณ
 และเหนือสิ่งอื่นใดใจมนุษย์
 ขอจงจุดแสงอุ่นละมุนผืน
 แสงแห่งรักและอภัยเห็นใจกัน
 แสงคุณธรรมขจัดชั่วจากหัวใจ
 อ้าอรุณอุ่นล้ำทิวาจรัส
 สราพัดภพผ่องครวลงไสว
 เรารอคอยอรุณแจ้งแหล่งฤทัย
 ซึ่งเกิดได้เมื่อมนุษย์หยุดกรรมเลว

กิจกรรม

1. ฝึกพิจารณาถ้อยคำในบทร้อยกรอง 3 บทแรก จะพิจารณาทีละบท หรือพิจารณาพร้อมกันไปทั้ง 3 บท แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มพิจารณาก็ได้ กลุ่มหนึ่ง ๆ จะพิจารณาบทเดียวหรือทั้งหมดก็ได้

- 1) ตอนต้นของคำกลอน ผู้ประพันธ์กล่าวถึงระยะเวลาไหนในชีวิตของตน
- 2) ในคำกลอนที่ 3 กับคำกลอนที่ 4 ผู้ประพันธ์กล่าวถึงอะไร ทำให้เห็นภาพอะไร
- 3) ผู้ประพันธ์กล่าวถึงความรู้สึกชนิดใดของผู้ประพันธ์
- 4) คำกลอน 2 คำสุดท้ายของบทร้อยกรองนี้ที่เป็นคำกลอน กล่าวถึงความรู้สึกของใคร
- 5) ในบทร้อยกรองที่เป็นกาพย์ ผู้ประพันธ์กล่าวถึงความรักของตนเองหรือของใครเป็นส่วนใหญ่
- 6) ผู้ประพันธ์มีความคิดว่า พระจันทร์ให้ความรู้สึกอย่างไร
- 7) ในบทที่เป็นกาพย์ ผู้ประพันธ์กล่าวถึงพระจันทร์ ในระยะที่พระจันทร์เป็นอย่างไร (พยายามตีความคำถามและตอบให้ได้ความตรงกับคำถาม)
- 8) ในบทที่เป็นเพลงพื้นเมือง ผู้ประพันธ์ชมอะไร และกล่าวถึงใครบ้าง
- 9) ในบทที่เป็นเพลงพื้นเมืองนี้ ผู้ประพันธ์ชมความสามารถของใคร ว่าอย่างไร
- 10) ในตอนสุดท้ายของบทเพลงพื้นเมือง ผู้ประพันธ์กล่าวถึงใคร ว่าเกิดอะไรขึ้นแก่คนที่กล่าวถึง

2. ฝึกพิจารณาถ้อยคำในบทร้อยกรอง รุ่งอรุณแห่งหัวใจ

- 1) ในกลอน 2 คำแรก ผู้ประพันธ์กล่าวถึงเวลาไหน ผู้ประพันธ์พยายามวาดภาพให้เห็นเป็นอย่างไร
- 2) ในคำกลอนต่อไปอีก 4 คำ ผู้ประพันธ์กล่าวถึงคนชนิดไหน
- 3) ผู้ประพันธ์มีความหวังในอะไร หรือในคนชนิดไหน
- 4) ในคำกลอนคำสุดท้าย ผู้ประพันธ์แสดงความเชื่อในผู้ใด หรือในอะไร

3. ฝึกพิจารณาความหมายของถ้อยคำใน รุ่งอรุณแห่งหัวใจ

- 1) ผู้ประพันธ์เปรียบความอารีกับอะไร
- 2) ผู้ประพันธ์ใช้คำ “หนาว” โดยมีความหมายอย่างไร
- 3) ผู้ประพันธ์ว่า ความอบอุ่นแห่งใจ จะได้มาจากไหน
- 4) ผู้ประพันธ์หมายความว่าอย่างไร ในคำ “หวังลำแสงแห่งเมตตาและอารี พลิกราตรีมืดหมองให้ผ่องพรรณ”
- 5) “แสงคุณธรรมมีจัดจ้านจากหัวใจ” ต่อจากนั้นแล้ว จะทำให้เกิดผลเป็นอย่างไร

4. ฝึกหัดหรือและแลกเปลี่ยนความรู้สึก ความนึกคิด ระหว่างเพื่อน โดยแบ่งเป็นกลุ่มละ 6 - 8 คน หรือมากขึ้นแล้วแต่สะดวกแก่สถานที่และเวลา และอภิปรายตามหัวข้อต่อไปนี้

1) นักเรียนชอบบทหรือยกทรงบทใดมากที่สุด เพราะเหตุใด ต่างคนต่างให้ความเห็นแก่กัน และช่วยกันตีความ ไม่จำเป็นต้องรู้สึกเหมือนกัน แต่น่าจะตีความได้ตรงกัน แล้วแต่ละคนเขียนด้วยถ้อยคำของตนเอง เป็นบันทึก หรือรายงาน แบ่งกันตามความเห็นสมควร อาจเขียนคนละบท หรือมากกว่า แล้วแต่ความสามารถ แต่นักเรียนน่าจะพยายามเขียนทุกคน

นักเรียนบางคนอาจชอบบทหรือยกทรงบทนั้นบทนี้ เพราะมีความคิดเตือนใจนักเรียน หรือมีคติธรรม สอนสั่งสอนดี หรือนักเรียนอาจชอบการเปรียบเทียบตรงนั้นตรงนี้ หรืออาจเห็นภาพเพราะถ้อยคำประโยคนั้นนี้ หรือ คำกลอน คำกาพย์เฉพาะบรรทัดนั้นบรรทัดนี้

2) เก็บสำนวนเปรียบเทียบ เช่น “แพพระพิฆเนศพอบหนาวคลาย” หมายถึง แสงอาทิตย์สาดไปทั่วฟ้า ทำให้ความหนาวคลายไป เก็บสำนวนเปรียบเทียบอื่น ๆ เขียนลงไว้เป็นบันทึกของนักเรียน แล้วให้ครูตรวจสอบสำนวน ภาษาไทยของนักเรียน รวมทั้งการสะกดตัว ควรเขียนลายมือที่อ่านออกง่ายน่าดูเสมอ

3) พิจารณาว่าผู้ประพันธ์ยกย่องอะไรเป็นความดี และเกลียดชังอะไรของมนุษย์บางคน

กิจกรรมเสริม สำหรับบทหรือยกทรงทั้ง 4 บท

นักเรียนที่สามารถแต่งกลอนหรือกาพย์ หรือบทประพันธ์ที่ร้องเป็นเพลงอย่างหนึ่งอย่างใดได้ มีเพลงเรือ เพลงชาวไร่ เพลงลูกทุ่ง ฯลฯ แสดงความรู้สึกนึกคิดของนักเรียน และอ่านหรือร้องให้กันฟัง

สังเขปประวัติผู้แต่ง

1. นางกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ
2. นางเกหลง พานิช
3. พระยาโกมารกุลมนตรี
4. พลเรือตรี จวบ หงสกุล
5. นางจินตนา ภักดีชายแดน
6. นายเฉลิมศักดิ์ รังคพลิน
7. นายโชติ แพร่พันธุ์
8. นางสาวทิพย์วาทณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
9. หม่อมหลวงบุบผา นิมมานเหมินท์
10. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
11. หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิสกุล
12. คุณหญิงศรีนาค สุริยะ
13. พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)
14. นายสุชีพ ปุญญานุภาพ
15. พระยาอุปกิตศิลปสาร

นาง กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ

นาง กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เกิด 9 มีนาคม พ.ศ. 2474 ได้รับการศึกษาระดับอุดมที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับปริญญา อักษรศาสตรบัณฑิต และ อนุปริญญาวิชาครู ได้รับราชการในหน้าที่ที่ต้องใช้ความรู้ทางวิชาอักษรศาสตร์ตลอดมา ได้ดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการกองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการหอสมุดแห่งชาติ

นาง กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เป็นอาจารย์สอนพิเศษชั้นปริญญาตรีและปริญญาโทในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง โดยมากสอนนิสิตวารณคดีไทย เป็นกรรมการทำงานสำคัญเกี่ยวกับงานอักษรศาสตร์ ในคณะกรรมการหลายคณะ ทั้งในและนอกราชการ และได้เคยไปร่วมประชุมในฐานะผู้แทนประเทศไทย ในการประชุมเกี่ยวกับงานประพันธ์ระดับภูมิภาค และในการประชุมนานาชาติ

นาง กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ ใช้ชื่อเดิมก่อนสมรสในการประพันธ์บทร้อยกรอง คือ “กุลทรัพย์ รุ่งฤดี” ชื่อนี้เป็นที่รู้จักในหมู่นักอ่านร้อยกรองมาเป็นเวลาหลายปี ในหน้านิตรสาร สกุลไทย

บทร้อยกรองของ กุลทรัพย์ รุ่งฤดี ได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่ม เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ชื่อ จันทร์เจ้า พิมพ์ พ.ศ. 2516

นางเกหลง พานิช

นาง เกหลง พานิช เกิด 20 สิงหาคม พ.ศ. 2458 ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่ โรงเรียนสตรีวัดสุทธิวาราม ได้รับประกาศนียบัตรวิชาครูประถมจาก โรงเรียนเบญจมราชสาลี และประกาศนียบัตรวิชาครูมัธยมจากสามัคยาจารย์สมาคม แล้วได้รับปริญญาวิชาการศึกษาจาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้ไปศึกษาและดูงานโรงเรียนมัธยมแบบประสมที่ประเทศแคนาดา

นาง เกหลง พานิช รับราชการเป็นครูแล้วได้เป็นศึกษานิเทศก์วิชาภาษาไทย ได้เรียบเรียงหนังสือเรื่อง “สะพานเพื่อใคร” ซึ่งได้เอามาจากเรื่องสั้นภาษาอังกฤษ และได้รับรางวัลจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นอกจากนั้นได้เขียนหนังสือและบทร้อยกรองสำหรับเด็กหลายเรื่อง ที่ได้รับรางวัลในการประกวดหนังสือประเภทนี้ คือเรื่อง “ปาลิไลย์ข้างแสนรู้”

พระยาโกมารกุลมนตรี

มหาอำมาตย์เอก พระยาโกมารกุลมนตรี (ชิน โกมารกุล ณ นคร) เกิดเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2434 ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่ โรงเรียนราชวิทยาลัย เมื่อจบแล้วได้เข้าฝึกหัดแล้วรับราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ จนถึง พ.ศ. 2453 จึงได้รับทุนกระทรวงนั้นไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์

และรัฐศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัย ลอนดอน แล้วสอบได้เนติบัณฑิตอังกฤษ เดินทางกลับมารับราชการในกระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2460 ภายหลังกลับมารับราชการในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้น จนได้เป็นอธิบดีกรมบัญชีกลาง ซึ่งในสมัยของท่านถือกันว่าเป็นตำแหน่งสำคัญที่สุดตำแหน่งหนึ่งในราชการ แล้วในที่สุดได้เป็นเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในรัชกาลที่ 7 เมื่อ พ.ศ. 2473 เมื่อมีอายุ 39 ปี

พระยาโกมารกุลมนตรี ได้รับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ เมื่อ พ.ศ. 2476 หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ลาออกจากราชการเพราะป่วย ต่อมาได้รับตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางราชการ และทางกิจการอื่น ๆ อีกหลายตำแหน่ง เช่น ประธานกรรมการท่าเรือแห่งประเทศไทย และประธานกรรมการธนาคารเกษตร อยู่ในตำแหน่งสุดท้ายจนถึงแก่อนิจกรรม เมื่อ พ.ศ. 2502

ท่านผู้รักศิลปะการประพันธ์และการดนตรี ได้แต่งกลอนและความเรียงร้อยแก้วหลายเรื่อง ได้ร่วมกับเพื่อนร่วมโรงเรียนเก่า เล่นละครเพื่อรวบรวมเงินที่จะใช้ในการฟื้นฟูสร้างโรงเรียนราชวิทยาลัย ที่ได้ยุบเลิกไปขึ้นใหม่ ในบรรดาบทละครที่ท่านแต่งในการแสดงละครเพื่อวัตถุประสงค์นี้ บทละครที่น่าสนใจมากก็คือ เรื่อง พระผู้เป็นเจ้า ซึ่งท่านได้แสดงไว้ว่าได้เค้าเรื่องมาจากบทละครอังกฤษชื่อ "Ye Gods" ของ Stephen Robert และ Eric Hudson บทละครนี้แต่งเมื่อ พ.ศ. 2478

พลเรือตรี จวบ หงสกุล

พล.ร.ต. จวบ หงสกุล เกิดวันที่ 21 พฤศจิกายน 2454 เป็นบุตร พล.ร.ต. พระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) และคุณหญิงอรุณ ราชสงคราม สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนเซนต์คาเบรียล สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 8 จากโรงเรียนอัสสัมชัญ พ.ศ. 2473 แล้วสำเร็จการศึกษาทางทหารจากสถาบันต่อไปโดยลำดับ คือโรงเรียนนายเรือ โรงเรียนเสนาธิการทหารเรือ โรงเรียนเสนาธิการผสม วิทยาลัยการทัพเรือ และวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลังจากสำเร็จการศึกษาได้เข้าประจำกองเรือรบ ได้เป็นผู้บังคับการหมู่เรือร่วมรบกับสหประชาชาติในสงครามเกาหลี และเป็นผู้บังคับการเรือหลวงบางปะกงอีกตำแหน่งหนึ่ง เป็นทูตทหารเรือประจำประเทศฟิลิปปินส์ (พ.ศ. 2496 - 2499) เป็นสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญเป็นเวลา 10 ปี

พล.ร.ต. จวบ เป็นผู้พอใจเผยแพร่ความรู้ โดยเขียนเป็นโคลงสี่สุภาพบ้าง เป็นกลอนสุภาพบ้าง แต่ที่ถนัดที่สุดคือกลอนสุภาพ พล.ร.ต. จวบ มีโอกาสได้แต่งบทร้อยกรองถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถหลายครั้ง

นอกจากนิราศสัติหีบแล้ว พล.ร.ต. จวบ ได้แต่งนิราศไว้อีกหลายเรื่อง เช่น นิราศเกาหลี นิราศอาวายนิราศปรานบุรี ฯลฯ

เรื่องเอกคือเรื่องนิราศเกาหลี แต่งขณะผู้แต่งมีศنوانาโท ลงพิมพ์ในนิตยสาร “นาวิกศาสตร์” พ.ศ. 2495

นาง จินตนา ภักดีชายแดน

นาง จินตนา ภักดีชายแดน เกิด 6 เมษายน พ.ศ. 2485 ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนโพธิ์ตัด และโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ระดับอุดมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต ปัจจุบันรับราชการที่ การพล้งงานแห่งชาติ เป็นพนักงานการต่างประเทศ

นาง จินตนา ภักดีชายแดน ใช้นามเดิมก่อนสมรสในการประพันธ์ คือ จินตนา ปิ่นเฉลียว ชื่อนี้เป็นที่รู้จักดีในบรรดาผู้ที่สนใจการร่ายกรองมาเป็นเวลานาน จินตนา ปิ่นเฉลียว เริ่มแต่งกลอนมาตั้งแต่อายุ 14 ปี และแต่งเรื่องสั้นและนวนิยายด้วย เคยได้รับรางวัลการประกวดกลอนของมูลนิธิ จอห์น เอฟ. เคนเนดี ในปี 2515 และปี 2516 สองปีติดกัน กลอนที่ส่งประกวดชื่อ “นิราศพระอาราม” และ “เพลงยาวอยุธยาอาสาน” ได้ชนะเลิศในการประกวดเรื่องสั้นในนิตยสาร “สยามสมัย” เมื่อ พ.ศ. 2515

นาย เฉลิมศักดิ์ รงคพลิน

นาย เฉลิมศักดิ์ รงคพลิน เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2490 ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนปทุมคงคา กรุงเทพฯ เข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้รับปริญญานิติศาสตรบัณฑิตเมื่อ พ.ศ. 2511 แล้วเข้าทำงานเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการ นิตยสาร “ฟ้าเมืองไทย” เป็นผู้เขียนประจำสัปดาห์ ส่วนที่เขียนนี้เรียกว่า “คอลัมน์หนังสือ” และร่วมกับสำนักพิมพ์หลายแห่ง ในการจัดพิมพ์หนังสือปกกระดาษขนาดเล็ก ๆ ราคาอ่อนเยางานเขียนดีเด่นได้แก่ นวนิยาย เรื่อง อยู่กับก๋ง โดยใช้นามปากกาว่า “หยก บุรพา” งานเขียนเรื่องนี้ได้รับรางวัลดีเด่นประจำปี พ.ศ. 2519 จากการจัดประกวด ของคณะกรรมการงานสัปดาห์หนังสือประจำปี 2520

นาย โชติ แพร่พันธุ์

นาย โชติ แพร่พันธุ์ เกิด พ.ศ. 2450 เป็นบุตรเจ้าอินแบ่ง โอรสเจ้าหลวงเมืองแพร่ มารดาชื่อจ้อย ได้รับการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนมัธยมวัดเทพศิรินทราวาส และมีโอกาสได้รับความรู้เกี่ยวกับหนังสือเก่าและวรรณคดีไทย ระหว่างที่อยู่ในความอุปการะของพระยาบริหารนครินทร์ ได้เคยฝึกหัดเป็นคนขี่ม้าแข่ง แล้วย้ายไปทำงานหนังสือพิมพ์และงานโฆษณา ต่อมาจึงได้ทำงานในสำนักงานของหนังสือสุภาพบุรุษ

นาย โชติ แพร่พันธุ์ เริ่มชีวิตการประพันธ์ โดยเขียนเรื่องตลก ใช้นามปากกาว่า “ยาขอบ” มีงานเขียนหลายชนิด ทั้งนวนิยาย เรื่องสั้น และเรื่องตลกในรูปจดหมาย ปรากฏในหนังสือพิมพ์หลายฉบับ แต่ที่ทำให้มีชื่อเสียง คือนิยาย เรื่อง ยอดขุนพล ต่อมายาขอบจึงเขียนเรื่อง ผู้ชนะสิบทิศ เป็นเรื่องต่อจาก ยอดขุนพล

เรื่องที่มีผู้อ่านและนิยมกันมากอีกเรื่องหนึ่ง คือ สามก๊กฉบับวณิช

ถึงแก่กรรมวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2499

นางสาว ทิพย์วณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

นางสาว ทิพย์วณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เกิดเมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2474 เป็นบุตรหลวงจรรยา สนิทวงศ์ (ม.ล. จรรยา สนิทวงศ์) กับ ม.ล. ฟอน ได้รับการศึกษาระดับมัธยมจากโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย แล้วศึกษาภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นการเพิ่มเติม ปัจจุบันเป็นเจ้าของร้านผดุงชีพ ถนนจักรพงษ์ กรุงเทพมหานคร

นางสาว ทิพย์วณี ชอบการเขียนสารคดีเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมของไทยมาตั้งแต่เป็นนักเรียน ได้เขียนเรื่อง ตึกตาขาววัง หัวโขน ปลาตะเพียน ฯลฯ พิมพ์อัดสำเนาแจกแก่กลุ่มบุคคลเป็นกลุ่ม ๆ ไป โดยมากเป็นลูกค้าที่ซื้องานศิลปหัตถกรรมจากร้าน และชอบเขียนสารคดีสำหรับเด็ก งานเขียนสำคัญขณะนี้ คือ เรื่อง “เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก” ลงพิมพ์ในหนังสือสตรีสารประจำทุกสัปดาห์ กล่าวถึงชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ ในพระนคร ให้ความรู้ด้วยถ้อยคำเรียบ ๆ เข้าใจง่าย เป็นที่นิยมแก่ผู้อ่าน ทั้งที่เป็นผู้เยาว์และผู้ใหญ่

หม่อมหลวง บุปผา นิมมานเหมินท์

ม.ล. บุปผา นิมมานเหมินท์ นามสกุลเดิม ภูษธร เป็นบุตรเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน ภูษธร) เกิดวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2448 ได้รับการศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ กรุงเทพฯ และต่อจากนั้นได้ศึกษาวรรณคดีฝรั่งเศสจากครูเฉพาะตัว เริ่มงานประพันธ์ตั้งแต่เป็นนักเรียน ได้เขียนนวนิยายเรื่องสั้นและบทละครพูดติดต่อกันเป็นลำดับ เรื่องที่ได้ลงพิมพ์เป็นครั้งแรกในนามปากกา “ดอกไม้สด” คือ บทละครพูด เรื่อง ดีพ่อ ในหนังสือ ไทยเขมมรายเดือน ต่อมาจึงได้ลงพิมพ์นวนิยาย เรื่อง ศัตรูของเจ้าหล่อน และเรื่องอื่น ๆ “ดอกไม้สด” ได้เขียนนวนิยายลงพิมพ์ในนิตยสารและหนังสืออื่น ๆ หลายเรื่องตามที่มีผู้ขอร้อง เริ่มได้รับความนิยมแพร่หลายจากนวนิยาย เรื่อง ความผิดครั้งแรก ลงในหนังสือ นารีนารถ ต่อจากนั้นได้เขียนนวนิยายและเรื่องสั้นอีกหลายเล่ม ได้รับความนิยมในวงการหนังสือเป็นอันมาก หอสมุดแห่งชาติได้จัดห้องเฉพาะเรียกว่า “ห้องดอกไม้สด” ไว้ เป็นอนุสรณ์แก่ผลงานประพันธ์ และเพื่อให้เป็นที่ทราบทั่วกันว่า หอสมุดแห่งชาติได้รับมอบลิขสิทธิ์วรรณกรรมของ “ดอกไม้สด” ไว้ด้วย เรื่องสั้นและนวนิยายของ “ดอกไม้สด” โดยมากมุ่งหมายสอนธรรมะในพระพุทธศาสนาแก่ผู้เยาว์

“ดอกไม้สด” ถึงแก่กรรมวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2508 ณ สถานเอกอัครราชทูตไทย กรุงเดลี ประเทศอินเดีย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระราชสมภพ พ.ศ. 2279 พระนามเดิม ทองด้วง เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ดำรงตำแหน่ง หลวงยกกระบัตร เมืองราชบุรี เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีรวบรวมคนไทยขับไล่พม่าไปจากกรุงศรีอยุธยาแล้ว ได้เข้ามาร่วมในการกอบกู้อิสรภาพ เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ครองราชสมบัติ ได้รับราชการ ทำสงครามขับเคี่ยวกับพม่าตลอดมา จนกระทั่งได้เป็น เจ้าพระยาจักรี แล้วได้เป็น สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก ครั้นเมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีไม่สามารถบริหารราชการแผ่นดิน ประชาชนราษฎร จึงได้กราบทูลอัญเชิญขึ้นครองราชสมบัติ จึงได้ปราบดาภิเษกสถาปนาพระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อ พ.ศ. 2325

ตลอดรัชกาลต้องกระทำสงครามกับพม่าและการบูรณะฟื้นฟูพระนคร และพระราชอาณาจักร หลายด้าน หลายทาง ได้ทรงทะนุบำรุงศิลปะทุกประเภท ได้โปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมงานวรรณคดีที่กระจัดกระจายไปเมื่อเสียกรุง และที่สูญหายก็ให้ประชุมกวีแต่งขึ้นใหม่ ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง เช่น บทละครเรื่องรามเกียรติ์ และสามก๊ก ที่ทรงพระราชนิพนธ์เฉพาะพระองค์เองก็มี เช่น นิราศทำดินแดง

เสด็จสวรรคต พ.ศ. 2352 สิริพระชนมายุ 73 พรรษา ดำรงราชสมบัติอยู่ 27 พรรษา

หม่อมเจ้าหญิง พูนพิศมัย ดิศกุล

ม.จ. พูนพิศมัย ดิศกุล เป็นพระธิดาสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กับหม่อมเฉื่อย ดิศกุล ท.จ. ประสูติเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2438 ได้ทรงศึกษาภาษาไทยชั้นต้นกับคุณหญิงวิद्याปรีชาผดุง (อ่อง) และข้าราชการในกรมเลขาธิการ และทรงศึกษาภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศส กับครูสตรีชาวต่างประเทศเจ้าของภาษานั้น ๆ นอกจากทรงศึกษาความรู้รอบตัวจากพระบิดาของพระองค์เอง และสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์แล้ว ยังทรงศึกษาวิชาสำหรับกุลสตรีจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ อีกด้วย

ม.จ. พูนพิศมัย ทรงศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ไทย และพระพุทธศาสนาจนทรงรอบรู้แตกฉาน งานพระนิพนธ์ชิ้นแรกที่ทำให้พระนามของพระองค์ท่านเป็นที่รู้จักแพร่หลายคือ หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก เรื่อง **ศาสนคุณ** ที่ทรงแต่งประกวดในงานพระราชพิธีวิสาขบูชา พ.ศ. 2472 และได้รับพระราชทานรางวัลชั้นที่ 1 งานพระนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ ยังมีอีกหลายเรื่อง เช่น รวมชุดสารคดี ของ หม่อมเจ้าหญิง พูนพิศมัย ชีวิตและงานของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ม.จ. พูนพิศมัย ได้ทรงร่วมก่อตั้งองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก (พ.ส.ล.) และทรงดำรงตำแหน่งประธานขององค์การนี้ตั้งแต่ พ.ศ. 2507 จนถึงปัจจุบัน กิจการขององค์การ พ.ส.ล. เจริญก้าวหน้าจนกระทั่ง

ได้มีมติจากที่ประชุมใหญ่องค์การ พ.ส.ล. ให้ตั้งสำนักงานใหญ่เป็นการถาวรอยู่ในประเทศไทย

มหาวิทยาลัยคิงส์คิต นครเซอูล ประเทศเกาหลีได้ถวายปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ทางปรัชญา เมื่อ พ.ศ. 2510 ในฐานะที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสันติของมวลมนุษยชาติ

ม.จ. พูนพิศมัย ดิศกุล ทรงบำเพ็ญกรณียกิจในการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตลอดมาเป็นระยะเวลานาน ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ (สายสะพาย) เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2513

คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ

คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ เกิดเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2459 ได้รับการศึกษาขั้นต้นจากโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ได้ปริญญอักษรศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และปริญญาโททางวิชาประวัติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา

หลังจากสำเร็จการศึกษาแล้ว คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ ได้เข้ารับราชการเป็นอาจารย์และหัวหน้าหมวดวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ต่อมาได้เป็นศึกษานิเทศก์ กรมวิสามัญศึกษา และครั้งสุดท้ายได้ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม ปัจจุบันเป็นอาจารย์พิเศษบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

งานประพันธ์ของคุณหญิงศรีนาถ สุริยะ ส่วนใหญ่เป็นประเภทสารคดีและตำราที่เกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษา โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ไทย เช่น แบบเรียนวิชาสังคมศึกษาสำหรับชั้นประถมปีที่ 5, 6, 7 งานเขียนและงานค้นคว้าที่อยู่ในความสนใจคืองานที่เกี่ยวกับชีวประวัติบุคคลที่ได้กระทำคุณงามความดีแก่ชาติบ้านเมือง เช่น เรื่อง ท้าวเทพกษัตรีย์ ท้าวศรีสุนทร พระยาไชยบูรณ์ และ พระยาพิชัยดาบหัก ส่วนงานเขียนอื่น ได้แก่ ลำดับราชวงศ์กษัตริย์ล้านนาไทย เครื่องราชอิสริยาภรณ์ไทย และ อนุสรณ์ดอนเจดีย์

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2364 เป็นอาจารย์สอนวิชาภาษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นผู้มีความรู้แตกฉานในวิชาภาษาไทยมากอย่างไม่มีใครเทียบ ถึงกับได้รับยกย่องว่าเป็นเสมือนศาลฎีกาในเรื่องวิชาภาษาไทย พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) ได้แต่งหนังสือประเภทตำราเรียนไว้หลายเล่ม ซึ่งล้วนเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับค้นคว้าศึกษาสังเกตความเปลี่ยนแปลงของตัวอักษรไทย และประวัติคำไทยดังมีรายชื่อต่อไปนี้

มูลบทบรรพกิจ วาหนิติกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณา พิศาลการันต์ ไวพจน์ประพันธ์

อนันตวิภาค เขมรากลมาลา ปกิรณพจนารถ พรรณพฤกษา สัตวาทิธาน และนิติสารสาธก

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) ถึงแก่อนิจกรรม พ.ศ. 2434

นาย สุชีพ ปุญญานุภาพ

นาย สุชีพ ปุญญานุภาพ เมื่ออุปสมบทมีฉายาว่า สุชีโว ภิกขุ อุปสมบท ณ วัดกันมาตุยาราม ได้ศึกษาภาษาบาลีจนได้เป็นเปรียญ 9 ประโยค ได้ลาสิกขามาประกอบอาชีพ เคยมีตำแหน่งเป็นรองผู้อำนวยการกองการท้องที่แห่งประเทศไทย ระหว่างที่อยู่ในสมณเพศ ได้เรียบเรียงหนังสือธรรมะชนิดต่าง ๆ มีชื่อเสียงเป็นที่ปรากฏทั้งในหมู่คนไทยและชาวต่างประเทศ หนังสือของ นาย สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้นำมาใช้เป็นหนังสือในโรงเรียน เช่น กองทัพบก ปัจจุบันทำงานส่วนตัว ด้านวิชาการทางพุทธศาสนา

พระยาอุปกิตติศิลปสาร

พระยาอุปกิตติศิลปสาร (นิ่ม กาญจนชีวะ) เกิดวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2422 พระยาอุปกิตติศิลปสาร ศึกษาความรู้ภาษาไทยเบื้องต้นที่วัดบางปะทุนอก อำเภอบางขุนเทียน จังหวัดธนบุรี และที่วัดประยูรวงศาวาส ต่อมาได้บวชเป็นสามเณร และเป็นพระภิกษุที่วัดสุทัศนเทพวราราม สมเด็จพระวันรัต (แดง) เป็นพระอุปัชฌาย์ ระหว่างที่บวชได้ศึกษาพระธรรมวินัย จนสอบได้เปรียญ 6 ประโยคและได้ศึกษาวิชาครูด้วย

พระยาอุปกิตติศิลปสาร ได้เริ่มเข้ารับราชการเป็นครูฝึกสอน ที่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์สายสวัสดิ์ ต่อมาได้ย้ายไปสอนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ วัดมหาธาตุ และโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์บ้านสมเด็จพระยา นอกจากนี้เป็นครูพระยาอุปกิตติศิลปสารยังเคยดำรงตำแหน่งข้าหลวงตรวจการ พนักงานกรมราชบัณฑิต หัวหน้าการพิมพ์แบบเรียน หัวหน้าแผนกอภิธานสยาม ปลัดกรมตำรา และอาจารย์ประจำกรมศึกษาธิการ

พระยาอุปกิตติศิลปสาร เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทางภาษาไทย ภาษาบาลีและวรรณคดีโบราณ เคยเป็นอาจารย์พิเศษแผนกภาษาไทย และภาษาโบราณตะวันออกในคณะอักษรศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อาจารย์พิเศษสอนภาษาไทยชุดครูมัธยม และเป็นกรรมการชำระปทานุกรม

งานสำคัญของพระยาอุปกิตติศิลปสาร คือตำราไวยากรณ์ไทย 4 เล่ม ได้แก่ อักษรวิธี วชิวิภาค วากย-สัมพันธ์ และฉันทลักษณ์ นอกจากนั้นยังมีงานประพันธ์อื่น ๆ อีกหลายเรื่อง เช่น สงครามการศึกากลอง และคำประพันธ์บางเรื่อง ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมคำประพันธ์สั้น ๆ ไว้หลายเรื่อง ท่านใช้นามปากกาหลายนาม ที่รู้จักกันแพร่หลาย คือ “อ.น.ก.” “อุนิกา” และ “อนึก คำชูชีพ”

ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2484

ศัพทานุกรม

ก

กงจักร	วงจักร, รูปจักร
กั่ง	ภาษาจีน หมายถึง ปู หรือ ตา
กนิษฐา	น้อง
กระเจี๊ยบ	ดอกไม้ทัดหู ดุ่มหู
กรรม	หู
กรรม	การกระทำ
กรรมกรรม	การลงโทษ
กรรมเวร	บาปกรรมที่ได้ทำไว้
กระดั่ง	ภาชนะสาน รูปแบนมีขอบกลม ใช้สำหรับผัดข้าว ตากหรือใส่สิ่งของ
กระดั่งมอญ	กระดั่งขนาดใหญ่
กระเดียด	นำภาชนะใส่ของไปโดยพับไว้ข้างสะเอวแล้วเอามือข้างหนึ่งประคอง เช่น กระเดียดกระเจียด, ค่อนไปข้าง
กระทรวงมหาดไทย	หน่วยราชการที่มีหน้าที่และอำนาจในการปกครองและบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ของราษฎร และรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ
กระทอนกระแท่น	ไม่เป็นชิ้นเป็นอัน, ไม่ครบถ้วน
กระตู้โคลง	คำที่เขียนแยกออกมาอยู่หน้าโคลงทุกบรรทัด มีความหมายสัมพันธ์กับ ความในโคลง
กระเวน	ตระเวน, เทียวไป
กระหน้า	ซ้ำ ๆ ลงไป อย่างดีซ้ำ ๆ
กระออม	ภาชนะใส่น้ำทำด้วยไม้สาน
กรับ	ไม้สำหรับตีหรือขยับเป็นจังหวะในการฟ้อนรำ, ขับร้อง, การขับเสภา
กล	เล่น, ประดุจ
กลด	ร่วมกันสำหรับประกอบพระเกียรติยศของพระเจ้าแผ่นดินและพระบรม- วงศ์, ร่วมสำหรับพระธุดงค์ วงกลมมีแสงสว่างเรืองล้อมรอบ ดวงอาทิตย์ หรือดวงจันทร์
กล้องมณี	กล้องที่ไม่ยราพใช้เป่ายวพิเศษสะกดทัพพระรามให้หลับทั้งกองทัพ

กล่อมหอ	การขับลำนำและบรรเลงดนตรีที่เรือนหอในพิธีแต่งงาน
กวี	ผู้แต่งบทร้อยกรองได้ไพเราะ
กะปะ	งูพิษร้ายแรงชนิดหนึ่ง อยู่ในบริเวณใกล้ทะเล
กันดาร	ลำบาก อัดคัด ผิดเคือง
กัมปนาท	เสียงหวั่นไหวไปทั่ว
กัมพล	ผ้าทอด้วยขนสัตว์
กัลปิงหา	พืชทะเลอย่างหนึ่ง มีกิ่งก้านคล้ายกิ่งไม้ เมื่ออ่อนสีขาว หักเปราะ แก่เป็นสีแดง แก่มากเข้าเป็นสีดำ เหนียว เกิดติดอยู่กับหินกะรัง มีความเป็นอยู่คล้ายหินกะรัง ทางวิทยาศาสตร์ว่าเป็นสัตว์น้ำ รวมไว้ในจำพวกหินกะรัง
กัลยา	นางงาม, เป็นคำแทนสตรี
กาบใหญ่	หอยกาบใหญ่ หอยทะเลชนิดหนึ่ง
กาพย์	คำประพันธ์ประเภทหนึ่ง
กายี	กาย (ใช้ในร้อยกรอง)
การุญ	กรุณา
ก่ายาน	ชั้นหรือยางที่ออกจากเปลือกของต้นไม้บางชนิด มีกลิ่นหอมใช้เฝอบผ้าและทำยา, ชื่อกล้วยชนิดหนึ่ง มีกลิ่นหอม เรียกว่า กล้วยก่ายาน
กำสรด	สลด, เคร้ว
กิจจานุกิจ	กิจใหญ่น้อยทั้งหลาย
กิจวัตร	งานที่ทำอยู่เป็นประจำ
กิตติ	เกียรติ, คำเล่าลือ, คำสรรเสริญ
กฤษฺ	ข้าง
กฤษณสูตรกานต์	เครื่องประดับหูอันเป็นแก้วมีค่า
กุดั่น	ทองแถมแก้ว, เครื่องทองประดับพลอย ลายกุดั่นหมายถึงลายเป็นดอกไม้หรือลายประจายามที่ติดกันเป็นพืด
กุ่มกัณฑ์	ยักษ
กุ่มกัล	จระเข้

กุลาหล	โกลาหล, เสียงกึกก้อง, วุ่นวาย
กุลีกุจอ	ซุลมุน, เร่งทำ
กุศล	ที่ดี, ที่งาม, ที่ชอบ, ฉลาด
เกริ่น	บอกล่วงหน้า, ร้องเรียก, ร้องนำจังหวะ, เครื่องจับสัตว์ทำด้วยไม้ไผ่ ผ่าเป็นซีก
เกษมสันต์	สุขใจ
เกียรติก	ความยกย่องสรรเสริญ
แกล	หน้าต่าง
โกฏ	จำนวนสิบล้าน
ไกรสร	ราชสีห์ตระกูลหนึ่ง

ขมึง	(ออกเสียง ขะ - หมึง) พรานธนู, แรง, แข็งขัน
โขมง	แสดงออกมาก เช่น ควันโขมง, คุยโขมง
ขลุ้ม	เชือกถักเป็นเครื่องสวมหัวม้า สำหรับล่าม หรือ จูง
ขัณฑ์	เขตแดน
ขัตติยชาติ	กำเนิดในตระกูลกษัตริย์
ขาม	กล้วย
ข้าวเรียงเม็ด	เป็นสำนวนหมายถึงพอให้อาหารได้ย่อยไปบ้างพอสมควร ประมาณว่า หลังรับประทานอาหารแล้ว 15 - 20 นาที
ข้าวสวย	ข้าวหุงแล้ว ถ้าสั่งตามร้านอาหารในปัจจุบันนี้มักจะเรียกว่าข้าวเปล่า
ขุนกระบิรินทร์	พญาลิง ในที่นี้หมายถึงหนุมาน
เขจร	ไปในท้องฟ้า คือบินไป เหาะไป
เขม้น	มองเพ่ง

ก

คชกรรม	กิจการในทางปฏิบัติอันเกี่ยวกับช้าง เช่น การขี่ การคล้องจับ เป็นต้น
คทาฐ	อาวุธ คือ ตะบอง
ครรชิต	กีก้อง, กระหิม
ครรลอง	ทาง, ทางไป, แผลงจาก คลอง กระลอง (เทียบได้กับประลัย แผลง เป็น บรรลัย)
ครรไล, กระไล	ไป
คราบ	รอยเบื่อนติดกรังอยู่
ครามครัน	มาก, หลาย, นึก
คล้า	มาก, เกลื่อนกล่น
ควาก	เสียงร้องของเด็กเล็ก ๆ เมื่อมีความไม่สบาย หรือไม่พอใจ เช่น หิว, ร้อน
คะเน	ประมาณโดยไม่แน่, ประมาณว่าจะเป็นหรือได้เท่านั้นเท่านั้น
คัคณานต์	ห้องฟ้า
คัพภร	ห้อง
คัมภีร์	ตำรา, หนังสือ
คาด	ประมาณหมาย, คิดว่าจะเป็นเช่นนั้นเช่นนั้น
การวะ	เคารพ, ความนับถือ
การาคาซัง	ค้างอยู่ไม่จบ
ค่าธรรมเนียม	เงินที่ต้องเสียตามระเบียบที่วางไว้สำหรับประโยชน์ที่ราษฎรจะได้รับจากทางราชการหรือหน่วยงานใด
ค่าแรง	ค่าจ้างตอบแทนแรงงาน
คำบาลี	คำภาษามคธ ใช้จารึกคัมภีร์ต่าง ๆ ในศาสนาพุทธ
คูหา	ถ้ำ, อาคารหรือตึกแถวที่สร้างเป็นห้อง ๆ
เคหา	เรือน, ที่อยู่
เครื่องพิชัยยุทธ	สิ่งของที่ใช้ในการรบเพื่อชัยชนะ
เครื่องราง	ของที่นับถือว่าป้องกันอันตรายได้ เช่นยิงไม่ออก ฟันไม่เข้า
เครื่องสำอาง	เครื่องแป้ง, เครื่องหอม

ง

งก	อยากได้เกินไปจนแสดงออกมาให้ผู้อื่นเห็น
ง่วน	ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งในลักษณะที่เพลินอยู่กับงานนั้น
งูกันขบ	งูชนิดหนึ่ง ตัวเป็นปล้องดำ สลับสีขาว ไม่มีพิษ
เงี้ยว	ไทยใหญ่ เป็นไทยพวกหนึ่ง อยู่ในรัฐหนึ่งในสหภาพพม่า

จ

จางวาง	งูมีพิษร้ายแรงมาก ขนาดใหญ่ เมื่อโตเต็มที่แล้วสีน้ำตาลทั้งตัวมีเกล็ดใหญ่คู่หนึ่งที่ท้ายทอย
จางจรัส	เดินไป
จรัส	สว่าง
จลาจล	วุ่นวาย ไม่สงบ ปั่นป่วน ซึ่งเกิดจากคนหมู่มากก่อกวน
จักร	อาวุธมีรูปเป็นวงกลม มีเปลวรอบตัว, วงล้อส่วนของเครื่องกลที่เป็นฟันเพื่อทำให้หมุนได้
จันอับ	ชื่อขนมหวานอย่างหนึ่งของจีน มีหลายอย่างรวมกัน
จับกัง	กรรมกรรับจ้างแบกหามหรือทำงานหนักอื่น ๆ
จาบัล, จาบัลย์	สะอึกสะอื้น, ร้องไห้, ความเศร้าโศก
จินดา	คิด, ความคิด, ความนึก
จิรกาล	นาน
จูน (อ่าน จูน) (ร้อยกรอง)	ผง, ของที่ปั่น
จุมพิต	จูบ
เจดีย์	สิ่งเป็นที่ระลึกถึงและบูชา ในภาษาไทยหมายถึงสิ่งก่อสร้าง มีฐานใหญ่และเรียวขึ้นไป ซึ่งก่อเป็นยอด
เจ็ดทุ่ม	หนึ่งนาฬิกา
เจิม	แต้มด้วยของหอมเพื่อเป็นมงคล ทำให้สูงขึ้น เช่น กระทงเจิม

ฉ

ฉกรรจ์	ร้าย, ทุร้าย, เก่งกาจ, แข็งแรง
ฉวี	ผิวกาย, ผิวหนัง
ฉาย	ส่องแสง, ฉายรูป

ช

ชน	คนทั้งหลาย, มนุษย์
ชมชัว	ชื่นชม, ชอบใจ
ชลธาร	ลำน้ำ, ลำคลอง
ชะแม่	ชาวแม่, แม่นม, หัวหน้าไซลอน
ชัชวาล	สว่าง, รุ่งเรือง
ชฎ	ปาทับ, ปารก
ชัน	ยางไม้สำหรับยาเรือ ชื่อขมิ้นชนิดหนึ่งสำหรับย้อมผ้าเรียกขมิ้นชัน, ตั้ง, ตรงขึ้นไป, ไม่ลาด
ชัยศรี	ความสง่าผ่าเผยด้วยชัยชนะ
ชาละวัน	ชื่อจระเข้ ในนิทานพื้นบ้าน
ช้างต้น	ช้างทรงของพระราชา
ชาติตระกูล	ชาติ แปลว่า การเกิด, การเป็นขึ้นมา, พวกหรือเหล่า ตระกูล แปลว่า วงศ์, เชื้อสาย, เผ่าพันธุ์
ชำแรก	แทรก, แหวกลงไป
ชุลีกร	ประนมไหว้
เชพวิงบอร์ด	ชื่อการค้าไม้อัดชนิดหนึ่ง
เชษฐา	พี่ชาย
เชิงคีรีนทร	เชิงเขา
เขียนหมาก	ภาชนะสำหรับใส่เครื่องกินหมากอาจทำด้วยวัสดุหลายประเภท เช่น ไม้ หวาย เงิน นาก
โชตนาการ	ความสว่างไสว, ความรุ่งเรือง

ช

ชังกะต่าย

ชินใจ

ฉ

ฉาน

การเพ่งอารมณ์จนใจแน่วแน่

ค

คั้น

ผ่าไป, คั้นไปข้างหน้า, เคา

คั่น

ลูกชาย

คั่งพรวัว

แมลงปีกแข็ง มีขา 3 คู่ หรือตัวหนอนที่อาศัยอยู่ในดินมะพร้าว และกัดกินดินมะพร้าว

ค้วงโสน (สะ - โหน)

ตัวหนอนที่อยู่ตามต้นโสน

คืบขันธุ์

ตาย

คาชดา

มากมาย, เกลื่อนกลาด

คำรัส

พูด

คินประสิ่ว

สารที่ใช้เป็นส่วนประสมในการทำหัวไม้ขีดไฟ ดอกไม้ไฟ ดินปืน ดินระเบิด ในเมืองไทยมักได้จากมูลค้างคาว

คุ่ม

อาการเดินอย่างตั้งใจจะให้ถึงที่หมายโดยไม่วอกแวก

แค่

แก่, ต่อ (เป็นคำใช้ต่อผู้เป็นใหญ่กว่าผู้กล่าว)

ค

คั้นจั่ว

คั้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายนุ่น ที่คั้นมีหนามแหลมคม

ตระการ

งาม

ตระหง่าน

สง่า, สูงเด่น

ตรัส

กล่าว (เป็นราชาศัพท์ที่ใช้ในสมัยปัจจุบันได้ และใช้ในการประพันธ์ได้)

ตรีไตร

คิดให้แจ้ง

ตรี	สามง่ามด้ามสั้น
ตรีภูมิ	ชื่อเขาในอินเดียมีสามยอด
ตรุ	ที่ขังคน, ตะราง, คุก
ตลับ	หอยตลับ, ชื่อหอยรูปคล้ายตลับ
ตวง	นับ, กะ, ประมาณ, ทำให้เต็ม
ตะเกียงลาน	ตะเกียงที่มีลานไขเพื่อให้เป่าลมโซยถูกเปลวไฟทำให้กำลังส่องสว่างของตะเกียงแจ่มจ้ามมากขึ้น (ลานคือเหล็กที่ม้วนไว้แล้วคลายตัวออกทีละน้อยเกิดกำลังดันให้ตัวจักรหมุน)
ตะบิด	บิด
ตะบึง	บุกบ้นไม่หยุดหย่อน, ดึงดัน
ตะละแม่	ยศเจ้าหญิงชั้นสูงของพม่าและมอญ
ตะลุมบอน	อาการที่คนปะทะกันถึงตัวเป็นหมู่, ประจัญบานกันด้วยอาวุธสั้น
ตาบ	เครื่องประดับเป็นแผ่น ๆ ใช้ประดับที่คอหรืออก ตาบที่ใช้กับม้าประดับที่หน้าผาก
ตามไฟ	จุดไฟไว้
ตาลปัตร	พัดใบตาลมีด้ามยาวสำหรับพระภิกษุใช้ในศาสนกิจ
ตำรวจหวย	ผู้มีหน้าที่ลงอาญาด้วยหวายตามคำสั่งของผู้มีอำนาจโดยเขียนด้วยหวาย
ตู	ข้าพเจ้า
เตริดเตร์	เที่ยวไปไม่อยู่เป็นที่
เต้า	ไป, ภาชนะทรงกลม
แตน	แมลงชนิดหนึ่งมีปีก มีพิษต่อยปวด
โตมร	หอกขัด
ไตรดาล	สามโลก
ไตรรัตน์	รัตนตรัย, แก้ว 3 ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
ไตรโลก	สามโลก หมายถึง โลกสวรรค์ โลกมนุษย์ โลกบาดาล

ถ

เลือกถถน

ลูกถน

ท

ทมิฬ	ชนชาติใหญ่ชาติหนึ่งอยู่ในอินเดียภาคใต้และเกาะศรีลังกา, คุร่าย
ทยอย	ติดตามกันเป็นระยะ ๆ ในจำนวนไม่มาก
ทรงยศ	มียศ, คำไวพจน์ของ “พระเจ้าแผ่นดิน”
ทรงศีล	ถือศีล
ทรหด	ดื้อด้าน, ทนทาน, ต่อสู้ไม่ท้อถอย
ทวาร	ประตู, ช่อง, ทาง, ทางเดิน
ทวารว	ประตู
ทศพักตร์	สิบหน้า หมายถึง ทศกัณฐ์
ท้องชลธาร	ท้องน้ำ
ทอดพระเนตร	ดู, มอง (ราชาศัพท์)
ทะยานพระทัย	เหิมใจ
ทับทรวง	เครื่องประดับอก
ท่าวารี	ท่าน้ำ
ทางแปด	มรรคแปด, ทางแห่งความดับทุกข์แปดประการ
ท้าวพันดา	ชื่อจระเข้ใหญ่ตัวหนึ่ง ในนิทานพื้นบ้านคู่กันกับพระยาพันวัง
ท้าวพันวัง	ชื่อจระเข้ใหญ่ ตามเรื่องเล่ากันว่ามีที่อยู่ถึงพันแห่ง หมายถึง มีอำนาจเป็นใหญ่ตลอดท้องน้ำ ตัวเดียวกับพระยาพันวัง
ทินกร	ผู้กระทำวัน หมายถึง พระอาทิตย์
ทิพย์สถาน	วิมาน, สถานทิพย์, สวรรค์
ทิพย์โสदनัยนา	หูดาทิพย์
ทิสาน	ด้าน, ข้าง, ทิศ
เทวาลัย	ที่อยู่แห่งเทวดา, ที่ประดิษฐานเทวรูป, โบสถ์พราหมณ์
เทเวศ	เทวดาผู้ใหญ่

เทาทบ	ตัวสั้น, เลี้ยวไปมา
โหม่นสา	เสียใจ
โทษกรรม	โทษ, อาชญา
โทษะ	ความโกรธ

ธ

ธรรมยุทธ์	การต่อสู้กันโดยทางธรรม เช่น แก้ปัญหาหลักธรรม หรือสร้างเจตีย
ธรรมวงศ์	แข่งกัน
ธราดล	เชื้อสายแห่งธรรม
ธานี	พื้นแผ่นดิน
ธำมรงค์	เมือง
ธำรง	แหวน
ธุดงค์	คงไว้, ทรง, รักษาไว้
	องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลส สำหรับพระภิกษุ เช่น การฉันอาหารมือเดียว
	การอยู่โคนต้นไม้ ฯลฯ

ณ

นครบาล	ผู้มีหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง
นที	น้ำ, แม่น้ำ
นพมาศ	ทองเนื้อเก้าซึ่งถือกันว่าเป็นทองเนื้อดี
นม	พระนม, คนเลี้ยงพระโอรสพระธิดา
นเรนทร์สูร	ผู้เป็นใหญ่แห่งประชาชน, กษัตริย์
นอกเกณฑ์	นอกหมู่, ไม่อยู่ในเกณฑ์
นองเนื่อง	มีมากไม่ขาดสาย, มากมาย
นักสิทธิ์	ฤๅษี, ผู้สำเร็จ
นาคราช	ราชาแห่งนาค

นาคานุสรณ์	ที่ระลึกถึงนาค
นาคี	นาค ในร้อยกรองอาจใช้ นาคา, นาคี ก็ได้ พญาญ, พญานาค, ช้าง
นาบุญ	ที่เกิดบุญ, พระสงฆ์
นายหน้า	ผู้ที่ช่วยจัดการซื้อขายสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ผู้อื่น โดยได้รับค่าตอบแทนซึ่งเรียกว่า ค่านายหน้า
นาสิก	จมูก
น้ำผาด	น้ำที่ได้มาจากเปลือกไม้หรือส่วนอื่น ๆ ของพืช มีรสผาดใช้ในการย้อมผ้า และอาจใช้ในการฟอกหนังด้วย
น้ำเลียง	น้ำในพืช (ต้นไม้, ไม้ต้น, ไม้กอ, ไม้เลื้อย ฯลฯ) ที่มีแร่ธาตุที่เป็นอาหารของพืชละลายอยู่ น้ำเลียงจะซึมจากรากไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของพืช เพื่อนำอาหารไปให้พืชเจริญเติบโต
นิกร	ประชาชน, พลเมือง
นิคมพจน์	คำย่อที่กล่าวซ้ำความเดิมเพื่อให้เข้าใจดี
นิทรา	นอน, หลับ
นิพพาน	ภาวะสงบอย่างยิ่ง คือพ้นจากกิเลส มีผลคือพ้นความทุกข์ทั้งปวง
นิมิต	สร้างขึ้น, เครื่องหมาย, เครื่องแสดง, แปลงกาย
นิรันดร์	ตลอดไป, ไม่สิ้นสุด
นิล	พลอยสีดำ หรือเขียวหรือน้ำเงิน
นิวัติ	กลับคืน
นิเวศ	ที่อยู่
เนรคุณ	ไม่สำนึกถึงบุญคุณ

บ

บง	มอง, ดู, ไม้ชนิดหนึ่ง
บทดอกสร้อย	คำประพันธ์ชนิดหนึ่งเป็นกลอน
บรรจถรณ์	พูก, ที่นอน, เสื่อ

บรรพต	ภูเขา
บรรยงก์	ที่นั่ง
บัลลังก์	แท่นสำหรับผู้เป็นใหญ่
บรรลัย	ตาย, วอดวาย, สิ้นสูญ
บรรลु	ถึง
บริภาษ	ด่า, กล่าวคำสบประมาท
บริเวณ	ขอบเขต, ถิ่นที่
บัญชา	คำสั่ง, สั่ง
บาดาล	พื้นใต้ดิน, นาคพิภพ, สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ใต้พื้นดิน เช่น น้ำบาดาล
บาทบงสุ์	ละอองเท้า
บาร์	สถานที่ขายอาหารและสุรา มักใช้หมายถึงที่มีการเดินร่ำในเวลากลางคืน
บ่าว, เจ้าบ่าว	คนใช้, ชายหนุ่ม, ผู้ชายที่กำลังแต่งงาน
บำเหน็จ	รางวัล, ค่าเหนื่อย, ค่าความชอบพิเศษ
บิตุรงค์	บิดา
บิกินี่	ชุดอาบนํ้าของชาวตะวันตก มี 2 ชิ้นไม่ติดกัน
บีทา	เบียดเบียน
บัง	หนอนชนิดหนึ่งตัวเป็นขนถูกเข้าคัน เป็นช่วงหนึ่งในวงจรชีวิตแมลง
บุญอภินิหาร	ความปรารถนาอันแรงกล้าในความดี, บุญที่ให้สำเร็จได้ตามความปรารถนา
บุตรบุญธรรม	ลูกที่มีได้ถือกำเนิดจากพ่อแม่ตามธรรมชาติแต่ได้รับการเลี้ยงดูเหมือนลูกแท้ ๆ
บุษบง	ดอกไม้
บุษายัญ	การบูชาของพราหมณ์อย่างหนึ่ง
เบญจมบพิตร	บพิตร แปลว่า พระเจ้าแผ่นดิน เบญจม แปลว่า ที่ห้า เบญจมบิตร หมายถึง พระเจ้าแผ่นดินองค์ ที่ 5 คือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล็ก ๆ น้อย ๆ
เบ็ดเตล็ด	

เบี้ยหอย

เปลือกหอยชนิดหนึ่ง ในสมัยโบราณใช้เป็นเครื่องแลกเปลี่ยนในการซื้อขาย
เหมือนเงินเหรียญ

โบย

เขี่ยน

ป

ปฏิกุญญา

สัญญา

ปฏิกุญณ

การให้คำมั่นโดยสุจริตใจ

ปฏิบัติ

กระทำ, ประพฤติ

ปฏิมา

รูปที่สร้างขึ้นเพื่อแทนสิ่งที่เคารพ เช่น พระพุทธรูป เทวรูป

ปทุมมา, ปทุมมालย์

ดอกบัว

ประ

พรหม ทำเป็นจุด ๆ หรือทำให้เป็นดวงเล็ก ๆ

ประกายพริก

ดาวรุ่ง, ดาวพระศุกร์เมื่อขึ้นเวลาเช้า

ประจัญ

ต่อสู้, ต้านทาน,

ประจักษ์

รู้แจ่มแจ้ง

ประชิด

ติด

ประณต

น้อมไหว้

ประณีต

ดี, ดียิ่ง, ละเอียด

ประภัสสร

สีเลื่อมพราย แสงพราว ๆ เหมือนแสงพระอาทิตย์แรกขึ้น

ประศาสน์

สอน, การสั่งสอน

ประสาท

โปรดให้, เส้นสำหรับนำความรู้สึของคนและสัตว์, ความเลื่อมใส
ความหมายเดียวกับ ปสาท

ประหัตประหาร

ประหาร, เอาถึงเป็นถึงตาย

ปราการ

กำแพง

ปรางค์

สถูปหรือปราสาทที่มียอดรูปคล้ายต้นกระบองเพชร และมีฝักเพกาแยก
เป็นกิ่ง ๆ อยู่ข้างบน

ปราชัญญ์

ผู้มีความรู้มากและรู้จักดำเนินชีวิตเป็นอย่างดี

ปราณ

ลมหายใจ, ชีวิต

ปราชัย (ปะ - รา - ชัย)	ความฟ่ายแพ้
ปราณี	ผู้มีชีวิต, สัตว์, คน
ปราศรัย	พูดด้วยความเอ็นดู, การพูดที่ขมขื่น
ปราสาท	เรือนชั้น, เรือนมียอด (เป็นที่ประทับของกษัตริย์)
ปริชา	ความฉลาด, ฉลาด
ปรุ	เป็นรูเล็ก ๆ, ทะลุ
ปัจจามิตร	ข้าศึก, ศัตรู
ปัจจุสมัย	เวลาเข้ามิด
ปัจฉิมราตรี	เวลาตีสองถึงเข้ามิด
ปัญญา	ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด
ปิยบุตร	ลูกรัก
ปึงกี	ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่หรือหวายใช้ใส่สิ่งต่าง ๆ เช่น ดิน ทราย เพื่อเคลื่อนย้าย
ปุณฺชน	คนที่ยังมีกิเลส มีความปรารถนาต่าง ๆ มีอารมณ์
ปุทะเล	ปูชนิคหนึ่งอาศัยอยู่บริเวณที่ใกล้ทะเล
เปรต	สัตว์นรกจำพวกหนึ่ง
เปรมปรีดี	ความยินดี, ความปลื้มใจ, ความชอบใจ
เปล้า (เปล้า ออกเสียง ปล กล้า)	ลำต้นสูงขึ้นไป ไม่มีกิ่ง
ไพรเวต	เป็นคำมาจากภาษาอังกฤษว่า Private แปลว่า ส่วนตัว ไม่ใช่เป็นทางการ
ไพรชฌนิยภัณฑ์	สิ่งของที่ส่งมาทางไพรชฌนิย

ผ

ผงคลี	ฝุ่นละเอียด, ละออง
ผวม	ประคบบระหงม
ผไท	แผ่นดิน

ผ

ผาด ต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นอยู่ตามชายทะเลใช้ทำฟืน เปลือกใช้สำหรับฟอกหนัง
มีสองชนิด คือ ผาดขาว ผาดแดง

พ

พง, พงพี	ปาดง
พจนารถ	คำพูด
พนา, พนาคร	ป่า
พนาวันย์	ป่าใหญ่
พยัคฆ์	เสือ
พรด	การประพฤติตามลัทธิศาสนา
พรรณ	ชนิด
พรรณนา	บอกกล่าวลักษณะของสิ่งของหรือสถานที่หรือสภาพอาการให้เห็นได้ชัด
พรรณราย	งามผุดผ่อง สีเลื่อมระยิบ
พรวน	โลหะทำเป็นรูปกลมกลวงมีลูกกลิ้งอยู่ข้างใน เพื่อให้เกิดเสียงใช้ผูกคอสัตว์ เรียกว่า ลูกพรวน
พรหม	พระเป็นเจ้าผู้สร้างโลกในศาสนาพราหมณ์ ในพระพุทธศาสนา หมายถึง ผู้ประกอบด้วยพรหมวิหารธรรม 4 ประการ
พรหมวิหาร	ธรรมของพระพรหมหรือของผู้เป็นใหญ่ 4 ข้อ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
พร้อง	พูด, กล่าว
พระกาฬ	พระยม เจ้าแห่งความตาย
พระขรรค์	ดาบมีสองคม
พระทรงสุบรรณ	พระผู้ทรงครุฑ หมายถึง พระนารายณ์ แต่ในที่นี้หมายถึงพระราม เพราะ พระนารายณ์อวตาร (แบ่งภาค) ลงมาเกิดเป็นพระราม

พระนารายณ์	พระเป็นเจ้าองค์หนึ่งในศาสนาพราหมณ์ เป็นผู้ปราบความเดือดร้อนในโลก พระนารายณ์มี 4 กร ถือ ดรี คทา จักร และสังข์ สถิต ณ เกษียรสมุทร มีมเหสีชื่อพระลักษมี
พระบรมโอรสาธิราช	ตำแหน่งรัชทายาทซึ่งพระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่พระราชโอรส (ในเรื่องความสนุกในวัดเบญจมบพิตร หมายถึง เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ซึ่งต่อมาได้เสวยราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6)
พระปิ่นโลกศ	ผู้เป็นยอดของโลก หมายถึงพระราม
พระพิกตร์	หน้า
พระยามัจจุราช	เจ้าแห่งความตาย คือพระยม
พระยาไมยราพ	เป็นพญายักษ์ เจ้ากรุงบาดาล รั้นดัดสะกดทัพ ถอดดวงจิตไว้ที่เขตรีกูญ ได้มีเจ้านุไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม
พระรามศ	พระราม
พระราชกุศล	การบำเพ็ญกุศลของพระเจ้าแผ่นดิน
พระราชทาน	ให้ (เป็นราชาศัพท์ ใช้สำหรับพระราชวงศ์ชั้นสูงสุด)
พระราชนัดดา	หลาน
พระลักษณ	ชื่อพระอนุชาองค์หนึ่งของพระราม
พระสีกร	พระนารายณ์
พระแสง	อาวุธ, ดาบ
พระหริรักษ์	พระนารายณ์
พระหริวงศ์	พระราม
พระอริยะ	ผู้บรรลุลหรรณประเสริฐ
พระอักรเทวี	พระมเหสีเอกของพระเจ้าแผ่นดิน
พระอุโบสถ	สถานที่ที่พระสงฆ์ทำสังฆกรรม หรือกิจเฉพาะของสงฆ์ เรียกสั้น ๆ ว่า โบสถ์
พรันพริ้ง	กล้วย
พรวา	เห็นไม่ชัด, ทำลาย
พริ้มเพริศ	งามแจ่ม

พฤษภ, พฤษภชาติ	ต้นไม้
พลับพลา	เรือนมีหลังคา ที่ประทับชั่วคราวสำหรับพระเจ้าแผ่นดิน
พลการ	กองทหาร
พลาญ	ลาน (โบราณ)
พลศึกษา	เงินช่วยบำรุงการศึกษา ปกติเราเรียกว่า "ศึกษาพลี" ปัจจุบันนี้ยกเลิกแล้ว
พ่วงพี	อ้วนลำ
พหล	กองทัพใหญ่
พลึง	พละ กำลัง
พัฒนา	เจริญ
พาทย	เครื่องประโคม
พาที	คำพูด, ถ้อยคำ
พาน	พบ, ภาชนะสำหรับใส่หรือรองสิ่งของ
พานรินทร์	พญาลิง
พารา	เมือง
พาลา	โง่, เขลา, ชั่ว, ร้าย
พาหุรัด	เครื่องประดับแขน
พิฆาต	กำจัด, ฆ่า, ทำลาย
พิจารณา	ตรวจตรา, ตริตรอง
พิถีพิถัน	เอาใจใส่เป็นพิเศษ
พินิจ	ดูอย่างถี่ถ้วน, พิจารณา, ตรวจตรา
พิพิธภัณฑสถาน	สถานที่รวมสิ่งของชนิดต่าง ๆ ในสมัยต่าง ๆ เพื่อการศึกษา
พิภก	ชื่อยักษ์ เป็นน้องทศกัณฐ์ แต่มาอยู่รับใช้พระราม เป็นโอรสมีหน้าที่ พญากรรมและให้คำแนะนำ
พิรากวาน	ชื่อพี่สาวไมยราพในเรื่อง รามเกียรติ์
พิศวาส	ความรักใคร่, ความชื่นชม
พุกามประเทศ	ประเทศพม่า
พุทธร	ผู้ตื่นแล้ว, ผู้ตรัสรู้

พุทโธ	คำกล่าวแสดงความสงสาร
เพ็ญ	เต็ม
เพื่อเจ้า	พูดไว้สาระ
เพลลา (อ่านว่า เพ - ลา)	เวลา ในบทร้อยกรอง หรือในสำนวนสมัยก่อน หมายความว่า วัน คือ 24 ชั่วโมง)
เพลิงกรด	ไฟที่มีลักษณะร้อนแรงดั่งน้ำกรด
โพง	ภาชนะสำหรับตักน้ำ
โพนม	ท้องฟ้า, อากาศ
ไพร	ป่า
ไพรสณฑ์	แนวป่า
ไพศาล	พิศาล, กว้างขวาง
ฟ	
ฟันเทียน	คลึงขี้ผึ้งให้เป็นเล่มเทียน
ฟ่าย	เอาอุ้งมือเช็ดน้ำตาที่อาบหน้า, มาตราการดวงโบราณ เช่น หนึ่งฟ่ายมือ
ฟิล์ม	วัตถุที่ประดิษฐ์ขึ้น มีลักษณะเป็นแผ่นบาง ใช้เป็นอุปกรณ์สำคัญในการถ่ายรูป และใช้เพื่อประโยชน์อย่างอื่น เช่น กรองแสง
ฟิน	ไม้สำหรับใส่ไฟเป็นเชือกก่อไฟไฟลุก
ไฟกาล	ดูไฟประลัยกัลป์

ภ

ภพ	โลก, แผ่นดิน
ภินท์	แตก, พัง
ภีรมย์	ตัดจาก อภีรมย์ ความหมายว่า รื่นเรึงยิ่ง, ยินดียิ่ง
ภุมรี . .	แมลงภู่, แมลงผึ้ง
ภุธร, ภูมิ, ภูวนัย, ภูวไนย	พระเจ้าแผ่นดิน
ภูวดล	พื้นแผ่นดิน
ภทพาล	เหตุไม่ดีต่าง ๆ

ม

มงคลที่ปณี	คัมภีร์เล่มหนึ่งในศาสนาพุทธ ว่าด้วยสิ่งที่เป็นมงคล
มณฑล	เขตปกครองสมัยก่อนซึ่งรวมเอาหลายจังหวัดให้มาไว้ด้วยกัน, ขอบเขตบริเวณ
มณี	เพชรพลอย, แก้ว
มนตรี	ข้าราชการที่ทำหน้าที่ถวายคำปรึกษาแก่พระราชา
มนัส	ใจ
มฤคิ	เนื้อ, กวาง
มหันต์	มาก, ใหญ่
มหิงส์	ควาย
มเหสี	ชายาพระเจ้าแผ่นดิน
มหาพาร, มโหพาร	ใหญ่โต, ยิ่งใหญ่, กว้างใหญ่
มัจฉา	ปลา
มัจฉานุ	ลูกหนุมานกับนางสุพรรณมัจฉา ตัวเป็นลิง หางเป็นปลา
มัชฌิมราตรี	เวลาเที่ยงคืน
มาตาปิตุอุปภูฏานะ	การบำรุงบิดามารดา
มาณพ	ชายหนุ่ม
ม้าที่นั่ง	ม้าพระที่นั่ง, ม้าที่กษัตริย์ประทับ
มาน	มี, ใจ, ความหยิ่ง
มานสองไข	มานที่เปิดออกทั้ง 2 ข้าง
มารยาท	กิริยา, ความประพฤติ
มาเลเรีย	โรคไข้ป่า, ไข้จับสั่น
มุก	หอยมุก ชื่อหอยมีเปลือกเป็นสีเลื่อมพราย ใช้ทำเครื่องประดับหรือเครื่องใช้
มุขอำมาตย์	หัวหน้าอำมาตย์, อำมาตย์ผู้เป็นหัวหน้า
มีอลิง	ไม้ที่เป็นส่วนหนึ่งของโครงยึดลำเรือ
เมาลี	จอม, ยอด, ผมจุก

แม่ยายหนู

แมงหรือแมลง

แมงกะซอน

แมงกะแท้

แมงดา

โมหันรี

เมียซึ่งเป็นแม่ของลูกชาย

ในภาษาไทยทั่ว ๆ ไปใช้ปะปนกัน แต่ในทางวิทยาศาสตร์นั้น แมลงหมายถึงเฉพาะสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ส่วนมากมีลำตัวแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนหัว ส่วนอกและส่วนท้อง มีขา 3 คู่ อยู่ที่ตอนอก มีสองหรือสี่ปีกหรือไม่มีปีกก็ได้ เช่น แมลงวัน แมลงสาบ เป็นต้น

แมลงชนิดหนึ่งชอบซ่อนไข้อยู่ตามดินและบินเล่นแสงไฟ

แมลงขนาดเล็กมีกลิ่นเหม็น

หมายถึงสัตว์ 2 ประเภท แตกต่างกัน แมงดานาเป็นสัตว์ที่มีขา 3 คู่ มีปีก แมงดาทะเล เป็นสัตว์ประเภทมีกระดูกอยู่ในทะเล
ความมิดม่นด้วยความหลง

ฤ

ฤดี

ฤดูแล้ง

ฤทธิ

ฤทธิธรร

ฤทัย

ใช้แทน ฤ ในการร้อยกรอง

ใจ, ความยินดี

ฤดูแล้ง

อำนาจศักดิ์สิทธิ์

รบเก่ง

ใจ

ย

ยม

ยมบาล

ยองโย

ยองเห็จ

ยอบ

พระยม, เทพผู้เป็นใหญ่เหนือคนตาย, แม่น้ำยม

ผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ในโลกของคนตาย เรียกว่าพระยม หรือยมราช หรือ
ยมเทพด้วย

เส้นโย, ผุดผ่องเป็นน้ำเป็นนวล

ชื่อเพลงไทยเพลงหนึ่ง

หมอบ, ทรุดลง, ย่อลง

ยัญโญปวีต	ยัญโญปวีต (พจนานุกรม) สายเครื่องหมายของพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ สวมจากซ้ายไปขวา
ยาดรา	เดิน
ยาน	เครื่องพาไป
ยาม	คนเฝ้าสถานที่, ระยะเวลา 3 ชั่วโมง (ภาษาโบราณหรือร้อยกรอง)
ยี่งู	ฟูก, ที่นอน
ยุคล	ทั้งคู่, ทั้งสอง
ยั้ง	สิ่งปลูกสร้างสำหรับเก็บข้าวเปลือก หรือเมล็ดพืช
ยุทธ์	การรบ
ยุทธศาสตร์	วิชาการรบ
ยุทธการ (ยุทธ์ - อาการ)	การรบ
ยุบล	ข้าว
ยุพิน, ยุพาพิน	หญิงสาวสวย
เยวมาลย์	หญิงสาวสวย
เยบคาย	เป็นไปตามวิธีการที่ดี, มีอุปายที่เหมาะสม
เยัมพระสรวล	หัวเราะน้อย ๆ, ยิ้ม
โยธา	กองทัพ
โยม	พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ ใช้สำหรับพระภิกษุ
โยไฟ	เยาะเย้ย, พุดให้อาย

ร

รณรงค์	รบ
รพี	พระอาทิตย์
รโหฐาน	ที่ลี้ลับ, ที่ส่วนตัว
ร้อยชั่ง	เป็นคำเรียกชื่อหญิงสาว เปรียบว่ามีค่าตัวถึงร้อยชั่ง
ระทม	เศร้า
ระย้า	ห้อย, เครื่องห้อยย้อย

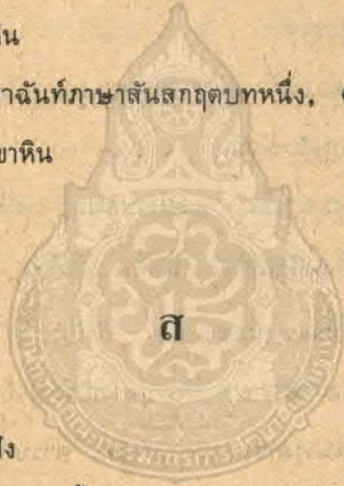
ระเริง	เพลิดเพลินจนเกินไป
รัชูปการ	เงินช่วยบำรุงราชการแผ่นดินที่เก็บจากชายซึ่งมิได้เป็นทหาร ปัจจุบันนี้ยกเลิกแล้ว
รัชสมัย	ระยะเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่ง ๆ ทรงปกครองบ้านเมืองอยู่
รัตติกาล	เวลากลางคืน
รัตน์	แก้ว
รัถยา	ทางเดิน
รัศมี	แสงสว่างที่ฉายออกจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
รากะ	ความกำหนัด, ความยินดี
ราศี	ความมัวหมอง, มลทิน
ราชธรรม	ธรรมของพระราชา, ข้อปฏิบัติของพระราชา
ราชอาณาจักร	ประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
ราชินี	ผู้เป็นใหญ่เพศหญิงเทียบกับพระราชาผู้ใหญ่เพศชาย, มเหสี (เมีย) ของพระราชา
ร้านรวง	เป็นคำซ้อนเพื่อให้ความหมายชัดเจน หมายถึงรายขายของชนิดต่าง ๆ คำเช่นรวงนี้มักเรียกว่าอุทานเสริมบท
ราพนธ์	ทศกัณฐ์
ราศี	ความสง่า, ลักษณะดีงามของคน, ชื่อมาตราวัดจักรวาลีตามตำราโหรา ปีหนึ่งแบ่งออกเป็น 12 ราศี เช่น ราศีเมษ ราศีมิถุน ราศีพิจิก เป็นต้น
ราหู	ชื่ออสูรตนหนึ่ง ตัวขาดครึ่งท่อน เพราะถูกจักรของพระนารายณ์ เมื่อแปลงกายเป็นเทวดาเข้าไปลักน้ำอมฤตดื่ม คติโบราณเชื่อกันว่าที่เกิดสุริยคราสหรือจันทรคราสก็เพราะพระอาทิตย์พระจันทร์ถูกราหูอม, ชื่อเทวดาพระเคราะห์ตามตำราโหรา
ร้อพล	กองทหาร
รุกขชาติ	ต้นไม้
รุทร	นากล้วยยิ่งฤทธิ์รุทร จึงหมายความว่า มีฤทธิ์อันนากล้วยยิ่ง
รูจี	รุ่งเรือง, สว่าง, งามสุกใส

แรด	สัตว์ป่านชนิดหนึ่งหนังหนามาก มีเนื้อที่สันจมูก
โรคอหิวาต์	โรคติดต่อร้ายแรงชนิดหนึ่ง ทำให้ผู้ป่วยต้องเดินมาก
ถ	
ละมุน	อ่อนนุ่ม, เรียบราบ, เรียบ
ละไม	งาม, ละเอียด
ละหาน	ห้วงน้ำ, หนองน้ำ
ลัคน์	ราศีในดวงชะตาที่พระอาทิตย์หรือพระจันทร์สถิตอยู่ในเวลาเจ้าของชะตาเกิด
ลาน	บริเวณพื้นดินที่กว้างปราบเรียบ
ลายรดน้ำ	ลายทองที่เขียนลงบนไม้ พื้นลวก เป็นศิลปะของไทย ในสมัยก่อน
ลำ	เพลง, ลักษณะของเรือ และสิ่งที่มีขนาดยาวรูปกลม เช่น อ้อย ไม้ไผ่
ลำเค็ญ	ลำบาก, ยากแค้น
ลำพู	ต้นไม้ยืนต้น ขึ้นอยู่บริเวณชายเลน มีรากงอกตั้งขึ้นตรงเหนือดิน เป็นต้นไม้ที่ฝูงหิ่งห้อยชอบมาอาศัยอยู่
ลิงไพร	ลิงป่า
ลี้	ซ่อน, จากไป
ลีลา	เดินไป การดำเนินไปตามแนวหรือทำนอง เช่นลีลาการประพันธ์
ลูกพระอาทิตย์	สุริยพ
ลูกพะเนียง	ลูกไม้ชนิดหนึ่ง ชาวปักข์ได้เรียก "ลูกเนียง"
ลูกศิลา	ลูกหิน
เลขา	งามดังเขียน
เล่ห์	กล, เงื่อน, อุบาย, ทำที่, การล่อลวง
โลกธาตุ	แผ่นดิน
โลกศ	โลก (อิส, เอส สองเสียงนี้อาจเดิมห้ายพยางค์ของคำที่มาจากภาษาบาลี หรือสันสกฤต ในบทร้อยกรองหรือการประพันธ์ หรือ ตั้งพระนามเจ้านาย ใช้มาแต่โบราณ เรียกว่า ศ เข้าลิลิต ตัวอย่าง สุริย - สุริยศ, ขย - ขยศ, มาลี - มาลิส)

โลกีย์	ธรรมดาโลก, เรื่องเกี่ยวกับโลก
โลม	ทำให้เกิดความเอ็นดู, ปลอบ, ทำให้ชื่นใจ
ว	
วางจร	การเคลื่อนที่ไปแล้วย้อนกลับมาเป็นวง, ความวนเวียนในชีวิต
วน, วนา	ป่า, ดง, ช้าง
วรรณาถ	ที่พึงประเสริฐ
วษา, พรรษา	ปี
วิณณะ	วรรณะ, ผิวกาย, ชั้นหรือระดับของบุคคล
วันเพ็ญ	วันพระจันทร์เต็มดวง
วาณิช	พ่อค้า
วายุบุตร	ลูกพระพาย (ลม) หมายถึงหนุ่มมาน แม่ชื่อนางสวาหะ
วิกัล	แปลก, ไม่สมบูรณ์, ผิดปกติ
วิทยา	คือ วิทยารत् เทพบุตรพวกหนึ่งมีหน้าที่เล่นดนตรีบนสวรรค์
วิบาก	ผลแห่งกรรมแต่ชาติก่อน, ความทุกข์ยาก
วิบุลย์	สมบูรณ์, พร้อม, พร่างพร้อม
วิลาส	งามมาก
วิเวก	สงบ
วิสัย	ขอบ, เขต, แดน, ลักษณะที่เป็นอยู่
วิหค	นก
วุฒิไกร	ยิ่งด้วยความรู้ความเจริญ
วูปวับ	แพรวพราว, มีประกายสะท้อนแสง
เวท	มนตร์, ถ้อยคำที่ผูกเป็นคาถา
เวหา	ฟ้า
ไวยวิก	ยักษ์ลูกนางพิรากวน ในเรื่องรามเกียรติ์

ค

ศรัทธา	ความเชื่อถือ, ความเลื่อมใส
ศรีสังขาลย์	เมืองโบราณในเขตจังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันคืออำเภอศรีสังขาลย์
ศิระะ	ศิระะ
ศิโรเพฐน์	ผ้าโพกศิระะ ในที่นี้หมายถึง ศิระะ
เศรษฐศาสตร์	วิชาความรู้ชั้นสูงที่ว่าด้วยการผลิต การจำหน่ายแจกการบริโภคและใช้ สอยสิ่งต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคม
ศิลปะ	ฝีมือทำให้งาม
ศิลา	หิน
โคลก	คำฉันท์ภาษาสันสกฤตบทหนึ่ง, คำกล่าวสรรเสริญ
ไศล	เขาหิน

สดับ	ฟัง
สนาน	การอาบน้ำ
สมัญญา	ชื่อ
สรงสนาน	อาบน้ำ
สรร	เลือก
สรรพ	ทั้งหมด
สรรพวงค์	ร่างกาย, รูปร่าง
สรวลสันต์	หัวเราะ
สรวลเส	รื่นเริง, สนุกสนาน
สระโบกขรณี	สระบัว
สลัด	โจรปล้นเรือกลางทะเล

สื่อ	แสดงให้รู้
สังกะสี	โลหะชนิดหนึ่ง เป็นธาตุแท้ ที่เรียกกันทั่วไปหมายถึง เหล็กชุบสังกะสี เป็นแผ่นบาง หรือเป็นลูกฟูก
สังข์	หอยสังข์ หอยทะเลชนิดหนึ่งสีขาว ใช้เป่าในการมงคล หรือหลังน้ำมนต์
สังขาร์ (ร้อยกรอง)	ร่างกาย (ความหมายเดียวกับสังขาร) ร่างกายและจิตใจ ; เจตนาที่ดีและชั่วอันปรุงแต่งให้เกิดการกระทำ (พุทธศาสนา)
สังวร	สำรวม เหนียวรั้ง
สัจจา	ความสัตย์, ความจริง
สันทัด	ถนัด, จัดเจน, พอดี
สันนิบาต	ประชุมกัน
สันนิษฐาน	ลงความเห็นโดยการคาดคะเนอย่างมีหลัก
สัประยุทธ	รบพุ่งชิงชัยกัน
สัมฤทธิ์	ความสำเร็จ, วัตถุประสงค์อย่างหนึ่งใช้ประกอบด้วยโลหะต่าง ๆ มีทองเหลืองและดีบุก เป็นต้น เรียกว่า ทองสัมฤทธิ์ (เขียนสำริดก็มี)
สาคร	แม่น้ำ, ทะเล
สาตร (คำโบราณ)	ของมีคม
สาธยาย	การบรรยาย
สาธารณ	ดาษดื่น บางทีใช้ในความหมายว่าต่ำ
สาละวน	ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งจนอยู่อย่างเดียว
สาโลหิต	สายโลหิต
สาวไส้	พวกสาว ๆ
สำนวน	วิธีการใช้ถ้อยคำ
สำรวล	หัวเราะ, รื่นเริง
สำรอก	ขย้อนเอาสิ่งที่กลืนลงไปในห้องแล้วออกมาทางปาก
สิงขร	ภูเขา
สิงหนาท	พระราชดำรัสอันน่าเกรงขาม
สินธพ	ม้าพันธุ์ดี, ม้าที่มีถิ่นกำเนิดจากลุ่มแม่น้ำสินธุ (อินเดีย)

สินบน	เงินทองหรือสิ่งของที่มอบให้เพื่อจูงใจผู้รับให้กระทำการตามที่ผู้ให้ปรารถนา
สิ่งแปดมงกุฏ	เสนาวานร 18 ตน
สีดล	เย็น
สีหนาท	เสียงกึกก้องดังราชสีห์
สีหบัญชร	ช่องสำหรับพระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกให้บุคลเฝ้าในโอกาสสำคัญ
สุครีพ	ลูกพระอาทิตย์กับนางกาลอัจนา ถูกฤๅษีโคดมสาป จึงมีรูปร่างเป็นลิง
สุธาธาร	แผ่นดิน (ในวรรณคดีไทย)
สุพรรณทัน	ก้ามระต้น ชาติสี่เหลืงติดไฟง่าย กลิ่นเหม็นฉุนใช้ทำยาทำดินปืน
สุภาษิต	คำกล่าวที่ดี, คำพูดที่ถือเป็นคติ
สุริย์ฉาน	พระอาทิตย์ส่องแสงกล้า
สุริยวงศ์	วงศ์พระอาทิตย์
สุริยา, สุริย์	พระอาทิตย์
สุวรรณ	ทอง
เสนามาตย์	ข้าราชการ
เสน่	เสนา, ทหาร
เสภา	การขับลำด้วยจังหวะและดนตรี
เสริด	หมี่, หลีกหนี
เสือสันจวัก	เสือที่หมดกำลัง จวัก อุ้งเล็บของเสือที่ยกขึ้นพร้อมที่จะตะปบเหยื่อ หรือ ศัตรู
แสยงขน	ขนลุก, กลัวมาก
โสภา	งาม
โสม	พระจันทร์
โสมนัส	ปลาบปลื้ม, เบิกบาน
โสฬส	สิบหก, พรหมโลกมีสิบหกชั้นผู้ยังติดอยู่กับความสุขแบบโลกถือกันว่าเป็น ที่มีความสุขอย่างยิ่ง
ไสยศาสตร์	วิชาว่าด้วยเวทมนตร์คาถาต่าง ๆ
ไสยา, ไสยาสน์	นอน

ห

หกห้องสวรรค์ชั้นฟ้า	สวรรค์ 6 ชั้น รวมเรียกว่าฉกามาพจรภพ ได้แก่
	1. จาตุมหาราชิก 2. ดาวดึงส์
	3. ยามะ 4. तुสิต
	5. นิมมานรดี 6. ปราณิมิตตวสวัตติ
หนังสือมัลลย	เป็นคัมภีร์เล่มหนึ่งในศาสนาพุทธ กล่าวถึงพระมัลลยเถระซึ่งมีอิทธิฤทธิ์มาก
หน้าฉาน	หน้าที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน
หยักกรัง	วิธีนุ่งผ้าโดยดึงขึ้นสูง
หยาด	ตกลงมาเป็นหยดติดกันเป็นสาย ใช้กับน้ำฝนหรือน้ำค้าง เช่น ในคำว่า หยาดฝน หรือหยาดน้ำค้าง (ในร้อยกรองสมัยใหม่ นักร้อยกรองอาจใช้ กับสิ่งอื่น เช่น น้ำใจ หรือแสงอาทิตย์ก็ได้)
หริภุญชนิทรี	กษัตริย์ผู้ครองหริภุญชัย
หริภุญชัย	ชื่อเก่าของเมืองลำพูน
หละหลวม	สะเพร่า, ไม่ถ้วนถี่, ไม่รอบคอบ
หรวดี	ทิศตะวันตกเฉียงใต้
หลังยาว	เกียจคร้านมาก
หลาว	เหล็กหรือไม้ที่เสียมปลายแหลม
หอกขัด	หอกด้ามสั้น สำหรับใช้พุ่งหรือขัดไป
ห้องแถว	อาคารไม้ที่ประกอบด้วยห้องมีขนาดเท่า ๆ กันเรียงชิดกันเป็นแนวยาว แต่ละ ห้องมักจะมีเจ้าของครอบครองเป็นราย ๆ ไป มักจะตั้งอยู่ในบริเวณที่ ชุมนุมชน เช่น ตลาด เป็นต้น
หอยเจดีย์	หอยที่มีรูปเหมือนเจดีย์
หัตถ์	มือ
หัสันัน	มาจากคำว่าสหัสันัน พันดา, ผู้มีพันดา หมายถึงพระอินทร์
หาญ	กล้า, เก่ง
หินย้อย	หินปูนกลายเป็นหินเกาะเป็นแท่งตามเพดานถ้ำ
หิมพานต์	ชื่อป่าในอินเดียภาคเหนือ

หิมวา	ชื่อป่าหิมพานต์ ซึ่งเป็นที่อยู่ของอมมนุษย์หลายชนิด
เห็นชอบ	เห็นว่าถูก, คิดเห็นในทางถูก
เหลือบ	แมลงกินเลือดสัตว์ คล้ายแมลงวัน แต่ขนาดใหญ่กว่า
เห่าดง	งูที่มีพิษร้ายแรง ทำเสียงขู่ดังได้ ตรงหัวแผ่แม่เบี้ยได้
เหือด	แห้ง, หมด, ลง, หาย, โรคจำพวกหัดเป็นผื่นแดงที่ผิวหนัง

อ

อกตัญญู	ไม่รู้คุณที่ผู้อื่นทำแก่ตน
องคาพยพ	ส่วนน้อยและส่วนใหญ่แห่งร่างกาย
อณู	ส่วนที่เล็กที่สุดของสสาร
อนันต์	มากมาย
อนาจาร	ความประพฤติน่าอัปอาย
อนุสนธิ์	การสืบเนื่อง
อภิวาทน, อภิวาท	การกราบไหว้
อภิธรรม	ข้อพระธรรมอันสูงและลึกซึ่ง
อยู่ท้อง	อิ่มได้นาน
อรไท	นางผู้เป็นใหญ่
อริน	อริ, ศัตรู
อริยะ	ประเสริฐ
อรุณ	ยามเช้า
อลงกรณ์	เครื่องประดับ, เครื่องแต่ง
อวตาร	การแบ่งภาคลงมาเกิดของพระนารายณ์
อวมงคล	ไม่เป็นมงคล
อสุร, อสูร	อมมนุษย์พวกหนึ่งเป็นศัตรูต่อเทวดา ในร้อยกรองอาจใช้ อสุรา อสุรี ตามความนิยมของไทย
อ้องแอ้ง	อ้อนแอ้น, แบบบาง
อะระหัง	อรหันต์, ผู้สำเร็จพระโพธิญาณ, พระพุทธเจ้า
อักษรขอม	ตัวหนังสือภาษาเขมร

อัคคีประลัยกัลป์	ไฟประลัยกัลป์ หมายถึง ไฟล้างโลก
อัชฌาสัย	นิสสัยใจคอ, มีนิสัยดี
อัญชลี	ไหว้, การประนมมือ
อันตรธาน	หายไป
อับ	ขึ้นเพราะลมเดินไม่สะดวก แสงสว่างส่องเข้าไม่ถึง
อัศจรรย์	แปลก, ประหลาด
อาคม	เวทมนตร์
อาจิณ	สม่าเสมอ, เป็นปกติ
อาชญา, อาญา	โทษ, กฎหมายอาญา หมายถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับการกระทำผิดต่อบ้านเมืองคู่กับกฎหมายแพ่ง หมายถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับการไม่ตกลงกันระหว่างบุคคล
อาถรรพณ์	เวทมนตร์ที่ใช้เพื่อให้ดีหรือร้ายตามพิธีพราหมณ์ (ในนิราศสัตหีบ หมายถึง มีเครื่องแสดงว่าจะเกิดความวิบัติ)
อาทร	ความเอื้อเฟื้อ, ความเอาใจใส่
อาภรณ์	เสื้อผ้า, เครื่องประดับ
อาร์ญ	ป่า
อาวรณ์	เป็นห่วง
อำพน	งาม
อำไพ	งาม
อำมาตย์	ข้าราชการ, ข้าเฝ้า, ที่ปรึกษา
อิทธิ	ฤทธิ์, อำนาจวิเศษ
อินทรีย์	ร่างกาย
อุทร	ท้อง
อุทัย	เกิดขึ้น, พระอาทิตย์
อุบาย	หนทาง, วิธี, เล่ห์กล, มีความหมายในทางที่ไม่ดีก็ได้ ในทางดีก็ได้
อุปาสิก	หญิงผู้ถือศีลในพุทธศาสนา
อุปถัมภ์	ช่วยเหลือ, บำรุง

อุปมา	ข้อความที่ยกมาเปรียบเทียบ
อุปราช	ตำแหน่งรองพระเจ้าแผ่นดิน
เอ. บอมป์	อะตอมิก บอมบ์, ระเบิดปรมาณู ซึ่งมีอำนาจทำลายสูง
โองการ	คำสั่ง
โอชา	อร่อย
โอภาส	แสงสว่าง, สุกใส
โอวาท	คำสอน
โอษฐ์	ปาก
ไอศวรรย์	ทรัพย์สมบัติ, ราชสมบัติ

ฮิก

ฮิก, คะนอง

ภาคผนวก

1. ความรู้เรื่อง การร้อยกรอง

1.1 มนุษย์ทุกหมู่ทุกเหล่าที่มีความเจริญพอสมควร ใช้ภาษาของตนตามแบบอย่างที่ได้เห็นได้ชัดเป็น 2 แบบ แบบที่หนึ่งก็คือ ใช้ถ้อยคำติดต่อสื่อสาร โดยเรียบเรียงไปตามความเคยชิน ซึ่งได้เรียนรู้มาจากผู้ที่แวดล้อม เช่นที่เราพูดกันทุกวันในครอบครัว ถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างที่เราพูด ปัจจุบันนี้เราเรียกว่า ร้อยแก้ว เราใช้ร้อยแก้วในกิจการทั่วไปในชีวิตของเรา มีระเบียบบ้างเล็กน้อยพอให้เกิดความเข้าใจกันดี ไม่มีความสับสน เช่น เราจะกล่าวว่า “มากินข้าวกันเถอะ” ไม่กล่าวว่า “มาข้าวกันเถอะกิน” เป็นต้น ร้อยแก้วใช้ได้ทั้งในการพูดและการเขียน

1.2 มนุษย์มีวิธีการใช้ถ้อยคำอีกแบบหนึ่ง มีกำหนดข้อบังคับต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความครึกครื้นและมีความไพเราะแตกต่างไปจากแบบที่ใช้กันตามธรรมดา แบบ ที่มีข้อบังคับ เราเรียกว่า ร้อยกรอง

1.3 ถ้อยคำที่ร้อยกรองสำเร็จเป็นรูป เราเรียกว่า บทร้อยกรอง หรือ บทกวี บางคนก็เรียกว่า บทประพันธ์ คำ 3 คำนี้ มีความหมายผิดเพี้ยนกันไปนิด ๆ หน่อย ๆ บทร้อยกรองใช้สำหรับถ้อยคำที่อยู่ในข้อบังคับโดยทั่วไป (จะอธิบายต่อไป) บทกวี ผู้ใช้มักมีความรู้สึกใคร่จะยกย่องผู้แต่งว่าเป็น กวี คือผู้ที่แต่งได้ไพเราะจริงใจ ส่วนคำบทประพันธ์ บางคนใช้ในเวลาที่กล่าวถึงบทที่พูดหรือเขียนเป็นร้อยแก้วด้วย ในภาคผนวกของหนังสือเล่มนี้ จะใช้คำบทร้อยกรองสำหรับถ้อยคำที่มีผู้เรียบเรียงโดยมีข้อบังคับ โดยไม่คำนึงถึงว่าผู้แต่งจะแต่งได้ไพเราะจับใจผู้อ่านได้เพียงใด

1.4 ยังมีอีกคำหนึ่งที่ใช้กันแทนคำ บทร้อยกรอง คือ คำประพันธ์ ถ้าในสมัยก่อนขึ้นไปถึงรัชกาลที่ 5 หรือต้นรัชกาลที่ 6 มีอีกคำหนึ่ง คือ คำกานท์ ซึ่งเดี๋ยวนี้เลิกไปแล้ว ถ้านักเรียนพบ คำประพันธ์ ในหนังสือเล่มอื่น หรือได้ยินผู้หนึ่งผู้ใดกล่าวถึง คำประพันธ์ นักเรียนควรเข้าใจว่า เขาหมายถึง บทร้อยกรองที่กำลังชี้แจงให้นักเรียนฟังในภาคผนวกนี้

1.5 ร้อยกรองในภาษาไทยมีหลายประเภท และบทร้อยกรอง อาจมีขนาดต่าง ๆ กัน มีความยาวประกอบด้วยคำเขียนเป็นตัวอักษรหลายร้อยบรรทัด หรือ สั้นมีถ้อยคำเพียง 30 คำก็ได้ (หรือน้อยกว่าก็มี) ที่ไม่ได้เขียนลงเป็นลายลักษณ์อักษร เพียงแต่มีคนจำไว้กล่าวให้กันฟัง ก็นับเป็นบทร้อยกรองได้เช่นกัน

1.6 ต่อไปนี้ จะชี้แจงข้อบังคับของบทร้อยกรอง ที่มีอยู่ในหนังสือเรียนเล่มที่นักเรียนกำลังเรียนอยู่เท่านั้น ในหนังสือเล่ม 1 มีร้อยกรอง (หรือคำประพันธ์) 3 ประเภท คือ กลอน, กาพย์, และโคลง, แยกย่อยออกเป็น 7 ชนิด คือ

กลอนสุภาพ

กาพย์ยานี กาพย์ฉกัณฐ์ กาพย์สุรางคนางค์

และโคลงสี่สุภาพ โคลงสี่สุภาพกระทู้

และมีผสมกาพย์กับโคลง เรียกว่ากาพย์ห่อโคลง

1.7 ก่อนที่จะอธิบายกฎเกณฑ์ของร้อยกรองชนิดต่าง ๆ ควรทราบความหมายของศัพท์ที่จะต้องใช้ก่อน คือ-

ก. พยางค์ เพื่อความสะดวกจะกล่าวว่าเป็นเสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่ง (โดยธรรมชาติเป็นกลุ่มเสียงที่เราเปล่งออกมาติดต่อกันอย่างรวดเร็วจนฟังเหมือนเปล่งครั้งเดียว) พยางค์ในภาษาไทยประกอบด้วยเสียง 3 เสียง 3 ชนิดเป็นอย่างน้อย

ตัวอย่าง

- จะ ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ จ เสียงสระ อะ และ เสียงวรรณยุกต์เอก
 - ปา ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ ป เสียงสระ อา และ เสียงวรรณยุกต์สามัญ
- พยางค์ในภาษาไทยที่ประกอบด้วยเสียง 4 เสียง ก็มี

ตัวอย่าง

- วาน ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ ว เสียงสระ อา เสียงวรรณยุกต์สามัญ ปิดด้วยเสียงพยัญชนะ น
- เกิน ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ ก เสียงสระ เออ เสียงวรรณยุกต์สามัญ ปิดด้วยเสียงพยัญชนะ น (ในคำนี้รูปสระ เออ คือ ไ-)
- อีกร ประกอบด้วย เสียงพยัญชนะ ฮ เสียงสระ อี เสียงวรรณยุกต์ตรี ปิดด้วยเสียงพยัญชนะ ก

โปรดสังเกตว่า เสียงวรรณยุกต์ กับรูปวรรณยุกต์ บางคราวก็ตรงกัน บางคราวก็ไม่ตรงกัน เช่น ไม้ รูปวรรณยุกต์ โท เสียงวรรณยุกต์ ตรี อีหนึ่ง เสียงสระ บางคราวมีรูปเห็นชัดเจน บางคราวไม่มีรูปที่เห็นชัดเจน เช่น ฤกษ์ มีเสียงสระ เออ ไม่มีรูปสระเลย

เสียงพยัญชนะที่เป็นเสียงปิดพยางค์ โดยทั่วไปเราเรียกกันว่า ตัวสะกด ตัวสะกดของหนังสือไทยแบ่งเป็นมาตรา คือ แม่ ก - กา แม่กน แม่กง แม่กก แม่กด แม่กบ แม่กม แม่เกย (บางตำรา แบ่งแม่เกยเป็นสองมาตรา คือแม่เกย และแม่เกอว) เราอาจใช้คำมาตราแทนแม่ก็ได้ คือมาตรา ก - กา มาตรากัน มาตรากัง มาตรากัม มาตรากัก มาตรากัด มาตรากับ มาตราเกย และมาตราเกอว)

ในเวลาอธิบายหรือชี้แจงเกี่ยวกับการร้อยกรอง (หรือ คำประพันธ์) ผู้ชี้แจงอาจใช้คำกับพยางค์ประจวบว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น แทนที่จะกล่าวว่า “ในกลอนสุภาพ วรรคหนึ่งจะต้องมี 8 พยางค์” อาจกล่าวว่า “ในกลอนสุภาพ วรรคหนึ่งต้องมี 8 คำ” ที่เป็นเช่นนี้ เพราะคำในภาษาไทยเราแต่เดิมมีพยางค์เพิ่มจำนวนขึ้นทุกวัน จึงควรฟังเสียงให้เข้าใจว่า เวลาไหนผู้กล่าวหมายถึงพยางค์ หรือหมายถึง คำ ซึ่งอาจมีหลายพยางค์

ตัวอย่าง

เหี่ยว จง ปะ รบ	เป็นคำที่มีพยางค์เดียว
สำราญ จงอาจ ประจวบ	เป็นคำที่มี 2 พยางค์
สราภาพ วิธีการ พยายาม	เป็นคำที่มี 3 พยางค์
ประถมศึกษา ประเล้าประโลม	เป็นคำที่มี 4 พยางค์
ประชาธิปไตย สาธารณรัฐ	เป็นคำที่มี 5 พยางค์

การนับพยางค์ (หรือคำ) ในร้อยกรองสำหรับบางประเภทมีการผ่อนผันมาก เช่นในการแต่งกลอน สัมผัสสมาน จะนับเป็น 4 พยางค์ หรือ 3 พยางค์ก็ได้ ราชสำนัก ก็เช่นกัน พลเมืองจะนับเป็น 2 พยางค์ หรือ 3 พยางค์ก็ได้ ในการแต่งกาพย์และ ฉันท์ การนับพยางค์มักกวัดขึ้น เพราะผู้แต่งยอมแสดงฝีมือว่า แม้จะอยู่ในกฎเกณฑ์ ก็สามารถกล่าวข้อความตามความประสงค์ของตนได้ โปรดดูคำอธิบาย คำ ลหุ คำครุ ในหัวข้อที่ว่าด้วยการแต่งร้อยกรองประเภทฉันท์ในหน้าต่อไป

ข. สัมผัส มีหลายอย่าง ได้แก่

(1) สัมผัสสระ หมายถึงคำที่มีเสียงสระเดียวกัน และอยู่ในมาตราเดียวกัน เช่น

การ ลั่น ผลาญ มาร หาญ
 จาม ห้าม ฟาม อราม ทวาม
 มือ ลือ ทือ รือ กระบือ (นับพยางค์หลัง)
 เาะ เปาะ ก็ (คำนี้สัมผัสกับสระ ออ ก็ได้)
 ยอ ล้อ หอ ก็
 เดียว เกลียว เหี่ยว เปี้ยว

(2) สัมผัสอักษร แท้จริงคือ สัมผัสเสียงพยัญชนะ ตัวอย่าง

รือ รวก สำราญ (นับพยางค์หลัง) เจริญ
 ฉาด ชัด เชิด ฉลาก (นับพยางค์หน้า)
 แสง ทราบ ทรัพย์ สาง สุรางค์ (นับพยางค์หน้า)

การใช้ว่า สัมผัสอักษร แทนที่จะใช้ให้ตรงความหมายว่า สัมผัสเสียงพยัญชนะ ก็เพราะโดยมาก ในภาษาไทย ตัวอักษรเดียวกันมักออกเสียงเดียวกัน แต่มีที่ยกเว้น เช่น ฉาด กับ ชัด ใช้ตัวอักษรไม่เหมือนกัน แต่เสียงเหมือนกัน และ แสง กับ ทรัพย์ กับ สาง ก็ใช้ตัวอักษรต่างกัน แต่ออกเสียงเหมือนกัน เมื่อเรา เข้าใจข้อยกเว้นแล้ว จะเรียกสัมผัสอักษรต่อไปก็ได้ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการกล่าว

- (3) สัมผัสนอก หมายถึง สัมผัสบังคับ สัมผัสบังคับหรือสัมผัสนอก เป็นสัมผัสสระ ไม่บังคับสัมผัสอักษรเลย
- (4) สัมผัสใน หมายถึง สัมผัสไม่บังคับ ผู้แต่งร้อยกรองเดิมเข้ามาเอง ตามความพอใจ สัมผัสในมีทั้งที่เป็นสัมผัสสระ และ สัมผัสอักษร (เสียงพยัญชนะ) สัมผัสชนิดหลังนี้ผู้แต่งทุกภาษานิยมกันมาก จนอาจกล่าวได้ว่าไม่บังคับก็เหมือนบังคับ เพียงแต่ว่า ไม่กำหนดตรงไหน ก็แห่ง เท่านั้น

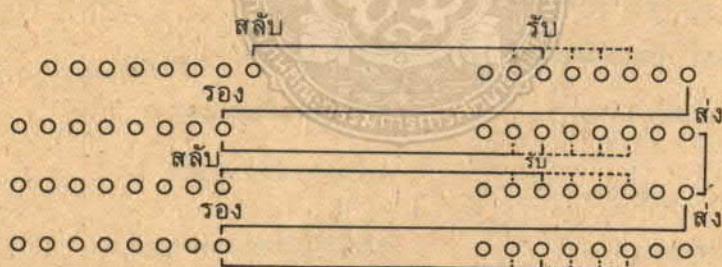
2. ข้อบังคับของกลอนสุภาพ

ตัวอย่างข้างล่างแสดงกลอน 2 บท

กลอนสุภาพพึงจำมีกำหนด
วรรคละแปดพยางค์นับศัพท์สุนทร
ห้าแห่งคำคล้องต้องสัมผัส
เสียงสูงต่ำต้องเรียงเยี่ยงโบราณ

กลอนหนึ่งบทสี่วรรคครองอักษร
อาจอิงหย่อนเจ็ดหรือเก้าเข้าหลักการ
สลับจัดรับรองส่งประสงคฺ์สมาน
เป็นกลอนกานท์ครบครันฉนี้เอย
(ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ)

ผังภูมิ

เส้นทึบ แสดงตำแหน่งของสัมผัสบังคับ เส้นไข่ปลา แสดงว่ามีการผ่อนผันได้ โปรดดูข้อบังคับของกลอน

2.1 กลอน 4 วรรค นับเป็น 1 บท

บทหนึ่งมี 2 บท บาทละ 2 วรรค รวมเป็น 4 วรรคดังกล่าวแล้ว (1 บาท อาจเรียกว่า 1 คำกลอนก็ได้) วรรคที่ 1 มีชื่อเรียกว่า วรรคสลับ วรรคที่ 2 เรียกว่า วรรครับ วรรคที่ 3 เรียกว่า วรรครอง วรรคที่ 4 เรียกว่า วรรคส่ง

- 2.2 วรรคหนึ่ง ๆ มี 8 พยางค์ (อาจใช้ 7 หรือ 9 พยางค์ก็ได้) พยางค์สุดท้ายของวรรคที่หนึ่ง บังคับให้สัมผัสกับพยางค์ที่ 3 หรือที่ 5 ของวรรคที่สอง (บางครั้งอาจอนุโลมให้สัมผัสกับพยางค์ที่ 2, 4 หรือ 6 ก็ได้)
- 2.3 พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2 สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 3
- 2.4 พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 3 สัมผัสกับพยางค์ที่ 3 หรือพยางค์ที่ 5 ของวรรคที่ 4 (บางครั้งอนุโลมให้สัมผัสกับพยางค์ที่ 2, 4 หรือ 6 ก็ได้)
- 2.5 พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 4 สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบทต่อไป
- 2.6 เสียงวรรณยุกต์ ที่นิยมกันในการแต่งกลอน มีดังนี้คือ
พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2 ต้องใช้เสียงจัตวา หรือเสียงเอก หรือเสียงโท (นานครั้งจะพบเสียงตรี ซึ่งไม่เป็นที่นิยม) และพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 4 นิยมใช้วรรณยุกต์สามัญ หรือเสียงตรี และพยางค์นี้ไม่นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์ที่ซ้ำกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2 หรือพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 3

3. ข้อบังคับทั่วไปของร้อยกรองประเภทกาพย์

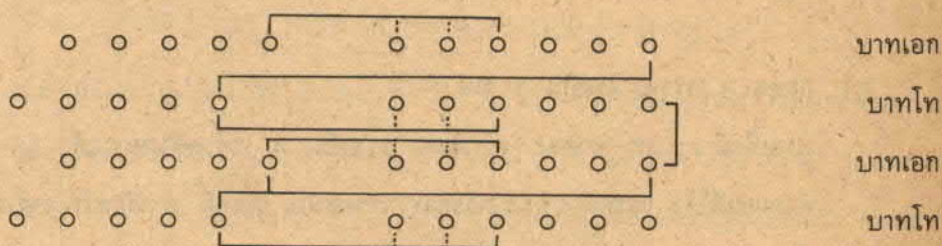
มีข้อบังคับเกี่ยวกับจำนวนวรรคและจำนวนพยางค์ในวรรคหนึ่ง ๆ และมีสัมผัสบังคับแต่ไม่มีข้อบังคับว่าด้วยเสียงวรรณยุกต์ หรือรูปวรรณยุกต์

3.1 กาพย์ยานี ตัวอย่างต่อไปนี้ แสดงกาพย์ยานี 2 บท

รอนรอนอ่อนอัสดง	พระสุริยเย็นยอแสง
ช่วงดั่งน้ำครึ่งแดง	แผ่เมฆเขาเงาเมรุจร
ลึงค่างควางโครกครอก	ฝูงจิ้งจอกออกเห่าหอน
ชะนีวีเวากอน	นกหกร่อนนอนรังเรียง

(มูลบทบรรพกิจ)

ผังภูมิ

บาทหนึ่งมี 2 บาท บาทต้นเรียกบาทเอก บาทท้ายเรียกบาทโท บาทหนึ่งมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 พยางค์ วรรคหลังมี 6 พยางค์ รวมเป็น 11 พยางค์ จึงมักเขียนว่า “ยานี 11” หรือ “11”

สัมผัส พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับพยางค์ที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 ของวรรคที่ 2 บาทเอก พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2 บาทเอก สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 1 บาทโท พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 1 บาทโท สัมผัสกับพยางค์ที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 ของวรรคที่ 2 บาทโท

สัมผัสระหว่างบาท พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2 บาทโท สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2 ของบาทต่อไป

ระหว่างวรรคที่ 1 กับที่ 2 ของบาทโทไม่มีสัมผัสก็ได้

ตัวอย่าง

ธรรมชาติเทบุตร

ผู้พิสุทธิโสภ

สถิตอยู่ ณ กามา

พะจรภพแผ่นดินสรว

(ธรรมชาติธรรมะสงคราม)

3.2. กาพย์ฉกั บั ตัวอย่างต่อไปนี้ แสดงกาพย์ฉกั บั 2 บท

ธรรมชาติคือคุณากร

ส่วนชอบสาร

ดูดวงประทีปชีवाल

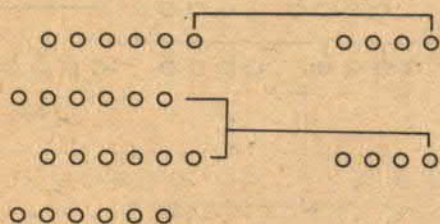
แห่งองค์พระศาสดาจารย์

ส่องสัตว์สันดาน

สว่างกระจ่างใจม

(บทสรรเสริญพระธรรมคุณ)

ผังภูมิ

บทหนึ่งมีบาทเดียว บาทหนึ่งมี 3 วรรค วรรคที่ 1 มี 6 พยางค์ วรรคที่ 2 มี 4 พยางค์
วรรคที่ 3 มี 6 พยางค์ รวมบทหนึ่งมี 16 พยางค์ จึงมักเขียนว่า “ฉบับ 16” หรือ “16”

สัมพันธ์ พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2

สัมผัสระหว่างบท พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 3 ของบทแรก สัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 1 ของบทต่อไป

มีผู้นิยมใช้สัสมัสนใน ดังที่เห็นในตัวอย่างต่อไปนี้

เขาสูงผึ่งหงส์ลงเวียง

เรื่องร้องข้อสองเสียง

สำเนียงน้ำผึ้งวังเวง

กลางไพร่ไถ่ขันบรรเลง

ฟังเสียงเพียงเพลง

ขอแจ้งจำเรียงเวียงวัง

(มูลบทบรรพกิจ)

3.3 กายพัสดุรณางค์ ตัวอย่างต่อไปนี้แสดงภาพพัสดุรณางค์ 2 บท

สุรางคนางค์ เจ็ดวรรคจักวาง ให้ญกวี

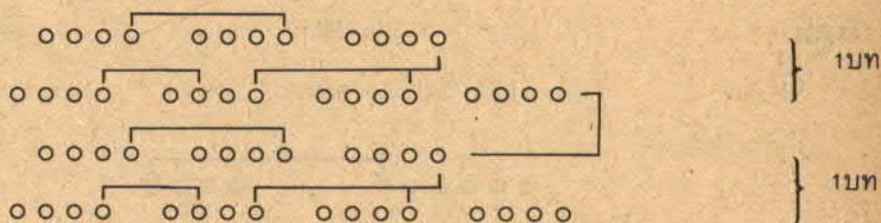
วรรณหนึ่งสี่คำ จงจำให้ดี บทหนึ่งจึงมี ยี่สิบแปดคำ

หากแต่ต่อไป สัมผัสตรงไหน จำให้แม่นยำ

คำท่ายวรคสาม ติดตามประจำ สัมผัสกับคำ ท้ายบทต้นแล

(การประพันธ์ - ชูปะปะนีย์ นาครทรรพ)

ផ្សារ

บาทหนึ่งมี 7 วรรค วรรคละ 4 พยางค์ รวมบาทหนึ่งมี 28 พยางค์ จึงมักเรียกว่า “สุรางคนางค์ 28” หรือ “28”

สัมผัส พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 1 ส่องสัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 2

พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 3 ส่องสัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 5 และ 6

พยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 4 ส่องสัมผัสกับพยางค์ที่ 2 ของวรรคที่ 5 (สำหรับ

ข้อ 3 นี้ อนุโลมให้เลื่อนตัวส่งสัมผัสในวรรคที่ 5 ได้ หรือจะไม่ส่งสัมผัสเลยก็ได้)

สัมผัสระหว่างบท พยางค์สุดท้ายของบท คือ วรรคที่ 7 นั้น ส่องสัมผัสกับพยางค์สุดท้ายของวรรคที่ 3 ในบทต่อไป

4. ข้อบังคับทั่วไปของโคลง

4.1 ถ้าเราจะแต่งโคลง มีหลักการที่เราต้องทราบดังต่อไปนี้

- 1) บาทหนึ่งมีกี่บาท 2) บาทหนึ่งมีกี่วรรค 3) วรรคหนึ่ง ๆ มีกี่พยางค์
- 4) บังคับสัมผัสตรงไหนและ 5) บังคับรูปวรรณยุกต์ที่พยางค์ใด

โปรดสังเกตว่า ในข้อบังคับของโคลง มีการบังคับรูปวรรณยุกต์ ส่วนในข้อบังคับของกลอน มีการบังคับเสียงวรรณยุกต์ ไม่บังคับรูป

ตัวอย่างโคลงสี่สุภาพ

จากมามาลิ้วล้า

ลำบาง

บางยี่เรือราพลง

พี่พร้อง

เรือแพงช่วยพานาง

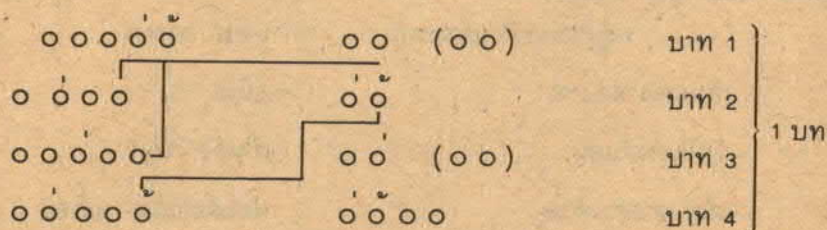
เมียงม่าน มานา

บางบับคำคล้อง

กล่าวน้ำตาคลอ

(นิราศนรินทร์)

ผังภูมิ

4.2 บทหนึ่งมี 4 บาท เขียนบาทละบรรทัด บาทหนึ่ง ๆ มี 2 วรรค จะเรียกว่า วรรคหน้ากับ วรรคหลัง

4.3 วรรคหน้ามี 5 พยางค์ ทุกบาท วรรคหลังของบาทที่หนึ่ง ที่สอง และที่สาม มี 2 พยางค์ วรรคหลังของบาทที่สี่มี 4 พยางค์ นอกจากนี้ วรรคหลังของทุกบาท ยกเว้นบาทที่สองอาจมีสร้อย สร้อย มี 2 พยางค์

4.4 สัมผัสบังคับ โปรดดูในตัวอย่าง และผังภูมิ สัมผัสในของโคลงไม่นิยมใช้สัมผัสสระ ใช้แต่สัมผัสอักษร (เสียงพยัญชนะ)

4.5 วรรณยุกต์บังคับรูปไม่คำนึงถึงเสียง พยางค์ที่มีไม้เอก เรียกว่าเอก พยางค์ที่มีไม้โทเรียกว่าโท (เชิงอรรถ - ในตำรา หรือคำชี้แจงเกี่ยวกับข้อบังคับการร้อยกรอง มักใช้ คำ แทน พยางค์ เช่น ใช้คำเอก คำโท ไม่เรียกพยางค์เอก พยางค์โท ที่เป็นเช่นนี้ เพราะแต่เดิมนั้น คำไทยมักเป็นคำพยางค์เดียว เมื่อใช้ คำก็หมายถึงพยางค์ไปในตัว แต่ในปัจจุบันนี้ ในภาษาไทยมีคำหลายพยางค์เพิ่มขึ้นทุกวัน จึงควรเอาใจใส่กับ พยางค์ และเข้าใจว่า คำคือพยางค์ ในการอ่านคำชี้แจงเรื่องข้อบังคับร้อยกรองทั่ว ๆ ไปในหนังสืออื่นที่นักเรียนจะอ่าน)

4.6 การบังคับวรรณยุกต์ โปรดดูตัวอย่างและผังภูมิ ในวรรคหน้าของบาทที่หนึ่ง คำเอกกับคำโทสลับ กันได้ รวมแล้วโคลงสี่สุภาพมี คำเอก 7 แห่ง คำโท 4 แห่ง

4.7 คำเอก ผ่อนผันให้ใช้คำตาย ได้แก่คำที่ประสมสระเสียงสั้นในมาตรา ก กา และคำในมาตรา กัก กัด กับ ซึ่งไม่มีรูปวรรณยุกต์แทนได้ เช่น

คบบกกาโหดให้ เสียพงศ์

พาตระกูลเหมหงส์ แผลกด้วย (โคลงโลกนิติ)

ในตัวอย่างนี้ โหด ในวรรคหน้าของบาทที่หนึ่ง เป็นคำเอก ตามการผ่อนผัน และ แผลก ก็เช่นเดียวกับ ตระ ในบาทที่สองเป็นคำตาย โคลงสี่สุภาพที่จะแต่งตามข้อบังคับที่เห็นในโคลงตัวอย่างข้างบนครบ ถ้วน หากไม่คอยได้ง่าย

4.8 การเติมคำสร้อย ซึ่งมี 2 พยางค์ ใช้ในเวลาที่ถ้อยคำในบาทไม่จบกระแสความ หรือเพื่อย้ำ เน้นให้เกิดอารมณ์ ตัวอย่าง

หญิงชายเหลือแหล่หล้า

ฤยล ยากนา

เห็นแต่เราสองคน

คู่ม้วย

ฉันใดพ้อกับตน

เป็นดัง นีนา

แม้พ้อตายตายด้วย

พ้อแลจ่อมใจ แม่เอย

(ลิลิตพระลอ)

4.9 มีคำหรือพยางค์ที่เรียกว่า เอกโทษ โทโทษ คือคำที่ตามปกติใช้ไม้เอก แต่เมื่อคิดหาคำไม่ได้ ก็ใช้คำที่ตามปกติ ใช้ไม้โทแทน หรือกลับกัน ตัวอย่าง

เชิญดูค่าเหล่น

โคลงโลด โผนเทอญ

ยกค้อยอประโยชน์

เค่าเหยียง

(ลิลิตสามกรุง)

ตัวอย่างนี้ผู้ประพันธ์จงใจใช้เล่นเพื่อขบขัน โทโทษ คือ เหล่น และเหยียง ซึ่งตามปกติ เป็นเล่น และ เยียง เอกโทษ คือ ค่า, ค่อ, เค่า ซึ่งปกติ คือ ข้า, ข้อ, เข้า เอกโทษ โทโทษ ผู้แต่งที่มีฝีมือย่อมจะหลีกเลี่ยง แต่บางครั้งเพื่อเห็นแก่ความหมายก็จำใจใช้บ้าง แต่ถ้าใช้ดาษดื่นก็ถือกันว่า ความสามารถทางการประพันธ์ไม่สูงนัก

4.10 ข้อห้ามบางประการ

(1) ห้ามใช้คำที่มีรูปวรรณยุกต์ สำหรับพยางค์สุดท้าย วรรคหลังของบาทที่หนึ่ง (ไม่นับคำสร้อย) และพยางค์ที่ห้าของวรรคหน้าบาทที่สองและของบาทที่สาม

(2) ห้ามใช้คำตายที่ใช้ไม้โทในตำแหน่งโท ที่มีตามปกติ เช่น จ๊ะ

(3) ห้ามใช้คำตายและคำที่มีรูปวรรณยุกต์สำหรับพยางค์สุดท้ายของบาทที่สี่ นิยมใช้พยางค์ที่มีเสียงจัตวากันมาก

4.11 ในตัวอย่างข้างล่างนี้ นักเรียนจะเห็นการใช้คำเอกตามที่ผ่อนผัน และตัวอย่างของการใช้สัมผัสอักษร หรือเสียงพยัญชนะ

ใบพ้อพันห่อหุ้ม

กฤษณา

หอมระรวยรสพา

เพริศด้วย

คือคนเสพเสนาหา

นักปราชญ์

ความสุขซาบฤาผวย

ดุจไม้กลั่นหอม

(โคลงโลกนิติ)

คำตายที่ใช้ในตำแหน่งเอก คือ ะ เปริศ เสพ ปราชญ์ สุข และ ดุจ ส่วนสัมผัสอักษรหรือสัมผัสเสียงพยัญชนะ คือ

เสียง พ

พ้อ พัน เปริศ พา

เสียง ร

ระ รวย รส

เสียง ค

คือ คน ความ

เสียง ส

เสพ เสนหา สุข ซาบ

เสียง ม

ผวย ไม้

5. ข้อบังคับโคลงกระทู้

โคลงกระทู้คือโคลงที่มีคำแยกออกมา จากวรรคแต่ละวรรค คำที่เป็นกระทู้เขียนไว้เป็นคำแรกของวรรคทั้ง 4 วรรค ตามปกติ กระทู้จะมีความหมายภายในกระทู้นั้นเอง และกลมกลืนกับความหมายของโคลงทั้งบทด้วย ดังตัวอย่างข้างล่าง มีบางโอกาสที่กวีบางคน จงใจเขียนกระทู้ที่ไม่มีความหมายในตัว แต่เมื่อรวมเข้ากับโคลงทั้งบทก็กลมกลืนกันไปได้ ดังตัวอย่างที่ให้ไว้ข้างล่างด้วย

ตัวอย่างกระทู้ 1 คำ

หัว	หูหูหัวหัว	ใดใด
ล้าน	เลื่อมแสงเงาใส	เกือบแก้ว
ได้	ส่องกระจกใจ	เจียนขาด
หรี	แต่จับจ้องแล้ว	ลูบไอ้อายเอง

(โคลงโลกนิติ)

เสีย	สินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสีย	ศักดิ์สู้ประสงค์	สิ่งรู้
เสีย	รู้เร่งดำรง	ความสัตย์ ไว้นา
เสีย	สัตย์อย่าเสียสู้	ชีพม้วยมรณา

(โคลงโลกนิติ)

ตัวอย่างกระทู้ 2 คำ

เพื่อนกิน	สิ้นทรัพย์แล้ว	แห่งหน
หาง่าย	หลายหมื่นมี	มากได้
เพื่อนตาย	ถ่ายแทนซี	วาอาตม์
หายาก	ฝากผีไซ้	ยากแท้จักหา

(โคลงโลกนิติ)

ตัวอย่างกระทู้ที่ไม่มีความหมาย

ทะ	เลแม้ว่าห้วย	เรียบพึง
ลุ่ม	ว่าดอนเรียบหวัง	ว่าด้วย
ปุม	เปือกว่าปะการัง	เรียบร่วม คำแม่
ปู	ว่าหอยแมกกล้วย	ว่ากล้วยเรียบตาม

(โคลงศรีปราชญ์)

8. ข้อบังคับกาพย์ห่อโคลง

ร้อยกรองประเภทนี้ ผู้ประพันธ์แต่งโคลงขึ้นบทหนึ่ง มีข้อความตามที่ตนประสงค์ แล้วแต่งกาพย์บทหนึ่งหรือหลายบท มีข้อความตรงกับที่กล่าวในโคลง หรืออาจเขียนกาพย์บทหนึ่งก่อนแล้วตามด้วยโคลงบทหนึ่งก็ได้ ในหนังสือเรียนเล่มนี้ มีกาพย์ห่อโคลงที่มีลักษณะเป็นโคลงกระทู้บทหนึ่ง ตามด้วยกาพย์ยานีบทหนึ่ง ใช้กระทู้เดียวกันกับโคลง

ตัวอย่างกาพย์ห่อโคลง

ตำ	จนเจือเฉพาะต้อง	การหุง
ข้าว	เปลือกหลายกระบุง	งดไว้
สาร	พดกิจปรับปรุง	เปรียบแบบ นี่แธ
กรอก	เฉพาะหม้อได้	ชื่อผู้เกียจการ
ตำ	ข้าวเอาพอหุง	ข้าว ดั่งยังไม่พอการ
สาร	พดกิจเกียจคร้าน	กรอกเฉพาะหม้อ ส่อหลังยาว

(ไขภาษา - อ.น.ก.)

ปางเสด็จประเวศตำ	ชลาลัย
ทรงรัตนพิमानชัย	กึ่งแก้ว
พริ้งพร้อมพวงพลไกร	แห่นแห่
เรือกระบวนตันแพรว	เพริศพริ้งพายทอง
พระเสด็จโดยแดนชล	ทรงเรือต้นงามเจ็ดฉาย
กึ่งแก้วแพรวพรรณราย	พายอ่อนหยับจับงามงอน
นาวาแน่นเป็นขนัด	ล้วนรูปสัตว์แสนยาก
เรือเร็วทิวธงสลอน	สาครลั่นครื้นครื้นฟอง
เรือครุฑยุคนาคหัว	ลิวลอยมาพาผืนผยอง
พลพายกรายพายทอง	ร้องไห้เห่ไอ้เหมา

(กาพย์เห่เรือ พระนิพนธ์ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์)

ความรู้เกี่ยวกับประเพณี

1. ในหนังสือชุดทักษะสัมพันธ์ มีคำที่ใช้แสดง ยศ บรรดาศักดิ์ ราชทินนามและตำแหน่งอยู่หลายครั้ง ซึ่งในปัจจุบันทางราชการได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ก็เป็นที่ประวัตินี้ควรทราบ จึงจะได้นำมาอธิบายไว้ด้วยดังนี้

1.1 ยศ ก่อนเปลี่ยนระบอบการปกครอง พ.ศ. 2475 ข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนมี ยศ ยศของทหารและของตำรวจยังใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้ว ส่วนยศของข้าราชการพลเรือนนั้นมี 9 ชั้น คือ

รองอำมาตย์ตรี	รองอำมาตย์โท	รองอำมาตย์เอก
อำมาตย์ตรี	อำมาตย์โท	อำมาตย์เอก
มหาอำมาตย์ตรี	มหาอำมาตย์โท	มหาอำมาตย์เอก

มีผู้ที่ได้รับพระมหากรุณาพระราชทานยศเป็นพิเศษคนหนึ่ง คือ มหาอำมาตย์นายก เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม)

ข้าราชการในพระองค์ ในกระทรวงวัง ซึ่งในปัจจุบันนี้ยุบเลิกไปแล้ว ใช้คำ เสวก (ออกเสียงว่า เส - วก) แทนอำมาตย์ เช่น รองเสวกเอก เสวกโท มหาเสวกตรี

1.2 บรรดาศักดิ์ บรรดาศักดิ์มีมาแต่โบราณ ปัจจุบันนี้ยังคงใช้อยู่มิได้เลิกไป แต่ไม่แต่งตั้งใหม่ บรรดาศักดิ์สูงสุดได้แก่ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ปรากฏในกรุงศรีอยุธยา ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์มีผู้ได้รับบรรดาศักดิ์นี้ไม่กี่คน เป็นบรรดาศักดิ์ขุนนาง ได้รับการยกย่องเหมือนกับเจ้า แต่มิได้นับเป็นสมาชิกของราชสกุลวงศ์

เจ้าพระยาเป็นบรรดาศักดิ์ขุนนางชั้นสูง พระราชทานเป็นพิเศษแก่เสนาบดี หรือเจ้าประเทศราชบางคน ต่อจากเจ้าพระยาก็ถึง พระยา ต่อไปคือ พระ หลวง ขุน ผู้ที่ได้รับบรรดาศักดิ์ที่กล่าวมาแล้วนี้รวมเรียกว่า ขุนนาง รองลงไปจากนั้นอีกมี หมื่นและพัน หมื่นและพันเป็นบรรดาศักดิ์ที่เสนาบดีบางคนได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้แต่งตั้งได้ ในสมัยอยุธยาตอนต้น บรรดาศักดิ์ขุนนางมี ออกญา ออกพระ ออกหลวง และ ออกขุน ครั้นต่อมาปลายสมัยอยุธยาเลิกใช้คำเหล่านี้ไป เหลือแต่พระยา พระ หลวง และ ขุน

1.3 ราชทินนาม คำนี้หมายถึงชื่อที่ได้รับพระราชทานพร้อมกับบรรดาศักดิ์ เช่น พระยาพิชัยสงคราม พระยา เป็นบรรดาศักดิ์ พิชัยสงคราม เป็นราชทินนาม การพระราชทานราชทินนามพร้อมกับบรรดาศักดิ์ เป็นประเพณีมาตั้งแต่โบราณ

1.4 ตำแหน่ง หมายถึงหน้าที่ความรับผิดชอบในราชการ ตัวอย่าง มหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ยศ คือ มหาอำมาตย์เอก บรรดาศักดิ์ คือ เจ้าพระยา ราชทินนาม คือ ธรรมศักดิ์มนตรี

ตำแหน่งคือ เสนาบดี กระทรวงธรรมการ ตำแหน่งเสนาบดีได้เลิกใช้ไปตั้งแต่เปลี่ยนระบอบการปกครอง พ.ศ. 2475 และมีตำแหน่งใหม่เกิดขึ้น คือ รัฐมนตรี เป็นผู้บังคับบัญชาส่วนราชการสำคัญ ที่เรียกว่า กระทรวง ก่อน พ.ศ. 2475 มีตำแหน่งปลัดทูลฉลอง บังคับบัญชากระทรวงลงไปจากเสนาบดี ตำแหน่งนี้ได้เลิกไปพร้อมกับตำแหน่งเสนาบดี และมีตำแหน่งใหม่เกิดขึ้นแทน คือ ตำแหน่งปลัดกระทรวง ตำแหน่งอื่น ๆ ในราชการ มี อธิบดี ผู้อำนวยการกอง หัวหน้ากอง หัวหน้าแผนก ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอ เป็นต้น

2. ยศและบรรดาศักดิ์ของขุนนางชาวยุโรป

ขุนนางในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป กับขุนนางไทย เทียบยศหรือบรรดาศักดิ์กันไม่ได้เพราะมีที่มาจากต้นเค้าที่ผิดกัน เพื่อสะดวกจะเรียกว่าบรรดาศักดิ์ จะกล่าวเฉพาะของสหราชอาณาจักร (ประเทศอังกฤษ เวลส์ สกอตแลนด์ และไอร์แลนด์เหนือ) บรรดาศักดิ์ขุนนางมีดังต่อไปนี้

สูงสุด คือ ดยุก (Duke) รองลงไปคือ มาร์ควิส (Marquis)

ไวเคานต์ (Viscount) เอิร์ล (Earl) และ บารอน (Baron)

ผู้ที่ เป็น ดยุก ไม่เรียกว่า ลอร์ด นอกจากนั้นในการสนทนาจะเรียก ลอร์ด เช่น เอิร์ลออฟซัมเซกซ์ ในการสนทนายก็เรียกว่า ลอร์ดซัมเซกซ์ เป็นต้น

ขุนนางของประเทศในยุโรปไม่ใช่ข้าราชการ เทียบได้กับเจ้าครองแคว้นเป็นแคว้น ๆ ไป เช่น ดยุก ก็ครองแคว้นใหญ่ แล้วรองลงไปก็ครองแคว้นขนาดเล็กกว่ากันลงไป มีการสืบตระกูลจากบิดาถึงบุตรชาย หรือ บุตรหญิงก็มีบ้าง การสืบตระกูลนี้มีกฎหมายเฉพาะตระกูล ๆ พระเจ้าแผ่นดินไม่มีสิทธิที่จะเปลี่ยนแปลงกฎหมายประจำตระกูล ยกเว้นในกรณีที่ขุนนางคนใดคนหนึ่งเป็นขบถ พระเจ้าแผ่นดินก็มีสิทธิที่จะริบทรัพย์สมบัติทั้งหมดของขุนนางมาได้ แล้วมีสิทธิจะพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ผู้อื่น และให้สืบตระกูลใหม่ต่อไปได้ขุนนางของสหราชอาณาจักร ที่ได้รับมา มีสิทธิหนึ่งในสภาสูง มีสิทธิ ยับยั้งกฎหมายที่สภาล่าง คือสภาผู้แทนราษฎร (House of Commons) ตราขึ้นและส่งขึ้นไปให้พิจารณา แต่ปัจจุบันนี้อำนาจของสภาสูงสุดลดลงไปมาก สภาสูงนี้เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า House of Lords พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษ เป็นพระเจ้าแผ่นดินในระบบประชาธิปไตย ปัจจุบันนี้มีบทบาทน้อยในการปกครองแผ่นดิน ถ้าจะมีการพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้แก่ผู้หนึ่งผู้ใด เพราะความดีความชอบอย่างไรก็มักเป็นไปตามที่รัฐบาลจะขอพระราชทาน บรรดาศักดิ์ที่ตั้งขึ้นใหม่มีจำนวนน้อย และมีบางคนได้รับบรรดาศักดิ์เป็น บารอน หรือ เอิร์ล ที่ไม่มีสิทธิให้บุตรใช้บรรดาศักดิ์สืบตระกูลต่อไป พระราชวงศ์ของอังกฤษบางพระองค์ มีบรรดาศักดิ์อย่างขุนนางได้ด้วย เช่น พระราชสวามี พระนางเจ้าเอลิซาเบธ พระราชินีนาถองค์ปัจจุบัน (มีบรรดาศักดิ์เป็น ดยุก แห่งเอดินเบออร์ก (Duke of Edinburgh))

เซอร์ (Sir) เป็นบรรดาศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่ผู้มีความดีความชอบ ไม่มีสิทธิเข้านั่งในสภาสูง บรรดาศักดิ์เซอร์นี้ อาจสืบสกุลจากบิดาถึงบุตรได้ แต่เซอร์บางคนก็ได้รับบรรดาศักดิ์เฉพาะตัวเท่านั้น

ความรู้เกี่ยวกับข้อศัพท์และสำนวน

1. ในศัพทานุกรมหนังสือเล่มนี้ นักเรียนคงจะเห็นแล้วว่า มีศัพท์รวบรวมไว้ พร้อมทั้งคำอธิบายความหมายของศัพท์ ซึ่งเลือกมาจากบทที่ให้อ่าน เพื่อความสะดวกแก่นักเรียน ได้อธิบายความหมายเฉพาะที่ใช้ในบท และให้ความหมายทั่วไปไว้ด้วย มีบางคำในบทอ่านที่นักเรียนบางคนอาจไม่ทราบความหมาย ซึ่งนักเรียนจะต้องชวนขยายต่อไปโดยใช้พจนานุกรมหรือขอคำอธิบายจากครู ในภาคผนวกนี้ จะเลือกศัพท์บางคำมาชี้แจงขยายความให้เป็นที่น่าสนใจขึ้น เพราะคำเหล่านี้อธิบายย่อ ๆ เช่นที่ทำในศัพทานุกรมไม่ได้

2. นอกจากการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับความหมายแล้ว สำหรับศัพท์บางคำ นักเรียนจะต้องเข้าใจว่ามีโอกาสใช้อย่างไร เพราะคำต่าง ๆ ทุกภาษามีสถลหั่นในการใช้ มีบางคำใช้เฉพาะบทร้อยกรอง บางคำใช้เฉพาะราชาศัพท์ บางคำใช้ได้ทั้งสองโอกาส บางคำใช้ในส่วนนพดอย่างกันเองระหว่างคนที่รู้จักกันดี บางคำใช้เฉพาะในโอกาสที่เราจะเขียนจดหมายหรือเรียงความตามแบบแผนเท่านั้น สถลหั่นในการใช้ถ้อยคำที่ว่ามานี้ นักเรียนจะต้องขอให้ครูชี้แจงให้ฟัง

โกสุม ท้าวล ชุกคิด คำที่ระบุมานี้ใช้ในการร้อยกรอง ไม่ใช้ในร้อยแก้ว

อีเป่า ดันทุรัง

ใช้ในการพูดกับคนกันเอง ถ้าใช้เขียนต้องใช้ว่าวปากเป่า ดื้อดัน

ดีเครื่อง

ใช้เฉพาะในการเล่นหนังตะลุง

สมุก เสก รัชสมัย

ใช้ได้ทั่วไป

นอกจากนั้น ศัพท์เดียวกัน ใช้ในโอกาสต่างกัน อาจมีความหมายไม่ตรงกัน เช่นคำ ธงตุ ในวิทยาศาสตร์แปลว่า สสารที่แยกออกอีกไม่ได้โดยวิธีเคมี เช่น เรเดียม โปรท ออกซิเจน ในหมู่พุทธศาสนิกชน พระธาตุ แปลว่า ส่วนใดส่วนหนึ่งของพระสรีระของพระพุทธเจ้า และทั่วไป อาจใช้แปลว่า สสารทั้งหลายโดยทั่วไป หรือเนื้อหาของสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ธาตุแท้ของคน ๆ นั้นไม่ดี หรือ วัตถุธาตุที่ใช้ทำอาหารบางอย่าง เป็นพิษแก่ร่างกาย

ในศัพทานุกรมของหนังสือเล่มนี้ ศัพท์บางคำก็มีการบอกสถลหั่นการใช้ไว้ เช่นบอกในวงเล็บว่า (ร้อยกรอง) หรือ (ราชาศัพท์) บางคำก็ไม่ได้บอกไว้ นักเรียนจึงต้องเอาใจใส่สังเกต ถ้าหากจะหยิบยกไปใช้ในวงคนกันเองได้ แต่ถ้าเขียนจดหมายธุรกิจหรือถึงผู้ที่เราไม่สนิทสนม เราก็ต้องเลือกเฟ้นคำที่ใช้ตามแบบแผน

3. ต่อไปนี้เป็นสำนวนที่พบในหนังสือเรียน ซึ่งนักเรียนไม่คุ้น หรือมีความหมายได้หลายอย่าง จึงยกมาชี้แจงไว้

เสื้อยันจวัก (ผู้ชนะสิบทิศ) ความหมายก็คือ เสื้อที่หมดหนทางสู้ จวัก สันนิษฐานว่า ยันเส้นของเสื้อ เมื่อเสื้อใช้ยันเส้นเป็นอาวุธต่อสู้ต่อไปไม่ได้ จะเป็นเพราะขาดเจ็บ หรือเหตุอื่น ก็ยอมสู้ศัตรูไม่ได้อีกต่อไป

เชพวงบอรั (นิราศสถิตีบ) ชื่อของไม้ฉัตรชนิดหนึ่ง ประกอบด้วยเศษไม้ เข้าเครื่องจักรอัดกับกาวยใช้ทำผนัง หรือฝา เป็นของบริษัศคริมหาราชา มีโรงงานตั้งอยู่ที่ศรีราชา ปัจจุบันนี้เปลี่ยนชื่อเป็น เฟนบอรั เพราะเปลี่ยนกรรมวิธีการอัด

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายถาวร สติรกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

๓๐ มีนาคม ๒๕๒๓